

Quellenwerke der Altindischen Lexicographie

*Herausgegeben im Auftrage der
Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien.*

Bd. II.

DAS UNADIGANASUTRA DES HEMACHANDRA

MIT DEM SELBSTVERFASSTEN COMMENTARE DES AUTORS

Herausgegeben von

JÖH. KIRSTE.

*Nebst einem Appendix, enthaltend den Index zum Anekārthasaṃgraha, von
Th. Zachariae.*

Wien:

ALFRED HÖLDER.

Bombay:

EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

1895.

Gelehrten-Verlag der Antiquarischen Bibliothek

Verlag des Antiquarischen Verlags
Antiquarischer Verlag in Wien.

Ant. 11.

DAS UNIVERSITÄTS- UND BIBLIOTHEK-WESEN

MIT BESONDERER BEZIEHUNG AUF DIE VERHÄLTNISSE DES DEUTSCHEN

Antiquarischer Verlag

Ant. 11.

Antiquarischer Verlag in Wien
Ant. 11.

Ant. 11.

Ant. 11.

Ant. 11.

Ant. 11.

Ant. 11.

अथ श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितमुणादिगणसूत्रं
स्वोपज्ञटीकासहितम् ।

DAS

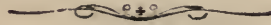
UNADIGANASUTRA DES HEMACHANDRA

Hrsg.
HERAUSGEGEBEN MIT DEM SELBSTVERFASSTEN
COMMENTARE DES AUTORS.

VON

JOHANN KIRSTE.

*Nebst einem Appendix, enthaltend den Index zum Anekārthasamgraha, von
Th. Zachariae.*

Wien;
ALFRED HÖLDER.

Bombay:
EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

1895.

SOURCES OF SANSKRIT LEXICOGRAPHY.

Edited by order of the Imperial Academy of Sciences of Vienna.

VOLUME II.

THE UNĀDIGANASŪTRA OF HEMACHANDRA,

WITH THE AUTHOR'S OWN COMMENTARY

Edited by

JOH. KIRSTE.

*With an Appendix, containing a Verbal Index to the Anekārthasaṃgraha, by
Th. Zachariae.*

Vienna:

A. HÖLDER.

Bombay:

EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

1895.

अथ श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितमुणादिगणसूत्रं
स्वोपज्ञटीकासहितम् ।

THE UNĀDIGANASŪTRA OF HEMACHANDRA

WITH THE AUTHOR'S OWN COMMENTARY.

Edited by
JOHANN KIRSTE.

*With an Appendix, containing a Verbal Index to the Anekārthasaṅgraha, by
Th. Zachariae.*

Vienna:
ALFRED HÖLDER.

Bombay:
EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

1895.

PK

925

H54

1895

ALBRECHT WEBER

UND DEM ANDENKEN AN

W. D. WHITNEY

ewidmet

**Von der Commission der Kaiserlichen Akademie
der Wissenschaften für die Herausgabe der
Quellenschriften der Alt-Indischen
Lexicographie.**

Inscribed to

ALBRECHT WEBER

AND TO THE MEMORY OF

W. D. WHITNEY

**By the Committee of the Imperial Academy,
superintending the Publication of the
sources of Indian Lexicography.**

PREFACE.

The present edition of Hemachandra's Uṇādigāṇasūtra is based on the following materials:—

I, MSS. of the Uṇādigāṇasūtra.

B., MS. Orient. fol. 1176 of the Royal Library of Berlin, see Prof. A. Weber, Catalogue, Vol. II. Part I., Nro. 1695. I would add to the description, given there, that 599 Sūtras have been given in the middle of the pages, and the remainder has been embodied with the Commentary, as well as that this fact is mentioned in the Āryā verse, found at the end of the MS.:—

अन्तर्गतानि सूत्राण्येतानि पृथक्कृतानि पठनार्थम् ।

शेषाणि विवरणान्तर्गतानि विदुषावसेयानि ॥ १ ॥

The date appears to be the Southern Vikrama year 1604, Śrāvaṇa badi 14, a Thursday, Nakshatra Tishya, and it corresponds on this supposition according to Dr. Schram's calculation to August 2, 1548, which was a Thursday. Pushya or Tishya was the Nakshatra during two-thirds of the Tithi mentioned.

C., MS. Orient. fol. 740 of the Royal Library of Berlin, Weber, op. cit. Nro. 1682, containing Hemachandra's Śabdānuśāsana, Adhyāyas V—VII, with the Laghuvṛitti and Chūrṇi (see below under III, 6). The text alone of the Uṇādisūtras is appended to the second Pāda of the fifth Adhyāya, filling fols. 148, b—153, b. Fol. 149 is written by another hand, whereby the end of Sūtra 33, Sūtras 34—46, and the beginning of Sūtra 47 have been lost. Another lacuna extends from the end of Sūtra 57 to the beginning of Sūtra 61. Moreover, the Sūtras 70—76 and 181—183, which ought to occur on the same leaf are missing. The part of the MS. which gives the Uṇādis is dated Saṃvat 1470.

T., a MS. belonging to a Jaina library and obtained for me on loan from Mr. Bhagvāndās Kevaldās through the Committee of the Imp. Academy, which supervises the publication. It contains on 51 fols. numbered 1—51 and 650—700, both the text and the commentary, which are written continuously. It ends:—

इत्याचार्यहेमचन्द्रकृतं स्वोपज्ञाणादिगणसूत्रविवरणं समाप्तमिति ॥ छ ॥ ग्रन्थान्नं शत २८०० अष्टाविंशतिशतानि ॥ छ ॥ संवत् १४७६ वर्षे मार्गशीर्ष शुदि १४ गुरौ श्रीपत्तने लेखकजगन्नाथेन लिखितं ॥ छ ॥ छ ॥

Śrīpattana is Anhilvād or Pattan, the old capital of Gujarāt, and the date corresponds according to Dr. Schram's calculation to November 30, 1419, which was a Thursday.

V., MS. I, 306 (I, 87703) fols. 15, presented by Hofrath Bühler to the library of the Vienna University, and lent to me with the permission of the donor for this edition. The text, which is written in the middle of the pages, ends:—

इति प्रभुश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितमुणादिगणसूत्रं संपूर्णम् ॥ संवत् १६३४
वर्षे आ[सु०] शु० ९ वार सोमे लिखि ॥ वा० श्रीहेमशीलगणिशिष्यमुनिचि-
श्रामेण ॥ शुभं भवतु कल्याणमस्तु ॥

The commentary ends:—

इति उणादिगणसूत्रावचूरिः ॥ संपूर्णा ि[वजयशीलगणिनालेखि] ॥ शुभं
भवतु ॥ छ ॥ श्रीरस्तु ॥ छ ॥ श्रीमा .....

In accordance with the meaning of the title *Avachūri*, the glosses contain only an abstract of the fuller explanation in the two other MSS. B and T, moreover, they frequently differ from the latter by giving other synonyms for the words etymologized. All these latter deviations have been entered in the Notes, while, of course, no mention has been made of the omissions. But, in order to give an idea, how the author of the *Avachūri* has treated the commentary, I print here in parallel columns the text of the two versions on the Sūtras 191 and 699:—

Edition.

एभ्य आणक् प्रत्ययो भवति ॥ कृषौड् सामर्थ्ये । कृषाणः खङ्गः ॥
विषू सेचने । विषाणं शृङ्गं करिदन्तश्च ॥ वृषू सेचने । वृषाणः ॥
जिघृषाद् प्रागल्भ्ये । धृषाणो देवः ॥ मृषू सहने च । मृषाणः ॥ युषि
सेवने सौत्रः । युषाणः ॥ द्रुहौच् जिघासायाम् । द्रुहाणो मुखरः ॥
प्रहीश् उपादाने । गृहाणः ॥ वृषाणादयः स्वप्रकृत्यर्थवाचिनः सर्वेपि
कर्तारि कारके विज्ञेयाः ॥ १९१ ॥

एभ्य उरिः प्रत्ययो भवति ॥ मसैच् परिणामे । मसरिर्मरीचिः ॥
असूच् क्षेपणे । असुरिः संग्रामः ॥ घसू अदने । घसुरिरग्निः ॥ ज-
सूच् मोक्षणे । जसुरिः समाप्तिरक्षनिररणिः क्रोधश्च ॥ अगु गतौ । अ-
ङ्गुरिः करशाखा । लले । अङ्गुलिः ॥ षहि मर्षणे । सहुरिः पृथिव्य-
क्रोधनो नङ्गान्संग्रामोन्धकारः सूर्यश्च ॥ ६९९ ॥

Vienna MS.

विषू० विषाणं शृंगं करिदन्तश्च
घषण्णाः देवाः युषि सेवने सौत्रः
द्रुहाणः मुखरः वृषाणादयः स्वप्रकृ-
त्यर्थवाचिनः सर्वेपि कर्तारि कारिके
विज्ञेयाः ॥ [१९१ ॥]

मुसुरिः मरीचिः असुरिः संग्रामः
घसुरिः अग्निः जसुरिः समाप्तिः
अशानिः अरणिः क्रोधश्च । अंगुरिः
करशाखा ल अंगुलिः सहुरिः भूः
अधोघनः अनङ्गान् रणः अधकारः
सूर्यश्च ॥ [६९९ ॥]

In spite of the peculiarities shown by the MS. V its author seems to have had before him a text closely allied to that given by the MSS. C and

T, whereas the MS. B represents an independent version of the work, as will be shown in a special paper to be published in the Transactions of the Imperial Academy of Vienna. B is the most correct of all the four MSS., although the letters of the commentary are very small and not so well written as those of the MS. T, besides that it is tolerably free from clerical blunders; these,¹ that occur very frequently in the other MSS., as well as varieties of the verbal roots in the commentary have been passed over in the Notes. To ascertain the forms of the latter I had at my disposal the following MSS.:—

II, MSS. of the Dhātupāṭha.

1. MS. Orient. fol. 1129 of the Royal Library of Berlin, see Weber, op. cit. Nro. 1644, containing on fols. 8, a—13, b the text of the Dhātupāṭha.

2. MS. Orient. fol. 770 of the Royal Library of Berlin, see Weber, op. cit. Nro. 1681, containing the Dhātupāṭha with Hemachandra's own commentary, the Dhātupārāyaṇa.

It may be useful to point out that Hemachandra's classification of the roots and his Anubandhas somewhat differ from those used by the Pāṇinean School. Hemachandra divides the roots into nine classes, the second and third of Pāṇini's system being lumped together. Roots of the first class receive no Anubandha or indicatory letter. To the eight others the following letters are appended:—*क्* to the second, *e. g.* युक् । कंक्; *च्* to the third, *e. g.* कुपच्; *ट्* to the fourth, *e. g.* साधट्; *त्* to the fifth, *e. g.* पिशत्; *प्* to the sixth, *e. g.* कृतैप्; *य्* to the seventh, *e. g.* तनूयि; *श्* to the eighth, *e. g.* शृश्; *ण्* to the ninth, *e. g.* चुरण्. Among the other Anubandhas added to roots for various purposes the following differ from those used by Pāṇini, see Westergaard, Rad. p. 342:—

Pāṇini.

Anudātta

Udāttet

अ

इ

ए

उ

ऊ

औ

अ

इ

Hemachandra.

Anusvāra

after consonants a²

उ

क्

ऐ

ऊ

औ

अ or इ

अ or इ

¹ Only for the text of the Sūtras they have been given.

² This *a* may be followed by other Anubandhas. After a series of roots belonging to the tenth class it has another meaning, see Westergaard, Rad. p. 377, § 35.

III, MSS. of Hemachandra's *Śabdānuśāsana*, all belonging to the Royal Library of Berlin.

1. MS. Orient. fol. 1125, Weber, op. cit. Nro. 1640. Adhyāyas I—V.
2. MS. Orient. fol. 1126, Weber, op. cit. Nro. 1641. Adhyāyas I—VI, 1.
3. MS. Orient. fol. 1129, Weber, op. cit. Nro. 1644. Adhyāyas I—IV, and Dhātupāṭha, see above under II, 1.
4. MS. Orient. fol. 1147, Weber, op. cit. Nro. 1645. Adhyāyas I—II, 2 with Laghuvṛitti and Chūrṇi (called twice Avachūrṇi and twice Avachūri).
5. MS. Orient. fol. 1140, Weber, op. cit. Nro. 1657. Adhyāyas VI—VII with Laghuvṛitti.
6. MS. Orient. fol. 740, Weber, op. cit. Nro. 1682. Adhyāyas V—VII with Laghuvṛitti; Chūrṇi, called Avachūrṇi, on Adhyāyas V, 3—VII, 4; see above under I, c.

The quotations from Hemachandra's grammar which occur in the commentary of the Uṇādiganaśūtra, have been identified in the Notes. For the Saṃjñās I refer the reader to Professor Kielhorn's paper in the Vienna Oriental Journal, vol. II, p. 21, sq.; I only add that Pāṇini's ङ् is replaced by ङ् in the terms आङ् । डी । णिङ् । माङ् । यङ्.

The Index contains all words explained. To those the formation of which is not taught in the text of the Sūtras has been added a C., and those not found in the Petersburg Dictionary have been marked by an asterisk. As regards the order of the letters, I have again applied the principle followed in my edition of the Hiraṇyakeśigrihyasūtra, viz., the Anusvāra and the Visarga have been treated as independent letters following after *h*. Consequently अंश comes after अहि, दुःख after दुहितु, and words beginning with स range after सह.¹ I shall account for my doing so in a special paper. The subjoined table of contents will, I hope, prove useful, inasmuch as it conveys a general idea of the manner in which Hemachandra dealt with his subject.

In conclusion I have to express my thanks to the Committee of the Imp. Academy of Sciences, which entrusted me with the preparation of

¹ See my remarks in the Vienna Oriental Journal, vol. VI, p. 104, sq.

this edition of the Uṇādiganaṣūtra, to the Directors of the Royal Library at Berlin and of the Vienna University Library for lending me their MSS. to Professor Th. Zachariae who kindly indicated to me the source of the verse quoted under Sūtra 475, to Dr. R. Schram, who was good enough to calculate the dates of the MSS., and last not least, to Hofrath G. Bühler, who with his usual care and kindness watched over the execution of my work.

Graz, 1st July 1894.

J. KIRSTE.

CORRECTIONS

for

vol. II of the Sources of Sanskrit Lexicography.

Page:	Line:	Read:	Page:	Line:	Read:
		in the 2 nd edition	48	30	पुष्पं च ॥
4	23	of the Petersburg	44	21	उन्दिप्
		Dictionary	६०	29	-सानम् ॥
9	6	-मुण् प्र-	७4	10	-कुर्कुर-
—	13	सम्यग्द-	७८	13	विष्करो-
—	15	सर्वं	८०	17	च ॥ अम
२	18	द्रव्यम् ॥	८२	16	दर्शनो
३—२३	1	उणादिगणविवृतिः	८७	4	मृगश्च ॥
४	12	कलकलः ॥	८८	12	वालधिः ॥
4	23	-च्छीला	९९	30	वाहसो-
—	29	देवाः ॥ एवं पर्णं	१००	3	मित्रं
६	21	पर्वतश्च	१०३	30	स्त्रयने ॥
८	2	टुकुन-	१०४	15	-काशिक्-
९	19	-मेनकार्भ-	११०	27	हर्णिः
१४	12	संकीर्णं	११८	15	लत्वे ।
१4	6	-भागः ॥	१२४	20	इत्यस्मा-
—	12	-रोधयोः	१४9	7	गन्धं
२9	12	श्रुतेः ।	१४4	24	-चान्तः
२८	3	किदीटः	१४९	6	इत्यस्मा-
—	20	कुक्केः	—	12	यांक्
३०	11	[वि]ला-	१4२	24	सुष्ठु
३9	11	चङ्क्	१4६	24	अर्ती-
३३	12	पिपासा ॥	१६०	1	-१००६
३४	24	त्रवणो	—	3	लाघवार्थं
३4	18	दुर्गं	169	22, a	कर्तै- ।
३६	18	दध्यर्थं	179	31, b	VIII, 4, 7.
३७	25	-चित्रं च ॥ -मृत्युर-	191	19, b	*कर्जूर
३८	8	वल्ली ॥	198	21, 22, a	*खरत् । खरप
—	22	नञ्पू-	200	33, b	चकोर
४३	6	गुत्	202	36, a	*चूर्च
४4	15	राजा वा-	204	35, a	*ज्योन्ताक
४७	26	-मुच्यते ॥	206	35, b	dele C.
४८	15	संस्पर्शानो म-	208	33, a	दूषिका
49	14	नौश्च ॥	212	9, a	*नौदुनुद
4२	29	-कालश्च ॥	237	10, b	सव्यष्टु

TABLE OF CONTENTS.¹

उ^२. 1.

अ 2-20. क 21-16. अक 27-33.
आक 34-37. इक 38-45. ईक 46-50.
उक 51-57. ऊक 58-61. अङ्क 62-63.
इङ्क 64. अविङ्क 65. एलक 66. आ-
तुक 67. आणक 68-70. आनक 71-72.
ईनक 73. ईधुक । एधुक 74. तिक 75-
76. तक 77-78. ईतक 79-80.
आहक 81. आतक 82-83. ख 84-90.
ऊख । इख 91. ग 92-96. आग 97.
अङ्ग 98-101. इङ्ग 102-105. उङ्ग
106-108. घ 109-110. अघ 111.
च 112-113. अच 114-115. आच
116. इच 117. ईच 118. उच 119.
ऊच 120-121. ओच । अञ्च 122.
इञ्च 123. छ 124-126. ज 127-129.
अज 130-134. इज 135. अञ्ज 136.
झ 137. ट 138-141. अट 142-144.
आट 145-148. इट 149. इण्ट 150.
ईट 151. अरीट 152. उट । उड^३ 153.
उट 154-155. उट । ऊट 156. ऊट
157. एट 158-159. ओट 160-161.
ठ 162-166. अठ 167. ड 168-170.
अड 171-172. अण्ड 173-176.
उड^४ 177. उण्ड 178. ढ 179-181.
ण 182-186. अण 187-190. आण
191-193. इण 194-195. उण 196-
198. एण 199. त 200-206. अत
207-208. आत 209. इत 210-212.
ईत 213. उत 214. ऊत 215-216.

ओत 217-218. अन्त 219-222.
उन्त 223-224. थ 225-231. अथ
232-235. ऊथ 236. द 237-240.
इद । ईद 241. उद 242-244. अन्द
245. इन्द 246-248. उन्द 249.
उकुन्द 250. ध 251. अध 252-253.
वध 254-255. उध 256. अन्ध 257.
न 258-268. अन 269-275. आन
276-278. असान 279-281. इन
282-285. ईन 286-287. उन 288-
291. त 292-293. स्त 294.
शसान 295. प 296-303. अप 304-
307. आप 308. इप 309. ईप 310.
उप 311. ऊप 312. पप 313. फ
314-316. व 317-320. अम्ब 321-
323. इम्ब 324-325. उम्ब 326. भ
327-328. अम 329-331. इम 332.
उम 333-335. अम्भ 336. उम्भ 337.
म. 338-346. अम 347-348. इम
349-350. उम 351-352. ऊम 353.
एलिम 354. डिम 355-356. य 357-
364. अय 365-370. अय । उय 371.
आय 372. आय्य 373-374. इय 375-
376. आलीय 377-378. अन्य 379-
380. आन्य 381. एण्य 382. स्य 383.
इय्य 384. उय्य 385. अथ्य 386.
र 387-396. अर 397-404. आर
405-411. इर 412-417. ईर 418-
422. उर 423-426. ऊर 427-430.
एर 431-432. ओर 433-434. कर
435-436. तर 437-438. सर 439-
440. वर 441-444. एवर । अङ्गर
445. व्र 446-455. अव्र 456-458.
इव्र 459-460. उव्र 461. ल 462-

¹ The suffixes are given without indi-
catory letters.

² See Sūtras 716, sqq.

³ See Sūtra 177.

⁴ See Sūtra 153.

464. अल 465-474. आल 475-480. इल 481-484. उल 485-487. ऊल 488-491. एल 492. ओल 493-495. कल 496. कल।खल 497. खल 498. बल or चल 499-500. तल।पाल।वाल।चल 501. मल 502-503. सल 504. व 505-514. अव 515-519. आव 520. इव 521-522. श्व 523. उव 524. त्व 525. इत्त्व 526. श 527-530. अश 531-532. आश 533-534. इश 535-537. उश 538. पिश।तश 539. प 540-543. अप 544. आप 545. इप 546-552. ईष 553-556. उप 557-559. ऊष 560-561. मष 562. माष 563. स 564-568. अस 569-573. आस 574-575. ईस 576-577. उस 578. दिस।हस 579. तस 580-581. नस 582. पास 583. मास 584. अम्बुस 585. ह 586-588. अह 589-590. आह 591-592. ऊह 593. त्यूह 594. ओकह 595. अक्ष 596-597.

आ 598-605.

इ 606-622. कि 623. अकि 624. अखि 625. इखि 626. ईचि 627-629. अटि 630. टि 631-633. णि 634-637. अणि 638-643. इणि 644. त्रीणि 645. ति 646-652. अति 653-659. अस्ति 660-661. आति 662-664. अन्ति 665. उन्ति 666. इति 667-668. थि 669. अथि 670-672. इथि 673-674. अथि 675. रथि 676. नि 677-679. अनि 680-681. अत्ति 682. इनि 683. उनि 684. मनि 685. दुमि 686. मि 687-690. अथि 691. रि 692-695. त्रि 696. अत्रि 697. अरि 698. उरि 699-700. लि 701. अलि 702. ओकुलि।मलि 703. वि

704-706. सि 707. असि 708. नासि 709. हि 710.

ई 711-715.

उ¹ 716-748. कु 749-751. आकु 752-754. अकु 755. दाकु 756. स्वाकु 757. गु 758-760. अकु 761. अटु 762. आटु 763. इष्टु 764. दु 765-766. आण्डु।कण्डुक² 767. णु 768-769. अणु 770. इणु 771. एणु 772. तु 773-778. अतु 779-780. यतु 781. आतु 782. दु 783. धु 784-785. नु 786-790. तु।नु 791-792. अनु 793. आनु 794. रदानु 795. अकु 796. इत्तु 797. इपु 798. बु 799. अमु 800. यु 801-802. अयु।अन्यु 803. अन्यु 804. त्यु 805. रु 806-811. अरु 812. आरु 813-816. उरु 817-818. ऊरु 819. लु 820-821. आलु 822-823. अलु 824. शु 825. सु 826. अक्षु 827-828.

ऊ 829-844. डू 845. दू 846. वू 847. अन्धू 448-849. आगू 850. एरू 851.

ऋ 852-856. ृ 857-865.

ऐ 866.

ओ 867.

औ 868.

क् 869-870.

च् 871. वच् 872.

अज् 873-874. इज् 875-876.

¹ See Sūtra 1.

² This suffix ought to have been inserted in Sūtras 21-26, or 51-57.

अद् 877.

अद् 878. अविद् 879. किप्
[छ ड्] 880.

अत् 881-885. अवत् 886. इत्
887-888. उत् 889-890, ऋत्
891-892.

ऋथ् 893.

अद् 894-895. तद् 896. सद्
897-898. मद् 899.

अन् 900-902. तन् 903. वत्
904-910. मन् 911-916. इमन्
917. ईमन् 918. इन् 919-926.
मिन् 927. भुक्षिन् 928. त्रिन् 929.
अत्रिन् 930.

किप् [ण्] 931.

किप् [भ्] 932.

म् 933. अम् 934-937. दम् 938.
इम् 939. ईम् 940-941. तुम् 942.

किप् [र्] 943-944. अर् 945-
947. उर् 948.

इव् 949.

किप् [श्] 950.

किप् [ष्] 951.

अस् 952-976. जस् 977. थस्
तस् 978. नस् 979-980. पस् 981.
पस् 982. सस् 983. तशस्
984. अनस् 985. रमस् 986. उनस्
ऊनस् 987. आस् 988. इस् 989-
996. उस् 997-1001. उम्स् 1002.
अ¹। आ¹। ऐस् 1003. ऐस् 1004.
ओस् 1005.

किप् [ह्] 1006.

¹ Is out of place here.

APPENDIX.—INDEX TO THE ANEKĀRTHASAMGRAHA, VOL. I.

अ.
अ 7, 1
अंशु 2, 530
अंशुक 3, 3
अंति 3, 233
अंति 2, 383
अक 2, 1
अकूपार 4, 237
अक्ष 2, 543-44
अक्षत 3, 228
अक्षमाला 4, 286
अक्षर 3, 509-10
अक्षीव 3, 687
अग 2, 28
अगस्ति 3, 233
अगाध 3, 333
अगुरु 3, 513
अगौकस् 3, 739
अग्निमुख 4, 42
अग्निशिख, ०खा 4, 42-43
अग्निहोत्र 4, 238
अग्र 2, 381-82
अग्रजन्मन् 4, 158
अग्रतस् 7, 58
अघ 2, 51
अङ्क 2, 1
अङ्कति 3, 232
अङ्कपालो 4, 287
अङ्कुर 3, 511
अङ्ग 2, 29

अङ्ग (indecl.) 7, 19
अङ्गज 3, 131-32
अङ्गद, ०दा 3, 318
अङ्गन, ०ना 3, 346
अङ्गार 3, 512
अङ्गारक, ०रिका 4, 1
अङ्गारिणी 4, 73
अङ्गारित 4, 96
अङ्गुलि 3, 618
अचल, ०ला 3, 617
अच्छ 2, 60
अच्युत 3, 229
अज 2, 64
अजित 3, 229
अजिर 3, 512
अज्जन, ०ना, ०नी 3, 346-47.
अञ्जलि 3, 617
अट्ट 2, 78
अणि 2, 130
अणु 2, 131
अणुक 3, 1
अण्ड 2, 108
अण्डज, ०जा 3, 131
अण्डीर 3, 513
अतस् 7, 49
अति 7, 20
अतिथि 3, 307
अतिवल, ०ला 4, 286
अतिमुक्त 4, 97
अतिसर्जन 5, 23

अत्यय 3, 468
 अत्याहित 4, 94
 अत्यूह, ०हा 3, 755-56
 अथ, अथो 7, 27
 अदस् 2, 561
 अदिति 3, 233
 अद्रि 2, 382
 अधम 3, 453
 अधर 3, 510
 अधिक्षिप्त 4, 98
 अधिवास 4, 325
 अधिष्ठान 4, 157
 अधृष्य, ०ष्या 3, 470-71
 अध्यक्ष 3, 723
 अध्यारूढ 4, 73
 अध्यूढ, ०ढा 3, 177
 अध्वन् 2, 253
 अनघ 3, 124
 अनङ्ग 3, 107
 अनन्त, ०न्ता 3, 230-31
 अनय 3, 470
 अनल 3, 615-16
 अनिमिष 4, 316
 अनिरुद्ध 4, 149
 अनीक 3, 2
 अनीकस्थ 4, 132
 अनु 7, 30
 अनुकर्ष 4, 316
 अनुतर्ष 4, 317
 अनुत्तर 4, 235
 अनुपम, ०मा 4, 215
 अनुबन्ध, ०न्धी 4, 147-48
 अनुभाव 4, 302
 अनुमति 4, 99
 अनुवासन 5, 24
 अनुशय 4, 220

अनूक 3, 2
 अनुचान 4, 157
 अनूप 3, 430
 अनृत 3, 228
 अनेडमूक 4, 5
 अन्त 2, 155
 अन्ततस् 7, 59
 अन्तर् 7, 42
 अन्तर 3, 507-8
 अन्तरा 7, 57
 अन्तरेण 7, 60
 अन्तर्गत 4, 96
 अन्तशय्या 4, 221
 अन्तावसायिन् 5, 24
 अन्तिक, ०का 3, 4
 अन्तेवासिन् 4, 158
 अन्त्य 2, 336
 अन्दू 2, 220
 अन्ध 2, 234
 अधिका 3, 6
 अन्न 2, 253
 अन्य 2, 336
 अन्वासन 4, 158
 अन्वाहार्य 4, 220
 अप 7, 32
 अपचिति 4, 98
 अपदेश 4, 310
 अपभ्रंश 4, 310
 अपराजित, ०ता 5, 18
 अपलाप 4, 207
 अपवर्ग 4, 46
 अपवर्जन 5, 23
 अपष्टु 7, 54
 अपसव्य 4, 221
 अपह्नव 4, 302
 अपाङ्ग 3, 106

अपाचीन 4, 155

अपान 3, 346

अपावृत 4, 93

अपि 7, 33

अपोगण्ड 4, 71

अब्ज 2, 64

अब्द 2, 219

अब्धि 2, 235

अभय, ंया 3, 469

अभाव 3, 686

अभि 7, 36

अभिख्या 3, 471

अभिग्रह 4, 336

अभिजन 4, 155

अभिजात 4, 95

अभितस् 7, 58

अभिनिष्ठान 5, 24

अभिनीत 4, 95

अभिमार 4, 233

अभिमर्द 4, 136

अभिमान 4, 155

अभियुक्त 4, 96

अभिरूप 3, 438

अभिशास्ति 4, 99

अभिषङ्ग 4, 46

अभिषव 4, 303

अभिष्यन्द 4, 137

अभिहार 4, 236

अभीक 3, 2

अभीक्ष्ण 3, 182

अभीक्ष्णम् 7, 55

अभीष्ट 3, 723

अभ्यागम 4, 214

अभ्युपगम 5, 36

अभ्र 2, 382

अमति 3, 232

अमर, ंरा 3, 506-7

अमा 7, 36

अमृत, ंता 3, 226-27

अमोघ, ंघा 3, 123

अम्बर 3, 510-11

अम्बरीष 4, 315

अम्बष्ठ, ंष्टा 3, 162-63

अम्बिका 3, 5

अम्ल, ंल्ली 2, 463

अम्लान 3, 344

अम्लिका 3, 6

अयन 3, 344

अयि 7, 41

अये 7, 41

अयोग 3, 106

अर 2, 384

अरत्ति 3, 349

अरर 3, 511

अराल 3, 616

अरिष्ट 3, 142-43

अरुण, ंणा 3, 181-82

अरुण्कर 4, 234

अर्क 2, 1

अर्गल 3, 615

अर्घ 2, 51

अर्घ्य 2, 337

अर्चा 2, 54

अर्चिस् 2, 561

अर्जुन, ंनी 3, 344-45

अर्ति 2, 156

अर्थ 2, 208

अर्थिन् 2, 253

अर्थ्य 2, 336

अर्दित 3, 228

अर्ध 2, 235

अर्धचन्द्र, ंन्द्रा 4, 239

अर्धपारापत 6, 4
 अर्धेन्दु 3, 317-18
 अर्बुद 3, 317
 अर्य 2, 335
 अर्यमन् 3, 348
 अर्वन् 2, 253
 अर्हत् 2, 155
 अलक, ०का 3, 3-4
 अलंकार 4, 237
 अलम् 7, 36
 अलमक 4, 2
 अलम्बुष, ०षा 4, 317
 अलर्क 3, 5
 अलस, ०सा 3, 739
 अलि 2, 463
 अलिपक 4, 2
 अलीक 3, 2
 अव 7, 47
 अवगीत 4, 94
 अवग्रह 4, 335
 अवग्रहण 5, 13
 अवट 3, 142
 अवटु 3, 143
 अवतंस cfr. 3, 741
 अवतार 4, 238
 अवतारण 5, 13
 अवदात 4, 93
 अवदान 4, 156
 अवधि 3, 333
 अवध्य 3, 469
 अवध्यंस 4, 325
 अवध्वस्त 4, 97
 अवन 3, 348
 अवर, ०रा 3, 508-9
 अवरोध 4, 148
 अवरोह 4, 336-37

अवलम्ब 4, 156
 अवलेप 4, 207
 अवलोकित 5, 17-18
 अववाद 4, 137
 अवश्यम् 7, 56
 अवश्याय 4, 221
 अवष्टब्ध 4, 149
 अवष्टम्भ 4, 213
 अवसर 4, 234
 अवसित 4, 93
 अवस्कर 4, 235
 अवहार 4, 236
 अवि 2, 505
 अवीचि 3, 127
 अवेल, ०ला 3, 616-17
 अव्यक्त 3, 230
 अशानि 3, 348
 अशिर 3, 512
 अशोक, ०का 3, 1
 अश्मन्तक 4, 2
 अश्वतर 4, 235
 अश्वत्थ, ०त्था 3, 306-7
 अश्वारोह, ०हा 4, 337
 अश्वीथ 3, 470
 अष्टापद 4, 136
 असिपत्र 4, 238
 असुर, ०रा 3, 513
 अस्त 2, 156
 अस्तु 7, 20
 अस्त्र 2, 383
 अस्त्र 2, 383
 अस्वन्त 3, 232
 अह 7, 52
 अहल्या 3, 471
 अहह 7, 60
 अहा 7, 52

अहार्य 3, 472

अहि 2, 583

अहोबत 7, 60

आ.

आ 7, 1

आ (आङ्) 7, 2

आकर 3, 515

आकर्ष 3, 725

आकलन 4, 160

आकल्प 3, 431

आकल्पक 4, 3

आकार 3, 515

आकृति 3, 239

आक्रन्द 3, 319

आक्षेप 3, 431

आक्षेपक 4, 3

आखनिक 4, 4

आखु 4, 4

आख्यात 3, 234

आगम 3, 453

आगस् 2, 562

आग्रह 3, 756

आग्रत 3, 234

आङ् 7, 2

आचित 3, 237-38

आच्छादन 4, 160

आच्छुरितक 5, 1

आजि 2, 65

आडम्बर 4, 240

आढक, ंकी 3, 9

आणि 2, 139

आतङ्क 3, 8

आतञ्जन 4, 161

आतिथ्य 3, 473

आत्मन् 2, 254

आत्मभू 3, 443

आत्मयोनि 4, 163

आत्मवीर 4, 240

आत्माधीन 4, 162

आत्रेय, ंयो 3, 473

आथर्वण 4, 74

आदर्श 3, 709

आदान 3, 350

आदित्य 3, 472

आदीनव 4, 303

आदृत 3, 234

आधार 3, 515

आधि 2, 235

आध्मात 3, 236

आनक 3, 7

आनद्ध 3, 334

आनर्त 3, 235

आपत्ति 3, 240

आपन्न 3, 350

आपात 3, 234

आप्त 2, 156

आप्ति 2, 156

आपुत 3, 235

आबन्ध 3, 334

आभील 3, 618

आभोग 3, 107

आम् 7, 2

आम 2, 308

आमिष 3, 724

आमोद 3, 319

आम्नाय 3, 473

आयति 3, 239

आयत्ति 3, 240

आयस्त 3, 238

आयोग 3, 108

आयोधन 4, 159

आर, ँरा 2, 384
 आरक्ष 3, 724
 आरम्भ 3, 442
 आरात् 7, 21
 आराधन 4, 159
 आरोह 3, 756
 आरोहण 4, 74
 आर्तव 3, 688
 आर्य, ँर्या 2, 337-8
 आल 2, 463
 आली 2, 463
 आलु 2, 464
 आलोक 3, 7
 आवर्त 3, 235
 आवाप 3, 430
 आविद्ध 3, 334
 आवेशन 4, 161
 आशय 3, 472
 आशा 2, 530
 आशाबन्ध 4, 150
 आशितंभव 5, 47
 आशिर cfr. 3, 512
 आशिस् 2, 562
 आशु 2, 530
 आशुग 3, 108
 आश्रम 3, 453-54
 आश्रयाश 4, 311
 आश्रव 3, 637
 आश्वास 3, 740
 आषाढ 3, 178
 आस् 7, 2
 आसत्ति 3, 240
 आसन, ँनी 3, 349-50
 आसार 3, 514
 आसुतीवल 5, 44
 आस्कन्दन 4, 162

आस्था 2, 209
 आस्पद 3, 319
 आस्फोट, ँता 3, 237
 आस्य, ँस्या 2, 337
 आस्रव cfr. 3, 687
 आहत 3, 236
 आहव 3, 687
 आहार 3, 514
 आहो 7, 52
 आह्निक 3, 8-9

इ.

इ 7, 3
 इक्षुगन्धा 4, 151
 इक्ष्वाकु 3, 9
 इङ्ग 2, 30
 इङ्गित 3, 241
 इज्या 2, 338
 इडा 2, 108
 इतर 3, 516
 इतस् 7, 49
 इति 7, 21
 इतिकथा 4, 133
 इत्वर, ँरी 3, 516
 इदानीम् 7, 56
 इन 2, 255
 इन्दीवर, ँरा 4, 241
 इन्दुलेखा 4, 43
 इन्द्र, ँन्द्रा 2, 385
 इन्द्राणी 3, 183
 इन्द्रिय 3, 474
 इभ्य, ँभ्या 2, 338
 इरा 2, 385
 इरिण 3, 182
 इला 2, 108, 465
 इल्ल, ँला 3, 618-19

इष्ट 2, 78

इष्टगन्ध 4, 150

इष्टि 2, 79

इष्वास 3, 740

ई.

ई 7, 3

ईति 2, 157

ईश, ०शा 2, 531

ईश्वर, ०रा 3, 517

ईहा 2, 583

ईहामृग 4, 47

उ.

उ 7, 3

उग्र, ०ग्रा 2, 386

उग्रगन्धा 4, 151

उचित 3, 242

उच्चटा 3, 144

उच्चिङ्कट 4, 57

उच्छिन्न 3, 243

उच्छ्वास 3, 741

उज्जम्भित 4, 102

उज्ज्वल 3, 620

उडुप 3, 432

उडीश 3, 710

उत 7, 22

उत्कट 3, 143

उत्कलिका 4, 4

उत्क्षेपण 4, 75

उत्तंस 3, 741

उत्तप्त 3, 241

उत्तम, ०मा 3, 454

उत्तर 3, 517-18

उत्तान 3, 352

उत्ताल 3, 620

उत्थान 3, 351-52

उत्थित 3, 242

उत्पतन 4, 164

उत्पल 3, 619

उत्पलपत्र 5, 38

उत्फुल्ल 3, 621

उत्सर्ग 3, 108

उत्सव 3, 689

उत्सादन 4, 165

उत्सेध 3, 334-35

उद् 7, 4

उदन्त 3, 245

उदय 3, 474

उदयन 4, 165

उदर 3, 517

उदरथि 4, 133

उदर्क 3, 10

उर्दाचिस् 3, 472

उदान्त 3, 244

उदान 3, 353

उदार 3, 518

उदास्थित 4, 100

उदित 3, 242

उदुम्बर 4, 242-43

उदूढ 3, 178

उद्गाहित 4, 103

उद्ध 2, 51

उद्धात 3, 245-46

उद्दण्डपाल 5, 45

उद्दन्तुर 4, 243

उद्धरण 4, 75

उद्धव 3, 688

उद्धान 3, 353

उद्धार 3, 518

उद्धृत 3, 243

उद्यान 3, 352

उद्धर्तन 4, 163

उद्दान्त 3, 244
 उद्वाहन, ०नी 4, 166
 उद्देग 3, 109
 उन्न 2, 255
 उन्नति 3, 246-47
 उन्मत्त 3, 245
 उन्माथ 3, 308
 उप 7, 34
 उपकार 4, 241
 उपकार्या 4, 222
 उपक्रम 4, 216
 उपगम 4, 215-16
 उपग्रह 4, 337
 उपचार 4, 242
 उपचित 4, 102
 उपताप 4, 208
 उपदेश 4, 311
 उपधान 4, 164
 उपधि 3, 335
 उपधूपित 5, 19
 उपनाह 4, 338
 उपनिषद् 4, 138
 उपप्लव 4, 304
 उपरक्त 4, 101
 उपराग 4, 47
 उपल, ०ला 3, 619
 उपलब्धि 4, 152
 उपसत्ति 4, 103
 उपसंपन्न 5, 25
 उपसर्ग 4, 48
 उपस्थ 3, 307
 उपस्पर्श 4, 312
 उपस्पर्शन 5, 25
 उपहर 4, 243
 उपांशु 3, 710
 उपाकृत 4, 100

उपाधि 3, 335
 उपासन 4, 163
 उपाहित 4, 100
 उपोढ 3, 178
 उम् 7, 5
 उमा 2, 309
 उररी 7, 42
 उरस् 2, 563
 उरुरी 7, 42
 उर्वरा 3, 519
 उलप 3, 432
 उलूखल 4, 287
 उल्लाघ 3, 124
 उल्लिखित 4, 101
 उषण, ०णा 3, 183
 उषस् 2, 562
 उषा 2, 544
 उषा (indecl.) 7, 48
 उषित 3, 243
 उष्ट्री 2, 387
 उष्ण 2, 131
 उष्णक 3, 10
 उष्णीष 3, 725
 उस्त्र, ०स्त्रा 2, 386-87

ऊ.

ऊति 2, 157
 ऊम् 7, 5
 ऊरी 7, 42
 ऊर्ज 2, 65
 ऊर्णा 2, 131
 ऊर्णायु 3, 474
 ऊर्ध्व 2, 506
 ऊर्मि 2, 309
 ऊर्मिका 3, 10-11
 ऊषण cfr. 3, 183
 ऊष्मन् 2, 255

ऋ.

- ऋ 7, 5
 ऋक्ष 2, 544-45
 ऋक्षर 3, 519
 ऋण 2, 132
 ऋत 2, 157
 ऋति 2, 158
 ऋतु 2, 158
 ऋद्ध 2, 236
 ऋषभ, ०भी 3, 443-45
 ऋषभध्वज 5, 11
 ऋषि 2, 545
 ऋष्यप्रोक्ता 4, 104

ए.

- ए 7, 5
 एक 2, 2
 एककुण्डल 5, 45
 एकपद, ०दी 4, 138
 एकाग्र 3, 520
 एडमूक 4, 5
 एत 2, 158
 एधतु 3, 247
 एनस् 2, 562
 एव 7, 48
 एवम् 7, 37

ऐ.

- ऐ 7, 5
 ऐण्य 3, 475
 ऐन्द्रि 2, 387
 ऐरावत, ०ती 4, 104-5

ओ.

- ओ 7, 6
 ओकस् 2, 563-64
 ओघ 2, 52

- ओजस् 2, 563
 ओद् 2, 387-88
 ओम् 7, 6

औ.

- औ 7, 6
 औदुम्बर 4, 244
 औशीर 3, 520

क.

- क 1, 5
 कंस 2, 564
 ककुद्, ०द 2, 220
 ककुभ 3, 446
 कक्ष, ०क्षा 2, 546-47
 कक्षविक्षक 5, 1
 कक्ष्या 2, 341
 कङ्क 2, 3
 कङ्कण 3, 186
 कङ्कूर 3, 523
 कच, ०चा 2, 54-55
 कच्छ, ०च्छा 2, 61
 कच्छप, ०पी 3, 433
 कच्छुर, ०रा 3, 526
 कञ्चुक 3, 13-14
 कञ्चुकिन् 3, 356
 कंज 2, 65
 कञ्जार 3, 524
 कट 2, 79
 कटक 3, 14-15
 कटखादक 5, 2
 कटप्रू 3, 528
 कटभङ्ग 4, 48
 कटंभरा 4, 247
 कटाह 3, 758
 कटित्र 3, 525
 कटिलक 4, 5

कटु 2, 81
 कटुक 3, 13
 कटुकन्द 4, 139
 कठ 2, 101
 कठिन, ंना, ंनी 3, 354
 कडार 3, 523
 कण, ंणा 2, 132
 कणिका 3, 17-18
 कणीचि 3, 128
 कणेरु 3, 528
 कण्टक 3, 15-16
 कण्ठ 2, 101
 कण्व 2, 506
 कचृण 3, 187
 कथम् 7, 38
 कथाप्रसङ्ग 5, 10
 कदम्ब 3, 439
 कदर 3, 522
 कदली 3, 627
 कद्रु, ंद्रु 2, 389
 कनक 3, 11-12
 कनिष्ठ, ंष्टा 3, 163
 कनीनिका 4, 6
 कनीयंस् 3, 742
 कन्तु 2, 159
 कन्था 2, 210
 कन्द 2, 221
 कन्दर 3, 521
 कन्दराल 4, 288
 कन्दल, ंली 3, 624-25
 कंधर, ंरा 3, 527
 कन्या 2, 340
 कपर्द 3, 320
 कपाल 3, 624
 कपिल, ंला 3, 622-23
 कपिलधारा 5, 39

कपिश, ंशा 3, 712
 कपीतन 4, 166
 कबन्ध 3, 336
 कम् 7, 7
 कमठ 3, 164
 कमण्डलु 4, 288
 कम्पन 3, 353-54
 कमल, ंला 3, 621-22
 कम्बल 3, 626
 कम्बि 2, 298
 कम्बु 2, 298
 कम्बोज 3, 132
 कर 2, 388
 करक 3, 12-13
 करज 3, 132
 करट 3, 144
 करण 3, 184-86
 करभ 3, 445
 करर 3, 520-21
 करवीर, ंरी 4, 245-46
 करहाट 4, 58
 कराल 3, 625-26
 करोर 3, 524
 करुण, ंणा 3, 183-84
 करेणु 3, 187
 कर्क 2, 3
 कर्कट, ंटो 3, 145-46
 कर्कटक 4, 6
 कर्कर 3, 522
 कर्कश 3, 711
 कर्ण 2, 132
 कर्णपूर 4, 247
 कर्णान्दु 3, 321
 कर्णिका 3, 16-17
 कर्णिकार 4, 245
 कर्तन 3, 355

कर्पर 3, 523
 कर्बुर 3, 521
 कर्मकर, ०री 4, 244
 कर्मन् 2, 256
 कर्ष 2, 545
 कर्षु 2, 547
 कल, ०ला 2, 465-66
 कलकण्ठ 4, 66
 कलकल 4, 287-88
 कलङ्क 3, 16
 कलत्र 3, 525
 कलधौत 4, 106
 कलध्वनि 4, 167
 कलम 3, 454
 कलम्ब 3, 439
 कलह 3, 757
 कलहंस 4, 326
 कलानुनादिन् 5, 26
 कलाप 3, 432
 कलापिन् 3, 356
 कलि 2, 466
 कलिकार 4, 246
 कलिङ्ग, ०ङ्गा 3, 109-10
 कलित 3, 247
 कलुष 3, 726
 कल्क 2, 2
 कल्प 2, 288
 कल्पन, ०ना 3, 355-56
 कल्माष 3, 726
 कल्य, ०ल्या 2, 339
 कल्याण 3, 186
 कल्लोल 3, 627
 कवच 3, 127
 कवर, ०री 3, 526-27
 कवि, ०वी 2, 507
 कशिपु 3, 433

कशेरु 3, 527
 कश्मीरज, ०जा 4, 52-53
 कश्य 2, 339
 कषाय 3, 475-76
 कष्ट 2, 80
 कसिपु 3, 433
 कांस्य 2, 343
 काक, ०का 2, 4-5
 काकणी 3, 189
 काकरूक 4, 6
 काकोल 3, 628
 काच 2, 55
 काचिघ 3, 125
 काञ्चन, ०नी 3, 357-58
 काञ्ची 2, 55
 काण्ड 2, 109
 कात्यायन, ०नी 4, 167
 कादम्ब 3, 440
 कादम्बर, ०री 4, 249
 कानन 3, 358
 कानीन 3, 358
 कान्त, ०न्ता 2, 160
 कान्तार 3, 529
 कान्ति 2, 160
 काम 2, 311
 कामकूट 4, 59
 कामगुण 4, 76
 कामचारिन् 4, 163
 कामम् 7, 38 cfr. 2, 311
 कामल 3, 627
 कामिन् 2, 256
 कामुक 3, 18
 काम्वोज, ०जी 3, 133
 काय 2, 342
 कायस्थ, ०स्था 3, 308-9
 कार, ०रा 2, 389-90

कारक 3, 18
 कारण, ०णा 3, 188
 कारण्ड 3, 163
 कारंधमिन् 4, 169
 कारवी 3, 689
 कारि 2, 391
 कारिका 3, 18-19
 कारु 2, 391
 कारुज 3, 134
 कार्मण 3, 188
 कार्मुक 3, 19-20
 कार्य 2, 341
 कार्यट 3, 146
 कार्यपुट 4, 58
 कार्षापण 4, 76
 काल, ०ला, ०ली 2, 467-68
 कालकण्ठ 4, 67
 कालञ्जर 4, 248
 कालपृष्ठ 4, 68
 कालस्कन्ध 4, 152
 कालानुसार्य 5, 37
 कालिका 3, 20-22
 कालिङ्ग, ०ङ्गी 3, 110-11
 कालेय 3, 476
 कावृक 3, 19
 कावेरी 3, 530
 काव्य, ०व्या 2, 342-43
 काश 2, 531
 काश्मीर 3, 530
 काश्यप, ०पी 3, 434
 काष्ठ, ०ष्टा 2, 102
 कासू 2, 564-65
 काहल, ०ली 3, 628-29
 किंशारु 3, 531
 किंच 7, 19
 किट्टाल 3, 629

किण्व 2, 503
 कितव 3, 690
 किम् 1, 10, 7, 7
 किमु 7, 39
 किमुत 7, 54
 किंपाक 3, 22
 किंपुरुष 4, 318
 किरात, ०तो 3, 243
 किर्मार 3, 531
 किल 7, 46
 किल्विष 3, 726-27
 किशोर 3, 531
 किष्कु 2, 6
 किष्कुपर्वन् 4, 169
 कीकट 3, 146
 कीकस 3, 742
 कीचक 3, 23
 कीटक 3, 22
 कीनाश 3, 712
 कीर 2, 392
 कीर्ण 2, 134
 कीर्ति 2, 161
 कील, ०ला 2, 468-69
 कीलाल 3, 630
 कीश 2, 531
 कु 7, 7
 कुकूल 3, 633
 कुकुट 3, 147
 कुकुर 3, 532
 कुचन्दन 4, 170
 कुचेल, ०ला 3, 634-35
 कुज 2, 66
 कुञ्ज 2, 66
 कुञ्जर, ०रा 3, 535
 कुट, ०टी 2, 82
 कुटज 3, 135

कुटन्नट 4, 59
 कुटप 3, 435
 कुटार 3, 535
 कुटिल, ०ला 3, 632
 कुठार 3, 536
 कुणप 3, 436
 कुणि 2, 134
 कुण्ठ 2, 103
 कुण्ड, ०ण्डी 2, 110
 कुण्डकीट 4, 59
 कुण्डल, ०ली 3, 632
 कुण्डलिन् 3, 359
 कुतप 3, 434
 कुतूहल 4, 289
 कुथ 2, 210
 कुहाल 3, 631
 कुन्तल 3, 633
 कुन्द 2, 221
 कुवेर 3, 532
 कुब्ज 2, 66
 कुमार, ०री 3, 533-35
 कुमुद, ०दा 3, 321-22
 कुमुद्वती 4, 107
 कुम्भ, ०म्भी 2, 301-2
 कुम्भकार, ०री 4, 250
 कुम्भयोनि 4, 170
 कुम्भिल 3, 631
 कुम्भीनस, ०सी 4, 326
 कुरण्ट, ०टी 3, 147
 कुरवक 4, 7
 कुरु 2, 394
 कुरुविन्द 4, 139
 कुर्पर 3, 533
 कुल 2, 469
 कुलक 3, 23-24
 कुलाय 3, 477

कुलाल 3, 634
 कुलिक 3, 24
 कुलिश 3, 713
 कुल्माष 3, 727
 कुल्य, ०ल्या 2, 344-45
 कुवल 3, 630
 कुवेर 3, 532
 कुश, ०शा, ०शी 2, 532
 कुशल 3, 630
 कुशिक 3, 25
 कुशीलव 4, 304
 कुष्ट 2, 103
 कुसीर 3, 322
 कुसुम 3, 455
 कुसुम्भ 3, 446
 कुहन, ०ना 3, 359
 कुहर 3, 532
 कुहरित 4, 106
 कुहू 2, 583
 कूचिका 3, 26
 कूट 2, 82
 कूप 2, 288
 कूबर 3, 536
 कूर्च 2, 55
 कूल 2, 470
 कूष्माण्ड, ०ण्डी 3, 169
 कृकवाकु 4, 8
 कृच्छ्र 2, 395
 कृत 2, 161
 कृतान्त 3, 248
 कृतिन् 2, 257
 कृत्त 2, 162
 कृत्य, ०त्या 2, 345
 कृत्रिम 3, 455
 कृपाण, ०णी 3, 189-90
 कृपीट 3, 148

कृपीटपाल 5, 46
 कृमि 2, 312
 कृमिकण्टक 5, 3
 कृषक 3, 26
 कृष्टि 2, 83
 कृष्ण, ०ष्णा 2, 134-35
 कृष्णवर्त्मन् 4, 170
 कृष्णवृन्ता 4, 107
 कृष्णसार 4, 250
 कृष्टि 3, 5 9
 केतन 3, 360
 केतु 2, 162
 केदार 3, 538
 केनार 3, 538
 केवल, ०ली 3, 635
 केश 2, 533
 केशव 3, 690
 केसर 3, 536-37
 केसरिन् 3, 360
 कैतव 3, 691
 कैरव, ०वी 3, 691-92
 कोक 2, 7
 कोकनद 4, 140
 कोङ्कण 3, 190
 कोटी 2, 84
 कोट्टार 3, 539
 कोण 2, 135
 कोथ 2, 211
 कोदण्ड 3, 169
 कोमल 3, 636
 कोरक 3, 27
 कोल, ०ला 2, 470-71
 कोश 2, 533-34
 कोशातक, ०की 4, 8
 कोष 2, 533-34
 कोष्ठ 2, 103
 कोहल 3, 636

कौकुटिक 4, 9
 कौतुक 3, 27
 कौपीन 3, 361
 कौमुद, ०दी 3, 322
 कौलीन 3, 361
 कौलेयक 4, 9
 कौशिक, ०की 3, 28-29
 क्रकच 3, 128
 क्रन्दन 3, 355
 क्रन्दित 3, 247
 क्रम 2, 310
 क्रमुक 3, 15
 क्रव्याद् 2, 220
 क्रिमि 2, 312
 क्रिया 2, 343-44
 क्रीडा 2, 109
 क्रूर 2, 395
 क्रौड 2, 112
 क्रोष्टी 2, 396
 क्रौञ्च 2, 56
 क्रीव 2, 508
 क्लेश 2, 533
 क्वाथ 2, 210
 क्षण 2, 133
 क्षणद, ०दा 3, 320
 क्षन्तृ 2, 159
 क्षम, ०मा 2, 310-11
 क्षय 2, 340
 क्षर 2, 388
 क्षव 2, 507
 क्षवथु 3, 308
 क्षार 2, 390
 क्षारक 3, 20
 क्षिति 2, 160
 क्षीर 2, 392
 क्षीराब्धिज, ०जा 4, 53

क्षुद्र, ंद्रा 2, 393-94
 क्षुमा 2, 311
 क्षुर 2, 392
 क्षुल्लक 3, 25
 क्षेत्र 2, 395
 क्षेत्रज्ञ 3, 141
 क्षेत्रिय 3, 477-78
 क्षेप 2, 289
 क्षेपणी 3, 190
 क्षेम, ंमा 2, 312
 क्षोद 2, 221
 क्षौद्र 2, 396
 क्षौम 2, 313
 क्षेड, ंडा 2, 110-11

ख

ख 1, 5
 खग 2, 30
 खजा 2, 67
 खञ्जरीट 4, 60
 खट 2, 84
 खट्टिक 3, 30
 खड्ग 2, 31
 खड्गिन् 2, 257
 खण्ड 2, 112
 खण्डपर्शु 4, 312
 खण्डाभ्र 3, 541
 खतमाल 4, 289
 खदिर, ंरी 3, 542
 खनक 3, 29
 खपुर 3, 540
 खर 2, 397
 खरु 2, 397
 खर्जू 2, 67
 खर्जूर 3, 541
 खर्पर 3, 540

खर्म 2, 313
 खर्व 2, 508
 खल 2, 471
 खलु 7, 46
 खल्ल, ंल्ली 2, 472
 खाटि 2, 84
 खिखीरा 3, 542-43
 खिङ्खिर 3, 542
 खुर 2, 398
 खुल्लक 3, 30
 खेट 2, 85
 खोलक 3, 31

ग

गञ्ज, ंञ्जा 2, 67
 गड 2, 113
 गडु 2, 113
 गण 2, 136
 गणक 3, 33
 गणाधिपति 5, 19
 गणिका 3, 33
 गणेरु 3, 528
 गण्ड 2, 112
 गण्डक, ंकी 3, 32-33
 गण्डशैल 4, 289
 गण्डूष 3, 728
 गति 2, 163
 गद्, ंदा 2, 222
 गदयितु 4, 171
 गन्ध 2, 236
 गन्धन 3, 362
 गन्धफली 4, 290
 गन्धमादन, ंनी 5, 26-27
 गन्धर्व 3, 692
 गन्धवती 4, 108
 गन्धवह, ंहा 4, 338-39

गन्धोली 3, 637
 गभस्ति 3, 250
 गम 2, 313
 गर 2, 398
 गरुत्मत् 3, 250
 गरल 3, 637
 गर्गर, ०री 3, 543
 गर्जन 3, 363
 गर्जित 3, 249
 गर्त 2, 162
 गर्दभ, ०भी 3, 447
 गर्भ 2, 303
 गल 2, 473
 गवाक्ष, ०क्षी 3, 727-28
 गवादनो 4, 171
 गव्य, ०व्या 2, 346
 गहन 3, 362
 गहर 3, 543
 गाङ्ग, गाङ्गेय 3, 478
 गाढमुष्टि 4, 61
 गाण्डिव, ० ण्डीव 3, 693
 गात्र 2, 398
 गाथा 2, 212
 गाध 2, 236
 गान्धार 3, 544
 गान्धिक 3, 34
 गायत्री 3, 544
 गारुड 3, 170
 गालव 3, 693
 गिरि 2, 399
 गिरिज, ०जा 3, 135
 गिरिसार 4, 251
 गिरीश 3, 713
 गीत 2, 164
 गीति 2, 164
 गुच्छ 2, 62

गुञ्जा 2, 68
 गुड, ०डा 2, 114
 गुण 2, 136-37
 गुणनिका 4, 10
 गुण्डक 3, 34
 गुप्त 2, 565
 गुन्द्र, ०न्द्रा 2, 399-400
 गुप्त 2, 164
 गुप्ति 2, 164
 गुम्फ 2, 297
 गुरु 2, 400
 गुल्म, ०ल्मी 2, 314-15
 गृह, ०हा 2, 585
 गृह्य 2, 346-47
 गूढ 2, 127
 गृञ्जन 3, 363
 गृष्टि 2, 85
 गृध्र 2, 401
 गृह 2, 585
 गृहपति 4, 108
 गृह्य, ०ह्या 2, 347-48
 गेय 2, 348
 गेष्ण 2, 138
 गैरिक 3, 35
 गो 1, 6
 गोकण्टक 4, 11
 गोकर्ण, ०र्णी 3, 192-93
 गोकिल 3, 637
 गोकुणिक 4, 11
 गोजागरिक 5, 3
 गोण्ड 2, 114
 गोत्र, ०त्रा 2, 401-2
 गोदन्त 3, 251
 गोधा 2, 237
 गोधूम 3, 456
 गोप, ०पी 2, 289-90

गोपति 3, 251
 गोपाल 3, 638
 गोपुर 3, 544-45
 गोप्य 2, 348
 गोमिन् 2, 257
 गोमुख 3, 102
 गोमेदक 4, 10
 गोरक्ष 3, 729
 गोरक्षजम्बु 5, 34
 गोरकु 3, 36
 गोल, ०ला 2, 473-74
 गोलक 3, 35
 गोलोमी 3, 456
 गोविन्द 3, 323
 गोष्ठ, ०ष्टी 2, 104
 गोष्पद् 3, 323
 गोस 2, 565
 गोस्तन, ०नी 3, 364
 गौतम, ०मी 3, 457
 गौर, ०री 2, 402-3
 गौरिल 3, 638
 ग्रन्थ 2, 211
 ग्रन्थि 2, 212
 ग्रन्थिक 3, 31-32
 ग्रन्थित 3, 249
 ग्रन्थिल 3, 636
 ग्रस्त 2, 163
 ग्रह 2, 584
 ग्रहण 3, 191
 ग्रहराज 4, 54
 ग्राम 2, 314.
 ग्राममद्दुरिका 6, 1
 ग्रामणी 3, 191
 ग्रामिणी 3, 192
 ग्रावन् 2, 257
 ग्राह 2, 585
 3

ग्राहक 3, 34
 ग्रीवा 2, 508
 घ.
 घट, ०टा 2, 86
 घटना 3, 364
 घन 2, 258
 घनरस 4, 327
 घनसार 4, 251
 घनाघन 4, 172
 घर्ष 3, 545
 घर्षिका 4, 12
 घर्म 2, 315
 घस्र 2, 404
 घृणा 2, 138
 घृणि 2, 138
 घृत 2, 165
 घृष्टि 2, 87
 घोण्टा 2, 87
 घोर 2, 404
 घोष, ०षा 2, 548
 घोषयितु 4, 173
 घ्राण 2, 138
 च.
 च 7, 8
 चक्र 2, 405-6
 चक्रधर 4, 252
 चक्रवाट 4, 61
 चक्रवाड, ०वाल 4, 71
 चक्राङ्ग, ०ङ्गी 3, 111
 चक्राट 3, 148
 चक्रिन् 2, 259
 चक्षुष्य, ०ष्या 3, 479
 चङ्कुर 3, 546
 चञ्चल, ०ला 3, 639
 चञ्चु 2, 57

चटु 2, 87
 चण्ड, ँण्डा, ँण्डी 2, 115-16
 चण्डालिका 4, 12
 चतुर 3, 546
 चतुष्पथ 4, 134
 चतुष्पद 4, 140
 चत्वर 3, 546
 चन्दन, ँनी 3, 365
 चन्दिर 3, 545
 चन्द्र 2, 406
 चन्द्रकान्त 4, 108-9
 चन्द्रहास 4, 327
 चन्द्रिल 3, 638
 चन्द्रोदय, ँया 4, 222
 चपल, ँला 3, 639-41
 चमर, ँरी 3, 547
 चय 2, 348
 चर 2, 404
 चरण 3, 193-94
 चराचर 4, 253
 चरु 2, 407
 चर्चा 2, 56
 चर्षट 3, 148-49
 चर्मकार, ँरी 4, 252
 चर्मण्वती 4, 109
 चर्मन् 2, 259
 चर्मिन् 2, 259
 चलन, ँनी 3, 364-65
 चलुक 3, 37
 चव्या 2, 349
 चषक 3, 36
 चातुरक 3, 547
 चात्वाल 3, 641
 चामरपुष्प 5, 34
 चाण्येय 3, 480
 चार 2, 407

चारक 3, 37
 चास 2, 566
 चिकुर 3, 548
 चिता 2, 165
 चिति 2, 165
 चित्य, ँया 2, 349
 चिपिट 3, 149
 चित्र, ँत्रा 2, 407-8
 चित्रक 3, 38
 चित्रगुप्त 4, 109
 चित्रभानु 4, 173
 चित्ररथ 4, 134
 चित्राटोर 4, 253
 चिरजीविन् 4, 173
 चिरण्टी 3, 149
 चिलमीलिका 5, 4
 चिह्न 2, 474
 चिह्न 2, 260
 चीन 2, 260
 चीर, ँरी 2, 409
 चीर्णपर्ण 4, 77
 चुक्र, ँक्री 2, 409-10
 चुम्बक 3, 38
 चुलुक 3, 37
 चुलुकी 3, 39
 चुल्ल 2, 474
 चुल्ली 2, 475
 चूडा 2, 116
 चूडामणि 4, 77
 चूडाल, ँला 3, 641
 चूतक 3, 39
 चूर्ण 2, 139
 चूलिका 3, 39
 चेतन, ँना 3, 366
 चेल 2, 475
 चैत्य 2, 350

चैत्र 2, 410
 चोक्ष 2, 543
 चोड 2, 116
 चोद्य 2, 350
 चोलकिन् 3, 366
 चौर 2, 410

छ.

छगल, ँली 3, 642
 छन्न, ँचा 2, 411
 छत्रभङ्ग 4, 49
 छद् 2, 292
 छदन 3, 367
 छशन् 2, 260
 छन्द 2, 223
 छन्दस् 2, 566
 छन्न 2, 261
 छर्दन 3, 367
 छल 2, 475
 छल्ली 2, 475
 छवि 2, 509
 छाया 2, 351
 छित्तर 3, 549
 छिदिर 3, 548
 छिद्र 2, 411
 छिन्न, ँन्ना 2, 261
 छेक 2, 7
 छेदन 3, 367

ज.

जकुट 3, 150
 जगत् 2, 165
 जगती 3, 253
 जगल 3, 642
 जघन 3, 368
 जघन्य 3, 480
 जघन्यज 4, 54

जङ्गल 3, 644
 जटा 2, 88
 जटायु 3, 480
 जटिल, ँला 3, 643
 जठर 3, 549
 जड, ँडा 2, 117
 जनुक, ँका 3, 40-41
 जन 2, 261
 जनक 3, 40
 जनपद 4, 141
 जनी 2, 262
 जन्य, ँन्या 2, 352-53
 जम्बाल 3, 644
 जम्बीर 3, 550
 जम्बुक 3, 40
 जम्बू 2, 299
 जम्बूल 3, 643
 जम्भ 2, 303
 जम्भल 3, 644
 जय, ँया 2, 352
 जयन 3, 368
 जयन्त, ँन्ती 3, 252
 जरठ 3, 164
 जरण 3, 194
 जर्जर 3, 550
 जर्जरीक 4, 13
 जर्ण 2, 139
 जल 2, 476
 जलकरङ्क 5, 4
 जलकूपी 4, 208
 जलगुल्म 4, 217
 जलज 3, 136
 जलद् 3, 324
 जलबित्त्व 4, 304
 जलसृण्ड 4, 72
 जलसूचि 4, 51

जलाञ्चल 4, 290
 जलाटन, ंनी 4, 174
 जलाशय 4, 223
 जलेन्द्र 3, 551
 जव, ंवा 2, 509
 जवन, ंनी 3, 368-69
 जाङ्गल, ंली 3, 645
 जाङ्गुल, ंली 3, 645-46
 जात 2, 166
 जाति 2, 166-67
 जामातृ 3, 253
 जामि 2, 316
 जायानुजीविन् 5, 27
 जार, ंरी 2, 412
 जाल, ंली 2, 476-77
 जाल्म 2, 316
 जिगीषा 3, 729
 जिन 2, 262
 जिष्णु 2, 140
 जिह्म 2, 317
 जिह्मग 3, 112
 जिह्वा 2, 509
 जिह्वाप 3, 436
 जीमूत 3, 254
 जीर 2, 412
 जीव, ंवा 2, 510
 जीवक, ंविका 3, 41-42
 जीवन्जीव 4, 305
 जीवद् 3, 324
 जीवन, ंना, ंनी 3, 369-70
 जीवन्ती 3, 254
 जीवपुष्प 4, 208
 जीवा 2, 510
 जीवातु 3, 255
 जीविका 3, 42
 जीवितेश 4, 313

जुहुराण 4, 78
 जू 1, 8
 जूम्भा 2, 304
 जूम्भित 3, 255
 जैवातृक 4, 13
 जोषम् 7, 39
 ज्ञ 1, 8
 ज्ञाति 2, 167
 ज्या 1, 10
 ज्यायंस् 2, 566
 ज्येष्ठ, ंष्टा 2, 104-5
 ज्योतिस् 2, 566-67
 ज्योत्स्ना 2, 262
 ज्यौत्स्नी 2, 263
 ज्वलित 3, 252

झ.

झर्जर 3, 551
 झलरी, ंल्लरी 3, 551-52
 झला 2, 477
 झष, ंषा 2, 549
 झट 2, 88
 झिल्लिका 3, 42
 झिल्ली 2, 477
 झिल्लीका 3, 42
 झूणि 2, 140

ट.

टगर 3, 552
 टङ्क 2, 8
 टंकार 3, 552
 टङ्ग 2, 31
 टट्टरी 3, 553
 टार 2, 412

ड.

डिम्ब 2, 300
 डिम्भ 2, 304

त. ३, १९५
 तक्षक ३, ४३
 तण्डक ३, ४३-४४
 तण्डुरीण ४, ७८
 तण्डुल ३, ६४७
 तण्डुलीय ४, २२३
 तत २, १६७
 ततस् ७, ५०
 तत्त्व २, ५११
 तथा ७, २८
 तथा यथा ७, २९
 तद्दिनम् ७, ५६
 तनु २, २६३
 तनूरुह ४, ३३९
 तन्त्र २, ४१३
 तन्त्री २, ४१४
 तन्द्री २, ४१६
 तपन ३, ३७०
 तपस् २, ५६७
 तपस्य, ०स्या ३, ४८१
 तपस्विन् ३, ३७२
 तपस्विनी ४, १७५
 तपोधन, ०ना ४, १७४
 तमस् २, ५६८
 तमाल ३, ६४७
 तमालपत्र ५, ३९
 तमिस्र, ०स्त्रा ३, ५५३
 तमोग्न ३, ३७१
 तमोनुद् ३, ३२४
 तमोपह ४, ३३९
 तरणि ३, १९५
 तरल, ०ला ३, ६४६
 तरस् २, ५६८
 तरस्विन् ३, ३७२
 तरि २, ४१५
 तरीष ३, ७२९

तरुण ३, १९५
 तर्क २, ९
 तर्तरीक ४, १४
 तर्ष १, १५
 तल २, ४७८
 तलिन ३, ३७०
 तलिम ३, ४५७
 तलुन ३, ३७१
 तल्ल, ०ल्ली २, ४७९
 तल्प २, २९०
 ताड, ०डी २, ११७-१८
 ताण्डव ३, ६९४
 तात २, १६८
 ताप, ०पी २, २९१
 तामरस ४, ३२८
 तामस, ०सी ३, ७४३
 ताम्बूल, ०ली ३, ६४७-४८
 ताम्र २, ४१७
 तार, ०रा २, ४१६-१७
 तारक ३, ४४-४५
 तार्क्ष्य २, ३५४-५५
 ताल २, ४७९-८०
 तालपत्र, ०त्ती ४, २५४
 तालीसपत्र ५, ४०
 तावत् ७, २३
 ताविष ३, ७३०
 तिक्त, ०क्ता २, १६८
 तिक्तपर्वन् ४, १७५
 तिक्तशाक ४, १५
 तिक्तिड, ०डी ३, १७०
 तिक्तिरि ३, ५५४
 तिन्निडी ३, १७१
 तिमिर ३, ५५४
 तिरस् ७, ५०
 तिर्यच् ७, १९
 तिलक ३, ४५-४६

तिष्य, ऽप्या 2, 355
 तीक्ष्ण 2, 141
 तीक्ष्णगन्धा 4, 152
 तीर 2, 418
 तीर्थ 2, 213
 तीव्र, ऽत्रा 2, 418
 तु 7, 9
 तुङ्गभद्र, ऽद्रा 4, 254-55
 तुङ्गीश 3, 713
 तुण्डिकेरी 4, 255
 तुथ, ऽथा 2, 214
 तुमुल 3, 648
 तुम्बरी 3, 555
 तुरग, ऽगो 3, 112
 तुरुष्क 3, 46
 तुला 2, 480-81
 तुलाकोटि 4, 62
 तुलाधार 4, 255
 तुष 2, 549
 तुषार 3, 554
 तूणी 2, 142
 तूबर 3, 555
 तूल 2, 481
 तूलिका 3, 47
 तृणता 3, 257
 तृणशूल्य 4, 224
 तृष्, तृष्णा 1, 15
 तेजस् 2, 568-69
 तेमन, ऽनी 3, 372
 तैतिल 3, 648-49
 तैलपर्णी 4, 78
 तोक 2, 10
 तोक्म 2, 317
 तोत्र 2, 419
 तोदन 3, 373
 तोयधार 4, 256

त्याग 2, 31
 त्रपा 2, 291
 त्रपु 2, 291
 त्रयी 2, 354
 त्राण 2, 141
 त्रास 2, 568
 त्रिक, ऽका 2, 9
 त्रिकूट 3, 151
 त्रिगर्त, ऽर्ता 3, 256
 त्रिदिव, ऽवा 3, 694
 त्रिपुट, ऽटा 3, 151
 त्रिवर्णक 4, 14
 त्रिशङ्कु 3, 46
 त्रिशिख 3, 103
 त्रिस्रोतस् 3, 743
 त्रुटि 2, 89
 त्रेता 2, 169
 त्रोटि 2, 89
 त्र्यङ्गुट 3, 150
 त्वच् 1, 7
 त्वरित 3, 256
 त्वष्ट 2, 89
 त्विष् 1, 16

द.

दंश 2, 535
 दंशान 3, 374
 दंशित 3, 257
 दक्ष, ऽक्षा 2, 550
 दक्षिण, ऽणा 3, 196-97
 दण्ड 2, 118-19
 दण्डधार 4, 257
 दण्डयात्रा 4, 257
 दण्डयाम 4, 217
 दण्डार 3, 558
 दण्डिन् 2, 263

दन्त, ०न्ती 2, 169
 दन्तशठ 4, 68
 दन्तुर 3, 556
 दन्दशूक 4, 15
 दम 2, 318
 दमथ 3, 309
 दमन 3, 373
 दम्भ 2, 305
 दर, ०री 2, 419
 दर्दर 3, 557
 दर्दुर, ०रा 3, 556-57
 दर्प 2, 292
 दर्वी 2, 513
 दर्श 2, 534
 दर्शक 3, 47
 दर्शन 3, 374
 दल 2, 481-82
 दलाढक 4, 16
 दलामल 4, 291
 दव 2, 512
 दशनोच्छिष्ट 5, 12
 दशपुर 4, 256
 दशमीस्थ 4, 135
 दशा 2, 536
 दस्म 2, 318
 दस्यु 2, 356
 दस्त्र 2, 419
 दहन 3, 373
 दहर 3, 556
 दाक्षायणी 4, 79
 दाडिम 3, 458
 दाढा 2, 127
 दात्यूह 3, 758
 दान 2, 264
 दाय 2, 357
 दायाद 3, 325

दारक 3, 48
 दारद 3, 325
 दार्वी 2, 513
 दाव 2, 512
 दास, ०सी 2, 569
 दासेर 3, 559
 दिगम्बर 4, 257
 दिग्ध 2, 237
 दिति 2, 169
 दिव् 1, 14
 दिव 2, 513
 दिवाकीर्ति 4, 110
 दिवाभीत 4, 110
 दिवौकस् 3, 743
 दिव्य, ०व्या 2, 357-58
 दिव्यचक्षुस् 4, 328
 दिष्ट 2, 90
 दिष्टि 2, 90
 दीपक 3, 48-49
 दीप्त 2, 170
 दीप्यक 3, 49
 दीर्घाध्वग 4, 49
 दीर्घायुस् 3, 744
 दुकूल 3, 649
 दुग्ध 2, 238
 दुग्धतालीय 5, 37
 दुन्दुभि 3, 448
 दुरोदर 4, 258
 दुर्ग, ०गा 2, 32
 दुर्गति 3, 258-59
 दुर्जात 3, 258
 दुर्धर 3, 559
 दुर्नामन् 3, 375
 दुर्मख 3, 103
 दुर्लभ 3, 447
 दुर्वर्ण 3, 197

दुर्विध 3, 336
 दुःस्थ 2, 214
 दूष्य 2, 358
 दृढ 2, 128
 दृश् 1, 15
 दृषद् 2, 223
 दृष्टान्त 3, 259
 दृष्टि 2, 90
 देव, ०वी 2, 514
 देवताड 4, 72
 देवन 3, 375-76
 देवमणि 4, 79
 देववृक्ष 4, 318
 देवसेना 4, 176
 देष्ण 2, 143
 देहयात्रा 4, 259
 दैत्य, ०त्या 2, 358
 दोग्धु 2, 238
 दोषज्ञ 3, 141
 दोषा 7, 48
 दोहदलक्षण 6, 3
 दौर्वीण 3, 198
 दु 1, 11
 द्युति 2, 170
 दुम्न 2, 264
 द्यो 1, 11
 द्रव 2, 511
 द्रवन्ती 3, 257-58
 द्रविण 2, 264
 द्रव्य 2, 356
 द्रावक 3, 48
 दुघण 3, 197
 दुण, ०णी 2, 142-43
 दुत 2, 170
 दू 1, 12
 द्रोण, ०णी 2, 143

द्रोहाट 3, 152
 द्वंद्व 2, 512
 द्वापर 3, 558
 द्वार 2, 420
 द्विक 2, 10
 द्विज, ०जा 2, 68-69
 द्विजन्मन् 3, 375
 द्विजराज 4, 54
 द्विजाति 3, 258
 द्विजिह्व 3, 694
 द्वितीय, ०या 3, 481
 द्वैमानुर 4, 259

ध.

धन 2, 265
 धनंजय 4, 224
 धनद 3, 325
 धनिक, ०का 3, 49-50
 धनु 2, 266
 धनुस् 2, 570
 धन्य, ०न्या 2, 359
 धन्वन् 2, 265
 धन्विन् 2, 265
 धमन, ०नी 3, 376-77
 धर, ०रा 2, 420
 धरण, ०णी 3, 198-99
 धराधर 4, 259
 धर्म 2, 319-20
 धर्मराज 4, 55
 धर्षण, ०णी 3, 199
 धव 2, 515
 धवल, ०ली 3, 649-50
 धातु 2, 171
 धातृ 2, 170
 धात्री 2, 422
 धाना 2, 267

धान्य 2, 359
 धामन् 2, 266
 धामार्गव 4, 305
 धार, ंरा 2, 421
 धाराङ्कुर 4, 260
 धाराङ्ग 3, 112
 धाराट 3, 152
 धाराधर 4, 260
 धार्तराष्ट्र 4, 261
 धावन 3, 377
 धिक् 7, 9
 धिवण, ंणा 3, 200
 धिष्ण्य 2, 359-60
 धिदा 2, 223
 धीर 2, 422
 धुत 2, 172
 धुन्धुमार 4, 261
 धुर् 1, 12
 धुरंधर 4, 262
 धूत 2, 172
 धूमकेतन 5, 27
 धूमकेतु 4, 111
 धूर्त 2, 172
 धूलोकदम्ब 5, 35
 धूसर 3, 559
 धृतगाष्ट्र, ंष्ट्री 4, 262-63
 धृति 2, 173
 धेन, ंनी 2, 267
 धेनुका 3, 50
 धेनुक 3, 50
 ध्रुव, ंवा 2, 515-16
 ध्वज 2, 69
 ध्वनिलाला 4, 291
 ध्वाङ्क्ष, ंक्षी 2, 550-51

न.

नकुल, ंली 3, 650

नक्र 2, 423
 नक्षत्रनेमि 5, 36
 नख 2, 22
 नग 2, 28
 नगौकस् 3, 739
 नग्न 2, 267
 नञ् 7, 12
 नत 2, 173
 नद 2, 224
 नदीकान्त, ंन्ता 4, 111-12
 ननु 7, 31
 ननुच 7, 54
 नन्दक 3, 51
 नन्दन 3, 377
 नन्दा 2, 224
 नन्दि 2, 224
 नन्दिघोष 4, 319
 नन्दिन् 2, 268
 नन्द्यावर्त 4, 111
 नभश्चमस 5, 47
 नभश्चर 4, 263
 नभस् 2, 570
 नभस 3, 744
 नमुचि 3, 129
 नय 2, 360
 नर 2, 423
 नरक 3, 51
 नरङ्ग 3, 113
 नरेन्द्र 3, 560
 नर्तक, ंकी 3, 51-52
 नर्मठ 3, 164
 नर्मदा 3, 326
 नल, ंली 2, 482
 नलद, ंदा 3, 326
 नलिन, ंनी 3, 378
 नव 2, 517

नवफलिका 5, 5
 नवाह 3, 759
 नहुष 3, 730
 नाक 2, 10
 नाकु 2, 10
 नाकुली 3, 651
 नाग 2, 32-34
 नागदन्त, ०न्ती 4, 112-13
 नागपाश 4, 313
 नागपुष्प 4, 209
 नागर 3, 560
 नागवारिक 5, 5
 नागाञ्चना 4, 176
 नाडी 2, 119
 नाडीतरंग 5, 10
 नादेयी 3, 482
 नाना 7, 32
 नाभि 2, 305
 नाभील 3, 650
 नाम 7, 39
 नायक 3, 53
 नारकीट 4, 62
 नारङ्ग 3, 113
 नाराच, ०ची 3, 129
 नारायण, ०णी 4, 80
 नाल, ०ली 2, 483
 नालिका 3, 53
 नालीक 3, 52
 नाश 2, 536
 नासा 2, 571
 नि 7, 10
 निकर 3, 561
 निकष, ०षा 3, 731
 निकषा (indecl.) 7, 57
 निकाय 3, 482
 निकार 3, 562

निकुम्भ 3, 448
 निकृत 3, 259
 निकृति 3, 262
 निगम 3, 459
 निगरण 4, 82
 निग्रह 3, 760
 निचुल 3, 651
 निज 2, 70
 नितम्ब 3, 440
 निदाघ 2, 315
 निदान 3, 379
 निदेश 3, 715
 निधन 3, 378
 निधुवन 4, 177
 निन्दा 2, 225
 निषाक 3, 54
 निभ 2, 306
 निमित्त 3, 260
 निमिष, ०मेष 3, 731
 नियति 3, 263
 नियम 3, 459
 नियामक 4, 17
 निर् 7, 13
 निरसन 4, 178
 निरस्त 3, 260
 निराकृति 4, 114
 निरामय 4, 225
 निरूपण 4, 82
 निरूह 3, 760
 निर्ऋति 3, 263
 निरोध 3, 338
 निर्गुण्डी 3, 171
 निर्ग्रन्थ 3, 309
 निर्जर, ०रा 3, 560-61
 निर्दट 3, 153
 निर्देश 3, 714

निर्नेर 3, 561
 निर्भर्त्सन 4, 179
 निर्मल 3, 652
 निर्माण 3, 201
 निर्मुक्त 3, 261
 निर्मोक 3, 54
 निर्याण 3, 200
 निर्यातन 4, 177
 निर्यूह 3, 759
 निर्वर 3, 562
 निर्वाण 3, 201
 निर्वाह 3, 327
 निर्वासन 4, 177
 निर्वृति 3, 262
 निर्वेश 3, 714
 निवात 3, 261
 निवेश 3, 715
 निशमन 4, 178
 निशा 2, 537
 निशाचर, ०री 4, 263-64
 निशान्त 3, 262
 निशामन 4, 178
 निशीथ 3, 310
 निश्चारक 4, 17
 निःश्रेणि 3, 202
 निःश्रेयस 4, 329
 निषङ्ग 3, 113
 निषद्वर, ०री 4, 264
 निषध 3, 337
 निषाद 3, 326
 निष्क 2, 11
 निष्कल 3, 652
 निष्कुर 3, 153
 निष्क्रम 3, 458
 निष्ठा 2, 105
 निष्पाव 3, 695

निस् 7, 13
 निस्सर्ग 3, 114
 निस्तरण 4, 81
 निस्तल 3, 652
 निस्तुषित 4, 113
 निस्त्रिंश 3, 714
 निःसरण 4, 80
 निह्व 3, 695
 नीकाश 3, 716
 नीच 2, 57
 नीचैस् 7, 51
 नीड 2, 120
 नीति 2, 174
 नीरज 3, 136
 नील, ०ली 2, 483-84
 नीलकण्ठ 4, 67
 नीलंबसा 4, 329
 नीलाम्बर 4, 265
 नीवर 3, 563
 नीवी 2, 517
 नीव्र 2, 424
 नु 7, 11
 नूनम् 7, 40
 नेत्र 2, 424
 नेपाली 3, 653
 नेम 2, 320
 नेमि 2, 320
 नैगम 3, 460
 न्यक्ष 2, 551
 न्यग्रोध, ०धी 3, 336-37
 न्यङ्कु 2, 10
 न्यञ्च् 1, 7
 न्युच्छ 2, 22
 न्युब्ज 2, 70
 न्यून 2, 268

प.

पक्ति 2, 174
 पक्व 2, 519
 पक्ष 2, 551-52
 पक्षचर 4, 269
 पक्षति 3, 268
 पक्षिणी 3, 205
 पक्ष्मन् 2, 270
 पङ्क 2, 12
 पङ्कार 3, 566
 पङ्क्ति 2, 174
 पण 2, 144-45
 पञ्चगुप्त 4, 119
 पञ्चत्व 3, 699
 पञ्चनख 4, 43
 पञ्चम, ०मी 3, 461
 पञ्चाल, ०ली 3, 655
 पटल 3, 654
 पटह 3, 763
 पटु 2, 92
 पट्ट, ०ट्टी 2, 91
 पण्ड, ०ण्डा 2, 120
 पण्डित 3, 265
 पतंग 3, 115-16
 पताका 3, 55
 पत्ति 2, 174
 पत्तोर्ण 3, 204
 पत्त 2, 425
 पत्ताङ्ग 3, 116
 पत्तिन् 2, 270
 पत्तोर्ण, cfr. पत्तोर्ण
 पथ्य, ०थ्या 2, 360
 पद् 2, 225
 पद्दार 3, 567
 पद्धति 3, 269
 पश 2, 321

पशुलाञ्छन, ०ना 5, 28-29
 पश्विनी 3, 382
 पद्य, ०द्या 2, 361
 पनस 3, 745
 पन्नग 3, 114
 पयस् 2, 571
 पयस्य, ०स्या 3, 487
 पयस्विनी 4, 184
 पयोधर 4, 270
 पर 2, 425
 परञ्च 3, 136
 परपुष्ट, ०ष्टा 4, 64
 परम, ०मम् 3, 461-62
 परंपर, ०रा 4, 268
 परवाणि 4, 85
 परा 7, 43
 पराक्रम 4, 218
 पराग 3, 115
 पराभव 4, 306
 परायण 4, 84
 परि 7, 44
 परिकर 4, 267
 परिगत 4, 118
 परिग्रह 4, 341
 परिघ 3, 125
 परिघात 4, 120
 परिघोष 4, 320
 परिधाय 4, 226
 परिधि 3, 339
 परिप्लव 4, 306
 परिवर्ह 4, 342
 परिभाषण 5, 14
 परिमल 4, 292
 परिवर्त 4, 120
 परिवाद 4, 142
 परिवाप 4, 209

परिवार 4, 268
 परिवाह 4, 341
 परिवेष 4, 319
 परिव्याध 4, 153
 परिसर 4, 269
 परीष्टि 3, 154
 परुष 3, 732
 परेत 2, 178
 पर्कटी 3, 155
 पर्जन्य 3, 486
 पर्ण 2, 145
 पर्पट 3, 154
 पर्यङ्क 3, 55
 पर्यस्त 3, 263
 पर्याप्त 3, 266
 पर्याय 3, 486
 पर्वत 3, 268
 पर्वन् 2, 269
 पर्वरीण 4, 83
 पल 2, 484
 पलंकष, ऽषा 4, 320
 पलल 3, 655-56
 पलाश 3, 717
 पलित 3, 265
 पलिघ 3, 126
 पल्लव 3, 698
 पल्लवित 4, 119
 पल्लि 2, 484
 पवन 3, 381-82
 पवित्र, ऽत्रा 3, 567-68
 पशु 2, 537
 पशुपति 4, 121
 पश्चात् 7, 24
 पांसुचामर 5, 41
 पांसुल, ऽला 3, 658
 पाक 2, 12

पाकल 3, 656-57
 पाचल 3, 656
 पाञ्चजन्य 4, 226
 पाटक 3, 57
 पाटल, ऽला 3, 657-58
 पाटीर 3, 570
 पाटीन 3, 383
 पाण्डु 2, 120
 पाण्डुकम्बल 5, 46
 पाण्डुर 3, 570-71
 पातलो 3, 659
 पाताल 3, 657
 पातुक 3, 56
 पात्र 2, 427
 पात्रटीर 4, 270
 पाद् 2, 226
 पाद्चत्वर 5, 40
 पाद्प, ऽपा 3, 437
 पानीय 3, 488
 पामर 3, 569
 पायस 3, 746
 पार, ऽरी 2, 426
 पारशव 4, 306-7
 पारापत, ऽती 4, 122-23
 पारायण 4, 85
 पारावार 4, 271
 पारिजात 4, 122
 पारिभद्र 4, 272
 पारुष्य 3, 488-89
 पार्थिव, ऽत्री 3, 699
 पार्पर 3, 569
 पार्वती 3, 271-72
 पार्श्व 2, 519
 पार्णि 2, 146
 पालङ्क 3, 58
 पालि 2, 484-85

पावन, ०नी ३, ३८२ ८३
 पाश २, ५३७-३८
 पाशुपत ४, १२१
 पिङ्ग, ०ङ्गा, ०ङ्गो २, ३४-३५
 पिङ्गल, ०ला ३, ६६०-६१
 पिङ्गाश, ०शी ३, ७१७-१८
 पिचण्ड ३, १७२
 पिचुल ३, ६६२
 पिच्चट ३, १५५
 पिच्छ, ०च्छा २, ६२
 पिच्छिल, ०ला ३, ६६३
 पिञ्ज, ०ञ्जा २, ७१
 पिञ्जर ३, ५७२
 पिञ्जल ३, ६६३
 पिठर ३, ५७१
 पिण्ड, ०ण्डी २, १२१-२२
 पिण्डपुष्प ४, २१०
 पिण्डार ३, ५७१
 पिण्डित ३, २७२
 पिण्डिल ३, ६६४
 पिण्डीतक ४, १९
 पिण्याक ३, ६०
 पितामह ४, ३४२
 पित्तल, ०ला ३, ६६१-६२
 पित्सत् २, १७५
 पिनाक ३, ५८
 पिपतिषत् २, १७५
 पिप्पल, ०ली ३, ६५९-६०
 पिप्पलक ४, १९
 पिल्ल २, ४७४
 पिशित, ०ता ३, २७२
 पिशुन, ०ना ३, ३८४
 पिष्टक ३, ६०
 पीठमर्द ४, १४३
 पीडा २, १२२
 पीडित ३, २७२-७३

पीत, ०ता २, १७५-७६
 पीतकावेर ५, ४२
 पीतचन्दन ५, २९
 पीतन ३, ३८५
 पीताम्बर ४, २७२
 पीति २, १७६
 पीथ २, २१५
 पीयूष ३, ७३३
 पीलु २, ४८६
 पीलुपर्णी ४, ८५
 पीवर ३, ५७२
 पुद्गु २, २३
 पुंगव ३, ७००
 पुटग्रीव ४, ३०७
 पुटभेद ४, १४३
 पुण्डरीक ४, २०-२१
 पुण्ड्र २, ४२८
 पुण्य २, ३६२
 पुण्यजन ४, १८४
 पुत्रक, ०त्रिका ३, ६३-६४
 पुद्गल ३, ६६४
 पुनर् ७, ४६
 पुनर्वसु ४, ३३०
 पुंनाग ३, ११८
 पुर् १, १२
 पुर २, ४२८
 पुरतस् ७, ५९
 पुरस् ७, ५१
 पुरस्कृत ४, १२४
 पुरस्तात् ७, ५५
 पुरा ७, ४५
 पुराण ३, २०५-६
 पुरु २, ४२९
 पुरुष ३, ७३३
 पुरोडाश ४, ३१४
 पुल २, ४८६

पुलक 3, 61
 पुलाक 3, 62
 पुष्कर 3, 573
 पुष्करिणी 4, 86
 पुष्कल 3, 664
 पुष्टि 2, 93
 पुष्प 2, 292
 पुष्पक 3, 62-68
 पुष्पदन्त 4, 123-24
 पुष्पलक 4, 21
 पुष्य 2, 355
 पुस्त 2, 176
 पूग 2, 35
 पूज्य 2, 362
 पूतना 3, 385
 पूतिकाष्ठ 4, 69
 पूत्यण्ड 3, 173
 पूर 2, 430
 पूरण, ंणी 2, 306
 पूर्ण 2, 147
 पूर्णक 3, 64
 पूर्णपात्र 4, 272
 पूर्णनिक 4, 22
 पूर्णिका 3, 65
 पूर्त 2, 177
 पूर्व 2, 520
 पूर्वद्युस् 7, 59
 पूतना 3, 386
 पृथग्जन 4, 185
 पृथिवीपति 5, 20
 पृथु 2, 215
 पृथुक 3, 65
 पृदाकु 3, 65
 पृषत्, ंत 2, 177
 पृष्ठ 2, 106
 पृष्ठशृङ्गिन् 4, 185

पेचक 3, 66
 पेटक 3, 66
 पेशल 3, 665
 पेशी 2, 538-39
 पोटगल 4, 292
 पोत 2, 178
 पोत्र 2, 430
 पौर 2, 431
 पौरुष 3, 733-34
 पौरुषेय 4, 227
 पौर्णमास, ंसी 4, 330
 पौलस्त्य 3, 489
 पौष 2, 554
 प्र 7, 14
 प्रकर, ंरी 3, 564-65
 प्रकरण 4, 83
 प्रकाण्ड 3, 172
 प्रकार 3, 566
 प्रकाश 3, 716
 प्रकीर्णक 4, 18
 प्रकृति 3, 269-70
 प्रकोष्ठ 3, 165
 प्रक्रम 3, 460
 प्रक्रिया 3, 488
 प्रखर 3, 563-64
 प्रगाढ 3, 179
 प्रग्रह 3, 760
 प्रग्राह 3, 762
 प्रघण 3, 202
 प्रचण्ड 3, 171
 प्रचलाक 4, 18
 प्रचलाकिन् 4, 184
 प्रचेतस् 3, 745
 प्रजनन 4, 179
 प्रजा 2, 71

प्रजापति 4, 117
 प्रज्ञ, ०ज्ञा 2, 76
 प्रज्ञान 3, 381
 प्रणय 3, 483
 प्रणाय 3, 484
 प्रणिधान 4, 180
 प्रणिधि 3, 338
 प्रणिहित 4, 115
 प्रणीत 3, 266
 प्रतति 3, 270
 प्रतल 3, 654
 प्रति 7, 23
 प्रतिकार 4, 265
 प्रतिकृति 4, 117
 प्रतिकृष्ट 4, 63
 प्रतिक्षिप्त 4, 115
 प्रतिग्रह 4, 340
 प्रतिघ 3, 126
 प्रतिपत्ति 4, 118
 प्रतिपद् 3, 328
 प्रतिपन्न 4, 181
 प्रतिपादन 5, 28
 प्रतिभय 4, 225
 प्रतिमा 3, 462
 प्रतिमान 4, 183
 प्रतियत्न 4, 182
 प्रतिशिष्ट 4, 63
 प्रतिश्रय 4, 225
 प्रतिष्कश 4, 314
 प्रतिष्ठा 3, 165
 प्रतिसर 4, 266
 प्रतिहत 4, 114
 प्रतिहार cfr. 4, 265
 प्रतीक 3, 55
 प्रतीक्ष्य 3, 485

प्रतीत 3, 264
 प्रतीहार 4, 265
 प्रत्यय 3, 483-84
 प्रत्युद्गमनीय 6, 5
 प्रत्यूष 3, 732
 प्रथम 3, 460
 प्रदर 3, 565-66
 प्रदेश 3, 716
 प्रदोष 3, 732
 प्रधान 3, 379
 प्रधान 3, 380
 प्रधूपिता 4, 116
 प्रपञ्च 3, 129
 प्रपात 3, 268
 प्रभव 3, 696
 प्रभाव 3, 698
 प्रभूत 3, 264
 प्रमथ, ०था 3, 310
 प्रमद्, ०दा 3, 327
 प्रमाण 3, 203
 प्रमीत 3, 267
 प्रमुख 3, 104
 प्रयाग 3, 116
 प्रयोग 3, 117
 प्रयोजन 4, 180
 प्ररूढ 3, 179
 प्रलम्ब 3, 440
 प्रलय 3, 485
 प्रवंगम 4, 218
 प्रवचन 4, 180
 प्रवण 3, 203
 प्रवर 3, 563
 प्रवह 3, 762
 प्रवारण 4, 83
 प्रवाल 3, 653

प्रवाह 3, 761
 प्रविहारण 5, 13
 प्रवृत्ति 3, 271
 प्रवेणि 3, 205
 प्रव्रजिता 4, 116
 प्रसन्न, ०न्ना 3, 331
 प्रसर 3, 566
 प्रसव 3, 697
 प्रसव्य 3, 485
 प्रसाद 3, 327
 प्रसाधन, ०नी 4, 183
 प्रसिद्ध 3, 338
 प्रसू 2, 571
 प्रसूत 3, 264
 प्रसूति 3, 269
 प्रसून 3, 380
 प्रसूत, ०ता 3, 267
 प्रसेव 3, 697
 प्रस्तर 3, 565
 प्रस्थ 2, 215
 प्रस्फोटन 4, 181
 प्रहत 3, 265
 प्रहसन 4, 182
 प्रहाद 3, 328
 प्राच् 7, 13
 प्राण 2, 145
 प्राणक 3, 56
 प्रादुस् 7, 51
 प्राध्व 2, 520
 प्राध्वम् 7, 40
 प्रान्तर 3, 568
 प्राप्तुरूप 3, 438
 प्राप्ति 2, 175
 प्राय 2, 361
 प्रार्थित 3, 271
 प्रालम्ब 3, 441

प्रासाद 3, 328
 प्रिय 2, 362
 प्रियंवद् 4, 142
 प्रियक 3, 59
 प्रियङ्गु 3, 117-18
 प्रीति 2, 176
 प्रेक्षा 2, 553
 प्रेङ्खा 2, 23
 प्रेत 2, 178
 प्रेमन् 2, 271
 प्रैष 2, 553
 प्रोक्षण 3, 207
 प्रोक्षित 3, 273
 प्रोत 2, 178
 प्रोथ 2, 216
 प्रौह 2, 586
 प्रूक्ष 2, 553
 प्रूव 2, 517-19
 प्रूवण 3, 114
 प्लुत 2, 177

फ

फटा 2, 93
 फर्फरीक 4, 22
 फल, ०ली 2, 487-88
 फलोदय 4, 227
 फलु 2, 35
 फाणि 2, 147
 फाल 2, 488
 फाल्गुन, ०नी 3, 386-87
 फेनिल 3, 665-66
 फेरव 3, 700

व.

वक 2, 12
 वकेरुका 4, 24
 वठर 3, 574

बत 7, 24
 बदर, ०रा, ०री 3, 576-77
 बद्धशिख 4, 44
 बन्ध 2, 238
 बन्धक, ०की 3, 67-68
 बन्धु 2, 239
 बन्धुर, ०रा 3, 574-75
 बन्धूक 3, 67
 बन्धूर 3, 574
 बभ्रु 2, 431
 बर्कर 3, 576
 बर्कराट 4, 64
 बर्बटी 3, 156
 बर्बर, ०रा 3, 575-76
 बर्बरीक 4, 23
 बर्ह 2, 586
 बर्हिम् 2, 572
 बल, ०ला 2, 488-89
 बलदेव, ०वा 4, 308
 बलभद्र, ०द्रा 4, 273
 बलाहक 4, 23
 बालि 2, 489-90
 बल्य 2, 363
 बहु 2, 586
 बहुक 3, 66
 बहुफल, ०ला 4, 292-93
 बहुरूप 4, 210
 बहुल, ०ला 3, 666-67
 बाढ 2, 128
 बाण 2, 147
 बाधा 2, 239
 बान्धव 3, 700
 बाविटीर 4, 274
 बाल, ०ला, ०ली 2, 490-91
 बालिका 3, 68
 बालिश 3, 718

बालेय 3, 496
 बाण्य 2, 293
 बाहा cfr. बाहा
 बाहुज 3, 137
 बिडाल 3, 667
 बिन्दु 2, 230
 बिन्दुतन्त्र 4, 274
 बिम्ब 2, 300
 बिल 2, 491-92
 बिलासिन् cfr. 3, 411
 बिलेशय 4, 228
 बीज 2, 71
 बोभत्स 3, 746
 बुक्स, ०सी 3, 747
 बुद्ध 2, 239
 बुध 2, 239
 बुध्न 2, 272
 बृहतिका 4, 35
 बृहती cfr. बृहतो
 बृहन्नल 4, 299
 बोधि 2, 240
 ब्रह्मण्य 3, 494
 ब्रह्मन् 2, 271
 ब्रह्मबन्धु 4, 154
 ब्राह्मण 3, 215-16
 ब्राह्मी 2, 321

भ.

भ, भा 1, 9
 भक्त 2, 179
 भक्ति 2, 179
 भग 2, 36
 भङ्ग, ०ङ्गा 2, 37
 भङ्गि 2, 37
 भङ्गुर 3, 577
 भट 2, 93

भट्टारक 4, 25
 भट्टिनी 3, 388
 भण्डन 3, 387
 भद्र, ंद्रा 2, 431-33
 भद्रकाली 4, 293
 भन्द 2, 227
 भय 2, 363
 भयानक 4, 25
 भर 2, 433
 भरण, ंणी 3, 207
 भरत 3, 273-74
 भरद्वाज 4, 55
 भरु 2, 434
 भर्तृ 2, 179
 भर्मन् 2, 272
 भल्ल, ंल्ली 2, 492
 भव 2, 521
 भवन 3, 387
 भव्य, ंव्या 2, 363-64
 भसद् 2, 227
 भस्मक 3, 68
 भस्मतूल 4, 293
 भा 1, 9
 भाग 2, 33
 भागधेय 4, 228
 भाग्य 2, 364
 भाण्ड 2, 123
 भात्कूट 3, 156
 भानु 2, 272
 भार 2, 434
 भारत, ंती 3, 274-75
 भारद्वाज, ंजी 4, 56
 भार्गव, ंवी 3, 701
 भार्याटिक 4, 26
 भार्योरु 3, 573
 भाल 2, 492

भालाङ्क 3, 69-70
 भाव 2, 521-23
 भावना 3, 388
 भावाद 3, 156
 भावित 3, 275
 भास् 1, 16
 भास 2, 572
 भासन्त 3, 275
 भास्कर 3, 578
 भास्वत् 2, 180
 भिक्षा 2, 554
 भित्ति 2, 180
 भिन्न 2, 273
 भीम 2, 323
 भीरु 2, 434
 भीषण 3, 208
 भीष्म 2, 323
 भुज 2, 72
 भुजंग 3, 118
 भुजिष्य, ंष्या 3, 490
 भुवन 3, 388
 भू 1, 9
 भूक 2, 13
 भूकेश 3, 718
 भूजम्बू 3, 441
 भूत 2, 180
 भूतवृक्ष 4, 321
 भूतात्मन् 3, 389
 भूति 2, 181
 भूतीक 3, 70
 भूभृत् 2, 181
 भूमि 1, 9
 भूमिका 3, 71
 भूमिज, ंजा 3, 187
 भूरि 2, 435
 भृष्टश् 2, 539

भृगु 2, 39
 भृङ्ग 2, 38
 भृङ्गराज 4, 56
 भृङ्गार, ०री 3, 579
 भृति 2, 182
 भृशम् 7, 41
 भृष्टि 2, 93
 भेक 2, 13
 भेद 2, 227
 भेरुण्ड, ०ण्डा 3, 173
 भेल 2, 493
 भैरव 3, 702
 भोग 2, 39
 भोगवती 4, 125
 भोगिन् 2, 273
 भौम 2, 324
 भ्रम 2, 322
 भ्रमणी 3, 207
 भ्रमरक 4, 24
 भ्रातृव्य 3, 489
 भ्रान्ति 2, 180
 भ्रामक 3, 69
 भ्रामर 3, 578
 भ्रूण 2, 148

म.

म, मा 1, 10
 मकर 3, 580
 मकुर 3, 589-90
 मकुष्ठ 3, 166
 मङ्क्षु 7, 49
 मङ्गल, ०ला 3, 669-70
 मङ्गल्य, ०ल्या 3, 491-93
 मञ्जरी 3, 587
 मञ्जुल 3, 669
 मणि 2, 148

मणिच्छिद्रा 4, 276
 मणिमाला 4, 296
 मण्ड, ०ण्डा 2, 124
 मण्डन 3, 390
 मण्डल 3, 668
 मण्डूक, ०की 3, 73
 मण्डूकपर्ण, ०र्णी 5, 15-16
 मत 2, 182
 मति 2, 183
 मत्कुण 3, 208
 मत्तवारण 5, 14
 मत्सर, ०रा 3, 579-80
 माथित 3, 276
 मद, ०दी 2, 228
 मदकल 4, 294
 मदन 3, 389
 मधु 2, 240
 मधुक 3, 72
 मधुर, ०रा 3, 581-82
 मधुरसा 4, 332
 मधुसूदन 5, 30
 मध्य 2, 365
 मध्यम, ०मा 3, 463-64
 मनाक् 7, 18
 मन्त्र 2, 435
 मन्थ 2, 216
 मन्थर 3, 583-84
 मन्द 2, 229
 मन्दर 3, 580
 मन्दार, 3, 584
 मन्दिर 3, 583
 मन्मथ 3, 311
 मन्थु 2, 365
 मय 2, 365
 मयु 2, 365
 मयूख 3, 104

मयूर 3, 586
 मयूरक 4, 27
 मरीचि 3, 130
 मरु 2, 435
 मरुत् 2, 183
 मरुवक 4, 26
 मर्कट, ०टी 3, 157
 मर्जू 2, 72
 मर्मर, ०री 3, 585-86
 मर्यादा 3, 329
 मल 2, 493-94
 मलय, ०या 3, 490-91
 मलिन, ०नी 3, 389-90
 मलिनमुख 5, 8
 मलिभुच 4, 52
 मलीमस 4, 331
 मल्ल 2, 493
 मल्लनाग 4, 50
 मल्लिक, ०का 3, 73-74
 मशक 3, 72
 मसुर, ०रा } 3, 584-85
 मसूर, ०रा }
 मसृण, ०णा 3, 209
 मह, ०ही 2, 587
 महत् 2, 183
 महस् 2, 572
 महाकाल 4, 294
 महाघोष, ०षा 4, 322
 महाधन 4, 186
 महानाद 4, 144
 महानील 4, 295
 महापद्म 4, 218
 महाबल, ०ला 4, 295-96
 महामात्र 4, 276
 महामुनि 4, 186
 महामूल्य 4, 229

महारजन 5, 30
 महारस 4, 331
 महार्घ 3, 126
 महालय 4, 228
 महावीर 4, 275
 महाशङ्ख 4, 44
 महासेन 4, 186
 महिला 3, 670
 महिषी 3, 734
 मही 2, 587
 महेन्द्र 3, 587
 महोदय 4, 229
 महौषध 4, 153
 मा 1, 10
 माकन्द, ०न्दी 3, 329
 मागध, ०धी 3, 339-40
 माचल 3, 671
 माठर 3, 587
 माढि 2, 128
 माणवक 4, 27
 मातङ्ग 3, 119
 मातुल 3, 670
 मातुलपुत्रक 6, 1
 मातुलानी 4, 187
 मातृ 2, 183
 मातृका 3, 74
 मात्र, ०त्रा 2, 436-37
 माधव, ०वी 3, 702-3
 मान 2, 274
 मानस 3, 747
 माय, ०या 2, 366
 मार, ०री 2, 436
 मारण्ड 3, 174
 मारिष, ०षा 3, 735
 मारीच 3, 130
 मार्ग 2, 40

मार्गण 3, 210
 मार्जन, ०ना 3, 390-91
 मार्जार 3, 588
 मार्जालीय 4, 230
 मार्तण्ड 3, 174
 माल, ०ला 2, 494
 मालती 3, 276
 मालिका 3, 74-75
 मालिनी 3, 391
 मालु 2, 495
 मालुधान, ०नी 4, 187
 माल्य 2, 366
 माष 2, 555
 मास् 1, 16
 मिति 2, 184
 मित्र 2, 437
 मिथस् 7, 51
 मिथुन 3, 392
 मिद्र 2, 241
 मिष 2, 555
 मिसि 2, 572
 मिहिर 3, 588
 मीन 2, 274
 मीनाम्रीण 4, 86
 मुकुन्द 3, 330
 मुकुर 3, 589-90
 मुक्ता 2, 184
 मुक्ताफल 4, 297
 मुक्ति 2, 184
 मुख 2, 24
 मुग्ध 2, 242
 मुचुकुन्द 4, 144
 मुण्ड 2, 124
 मुण्डन 3, 392
 मुद्दिर 3, 589
 मुद्गर 3, 588

मुनिभेषज 5, 12
 मुर्मुर् 3, 590
 मुषित 3, 277
 मुष्क 2, 13
 मुसल, ०ली 3, 671-72
 मुहिर 3, 589
 मूक 2, 14
 मूढ 2, 128
 मूर्छित 3, 277
 मूर्ति 2, 185
 मूर्धाभिषिक्त 5, 20
 मूल 2, 495
 मूल्य 2, 367
 मृग, ०गी 2, 41
 मृगयु 3, 493
 मृगाक्षी 3, 735
 मृत 2, 185
 मृत्युफल, ०ली 4, 297
 मृत्युवञ्चन 5, 30
 मृत्सा 2, 573
 मृत्स्ना 2, 274
 मृदङ्ग 3, 119
 मृदु 2, 230
 मृष्टेरुक 4, 28
 मेखला 3, 672
 मेघ 2, 52
 मेघनाद 4, 145
 मेघपुष्प 4, 211
 मेचक 3, 75
 मेघ, ०धा 2, 242
 मेनाद 3, 330
 मेला 2, 495
 मेघ 2, 555
 मेहन 3, 392
 मैथुन 3, 393
 मोक्ष 2, 556

मोघ, ०घा 2, 53
 मोच, ०चा 2, 57
 मोचक 3, 76
 मोचाट 3, 158
 मोण 2, 149
 मोदक 3, 76
 मोरट, ०टा 3, 157-58
 मोह 2, 587
 मौलि 2, 496
 म्लिष्ट 2, 94
 म्लेच्छ 2, 63

य.

यक्ष 2, 556
 यज्ञ 2, 77
 यतस् 7, 49
 यति 2, 186
 यथा 7, 29
 यद्वत् 7, 25
 यन्तृ 2, 185
 यन्त्रण 3, 210
 यम 2, 324
 यमक 3, 76
 यमन 3, 393
 ययु 2, 367
 यवफल 4, 298
 यष्टि 2, 94
 याजक 3, 77
 यातयाम 4, 219
 यात्रा 2, 433
 यादसांपति 5, 21
 यान 2, 275
 यापन 3, 393
 याम 2, 325
 याम्या 2, 367
 यावत् 7, 23

युक्ति 2, 186
 युग 2, 42
 युत 2, 186
 युतक 3, 77
 यूथ, ०थी 2, 216-17
 योग 2, 42-44
 योग्य, ०ग्या 2, 367-68
 योजन 3, 394
 योजनगन्धा 5, 22
 योनि 2, 275
 यौवनलक्षण 6, 4

र.

र 1, 11
 रक्त 2, 186
 रक्तप, ०पा 3, 437
 रक्तपाद 4, 141
 रक्तेणु 4, 87
 रक्ताक्ष 3, 736
 रक्ताङ्ग, ०ङ्गा 3, 119-20
 रक्षा 2, 556
 रङ्क 2, 14
 रङ्ग 2, 44
 रङ्गमातृ 4, 125
 रजक 3, 78
 रजत 3, 277-78
 रजनी 3, 395-96
 रजस् 2, 575
 रञ्जन, ०नी 3, 395
 रण 2, 149
 रण्डा 2, 125
 रतनारीच 5, 11
 रतार्द्धिक 4, 28
 रति 2, 187
 रत्न 2, 275
 रथ 2, 217

रथकार 4, 277
 रथाङ्ग 3, 120
 रथ्य, ०थ्या 2, 369
 रद् 2, 230
 रन्ध्र 2, 411
 रभस 3, 747
 रम, ०मा 2, 325
 रमण 3, 210-11
 रम्भ, ०म्भा 2, 306
 रम्य, ०म्या 2, 368-69
 राश्मि 2, 326
 रस, ०सा 2, 573-74
 रसन 3, 394
 रसायन 4, 188
 रसाल, ०ला 3, 673
 रसिका 3, 78
 रसित 3, 278
 रहस् 2, 575
 रहस्य, ०स्या 3, 493
 राका 2, 14
 राक्षसी 3, 748
 राग 2, 44
 रागचूर्ण 4, 87
 रागसूत्र 4, 277
 रागिन् 2, 276
 राघव 3, 703
 राजजम्बू 4, 213
 राजन् 2, 275
 राजराज 4, 57
 राजवृक्ष 4, 322
 राजहंस 4, 332
 राजादन 4, 189
 राजिका 3, 80
 राजी 2, 73
 राजीव 3, 703-4
 राहा 2, 129

रात्रक 3, 79
 राध, ०धा 2, 242
 राधन 3, 396
 राधरङ्ग 4, 29
 राम, ०मा 2, 326-27
 रामिल 3, 674
 राशि 2, 539
 राष्ट्र 2, 438
 रास 2, 575
 रासेरस 4, 333
 रास्ना 2, 276
 रिष्ट 2, 95
 रीति 2, 187
 रुक्म 2, 327
 रुच् 1, 7
 रुचक 3, 80
 रुचि 2, 57
 रुजा 2, 73
 रुद्ध 3, 311
 रुधिर 3, 591
 रुमा 2, 327
 रुत 2, 438
 रुक्ष 2, 557
 रूप 2, 293
 रूपक 3, 81
 रूप्य 2, 370
 रेक 2, 15
 रेखा 2, 24
 रेचनी 3, 396
 रेणु 2, 150
 रेणुका 3, 81
 रेत्र 2, 438
 रेप 2, 294
 रेफ 2, 297
 रेहिण 4, 88
 रेवती 3, 279

गेवा 2, 523
 रे 1, 11
 रेवत 3, 279
 रोक 2, 15
 रौचन, ०ना 3, 397
 रोदन 3, 397
 रोदस्, ०सी 3, 748
 रोध 2, 439
 रोष 2, 294
 रोमहर्षण 5, 16
 रोषाण 3, 211
 रोहिणी 3, 212
 रोहित 3, 280
 रोहिताश्व 4, 308
 रोहिन् 2, 277
 रौद्र, ०द्री 2, 439
 रौरव 3, 704
 रौहिण्य 4, 230
 रौहिष 3, 736

ल.

लक्ष 2, 557
 लक्षण 3, 213
 लक्ष्मण, ०णा 3, 213-14
 लक्ष्मन् 2, 277
 लक्ष्मी 2, 328
 लक्ष्मीपति 4, 125
 लक्ष्मीपुत्र 4, 278
 लग्न 2, 277
 लघिष्ठ 3, 166
 लघु 2, 53
 लघ्वी 2, 524
 लङ्का 2, 16
 लङ्ग 2, 45
 लङ्गन 3, 398
 लज्ज 2, 73
 लदा 2, 524

लता 2, 188
 लभ्य 2, 371
 लम्पाक 3, 82
 लम्बकर्ण 4, 88
 लम्बोदर 4, 278
 लय 2, 370
 ललना 3, 399
 ललाम, ०मन् 3, 398
 ललित 3, 280
 लव 2, 523-24
 लवण, ०णा 3, 212-13
 लाङ्गल, ०ली 3, 674-75
 लाङ्गलिन् 3, 400
 लाङ्गूल 3, 674
 लाज 2, 73
 लाञ्छन 3, 399
 लाट 2, 95
 लालस 3, 748
 लालाटिक 4, 29
 लासक 3, 82
 लिङ्ग 2, 45
 लिप्त 2, 189
 लीला 2, 496
 लुब्ध 2, 243
 लूता 2, 189
 लूतामर्कटक 6, 2
 लूनक 3, 82
 लेख, ०खा 2, 25
 लेखन 3, 400
 लेखीलक 4, 30
 लेप 2, 294
 लोक 2, 16
 लोचक 3, 82-83
 लोमश, ०शा 3, 719-20
 लोल, ०ला 2, 497
 लोह 2, 588

लोहल 3, 675
 लोहित 3, 281-82
 लोहित्य 3, 494
 व.
 व 1, 14
 वंश 2, 541
 वक्तव्य 3, 495
 वक्त्र 2, 441
 वक्र 2, 441
 वक्रनक्र 4, 279
 वङ्ग 2, 46
 वच, °चा 2, 58
 वज्र, °ज्रा 2, 442
 वच्चक 3, 84
 वञ्चथ 3, 311
 वञ्जुल 3, 675
 वट 2, 95
 वडवा 3, 705
 वणिज् 2, 74
 वण्ठ 2, 106
 वण्ठाल 3, 676
 वतैस 3, 741
 वतण्डा 3, 175
 वत्स 2, 576
 वदान्य 3, 495
 वध 2, 243
 वधू 2, 244
 वन 2, 278
 वनज, °जा 3, 139
 वनश्वन् 3, 404
 वनस्पति 4, 126
 वनित, °ता 3, 282-83
 वपन 3, 403
 वपा 2, 295
 वपुस् 2, 578
 वप्र 2, 441

वमथु 3, 313
 वमन 3, 402
 वमि 2, 328
 वयस् 2, 576
 वयःस्थ, °स्था 3, 312-13
 वर, °री 2, 439-40
 वरचन्दन 5, 31
 वरर्वाणिनी 5, 31
 वरटा 3, 159-60
 वरण 3, 214-15
 वरण्ड 3, 174
 वरण्डक 4, 32
 वरत्रा 3, 592
 वरद, °दा 3, 330-31
 वराक 3, 84
 वराङ्ग 3, 120
 वराटक 4, 31
 वरारोह, °हा 4, 343
 वराह 3, 763
 वरिष्ठ 3, 166-67
 वरीयंस् 3, 749
 वरुण 3, 214
 वरूथ 3, 312
 वर्चस् 2, 576-77
 वर्जन 3, 402
 वर्ण 2, 150-51
 वर्णक 3, 85
 वर्णविलोडक 6, 2
 वर्णाट 3, 159
 वर्णिन् 2, 279
 वर्तक 3, 84
 वर्तनी 3, 403
 वर्तरूक 4, 31
 वर्ति 2, 190
 वर्त्मन् 2, 279
 वर्धन, °नी 3, 403

वर्धमान 4, 189
 वर्धित 3, 182
 वर्ध 2, 442
 वर्ष 2, 557-58
 वर्षाभू 3, 449
 वर्ष्मन् 2, 278
 वलज, ०जा 3, 138
 वलय 3, 496
 वलि 2, 489-90
 वल्क 2, 16
 वल्गु 2, 47
 वल्मीक 3, 85
 वल्लभ 3, 449
 वल्लर 3, 591
 वल्लव 3, 704
 वल्ली 2, 497
 वल्लूर 3, 592
 वश, ०शा 2, 540
 वसति 3, 283
 वसन 3, 402
 वसन्तदूत, ०ती 5, 21
 वसु 2, 577
 वसुक 3, 85
 वस्न 2, 278
 वस्त्रोकसारा 5, 42
 वह 2, 588
 वा 7, 14
 वागर 3, 593
 वाग्मिन् 2, 231
 वाच् 1, 7
 वाच्य 3, 495
 वाज 2, 75
 वाजिन् 2, 281
 वाट, ०टी 2, 96
 वाडव 3, 705-6
 वाणि 2, 151

वाणिनी 3, 405
 वातक्रेलि 4, 299
 वातखुडा 4, 72
 वातरायण 5, 17
 वातरूष 4, 323
 वातूल 3, 676
 वान 2, 280
 वानप्रस्थ 4, 135
 वापित 3, 284
 वाम, ०मा, ०मी 2, 328-29
 वामन 3, 404
 वामिल 3, 677
 वायस, ०सी 3, 749-50
 वायुफल 4, 298
 वार 2, 443-44
 वारण 3, 215
 वारवाण 4, 88
 वाराही 3, 763
 वारि 2, 444
 वारुणी 3, 216
 वारुण्ड 3, 175
 वारुढ 3, 179
 वार्त्त, ०र्त्ता 2, 191
 वार्दर 3, 594
 वार्द्धक 3, 88
 वार्षिक 3, 87
 वालिका 3, 68
 वाली 2, 491
 वालुक, ०का 3, 88-89
 वालेय 3, 496
 वाल्हिक, ०ल्हीक 3, 87-88
 वास, ०सा 2, 578
 वासन्त, ०न्ती 3, 285-86
 वासर 3, 594
 वासित, ०ता 3, 286-87
 वासुरा 3, 595

- वास्तु 2, 192
 वाह, ०हा 2, 588-89
 वाहस 3, 750
 वाहिनी 3, 405
 वि 7, 15
 विकट 3, 160
 विकार 3, 596
 विकाश 3, 721
 विकृत 3, 289
 विकृति 3, 292
 विक्रम 3, 465
 विक्लिन्न 3, 407
 विगत 3, 288
 विगूढ 3, 180
 विग्रह 3, 764
 विग्रकारिन् 4, 193
 विचकिल 4, 299
 विच्छिन्ति 3, 293
 विच्छिन्न 3, 408
 विजय, ०या 3, 496-97
 विजात, ०ता 3, 292
 विज्ञान 3, 407
 विट 2, 96
 विटप 3, 438
 विडङ्ग 3, 121
 वितण्डा 3, 176
 वितर्क 3, 89
 वितान 3, 406
 वितुन्नक 4, 33
 वित्त 2, 193
 वित्ति 2, 193
 विदथ 3, 314
 विदा 2, 230
 विदार, ०री 3, 597
 विदारण 4, 89
 विदित 3, 287
 विदुर 3, 596
 विदूषक 4, 33
 विदेह 3, 764
 विद्ध 2, 245
 विद्रव 3, 706
 विद्रुम 3, 466
 विद्वंस् 2, 579
 विधा 2, 245
 विधातृ 3, 294
 विधान 3, 409
 विधि 2, 245
 विधु 2, 246
 विधुत 3, 289
 विधुर, ०रा 3, 598
 विनत, ०ता 3, 290-91
 विनय, ०या 3, 498
 विनायक 4, 32
 विनिपात 4, 127
 विनीत 3, 289-90
 विनेतृ 3, 294
 विन्दु 2, 230
 विन्ध्य, ०न्ध्या 2, 371
 विन्न 2, 281
 विपणि 3, 217
 विपत्ति 3, 293
 विपन्न 3, 410
 विपाक 3, 89
 विपाश, ०शा 3, 721
 विपुल, ०ला 3, 677
 विप्रतिसार 5, 43
 विप्रलाप 4, 211
 विबुध 3, 340
 विभव 3, 707
 विभाकर 4, 280
 विभाव 3, 706
 विभावसु 4, 334

विभु 2, 306
 विभ्रम 3, 466
 विमल 3, 677
 विमान 3, 409
 विरूढ 3, 180
 विरोचन 4, 190
 विलग्न 3, 407
 विलास 3, 751
 विलासिन् 3, 411
 विलीन 3, 407
 विलेपनी 4, 194
 विलोम, ०मी 3, 464-65
 विवध 3, 341
 विवर 2, 411
 विवर्त 3, 292
 विवश 3, 720
 विवस्वत् 3, 287
 विविक्त 3, 288
 विवेक 3, 90
 विश् 1, 15
 विशद 3, 331
 विशल्या 3, 499
 विशाल, ०खा 3, 105
 विशारद 4, 145
 विशालाक्ष 4, 323
 विशिख, ०खा 3, 104
 विशेषक 4, 34
 विश्रब्ध cfr. 3, 341
 विश्रम्भ cfr. 3, 451
 विश्राणन 4, 192
 विश्रुत 3, 287
 विश्लेष 3, 737
 विश्व, ०श्वा 2, 525
 विश्वकद्रु 4, 280
 विश्वकर्मन् 4, 193
 विश्वप्सन् 3, 410

विश्वंभर, ०रा 4, 279-80
 विश्वस्त, ०स्ता 3, 291
 विश्वावसु 4, 333
 विष, ०षा 2, 558
 विषग्र, ०घ्रा 3, 408
 विषय 3, 497-98
 विषयिन् 3, 411
 विषाण, ०णी 3, 216-17
 विष्कम्भ 3, 450
 विष्टर 3, 595
 विष्टि 2, 98
 विष्णुपद, ०दी 4, 145-46
 विष्वक्सेन, ०ना 4, 191-92
 विष्वक्सेनप्रिया 6, 5
 विसर 3, 598
 विसर्ग 3, 121
 विस्तार 3, 595
 विस्मय 3, 498
 विस्मापन 4, 191
 विस्त्रब्ध 3, 341
 विस्त्रम्भ 3, 451
 विहनन 4, 192
 विहस्त 3, 291
 विहायस् 3, 751
 विहार 3, 596
 विहेठन 4, 190-91
 वीक्ष्य 2, 372
 वीङ्गा 2, 25
 वीची 2, 58
 वीणा 2, 152
 वीत 2, 193
 वीति 2, 194
 वीतिहोत्र 4, 282
 वीथी 2, 218
 वीर, ०रा 2, 446-47
 वीरतर 4, 281-82

वीरभद्र 4, 281
 वीरवृक्ष 4, 324
 वीरुध् 2, 246
 वीर्य 2, 371
 वीवध 3, 341
 वृकधूप 4, 212
 वृक्षादन, ०नी 4, 194-95
 वृजिन 3, 413
 वृत्ति 2, 196
 वृत्त 2, 194
 वृत्तान्त 3, 294
 वृत्ति 2, 195
 वृत्र 2, 448
 वृथा 7, 29
 वृद्ध 2, 247
 वृद्धि 2, 247
 वृन् 2, 195
 वृन्दारक 4, 34
 वृश्चिक 3, 91
 वृष, ०षा, ०षी 2, 558-60
 वृषन् 2, 281
 वृषपर्वन् 4, 195
 वृषभ 3, 451
 वृषल 3, 678
 वृषाकपायी 5, 38
 वृषाकपि 4, 212
 वृषाङ्ग 3, 90
 वृष्णि 2, 152
 वृहतिका 4, 35
 वृहती 3, 295
 वृहन्नल 4, 299
 वेकट 3, 160
 वेग 2, 47
 वेणी 2, 152
 वेणु 2, 153
 वेदना 3, 414

वेदि 2, 231
 वेधस् 2, 579
 वेर 2, 448
 वेरट 3, 160-61
 वेला 2, 498
 वेलित 3, 295
 वेश 2, 541
 वेश्य, ०श्या 2, 372-73
 वेष्टन 3, 413
 वेष्टित 3, 296
 वै 7, 15
 वैकुण्ठ 3, 167
 वैजयन्त, ०न्ती 4, 127-28
 वैजिक 3, 91
 वैतरणी 4, 89
 वैतालिक 4, 35
 वैदेहक 4, 36
 वैदेही 3, 765
 वैनाशिक 4, 36
 वैरोचन 4, 196
 वैशाख 3, 105
 वोढ 2, 129
 व्यक्त 2, 191
 व्यग्र 2, 443
 व्यङ्ग 2, 47
 व्यञ्जन 3, 401-2
 व्यतिकर 4, 279
 व्यतीपात 4, 126
 व्यलीक 3, 86
 व्यवहार 4, 278
 व्यवहारिका 5, 6
 व्यवाय 3, 494
 व्यसन 3, 400-401
 व्याघात 3, 284
 व्याघ्र, ०घ्री 2, 445
 व्याघ्रनख 4, 45

व्याज 2, 76
 व्याड 2, 125
 व्याध 2, 244
 व्याप्ति 2, 192
 व्यायत 3, 285
 व्यायाम 3, 464
 व्याल 2, 498
 व्यास 2, 578
 व्युत्थान 3, 412
 व्युष्ट 2, 97
 व्युष्टि 2, 97
 व्यूढ 2, 129
 व्यूह 2, 589
 व्रज 2, 74
 व्रतति 3, 284
 व्रत्तण्य 3, 494
 व्रात्तण 3, 215-16
 व्रीहिराजिक 5, 6
 श.
 शंसा 2, 579
 शक 2, 17
 शकल 3, 678
 शकुन 3, 415
 शकुनि 3, 416
 शकुन्त 3, 296
 शकुलादनी 5, 32
 शक्ति 2, 196
 शक्र 2, 449
 शकरी 3, 601-2
 शक्का 2, 17
 शकु 2, 17
 शङ्ख 2, 26
 शङ्खक 3, 92
 शची 2, 59
 शठ 2, 107
 शण्ड 2, 129

शतघ्नी 3, 416
 शतपत्त 4, 282-83
 शतपर्विका 5, 7
 शतह्दा 4, 105
 शतानीक 4, 37
 शद्रि 2, 450
 शपथ 3, 314
 शफ 2, 297
 शबर 3, 599
 शब्द 2, 231
 शम् 7, 15
 शमथ 3, 314
 शमन 3, 414
 शमी 2, 330
 शम्पाक 3, 92
 शम्ब 2, 301
 शम्बर, ०री 3, 599-600
 शम्बल 3, 678
 शम्बूक 3, 93
 शंभु 2, 307
 शयथ 3, 315
 शयन 3, 414
 शयालु 3, 679
 शय्या 2, 374
 शर 2, 448-49
 शरण 3, 218
 शरद् 2, 232
 शरवाणि 4, 90
 शर 2, 450
 शर्करा 3, 600-601
 शर्वरी 3, 601
 शलाका 3, 93-94
 शल्क 2, 16
 शल्य 2, 373
 शल्लकी 3, 94
 शश 2, 541-42

शशिलेखा 4, 45
 शश्वत् 7, 25
 शष्प 2, 295
 शस्त 2, 197
 शस्त्र, स्त्री 2, 449-50
 शाक 2, 18
 शाकर 3, 603
 शाखा 2, 26
 शाखिन् 2, 282
 शाण 2, 153
 शाण्डिल्य 3, 500
 शात 2, 198
 शातकुम्भ 4, 214
 शात्रव 3, 707
 शाद् 2, 232
 शान्त 2, 197
 शान्ति 2, 197
 शाप 2, 296
 शावर, श्री 3, 602-3
 शार 2, 450
 शारद, ंदी 3, 331-32
 शारि 2, 451
 शारीर 3, 602
 शार्कक 3, 94
 शार्ङ्ग 2, 48
 शार्दूल 3, 679
 शार्वर 3, 602
 शाल 2, 499
 शालङ्कायन 5, 33
 शाला 2, 499-500
 शालार 3, 603
 शालावृक 4, 37
 शालि 2, 500
 शालु 2, 500
 शालेय 3, 500
 शाल्मलि 3, 680

शासन 3, 417
 शास्त्र 2, 197
 शास्त्र 2, 451
 शिखण्ड 3, 176
 शिखण्डिन् 3, 418
 शिखर 3, 604
 शिखरिणी 4, 90
 शिखरिन् 3, 417
 शिखा 2, 27
 शिखिन् 2, 282
 शिश्रु 2, 452
 शित 2, 198
 शिति 2, 198
 शिपिविष्ट 4, 65
 शिफा 2, 298
 शिरस् 2, 579
 शिल, ंला, ंली 2, 501
 शिलाटक 4, 37
 शिलिन्ध, ंन्धी 3, 605-6
 शिलीमुख 4, 46
 शिव, ंवा 2, 525-27
 शिवि 2, 527
 शिशिर 3, 605
 शिशुक 3, 95
 शिष्प 2, 296
 शीकर 3, 606-7
 शीघ्र 2, 452
 शीत 2, 199
 शीतक 3, 95
 शीतचम्पक 5, 7
 शीतमयूख 5, 9
 शीतल 3, 680
 शीन 2, 283
 शीर्षण्य 3, 501
 शील 2, 501
 शुक् 2, 18

शुक्त 2, 199
 शुक्ति 2, 200
 शुक्र 2, 452
 शुक्ल 2, 502
 शुङ्गी 2, 48
 शुचि 2, 59
 शुङ्ग, ंण्डा 2, 125-26
 शुद्ध 2, 248
 शुद्धान्त 3, 297
 शुभ 2, 307
 शुभ्र 2, 453
 शुल्क 2, 19
 शुल्व 2, 527
 शुभ्रवा 3, 737
 शुषि 2, 560
 शुषिर 3, 607
 शुष्म 2, 332
 शूक, ंका 2, 20
 शूकक 3, 95
 शून्य, ंन्या 2, 374
 शूर 2, 453
 शूल, ंला 2, 502
 शृगाल, ंली 3, 681
 शृगालजम्बू 5, 35
 शृङ्खल 3, 682
 शृङ्ग, ंङ्गी 2, 48-49
 शृङ्गाटक 4, 38
 शृङ्गार 3, 607-8
 शृङ्गारिन् 3, 418
 शेष, ंषा 2, 560-61
 शैल 2, 503
 शैलाट 3, 161
 शैलूष 3, 738
 शैलेय 3, 501-2
 शोण 2, 154
 शोभन 3, 419

शोष 2, 561
 शौक 2, 21
 शौण्ड, ंण्डी 2, 126
 शौर्य 2, 374
 शौष्कल 3, 682
 श्याम, ंमा 2, 330-31
 श्यामल 3, 679
 श्येन 2, 283
 श्रद्धा 2, 248
 श्रमण 3, 217
 श्रवण 3, 218
 श्राद्ध 2, 248
 श्राम 2, 332
 श्री 1, 12
 श्रीकण्ठ 3, 167
 श्रीपति 3, 296
 श्रीपर्ण, ंर्णी 3, 219
 श्रीमत् 2, 198
 श्रीवास 3, 751
 श्रुत 2, 201
 श्रुति 2, 201
 श्रुतिकट 4, 66
 श्रेणि 2, 153
 श्रेयस् 2, 580
 श्रेयसी 3, 752
 श्रेष्ठ 2, 107
 श्लाघा 2, 54
 श्लेष्मघना 4, 197
 श्लेष्मघ्ना 3, 419
 श्लोक 2, 20
 श्वशुर्य 3, 500
 श्वःश्रेयस 4, 334
 श्वसन 3, 415
 श्वेत, ंता 2, 202
 श्वेतधामन् 4, 196
 श्वेतवाहन 5, 33

ष.

- षड 2, 127
 षडग्रन्थ, ०न्था 3, 315
 षण्ड 2, 127
 षण्डाली 3, 683
 षण्ड 2, 129
 षष्ठ, ०ष्टी 2, 107

स.

- सैयमन, ०नी 4, 199
 संरूढ 3, 181
 संरोध 3, 342
 संवदन 4, 201
 संवर्त 3, 298
 संवाहन 4, 201
 संवित्ति 3, 302
 संविद् 2, 232
 संवेश 3, 722
 संन्यान 3, 422
 संसरण 4, 91
 संसिद्धि 3, 343
 संसृष्ट 3, 162
 संस्कार 3, 610
 संस्कृत 3, 298
 संस्तर 3, 608
 संस्त्याय 3, 503
 संस्था 2, 218
 संस्थान 3, 423
 संहत 3, 298
 संहर्ष 3, 738
 संहिता 3, 295
 सकटाक्ष 4, 324
 सकृत् 7, 25
 सकृत्प्रज 4, 57
 सखि 2, 28
 संकार, ०री 3, 610-11

- संकाश 3, 722
 संकीर्ण 3, 219
 संकुल 3, 683
 संख्य, ०ख्या 2, 376
 संख्यावत् 3, 297
 संगति 3, 301
 संग्र 3, 609
 संग्रह 3, 765
 संघाटिका 4, 38
 संघात 3, 299
 सचिव 3, 708
 सज्ज 2, 76
 सज्जन, ०ना 3, 423-24
 सञ्ज 2, 76
 संज्ञा 2, 77
 सटा 2, 98
 सत् 1, 9
 सती 2, 202
 सत्तम 3, 466
 सत्त 2, 454
 सत्त्व 2, 528
 सत्य 2, 375
 सदन 3, 420
 सदागति 4, 130
 सदादान 4, 199
 सदाफल 4, 300
 सदृश 3, 722
 सदेश 3, 721
 सनातन 4, 198
 सनाधि 3, 452
 संतति 3, 300
 संतान 3, 422
 संतानिका 4, 39
 संधा 2, 249
 संधान 3, 424
 संधि 2, 250

संधिनी 3, 424
 संधिला 3, 684
 संध्या 2, 376
 संनति 3, 301
 संनद्ध 3, 342
 संनय 3, 504
 संनिधि 3, 343
 सप्तला 3, 684
 सप्तार्चिन् 3, 753
 सभा 2, 308
 सम् 7, 16
 सम 2, 332
 समभिहार 5, 44
 समय 3, 502-3
 समया 7, 57
 समर्थ 3, 316
 समर्याद् 4, 146
 समाघात 4, 128
 समादान 4, 200
 समाधि 3, 342
 समान 3, 422
 समापन 4, 197
 समापन्न 4, 200
 समायोग 4, 50
 समास 3, 752
 समाहार 4, 284
 समाहित 4, 129
 समाह्वय 4, 232
 समिति 3, 302
 समीक्षा 3, 738
 समीरण 4, 91
 समुच्छ्रय 4, 231
 समुत्थान 4, 201
 समुह्य 4, 231
 समुदाय 4, 231
 समुद्धत 4, 129

समुद्रान्ता 4, 129
 समुद्रात् 4, 284
 समुन्नद्ध 4, 154
 समूढ 3, 180
 संपद् 2, 233
 संपराय 4, 231
 संपर्क 3, 98
 संप्रयोग 4, 51
 संप्रयोगिन् 4, 202
 संप्रहार 4, 283
 संवाध 3, 342
 संभव 3, 707
 संभार 3, 609
 संभोग 3, 122
 संभ्रम 3, 467
 संयति 3, 302
 संमूर्छन 4, 198
 सर 2, 453
 सरक 3, 97
 सरणि 3, 219
 सरण्ड 3, 177
 सरल 3, 683
 सरस्वन् 3, 297
 सरस्वती 4, 130-31
 सरोजिनी 4, 202
 सर्ग 2, 50
 सर्वसह, ०हा 4, 343
 सर्वग 3, 122
 सर्वज्ञ 3, 141
 सर्वतोभद्र, ०द्रा 5, 43-44
 सर्वतोमुख 5, 9
 सर्वरस 4, 335
 सवन 3, 419
 सव्य 2, 375
 सस्यक 3, 97
 सह, ०हा 2, 589-90

सह (indecl.) 7, 53
 सहचर 4, 283
 सहज 3, 139
 सहदेव, ०वा, ०वी 4, 309-10
 सहस्र 2, 580
 सहस्रपाद 5, 22
 सहस्रवेधिन् 5, 33
 सहा 2, 375
 साक्षात् 7, 26
 साति 2, 203
 सादिन् 2, 285
 साधन 3, 425-26
 साधिष्ठ 3, 168
 साधीर्यम् 3, 753
 साधु 2, 250
 साध्य 2, 377
 सान्त्व 2, 529
 सामज 3, 140
 समयोनि 4, 204
 सामर्थ्य 3, 504
 सामि 7, 41
 सामिधेनी 4, 204
 सामुद्र 3, 611
 सांप्रतम् 7, 57
 साय 2, 378
 लायक 3, 98
 सार 2, 455
 सारङ्ग 3, 122
 सारण 3, 220
 सारस 3, 754
 सारसन 4, 203
 सार्थ 2, 218
 सार्वभौम 4, 219
 साल 2, 503
 सालमार 4, 285
 सावित्र, ०त्री 3, 611-12

साहस 3, 753
 सिंह, ०ही 2, 590-91
 सिंहाण 3, 220
 सिकता 3, 303
 सिक्थ 2, 219
 सित, ०ता 2, 203
 सिद्ध 2, 251
 सिद्धार्थ 3, 316
 सिद्धि 2, 251
 सिध्मल, ०ला 3, 685
 सिन्दूर, ०री 3, 612-13
 सिन्दूरतिलक, ०का 6, 3
 सिन्धु 2, 252
 सिप्र, ०प्रा 2, 457
 सिर, ०रा 2, 457
 सीता 2, 204
 सीमा 2, 333
 सीर 2, 457
 सुकर्धन् 3, 427
 सुकुमार 4, 285
 सुकृत 3, 304
 सुख, ०खा 2, 28
 सुखाश 3, 722
 सुत 2, 205
 सुतल 3, 685
 सुदर्शन, ०ना, ०नी 4, 205-6
 सुहामन् 3, 427
 सुधन्वन् 3, 427
 सुधा 2, 252
 सुनन्दा 3, 332-33
 सुनार 3, 613
 सुनीति 3, 305
 मुन्दरी 3, 613
 सुपर्ण, ०र्णा 3, 222
 सुपर्वन् 3, 428
 सुप्ति 2, 205

सुप्रतीक 4, 39
 सुमनस् 3, 754
 सुमुख 3, 105
 सुमेधस् 3, 755
 सुयामुन 4, 204
 सुर, ०रा 2, 458
 सुरतताली 5, 47
 सुरभि 3, 452-53
 सुरस 3, 755
 सुरूप 3, 438
 सुवर्ण 3, 221
 सुवह, ०हा 3, 766
 सुवेल 3, 686
 सुव्रत, ०ता 3, 304
 सुषम, ०मा 3, 467-68
 सुषवी 3, 703
 सुषिर cfr. 3, 607
 सुषीम 3, 467
 सुषेण 3, 221
 सूक्ष्म 2, 333
 सूचक 3, 99
 सूचना 3, 423
 सूची 2, 60
 सूत 2, 205
 सूतक 3, 99
 सूत्र 2, 458
 सूत्रकण्ठ 4, 70
 सूत्रधार 4, 285
 सूह 2, 234
 सून, ०ना 2, 286
 सूनु 2, 286
 सूनुत 3, 305
 सूप 2, 234
 सूर्यभक्त 4, 131
 सूक 2, 21
 सृगाल cfr. 3, 681

सृगालजम्बू cfr. 5, 35
 सृति 2, 206
 सृदाकु 3, 100
 सृष्ट 2, 99
 सृष्टि 2, 99
 सेचक 3, 100
 सेतु 2, 206
 सेनानी 3, 429
 सेवक 3, 100
 सेवन 3, 429
 सेव्य 2, 378
 सैकतिक 4, 40
 सैन्धव 3, 709
 सैन्य 2, 378
 सैरन्ध्री 3, 614
 सोहृ 2, 130
 सोम 2, 333-34
 सोमवल्क 4, 41
 सौगन्धिक 4, 41
 सौदामिनी 4, 206
 सौम्य 2, 379
 सौरभ्य 3, 504
 सौवीर 3, 615
 स्कन्ध 2, 249
 स्खलित 3, 298
 स्तनन 3, 420
 स्तनयिन्नु 4, 203
 स्तम्भ 2, 301
 स्तम्भ 2, 307
 स्तिमित 3, 303
 स्तोक 2, 21
 स्त्यान 2, 285
 स्थपति 3, 300
 स्थाणु 2, 154
 स्थान 2, 284
 स्थाने 7, 32

स्थापन 3, 425
 स्थापित 3, 303
 स्थाल, ंली 2, 504
 स्थासक 3, 98
 स्थित 2, 204
 स्थिति 2, 204
 स्थिर, ंरा 2, 456
 स्थूणा 2, 154
 स्थूल 2, 504
 स्थूलोच्चय 4, 232
 स्थेय 2, 378
 स्नान 2, 284
 स्नेह 2, 591
 स्पर्श 2, 542
 स्पर्शन 3, 421
 स्पश 2, 542
 स्फार 2, 456
 स्फुट 2, 98
 स्फुटि 2, 99
 स्म 7, 16
 स्मृति 2, 206
 स्यन्दन 3, 421
 स्यमीक, ंका 3; 96
 स्रवन्ती 3, 257-58
 सुव, ंवा 2, 529
 सू 1, 13
 स्रोतस् 2, 581
 सू 1, 14
 स्वप्न 2, 284
 स्वभू 2, 308
 स्वर 2, 454
 स्वरु 2, 454
 स्वस्ति 7, 26
 स्वस्तिक 3, 96
 स्वादु 2, 233
 स्वाप 2, 296

स्वामिन् 2, 286
 स्विद् 7, 15
 स्वेद 2, 234
 स्वैर 2, 459

ह.

ह 7, 16
 हंस 2, 581-82
 हठ 2, 108
 हताश 3, 723
 हनु 2, 287
 हन्त 7, 26
 हम् 7, 18
 हर 2, 459
 हरण 3, 223
 हरि 2, 459-61
 हरिकण्ठ 4, 70
 हरिण 3, 223
 हरिणी 3, 223-24
 हरित् 2, 207
 हरिताली 4, 301
 हरेणु 3, 225
 हर्षण 3, 224
 हर्षयिन्नु 4, 207
 हलाहल 4, 301
 हलिन् 2, 287
 हव 2, 529
 हविस् 2, 582
 हसन्ती 3, 305
 हस्त 2, 207
 हस्तिकर्ण 4, 92
 हस्तिमल्ल 4, 300
 हा 7, 17
 हायन 3, 429
 हार 2, 461
 हारक 3, 101

हागीत 3, 306
 हार्य 2, 380
 हाल, ०ला 2, 504-5
 हि 7, 17
 हिंसा 2, 582
 हिंस्र, ०स्त्रा 2, 461
 हिङ्गुनिर्यास 5, 48
 हिण्डन 3, 430
 हित 2, 208
 हिम 2, 335
 हिमज, ०जा 3, 140
 हिरण 3, 225
 हिरण्य 4, 233
 हिरण्य 3, 225. 505-6
 हिरण्यरेतस् 5, 48
 हिरुच् (हिरुक्) 7, 20
 ही 7, 17
 हीन 2, 268
 हीर, ०रा 2, 462
 हीही 7, 53
 हुडुक 3, 101
 हुम् 7, 18

हृच्छय 3, 506
 हृदय 3, 506
 हृद्य, ०द्या 2, 380-81
 हृषित 2, 100
 हृष्ट 2, 100
 है 7, 5
 हेति 2, 208
 हेमपुष्प 4, 212
 हेमपुष्पक, ०षिका 5, 8
 हेमल 3, 686
 हेरम्ब 3, 442
 हेरुक 3, 102
 हेला 2, 505
 हेलि 2, 505
 है 7, 5
 हैमवती 4, 132
 हो 7, 6
 होमि 2, 335
 होरा 2, 462
 हौ 7, 6
 हस्य 2, 508
 हादिनी 3, 429.

८० ॥ ॐ नमः सर्वज्ञाय ॥ अहं ॥

श्रीसिद्धहेमचन्द्रव्याकरणनिवेशिनामुणादीनाम् ।

आचार्यहेमचन्द्रः करोति विवृतिं प्रणम्यार्हम् ॥ १ ॥

कृवापाजिस्त्रदिसाध्यशौदृक्षासनिजानिरहीण्भ्य उण् ॥ १ ॥

करोतीत्यादिभ्यो धातुभ्यः सत्यर्थे वर्तमानेभ्यः संप्रदानापादानाभ्यामन्यत्र कारके भावे च संज्ञायां बहुलमुण्प्रत्ययो भवति ॥ डुकृग् करणे । कुंगट् हिंसायां वा । निरनुबन्धग्रहणे सामान्यग्रहणात् । करोति करति कृणोति वा । कारुः कारी नापितादिरिन्द्रश्च ॥ वाक् गतिगन्धनयोः । पै ओवै शोषणे वा । वाति वायति वा द्रव्याणि । वायुर्नभस्वान् ॥ पां पाने । पिबन्त्यनेन तैलादिद्रव्यम् । पायुरपानमुपस्थश्च । पतिपायत्योस्त्वर्थसंगतेर्न ग्रहणम् ॥ जिं अभिभवे । जयत्यनेन रोगान् श्लेष्माणं वा । जायुरौषधं पित्तं वा ॥ ष्वदि आस्वादने । स्वद्यत इदमनेन वा । स्वादु रुच्यं स्वदनं वा स्वादु ॥ साधट् संसिद्धौ । उत्तमक्षमादिभिस्तपोविशेषैर्भावितात्मा साधोतीति साधुः । सम्यद्दर्शनादिभिः परमपदं साधयति वा । साधुः संयतः । उभयलोकफलं साधयति वा । साधुर्धर्मशीलः ॥ अशौटि व्याप्तौ । अश्रुते तेजसा सर्वं केदारं वेत्याशुः सूर्यो व्रीहिश्च । अशनं वाशु । क्षिप्रमश्रुत इति वाशुः शीघ्रगामी शीघ्रकारी च ॥ दृ भये । दृश् विदारणे वा । दरति दृणाति दीर्यते वा । दारु काष्ठं भव्यं च ॥ ष्णै वेष्टने । क्षायति । क्षायुरस्थिनहनम् ॥ षन भक्तौ । षणूयी दाने वा । सनति सनोति वा मृगादीनिति सानुः पर्वतैकदेशः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जायतेनेनाकुञ्चनादि । जानु ऊरुजंघासंधिमण्डलम् । जानीत्याकारनिर्देशात् । न जनवध इति प्रतिषिद्धापि वृद्धिर्भवति ॥ रह त्यागे । रहति गृहीत्वा सूर्याचन्द्रमसौ स्वशरीरं वा । राहुः सैहिकेयः ॥ इण्क् गतौ । एति । आयुः पुरुषः शकटमौषधं जीवनं पुरुरवःपुत्रो वा । जरायुर्गर्भवेष्टनं जलमलं वा । जटायुः पक्षी । धनायुर्देशः । रसायुर्धर्मरः । संप्रदानाद्यान्यत्रोणादय इति यथायोगं प्रत्ययो वेदितव्यः ॥ १ ॥

अः ॥ २ ॥

सर्वस्माद्धातोर्यथाप्रयोगमकारः प्रत्ययो भवति ॥ भवः । तरः । वरः ।
 छवः । शयः । शरः । परः । करः । स्तवः । चरः । वदः ॥ २ ॥

म्लेच्छीडेर्ह्रस्वश्च वा ॥ ३ ॥

आभ्यामः प्रत्ययो भवति दीर्घस्य च ञ्ह्रस्वो वा भवति ॥ म्लेच्छ अव्य-
 क्तायां वाचि । म्लिच्छः मूकः ॥ म्लेच्छः कुमनुष्यजातिः ॥ ईडिक् स्तुतौ । ईड इडश्च
 देवताविशेषौ मेदिनी च ॥ ३ ॥

नञः क्रमिगमिशमिखन्याकमिभ्यो ङित् ॥ ४ ॥

नञ्परेभ्य एभ्यो ङिदः प्रत्ययो भवति ॥ क्रमू पादविक्षेपे । न क्रामति । नक्रो
 जलचरो ग्राहः ॥ गमूं गतौ । नगो वृक्षः पर्वतश्च ॥ शमूच् उपशमे । नशो यक्षः ॥
 खनूग् अवदारणे । नखः करजः । नास्य खमस्तीति वा नख इत्यपि । कमूङ्
 कान्तौ । नाकः स्वर्गः । नात्राकमस्तीति नाक इत्यपि । नखादित्वादन्स्वर इत्य-
 च भवति । ङित्करणमन्त्यस्वरादिलोपार्थम् ॥ ४ ॥

तुदादिविषिगुहिभ्यः कित् ॥ ५ ॥

तुदादिभ्यो विषिगुहिभ्यां च किदः प्रत्ययो भवति ॥ तुदः । नुदः । क्षिपः ।
 खुरः । बुधः । सिवः । तुदादीनां यथासंभवं कारकविधिः ॥ विषूंकी व्याप्तौ । वेवे-
 ष्टि । विषं प्राणहरं द्रव्यम् । गुहौग् संवरणे । गूहति । गुहः स्कन्दः । गुहा पर्वतैक-
 देशः ॥ ५ ॥

विन्देर्नलुक् च ॥ ६ ॥

विन्देः किदः प्रत्ययो भवति तत्संनियोगे नस्य लुक् च [भवति] ॥ विदु अ-
 वयवे । विदो गोत्रकृद्भक्षजातिश्च ॥ ६ ॥

कृगो द्वे च ॥ ७ ॥

करोतेः किदः प्रत्ययो भवत्यस्य च धातोर्दे रूपे भवतः ॥ डुकृग् करणे ।
 चक्रं रथाङ्गमायुधं च ॥ ७ ॥

कनिगदिमनेः सरूपे ॥ ८ ॥

किदिति निवृत्तम् । एभ्योकारः प्रत्ययो भवत्येषां च सरूपे समानरूपे द्वे
 उक्ती भवतः ॥ कनै दीप्तिकान्तिगतिषु । कनति दीप्यते । कङ्कनः कान्तः ॥ गद
 व्यक्तायां वाचि । गदत्यव्यक्तं वदति गद्यतेव्यक्तं कथ्यते वा । गहदोव्यक्तवाक् ।

गद्गदमव्यक्तं वचनम् ॥ मनिन् ज्ञाने । मन्मनोविस्पष्टवाक् । सरूपग्रहणं व्यञ्जन-
स्थानादेर्लुगित्यादिकार्यनिवृत्त्यर्थम् ॥ ८ ॥

ऋतटित् ॥ ९ ॥

ऋकारान्ताद्धातोर्कारः प्रत्ययो भवति स च बहुलं टित् धातोश्च सरूपे
द्वे रूपे भवतः ॥ दृश् विदारणे । दीर्यते भिद्यतेनेन श्रोत्रमिति दर्दरो वाद्यविशेषः
पर्वतश्च । दर्दरी सस्यलुण्टिः ॥ कृत् विक्षेपे । कर्करः क्षुद्रादमा । कर्करी गल-
न्तिका ॥ वृग्श् वरणे । वर्वरो म्लेच्छजातिः । वर्वरी केशविशेषः ॥ भृश् भरणे ।
भर्मरः छद्मवान् । भर्मरी श्रीः ॥ जृप्च् जरसि । जर्जरोदृढः । जर्जरी स्त्री ॥
झृप्च् जरसि । झर्झरो वाद्यविशेषः । झर्झरी झल्लरिका ॥ गृत् निगरणे । गर्गरो
राजर्षिः । गर्गरी महाकुम्भः ॥ मृश् हिंसायाम् । मर्मरः शुष्कपत्रप्रकरः । त-
द्धर्मान्योपि क्षोदासहिष्णुर्मर्मरो दानवश्च । मर्मरायां दूर्वायामित्यादौ टित्त्वेपि
डीर्न भवति बहुलाधिकारात् ॥ तत एव च ऋकारान्तादपि ॥ घृं सेचने ।
घर्घरः सघोषोव्यक्तवाक् । घर्घरी किङ्कणिका ॥ ९ ॥

किच्च ॥ १० ॥

ऋकारान्ताद्धातोर्थथादर्शनं किदकारः प्रत्ययो भवति धातोश्च सरूपे
द्वे रूपे भवतः ॥ मृश् हिंसायाम् । मूर्यतेनेनेति मुर्मुरो ज्वलदङ्गारचूर्णम् ॥ पृश्
पालनपूरणयोः । पूर्यते जलघातेन । पुर्पूरः फेनः ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तीर्यते-
नेनास्मिन्वा । तिर्तिरः संक्रमः ॥ भृश् भर्जने च । भूर्यते संचीयते । भुर्भुरः संचयः ॥
शृश् हिंसायाम् । शीर्यते समन्तात् । शिर्शिरः पुञ्जः ॥ १० ॥

पृपलिभ्यां टित् पिप् च पूर्वस्य ॥ ११ ॥

आभ्यां टिदः प्रत्ययो भवत्यनयोश्च सरूपे द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य च स्थाने पिप्
इत्यादेशो भवति ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पृणाति छायया । पिप्परी वृक्षजातिः ॥
पल गतौ । पलत्यातुरम् । पिप्पल्यौषधजातिः ॥ टित्करणं डद्यर्थम् ॥ ११ ॥

क्रमिमथिभ्यां चन्मनौ च ॥ १२ ॥

आभ्यामः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य च स्थाने यथा-
संख्यं चन् मन् इत्यादेशौ भवतः ॥ क्रमू पादविक्षेपे । क्रामति सुखमनेना-

स्मिन्वा । चङ्क्रमः संक्रमः ॥ मथे विलोडने । मथति चित्तं रागिणाम् ।
मन्मथः कामः ॥ १२ ॥

गमेर्जम् च वा ॥ १३ ॥

गमेरः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य च जम् इत्यादेशो
[वा] भवति ॥ गमूं गतौ । गच्छति पादविहरणं करोति । जङ्गमश्चरः ॥ गच्छ-
त्यमाध्यस्थमिति गङ्गमश्चपलः ॥ १३ ॥

अदुपान्त्यकृद्ग्यामश्चान्ते ॥ १४ ॥

अकारोपान्त्यादृकारान्ताच्च धातोरः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे
भवतः पूर्वस्य चान्तेकारो भवति ॥ पल फल शल गतौ । शलशलः ॥
सल गतौ । सलसलः ॥ हल विलेखने । हलहलः ॥ कलि शब्दसं-
ख्यानयोः । कलकलः । मलि धारणे । मलमलः ॥ घटिष् चेष्टायाम् । घटघटः ॥
वद व्यक्तायां वाचि । वदवदः ॥ पदिच् गतौ । पदपदः ॥ ऋदन्तः ॥ डुकुं-
करणे । करकरः ॥ मृत् प्राणत्यागे । मरमरः । हुंङ्त् आदरे । दरदरः ॥ सृं
गतौ । सरसरः ॥ वृग्त् वरणे । वरवरः ॥ अनुकरणशब्दा एते ॥ १४ ॥

मषिमसेर्वा ॥ १५ ॥

आभ्यामः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य चान्तेकारो वा
भवति ॥ मष हिंसायाम् । मषमषः । मष्मषः ॥ मसैच् परिणामे । मसमसः ।
मस्मसः ॥ १५ ॥

हसृफलिकषेरा च ॥ १६ ॥

एभ्यो अः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य चान्त आकारो
भवति ॥ हुंग् हरणे । हरति नयति शस्त्राण्यस्त्रलन् लक्ष्यम् । हराहरो योग्या-
चार्यः ॥ सृं गतौ । धावति वायुना नीयमानः समन्तात् । सरसरः सारङ्गः ॥
फल निष्पत्तौ । फलति निष्पादयति नानाविधानि पुष्पफलानि । फलाफलमरण्यम् ।
कष हिंसायाम् । कषति विदारयति । कषाकषः कृमिजातिः ॥ १६ ॥

इदुदुपान्त्याभ्यां किदिदुतौ च ॥ १७ ॥

इकारोपान्त्यादृकारोपान्त्याच्च किदः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे
रूपे भवतः पूर्वस्य च यथासंख्यमिकार-उकारावन्ते भवतः ॥ किलत् श्वेत्यक्री-
डनयोः । किलिकिलः ॥ हिलत् हावकरणे । हिलिहिलः ॥ सिलत् उज्जे ।

सिलिसिलः ॥ कुरत् छेदने । कुरुकुरः ॥ मुरत् संवेष्टने । मुरुमुरः ॥ घुरत्
भीमार्थशब्दयोः । घुरुघुरः ॥ पुरत् अग्रगमने । पुरुपुरः ॥ सुरत् ऐश्वर्यदीप्तयोः ।
सुरुसुरः ॥ कुरत् शब्दे । कुरुकुरः ॥ चुरण् स्तेये । चुरुचुरः ॥
हुल हिंसासंवरणयोश्च । हलुहलः ॥ गुजत् शब्दे । गुजुगुजः ॥ गुडत्
रक्षायाम् । गुडुगुडः ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुटुकुटः ॥ पुटत् संश्लेषणे । पुटुपुटः ॥
कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणुकुणः ॥ मुणत् प्रतिज्ञाने । मुणुमुणः ॥ अनुकर-
णशब्दा एते ॥ १७ ॥

जजलतितलकाकोलीसरीसृपादयः ॥ १८ ॥

एते अपत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ जल घात्ये । अस्य द्वित्वे पूर्वस्य च जभावः ।
जजलः । यस्य जाजलिः पुत्रः ॥ तिलत् स्नेहने । अस्य द्वित्वे पूर्वस्य च
तिभावे धातोरिकारस्य अकारे । तितलः ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । अस्य द्वित्वे
पूर्वस्य च काभावे । काकोली । क्षीरकाकोलीति च वल्लीजातिः ॥ सृपू गतौ । अस्य
द्वित्वे गुगाभावे पूर्वस्य च सरीभावे । सरीसृप उरगजातिः ॥ आदिग्रहणाद्यथा-
दर्शनमन्येपि ॥ १८ ॥

बहुलं गुणवृद्धी चादेः ॥ १९ ॥

धातोः किदः प्रत्ययो भवति सरूपे च द्वे रूपे भवतः पूर्वस्य च
इकार-उकारावन्ते भवतो यथादर्शनं च गुणवृद्धी भवतः ॥ केलिकिलः कैलि-
किलश्च हसनशीलः ॥ हिलत् हावकरणे । हेलिहिलो हैलिहिलश्च विलसनशीलः ॥
शेलिशिलः शैलिशिलश्च ॥ शुभि दीप्तौ । शोभते पुनः पुनरिति शोभुशुभः ।
शौभुशुभः ॥ गुदत् प्रेरणे । नुदति पुनः पुनरिति नौदुनुदः । नौदुनुदः ॥
गुडत् रक्षायाम् । गुलति भ्राम्यति पुनः पुनरिति गोलुगुलः । गौलुगुलः ॥ बलण्
निमज्जने । बोलयति पुनः पुनरिति बोलुबुलः । बौलुबुलः ॥ तत्तद्वात्वर्थास्तच्छील
अनुवादविशेषा वैते ॥ १९ ॥

गेर्लुप् ॥ २० ॥

धातोरप्रत्ययसंनियोगे बहुलं गेर्लुप् भवति ॥ वचं धारयतीति वचधर
इन्द्रः ॥ एवं चक्रधरो विष्णुः ॥ भूधरोद्भिः ॥ जलधरो मेघः ॥ बाहुलकात्प्रत्य-
यान्तरेपि ॥ देवयतीति दिव् द्यौः स्वर्गो व्योम च ॥ पुण्यं कारयन्तीति पुण्यकृतो
वाः ॥ एवं पर्णं शोषयतीति पर्णशुट् ॥ वान्ति पर्णशुभो वातास्ततः पर्णमुचोपरे ।

ततः पर्णरुहः पश्चात्ततो देवः प्रवर्षति ॥ तथा महतः कारयां चक्रुराक्र-
न्दानिति प्राप्ते महतश्चक्रुराक्रन्दानिति भवति ॥ महीपालवचः श्रुत्वा जुषुषुः
पुष्यमाणवाः । घोषयां चक्रुरित्यर्थः ॥ २० ॥

भीष्मशालिवलिकल्यतिमर्च्यर्चिमृजिकुतुस्तुदाधारात्राकापानिहान-
ज्गुभ्यः कः ॥ २१ ॥

एभ्यः कः प्रत्ययो भवति ॥ जिर्भीक् भये । बिभेति दुन्दुभात्परस्माच्च । भेको
मण्डूकः कातरश्च । बिभेति वायोः । भेको मेघः ॥ इण्क् गतौ । एत्यद्वितीय
इत्येकोसहायः संख्या प्रधानमसमानोन्यश्च ॥ पल फल शल गतौ । शलन्त्यात्मर-
क्षणाय तमिति शल्कः शरणम् । शलति त्यक्तं बहिरिति शल्कं गृहीतरसं शकलम् ।
शलकः काष्ठत्वगमलिनं च काष्ठं मुद्गरः करणं च ॥ वलि संवरणे । वल्को दशनो
वासस्त्वक् च ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कल्कः कषायो दम्भः पिष्टपिण्डश्च ॥
अत सातत्यगमने । अत्क आत्मा वायुर्व्याधितश्चन्द्र उत्पातश्च ॥ मर्चः सौत्रो
धातुः । मर्को देवदारुर्वायुर्दानवो मनः पन्नगो विघ्नकारी च । चजः कर्गमिति क-
त्वम् ॥ अर्च पूजायाम् । अर्कः सूर्यः पुष्पजाति[र्ज्ञात]जातिश्च ॥ मृजौक्
शुद्धौ । मार्को वायुः ॥ कुंक् शब्दे । कोकश्चक्रवाकः ॥ तुंक् वृत्तिर्हिंसापूरणेषु ।
तोकमपत्यम् ॥ टुंक् स्तुतौ । स्तोकमल्पम् ॥ डुदांक् दाने । दाको यजमानो
यज्ञश्च ॥ डुधांक् धारणे च । धाक ओदनोनङ्गान्मभः स्तम्भश्च ॥ रांक् दाने ।
राको दातार्थः सूर्यश्च । राका पैर्णमासी कुमाररजस्वला च ॥ रैंड् पालने ।
त्राको धर्मः शरणस्थानीयश्च ॥ कैं शब्दे । काको वायसः ॥ पां पाने । पांक् रक्षणे
वा । पाको बालोसुरः पर्वतश्च ॥ ओहांक् त्यागे । निहाको निःस्नेहो निर्मोक्श्च ।
निहाका गोधा ॥ शुं गतौ । न शवतीत्यशोकः ॥ २१ ॥

विचिपुषिमुषिशुष्यविसृवृशुसुभूधूमूनीवीभ्यः कित् ॥ २२ ॥

एभ्यः कित्कः प्रत्ययो भवति ॥ विचूंपी पृथग्भावे । विकः करिपोतः ॥
पुषंच् पुटौ । पुष्को निशाकरः ॥ मुषश् स्तेये । मुष्कश्चैरो मांसलो वा । मुष्कौ
वृषणौ ॥ शुषंच् शोषणे । शुष्कमपगतरसम् ॥ अव रक्षणादिषु । ऊकः कुन्दुमः ॥
सृं गतौ । सृको वायुर्बाणः सृगालो बक्रो निरयश्च । सृकायुधविशेषः ॥ वृगट्
वरणे । वृड्श् संभक्तौ वा । वृको मृगजातिरादित्यो धूर्तो जाठरश्चाग्निः ॥ शुं गतौ ।
शुकः कीर ऋषिश्च ॥ पुंगट् अभिषवे । सुको निरामयः ॥ भू सत्तायाम् । भूकः

कालदिष्ठं च ॥ धूत् विधूने । धूग्ट् कम्पने वा । धूग्श् कम्पने वा । धूको
वायुर्व्याधिश्च । धूका पताका ॥ मूड् बन्धने । मूकोवाक् ॥ णीग् प्रापणे । नीकः
खगो ज्ञाता च । नीकोदकहारिका ज्ञातिश्च ॥ वीक् प्रजननादिषु । वीको वायुर्ना-
शोर्यो मनो वसन्तश्च । वीका पक्षिजातिर्नैत्रमलं च ॥ २२ ॥

कृगो वा ॥ २३ ॥

कृगः कः प्रत्ययो भवति स च किद्वा भवति । डुकृग् करणे । कर्कोभिः
सारङ्गो दर्भः श्वेताश्वश्च ॥ कृकः शिरोभीवम् ॥ २३ ॥

घुयुहिपितुशोर्दीर्घश्च ॥ २४ ॥

एभ्यः कित्कः प्रत्ययो भवत्येषां च दीर्घो भवति ॥ घुङ् शब्दे । घूकः
कौशिकः ॥ युक् मिश्रणे । यूका क्षुद्रजन्तुः स्वेदजः ॥ हिङ् गतिवृद्धयोः ।
हीकः पक्षी ॥ पित् गतौ । पीक उपस्थो जलाश्रयश्च ॥ तुङ् वृत्त्यादिषु । तूक
उपस्थः पर्वतश्च ॥ शुं गतौ । शूकः किंशारुरभिषवः शोकश्च । शूका
इह्लेखः ॥ २४ ॥

ह्रियो रश्च लो वा ॥ २५ ॥

ह्रियः कित्कः प्रत्ययो भवति रेफस्य च लकारो वा भवति ॥ [ह्रीक्
लज्जायाम् ।] ह्रीकः । ह्रीको लज्जापरो नकुलश्च । ह्रीकोलिङ्ग्यपि ॥ २५ ॥

निष्कतुरुष्कोदर्कलर्कगुल्कश्चफल्ककिञ्जल्कोल्कावृकछेक-

केकायस्कादयः ॥ २६ ॥

एते कप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ नेः सीदतेडिञ्च । निष्कः सुवर्णादिः ॥
तूरैचि त्वरायाम् । अस्य ह्रस्व उपधान्तः । तुरुष्को वृक्षो म्लेच्छश्च ॥ उदः परात्
अर्तैः । उदर्कः क्रियाफलम् ॥ अली भूषणादौ । अस्माद् चान्तः । अलर्क उन्मत्तो
मदालसात्मजश्च ॥ पल फल शल गतौ । इत्यस्योपान्त्योत्वं च । गुल्कं रक्षा-
निर्वेशः ॥ शुनः परात् फालेर्ह्रस्वश्च । श्वल्कोन्धकविशेषः ॥ किमः परात् जृषो रस्य
लश्च । किञ्जल्कः पुष्परेणुः ॥ ज्वलेरुलादेशश्च । उलेः सौत्रस्य वा । उल्कौत्पा-
तिकं ज्योतिरभिज्वाला च ॥ वृजैकि वर्जने । अगुणत्वं च । वृको मुष्कः ॥ छ्यति-
कायत्योरेत्वं च । छेको मनीषी । केका मयूरवाक् ॥ यमेर्मस्य सः । यस्कः ॥
आदिग्रहणात् ढक्काष्टकादयोपि ॥ २६ ॥

दृकृन्मृभृधृवृमृस्तुकुक्षुलङ्घिचरिचटिकटिकण्टिचणिचषिफ-
लिवमितम्यविदेविवन्धिकनिजनिमशिक्षारिकुरिवृतिव-
ल्लिमल्लिसल्ल्यलिभ्योकः ॥ २७ ॥

एभ्योकः प्रत्ययो भवति ॥ दृश् विदारणे । दरको भीरुः ॥ कृत् विक्षेपे ।
करको जलभाजनं कमण्डलुश्च । करका वर्षपाषाणः ॥ नृश् नये । नरको
निरयः ॥ सं गतौ । सरको मद्यविशेषः कंसभाजनविशेषश्च । सरका मधुपानवारः ॥
टुडुभृङ्क् पोषणे च । भरको गोण्यादिः ॥ धृङ् अवध्वंसने । धरकः सुवर्णोन्मा-
ननियुक्तः ॥ वृग् वरणे । वरको वधूजानिसहायो वाजसनेयभेदश्च ॥ मृत् प्राण-
त्यागे । मरको जनोपद्रवः ॥ ण्क् स्तुतौ । स्तवकः पुष्पगुच्छः ॥ कुंक् शब्दे ।
कवकमभक्ष्यद्रव्यविशेषः ॥ टुक्षुक् शब्दे । क्षवको राजसर्षपः ॥ लघुङ् गतौ ।
लङ्घको रङ्गोपजीवी ॥ चर भक्षणे । चरको मुनिः ॥ चटण् भेदे । चटकः पक्षी ॥
कटे वर्षावरणयोः । कटको वलयः ॥ कटु गतौ । कण्टकस्तरुम ॥ चण् शब्दे ।
चणको मुनिर्धान्यविशेषश्च ॥ चषी भक्षणे । चषकः पानभाजनम् ॥ फल
निष्पत्तौ । फलकः खेटकम् ॥ टुवमू उद्गारे । वमकः कर्मकरः ॥ तमूच्
काङ्क्षायाम् । तमको व्याधिः क्रोधश्च ॥ अव रक्षणादौ । अवका शैवलम् ॥
देवृङ् देवने । देवकाप्सराः । देविका नदी ॥ बन्धंश् बन्धने । बन्धकश्चारक-
पालः ॥ कनै दीप्यादिषु । कनकं सुवर्णम् ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जनकः सीता-
पिता ॥ मश् रोषे च । मशकः क्षुद्रजन्तुः ॥ क्षर संचलने । ण्यन्तः । क्षारकं
बालमुकुलम् ॥ कुरत् शब्दे । कोरकं प्रौढमुकुलम् ॥ वृतूङ् वर्तने । वर्तका वर्तिका
वा शकुनिः ॥ वल्लि संवरणे । वल्लकी वीणा ॥ मल्लि धारणे । मल्लकः शरावः ।
मल्लिका पुष्पजातिर्दीपाधारश्च ॥ सल्लः सौत्रः । सल्लकी वृक्षः । सत्कृत्य लक्ष्यते
स्वाद्यते गजैः सल्लकीति वा ॥ अली भूषणादिषु । अलकः केशविन्यासः । अलका
पुरी ॥ २७ ॥

को रुण्टिरण्टिभ्यः ॥ २८ ॥

कुशब्दात्परेभ्य एभ्योकः प्रत्ययो भवति ॥ रुक् शब्दे । कुरवको वृक्षः ॥
रुटु स्तेये । कुरुण्टको वर्णगुच्छः ॥ रण्टिः सौत्रः । कुरुण्टकः स एव ॥ २८ ॥

धुधून्दिर्हृचितिलिपुल्लिकुलिक्षिपिक्षुपिक्षुभिल्लिखिभ्यः कित् ॥ २९ ॥

एभ्यः कित्कः प्रत्ययो भवति ॥ धुं स्थैर्ये च । धुवकः स्थिरः ।
धुवकावपनविशेषः ॥ धूत् विधूनने । धुवकं धूननम् । धुवकः प्रधानम् । स्त्री धुवका-

वपनविशेषः ॥ उन्दैप् क्लेदने । उदकं जलम् ॥ रुचि अभिप्रीत्यां च । रुचक
आभरणविशेषः ॥ तिलत् क्षेदने । तिलको विशेषको वृक्षश्च ॥ पुलण् समुच्छा-
ये । पुल महत्त्वे वा । पुलको रोमाञ्चः ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलकं संयुक्तम् ॥
क्षिपीत् प्रेरणे । क्षिपको वायुः । क्षिपकायुधम् ॥ क्षुपः सौत्रो ह्रस्वीभावे । क्षुपको
गुल्मः ॥ क्षुभच् संचलने । क्षुभकः पाञ्चालकः ॥ लिखत् अक्षरविन्यासे । लि-
खकश्चित्रकरः ॥ २९ ॥

छिदिभिदिपिटैर्वा ॥ ३० ॥

एभ्योकः प्रत्ययो भवति स च किद्वा भवति ॥ छिद्वंपी द्वैधीकरणे ।
छिदकः खड्गः क्षुरश्च । छेदकः परशुः ॥ भिद्वंपी विदारणे । भिदकं जलं पिशु-
नश्च । भेदकं वचम् ॥ पिट शब्दे च । पिटकः क्षुद्रस्फोटकः । पेटकं
संघातः ॥ ३० ॥

कृषेर्गुणवृद्धी च वा ॥ ३१ ॥

कृषेरकः प्रत्ययो भवति गुणवृद्धी चास्य वा भवतः ॥ कृषीत् विलेखने ।
कर्षकः । कृषकः परशुः ॥ कार्षकः । कृषकः कुटुम्बी ॥ ३१ ॥

नञः पुंसेः ॥ ३२ ॥

नञः परात् पुंसण् अभिमर्दने । इत्यस्मात्किदकः प्रत्ययो भवति ॥ नपुं-
सकं तृतीया प्रकृतिः ॥ नखादित्वाञ्चवत् न भवति ॥ ३२ ॥

कीचकपेचकमेचकमेनकार्भकधमकवधकलघकजहकैरकैडकाश्मकल-
मकक्षुल्लकवटवकाढकादयः ॥ ३३ ॥

एते कीचकादयः शब्दा अकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कचि बन्धने ।
अस्योपान्त्येत्वं च । कीचको वंशविशेषः ॥ डुपचीप् पाके । मचि कल्कने ।
मर्निच् ज्ञाने । एषामुपान्त्येत्वं च । पेचकः करिजघनभागः ॥ मेचको वर्णः ॥
मेनकाप्सराः ॥ अर्तेर्भश्चान्तः । अर्भको बालः ॥ ध्मां शब्दानिसंयोगयोः । अस्य
धमादेशश्च । धमकः कीटः कर्मरश्च । अन्यत्रापि धमादेशो दृश्यते । क्ते
धान्तः ॥ हन्तेर्वधश्च । वधको हन्ता व्याधिश्च । वधकं पद्मबीजम् । अन्य-
त्रापि दृश्यते । वृत्रं हन्ति । अचि । वृत्रवधः शक्रः । वधिता निर्मोचकः ।
वध्यः । वधनम् ॥ लघुङ् गतौ । नलुक् च । लघकोसमीक्ष्यकारी ॥ जहातेर्द्वे रूपे

अन्तलुक् च । जहकः कालः क्षुद्रश्च ॥ ईरिक् गतिकम्पनयोः । ईडिक् स्तुतौ ।
अनयोर्गुणश्च । एरकोदकतृणजातिः ॥ एडकाविजातिः ॥ अशौटि व्याप्तौ । अस्य
मोन्तः । अइमका जनपदः ॥ रमिं क्रीडायाम् । अस्य लमादेशश्च । लमक
ऋषिविशेषः ॥ क्षुद्वंपी संपेषे । अस्य क्षुल्लादेशश्च । क्षुल्लको दभ्रः । क्षुधं लातीति
वा क्षुल्लः । क्षुल्ल एव क्षुल्लक इति वा ॥ वट वेष्टने । अस्यावोन्तश्च । वटवक-
स्तृणपुञ्जः ॥ आडपूर्वात् ढौकतोर्डिच्च । आढकं मानम् ॥ आदिग्रहणात् बृहत्तन्त्रात् ।
कला आपिबन्तीति कलापकाः शाखाणि ॥ कथण् वाक्यप्रबन्धे । कथयतीति कथ-
कस्तोटकाख्यायिकादीनां वर्णयिता ॥ एवमुपकचम्पकफलहकादयोपि ॥ ३३ ॥

शालिबलिपतिवृत्तिनभिपटितटितडिगडिभन्दिबन्दिमन्दिनमिकुदुपूम-
निखजिभ्य आकः ॥ ३४ ॥

एभ्य आकः प्रत्ययो भवति ॥ पल फल शल गतौ । शलाकैषणी पूरणरेखा
ब्यूतोपकरणं सूची च ॥ बल प्राणनधान्यावरोधयोः । बलाका जलचरी शकुनिः ॥
पलू गतौ । पताका वैजयन्ती ॥ वृतूड् वर्तने । वर्ताका शकुनिजातिः ॥ णभच्
हिंसायाम् । नभाकश्चक्रवाकजातिस्तमः काकश्च ॥ पट गतौ । पटाका वैजयन्ती
पक्षिजातिश्च ॥ तट उच्छ्रये । तटाकं संरः ॥ तडण् आघाते । तडाकं तदेव ॥ गड
सेचने । गडाकः शाकजातिः ॥ भदुड् छुखकल्याणयोः । भन्दाकं शासनम् ॥ वदुड्
स्तुत्यभिवादनयोः । वन्दाकश्चीवरभिक्षुः ॥ मदुड् स्तुत्यादिषु । मन्दाकौषधिः ॥
णमं प्रहृत्वे । नमाका म्लेच्छजातिः ॥ कुण्ड् शब्दे । कवाकः पक्षी ॥ टुण्ड् उपतापे ।
दवाको म्लेच्छः ॥ पूड् पवने । पवाका वात्या ॥ मनिच् ज्ञाने । मनाका हस्तिनी ॥
खज मन्ये । खजाक आकरो मन्था दर्विराकाशं बन्धकी शरीरं पक्षी च ॥ ३४ ॥

शुभिगृहिविदिपुलिगुभ्यः कित् ॥ ३५ ॥

एभ्यः किदाकः प्रत्ययो भवति ॥ शुभि दीप्तौ । शुभाका पक्षिजातिः ॥ गृहणि
ग्रहणे । गृहाकः ॥ विदक् ज्ञाने । विदाका भूतग्रामः ॥ पुल महत्त्वे । पुलाकोर्ध-
स्विन्नो धान्यविशेषः ॥ गुण्ड् शब्दे । गुण् पुरीषोत्सर्गे वा । गुवाकं पूगफलम् ॥ ३५ ॥

पिषेः पिन्पिण्यौ च ॥ ३६ ॥

पिप्लुप् संचूर्णने । इत्यस्मात्किदाकः प्रत्ययो भवत्यस्य च पिन् पिण्य इत्या-
देशौ भवतः ॥ पिनाकमैशं धनुः शूलं वा । पिनाको दण्डः । पिण्याकस्तिला-
दिखलः ॥ ३६ ॥

मवाकश्यामाकवार्ताकवृन्ताकज्योन्ताकगूवाकभद्राकादयः ॥ ३७ ॥

एत आकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ मव्य बन्धने । यलोपः । मवाको रेणुः ॥ इयैङ् गतौ । मोन्तः । श्यामाको जघन्यो व्रीहिः ॥ वृतेर्वृद्धिश्च । वार्ताकी शाकविशेषः । तत्फलं वार्ताकम् ॥ स्वराच्चोन्तश्च । वृन्ताक्युच्चवृहती । तत्फलं वृन्ताकम् ॥ ज्युङ् गतौ । न्तश्च प्रत्ययादिः । ज्यवतेस्मिन्स्विद्यमान इति ज्योन्ताकं स्वेदसद्मविशेषः ॥ गुन्त् पुरीषोत्सर्गे । गुङ् शब्दे वा । ऊवादेशश्च । गूवाकं पूगफलम् ॥ भदुङ् सुखकल्याणयोः । अस्य भद्रादेशश्च । भद्राकोकुटिलः ॥ आदिग्रहणात् स्योनाकचार्वाकपराकादयो भवन्ति ॥ ३७ ॥

क्रीकल्यलिदलिस्फटिदूषिभ्य इकः ॥ ३८ ॥

एभ्य इकः प्रत्ययो भवति ॥ डुकीङ्ग्श्च द्रव्यविनिमये । क्रयिकः क्रेता ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलिका कोरकम् । उत्कलिकोर्मिः ॥ अली भूषणादौ । अलिकं ललाटम् ॥ दल विशरणे । दलिकं दारु ॥ स्फट स्फुट् विसरणे । स्फटिको मणिः ॥ दुषञ्च वैकृत्ये । दूषिका नेत्रमलः ॥ ३८ ॥

आडः पणिपनिपदिपतिभ्यः ॥ ३९ ॥

आङ्परेभ्य एभ्य इकः प्रत्ययो भवति ॥ पणि व्यवहारस्तुत्योः । आपणिकः पत्तनवासी व्यवहारज्ञो वा ॥ पनि स्तुतौ । आपनिकः स्तावक इन्द्रनील इन्द्रकीलो वा ॥ पदिञ्च गतौ । आपदिक इन्द्रनील इन्द्रकीलो वा ॥ पतू गतौ । आपतिकः पथि वर्तमानो मयूरः श्येनः कालो वा ॥ आपणिकादयश्चस्वारो वणिजोपि ॥ ३९ ॥

नसिवसिकसिभ्यो णित् ॥ ४० ॥

एभ्यो णिदिकः प्रत्ययो भवति ॥ णसि कौटिल्ये । नासिका त्राणम् ॥ वसं निवासे । वासिका माल्यदामविशेषश्छेदनद्रव्यं च ॥ कस गतौ । कासिका वनस्पतिः ॥ ४० ॥

पापुलिकृषिकुशित्रिभ्यः कित् ॥ ४१ ॥

एभ्य इकः प्रत्ययो भवति स च कित् [भवति ॥] पां पाने । पिकः कोकिलः ॥ पुल महत्त्वे । पुलिको मणिः ॥ कृषीत् विलेखने । कृषिकः पामरस्तृणजातिश्च ॥ कुशं आह्वानरोदनयोः । कुशिकः क्रोष्टुक उलूकश्च ॥ ओत्रश्चोत् छेदने । वृधिकः सविषकीटो राशिश्च नक्षत्रपादनवकरूपः ॥ ४१ ॥

प्राडः पणिपनिकषिभ्यः ॥ ४२ ॥

प्राडित्यस्मादुपसर्गसमुदायात्परेभ्य एभ्य किदिकः प्रत्ययो भवति ॥ पणि व्यवहारस्तुत्योः । प्रापणिको बणिक् ॥ पनि स्तुतौ । प्रापनिकः पथिकः ॥ कष हिंसायाम् । प्राकषिको वायुः खलो नर्तको मालाकारश्च ॥ प्रपूर्वात् पणेराड्पूर्वाच्च कपेरिच्छन्त्यन्ये । प्रपणिको गन्धविक्रयी ॥ आकषिको न कर्तव्यः ॥ ४२ ॥

मुषेर्दीर्घश्च ॥ ४३ ॥

मुषेरिकः प्रत्ययो भवति दीर्घश्च स्वरस्य [भवति ॥] मूषिक आखुः ॥ ४३ ॥

स्यमेः सीम् च ॥ ४४ ॥

स्यमेरिकः प्रत्ययो भवत्यस्य च सीमित्यादेशो भवति ॥ स्यमू शब्दे । सीमिको वृक्ष उदककृमिश्च । सीमिकोपजिह्विका । सीमिकं वल्मीकम् ॥ केचित्सिभिनि ह्रस्वोपान्त्यमादेशं प्रत्ययस्य च दीर्घत्वमिच्छन्ति । सिमीकः सूक्ष्मकृमिः ॥ ४४ ॥

कुशिकहृदिकमक्षिकेतिकपिपीलिकादयः ॥ ४५ ॥

एते किदिकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । कुषेः श च । कुशिको मुनिः ॥ हृगो दोन्तश्च । हृदिको यादवः ॥ मषेः सोन्तश्च । मक्षिका क्षुद्रजातिः ॥ एते-स्तोन्तश्च । इतिको मुनिः ॥ पीलेर्दे च । पिपीलिका मध्यक्षामा कीटजातिः ॥ आदिग्रहणात् गि[ब्द]क[भु]रिकभुलिकादयो भवन्ति ॥ ४५ ॥

स्यमिकषिदूष्यनिमनिमलिवल्यलिपालिकाणिभ्य ईकः ॥ ४६ ॥

एभ्य ईकः प्रत्ययो भवति ॥ स्यमू शब्दे । स्यमीको वृक्षो वल्मीको नृप-गोत्रं च । स्यमीकं जलम् । स्यमीका कृमिजातिः ॥ कष हिंसायाम् । कषीका कुहा-लिका ॥ दुषं च वैकृत्ये । ण्यन्तः । दूषीका नेत्रमलो वीरणजातिर्वर्तिलता च ॥ अनक् प्राणने । अनीकं सेनासमूहः संग्रामश्च ॥ मनिं च ज्ञाने । मनीकः सूक्ष्मः ॥ मलि धारणे । मलीकमञ्जनमरिश्च ॥ वलि संवरणे । वलीको बलवान्पटलान्तश्च । वलीकं वेदमदारु ॥ अली भूषणादौ । अलीकमसत्यम् । अलीका । पण्यस्त्री । व्यलीकमपरा-धः । व्यलीका लज्जा ॥ पलण् रक्षणे । पालीकं तेजः ॥ कण शब्दे । कणीकः पटवासः । कणीका भिन्नतण्डुलावयवो वनस्पतिबीजं च ॥ ४६ ॥

जृषूदृशूवृमृभ्यो द्वे रश्वादौ ॥ ४७ ॥

एभ्य ईकः प्रत्ययो भवति द्वे च रूपे भवत एषां चादौ रो भवति ॥ जृषू च जरसि । जर्जरीका शतपत्नी ॥ पृशू पालनपूरणयोः । पर्परीका जलाशयः सूर्यश्च ।

पर्परीकोमिः कुररो भक्ष्यः कुर्कुरथ ॥ दृश् विदारणे । दर्दरीको दाडिम इन्द्रो
वादित्रविशेषो वादित्रभाण्डं च ॥ शृश् हिंसायाम् । शर्शरीकः कुमिर्विकलेन्द्रियो
दुष्टाश्चो लावकश्च । शर्शरीका मङ्गल्याभरणम् ॥ वृग्त् वरणे । वर्वरीकः संवरण-
मुरणः पतत्री केशसंघातश्च । वर्वरीका सरस्वती ॥ मृत् प्राणत्यागे । मर्मरीकोमिः
सूरः द्येनश्च ॥ ४७ ॥

ऋच्यूजिह्वपीषिदृशिमृडिशिलिनिलीभ्यः कित् ॥ ४८ ॥

एभ्यः किदीकः प्रत्ययो भवति ॥ ऋचत् स्तुतौ । ऋचीक ऋषिः ॥ ऋजि
गतिस्थानार्जनोर्जनेषु । ऋजीकं वचं बलं स्थानं च ॥ ह्यू अलीके । ह्यच् तुष्टौ वा ।
ह्पीकमिन्द्रियम् ॥ इषत् इच्छायाम् । ईष उञ्छे । ईषि गतिहिंसादर्शनेषु वा । इषी-
का । ईषीका च तृणशलाका ॥ दृशृ प्रेक्षणे । दृशीकं मनोज्ञम् । दृशीका रजस्वला ॥
मृडत् सुखने । मृडीकं सुखकृत्सुखं च ॥ शिलत् उञ्छे । शिलीकः सस्यविशेषः ॥
लीङ्च् छेपणे । निपूर्वः । निलीकं वृत्तम् । बाहुलकादीलुक् ॥ ४८ ॥

मृदेर्वोन्तश्च वा ॥ ४९ ॥

मृदेः किदीकः प्रत्ययो भवति वकारश्चान्तो वा भवति ॥ मृदश् क्षोदे ।
मृदीका मृदीका च द्राक्षा ॥ ४९ ॥

सृणीकास्तीकप्रतीकपूतीकसमीकवाहीकवाल्हीकवल्मीकक-
ल्मलीकतिन्तिडीककङ्कणीककिङ्किणीकपुण्डरीकच-
च्चरीकफर्फरीकझर्झरीकघर्घरीकादयः ॥ ५० ॥

एते किदीकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ सर्तेर्णोन्तश्च । सृणीको वायुरग्निरशनि-
रन्मत्तश्च । सृणीका लाला ॥ अस्तेस्तोन्तश्च । अस्तीको जरत्कारुसुतः ॥ प्राक्
पूरणे । प्रातेस्तोन्तो ह्रस्वश्च । प्राति शरीरमिति प्रतीको वायुरवयवः सुखं च ।
सुप्रतीको दिग्गजः ॥ पुवस्तोन्तश्च । पूतीकं तृणजातिः ॥ सम्पूर्वस्य एतेर्लुक् च ।
संयन्त्यस्मिन्निति समीकं संग्रामः ॥ वहिवल्लोर्दार्विश्च । वाहीकः । वाल्हीकः ।
एतौ देशौ ॥ वलेर्मोन्तश्च । वल्मीको नाकुः ॥ कलेर्मलश्चान्तः । कल्मलीकं
ज्वाला ॥ तिमेस्तिङ् चान्तः । तिन्तिडीकः पक्षी वृक्षामुश्च । तन्तिडीकं इति पूर्व-
स्येत्वं नेच्छन्त्येके ॥ चङ्क्षयतेः कङ्कण् च । कङ्कणीको घण्टाजालम् ॥ किमः
परात् कणेः किण् च । किङ्किणीका घण्टिका ॥ पुणेर्डर् चान्तः पुण्डतेर्वा अर् ।
पुण्डरीकं पद्मं छत्रं व्याघ्रश्च ॥ चञ्चैरर् चान्तः । चञ्चरीको भ्रमरः ॥ पिपेर्तेर्गुणो

द्वित्वं पकारयोः फत्वं रश्चान्तः पूर्वस्य । फर्फरीकं पृष्ठवं पादुका मर्दलिका च ॥
क्षीर्यतेद्वित्वं तृतीयाभावः पूर्वस्य रश्चान्तः । क्षर्क्षरीकं देहः । क्षर्क्षरीका वादित्रभा-
ण्डम् ॥ एवं धरतेः । धर्धरीका घण्टिका ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ५० ॥

भिवमिकटिभल्लिकुहेरुकः ॥ ५१ ॥

एभ्य उकः प्रत्ययो भवति ॥ डुमिगट् प्रक्षेपणे । मयुक आतपः ।
बाहुलकात् मिग्मीग इति नात्वम् ॥ टुवमू उद्विगणे । वमुको जलदः ॥ कटे
वर्षावरणयोः । कटुको रसविशेषः ॥ भल्लि परिभाषणहिंसादानेषु । भल्लुक ऋक्षः ॥
कुहणि विस्मापने । कुहुकमाश्चर्यम् ॥ ५१ ॥

संविभ्यां कसेः ॥ ५२ ॥

आभ्यां परस्मात् कसेरुकः प्रत्ययो भवति ॥ कस गतौ । संकसुकः
सुकुमारः परापवादशीलः श्राद्धाग्निश्च । संकसुकं व्यक्ताव्यक्तं संकीर्णं च ॥
विकसुको गुणवादी परिश्रान्तश्च ॥ ५२ ॥

क्रमेः कृम् च वा ॥ ५३ ॥

क्रमेरुकः प्रत्ययो भवत्यस्य च कृमित्यादेशो वा भवति ॥ क्रमू पादवि-
क्षेपे । क्रमुको बन्धनः । आदेशविधानवलाच्च न गुणः । क्रमुकः पूगतरुः ॥ ५३ ॥

कमितिमेर्दोन्तश्च ॥ ५४ ॥

आभ्यामुकः प्रत्ययो भवति दश्चान्तो भवति ॥ कमूङ् कान्तौ । कन्दुकः
क्रीडनकम् ॥ तिमच् आर्द्रभावे । तिन्दुको वृक्षः ॥ ५४ ॥

मण्डेर्मडु च ॥ ५५ ॥

मण्डेरुकः प्रत्ययो भवति मडुश्चादेशो भवति ॥ मडु भूषायाम् । मडुको
वाद्यविशेषः ॥ ५५ ॥

कण्यणेर्णित् ॥ ५६ ॥

आभ्यां णिदुकः प्रत्ययो भवति ॥ कण अण शब्दे । काणुकः काको
हिंसश्च । काणुकमाणुकं चाक्षिमलम् ॥ ५६ ॥

कञ्चुकांशुकनंशुकपाकुहिवुकचिवुकजम्बुकचुलुकचूचुकोल्मुकभा-
वुकपृथुकमधुकादयः ॥ ५७ ॥

एते किदुकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कचि बन्धने । अशौटि व्याप्तौ ।
नशौच् अदर्शने । एषां स्वरान्नोन्तश्च । कञ्चुकः कूर्पासः । अंशुकं वस्त्रम् । नंशुको

रणरेणुः प्रवासशीलश्चन्द्रः प्रावरणं च ॥ पत्रेः पाक् च । पाकुको लघुपात्री सूपः
सूपकारोध्वर्युश्च ॥ हिनोतिचिनोतिजमतीनां बोन्तश्च । हिवुकं लघाद्यतुर्थस्थानं
रसातलं च ॥ चिवुकं मुखाधोभागः ॥ जम्बुकः सृगालः ॥ चुलुम्पः सौत्रः ।
अन्त्यस्वरादिलोपश्च । चुलुम्पतीति चुलुकः करकोशः ॥ चतेश्चूच । चूचुकः
स्तनाग्रभागः । ज्वलेहल् च । उल्मुकमलातम् ॥ भातेर्वोन्तश्च । भावुको भगिनीपतिः ॥
प्रथिप् प्रख्याने । पृथुकः शिशुर्ग्राह्याद्यभ्युषश्च ॥ मचि कल्कने । ध्वान्तादेशः ।
मधुकं यष्टीमधुः ॥ आदिग्रहणात् बालुकीबालुकादयो भवन्ति ॥ ५७ ॥

मृमन्यञ्जिजलित्रलितलिमलिमल्लिभालिमण्डिवन्धिभ्य ऊकः ॥ ५८ ॥

एभ्य ऊकः प्रत्ययो भवति ॥ मृत् प्राणत्यागे । मरूको मयूरो मृगो निर्दश-
नेभस्तृणं च ॥ मर्निच् ज्ञाने । मनूकः कृमिजातिः ॥ अञ्जौप् व्यक्तिम्रक्षणगतिषु ।
अञ्जुको हिंस्रः ॥ जल घात्ये । जलूका जलजन्तुः ॥ बल प्राणनधान्यावरोधनयोः ।
बलूक उत्पलमूलं मत्स्यश्च ॥ तलण् प्रतिष्ठायाम् । तलूकस्त्वकृमिः ॥ मलि धारणे ।
मलूकः सरोजशकुनिः ॥ मल्लि धारणे । मल्लूकः कृमिजातिः ॥ मलिण् आभण्डने ।
भालूक ऋक्षः ॥ मडु भूषायाम् । मण्डूको दर्दुरः ॥ बन्धंश्च बन्धने । बन्धूको
बन्धुजीवः ॥ ५८ ॥

शल्यणेर्णित् ॥ ५९ ॥

आभ्यां णिदूकः प्रत्ययो भवति ॥ पल फल शल गतौ । शालूकं जलकन्दो
बलवांश्च ॥ अण शब्दे । आणूकमक्षिमलम् ॥ ५९ ॥

कणिभल्लेर्दीर्घश्च वा ॥ ६० ॥

आभ्यामूकः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्चानयोर्वा भवति ॥ कण शब्दे ।
कणूको धान्यस्तोकः । काणूकः पक्षी । काणूकमक्षिमलं तमो वा ॥ भल्लि परि-
भाषणहिंसादानेषु । भल्लूको भाल्लूकश्च ऋक्षः ॥ ६१ ॥

शम्बूकशाम्बूकवृधूकमधूकोलूकोरुवूकवरूकादयः ॥ ६१ ॥

एत ऊकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ शमेर्वोन्तो दीर्घश्च वा । शम्बूकः शङ्खः ।
शाम्बूकः स एव ॥ वृश् भरणे । अस्य वृधभावश्च । वृधूको मातृवाहकः । वृधूकं
जलम् ॥ मदेर्घश्च । मदयतीति मधूको वृक्षः ॥ अलेह्योपान्त्यस्य । उलूकः
कांकारिः ॥ उरुपूर्वात् वातेः किञ्च । उरु वाति । उरुवूक एरण्डः ॥ वृधेलोपश्च ।
वर्धत इति वरूकस्तृणजातिः ॥ आदिग्रहणात् अनूकवावदूकादयो भवन्ति ॥ ६१ ॥

किरोङ्को रो लश्च वा ॥ ६२ ॥

किस्तेरङ्कः प्रत्ययो भवति रेफस्य च लकारादेशो वा भवति ॥ करङ्कः
समुद्रः । कलङ्को लाञ्छनम् ॥ ६२ ॥

रालापाकाभ्यः कित् ॥ ६३ ॥

एभ्यः किदङ्कः प्रत्ययो भवति ॥ राङ्क् दाने । रङ्कोवलीयान् ॥ लाङ्क् आदाने ।
लङ्का पुरी ॥ पाङ्क् रक्षणे । पङ्कः कर्ममः ॥ कै शब्दे । कङ्कः पक्षी ॥ ६३ ॥

कुलिचिरिभ्यामिङ्कक् ॥ ६४ ॥

आभ्यामिङ्कक् प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलिङ्कश्चटका ॥
चिर हिंसायां सौत्रः । चिरिङ्कं जलयन्त्रम् ॥ ६४ ॥

कलेरविङ्कः ॥ ६५ ॥

कलेरविङ्कः प्रत्ययो भवति ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलविङ्को गृहच-
टकः ॥ ६५ ॥

क्रमेरेलकः ॥ ६६ ॥

क्रमू पादविक्षेपे । इत्यस्मादेलकः प्रत्ययो भवति । क्रमेलकः करभः ॥ ६६ ॥

जीविरातृको जैव् च ॥ ६७ ॥

जीव प्राणधारणे । इत्यस्मादातृकः प्रत्ययो भवति जैवित्यादेशश्च [भवति] ॥
जैवातृक आयुष्माञ्चन्द्र आम्रो वैद्यो मेघश्च । जैवातृका जीवद्वत्सा स्त्री ॥ ६७ ॥

हभूलाभ्य आणकः ॥ ६८ ॥

एभ्य आणकः प्रत्ययो भवति ॥ हङ्ग् हरणे । हराणकश्चौरः ॥ भू सत्तायाम् ।
भवाणको गृहपतिः ॥ लाङ्क् आदाने । लाणको हस्ती ॥ ६८ ॥

प्रियः कित् ॥ ६९ ॥

प्रीङ्ग्श् तृप्तिरान्त्योः । इत्यस्मादाणकः प्रत्ययो भवति स च कित् [भवति] ॥
प्रियाणकः पुत्रः ॥ ६९ ॥

धालूशिङ्घिभ्यः ॥ ७० ॥

योगविभाग उत्तरार्थः । एभ्य आणकः प्रत्ययो भवति ॥ डुधाङ्क् धारणे
च । धाणको दीनारद्वादशभागो हविषां महश्छिद्रपिधानं च ॥ लूङ्ग्श् छेदने ।
लवाणकः कालस्तृणजातिर्दात्रं च ॥ शिघु आघ्राणे । शिङ्घाणको नासिकामलः ॥ ७० ॥

शीभीराजेश्वानकः ॥ ७१ ॥

शीभीराजिभ्यो धालूशिङ्घिभ्यश्च आनकः प्रत्ययो भवति ॥ शीङ्क् स्वप्ने । शयानकोजगरः शैलश्च ॥ बिभीक् भये । बिभेत्यस्मादिति भयानको भीमो व्याघ्रो वराहो राहुश्च ॥ राजृग् दीप्तौ । राजानकः क्षत्रियः ॥ डुधाङ्क् धारणे च । धानका हेमादिपरिमाणम् ॥ लूग्श् छेदने । लवानको देशविशेषो दात्रं च ॥ शिङ्क्न्त्यनेनेति शिङ्गानकः श्लेष्मायुः पुरीषं च ॥ ७१ ॥

अणोर्डित् ॥ ७२ ॥

अणोर्डिदानकः प्रत्ययो भवति ॥ अण शब्दे । आनकः पटहः ॥ ७२ ॥

कनेरीनकः ॥ ७३ ॥

कनै दीप्तिकान्तिगतिषु । इत्यस्मादीनकः प्रत्ययो भवति ॥ कनीनकः कनीनका वाक्षितारका ॥ ७३ ॥

गुड इधुकएधुकौ ॥ ७४ ॥

गुड् शब्दे । इत्यस्मादीधुक एधुक इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ गवीधुकं नगरं धान्यजातिश्च ॥ गवेधुका तृणजातिः ॥ ७४ ॥

वृतेस्तिकः ॥ ७५ ॥

वृतुड् वर्तने । इत्यस्मात्तिकः प्रत्ययो भवति ॥ वर्त्तिका चित्रकरोपकरणं शकुनिर्द्रव्यगुटिका च ॥ ७५ ॥

कृतिपुतिलत्तिभिदिभ्यः कित् ॥ ७६ ॥

एभ्यः कित्तिकः प्रत्ययो भवति ॥ कृतैत् छेदने । कृत्तिका नक्षत्रम् । पुतिलती सौत्रौ । पुत्तिका मधुमक्षिका ॥ लत्तिका वाद्यविशेषो गौर्गोधा च । गोपूर्वात् । गोलत्तिका गृहगोलिका । अवपूर्वात् । अवलत्तिका गोधा । आलत्तिका गानप्रारम्भः ॥ भिद्वंपी विदारणे । भित्तिका कुड्यं मापादिचूर्णं शरावती च नदी ॥ ७६ ॥

इष्ट्यशिमासिभ्यस्तकक् ॥ ७७ ॥

एभ्यस्तकक् प्रत्ययो भवति ॥ इप्त् इच्छायाम् । इष्टका भृङ्गिकारः ॥ अशौटि व्याघ्रौ । अष्टका आद्रतिथयस्तिस्त्रोष्टम्यः पितृदैवत्यं च ॥ मसैच् परिणामे । मस्तकं शिरः ॥ ७७ ॥

भियो द्वे च ॥ ७८ ॥

बिभीक् भये । इत्यस्मात्तकक् प्रत्ययो भवति द्वे च रूपे भवतः ॥ बिभी-
तकोक्षः ॥ ७८ ॥

हरुहिपिण्डिभ्य ईतकः ॥ ७९ ॥

एभ्य ईतकः प्रत्ययो भवति ॥ हंग् हरणे । हरीतकी पथ्या ॥ रुहं जन्मनि ।
रोहीतको वृक्षविशेषः ॥ पिडुङ् संघाते । पिण्डीतकः करहाटः ॥ ७९ ॥

कुषेः कित् ॥ ८० ॥

कुपश् निष्कर्षे । इत्यस्मात्किदीकः प्रत्ययो भवति ॥ कुपीतक ऋषिः ॥ ८० ॥

बलिबिलिशलिदमिभ्य आहकः ॥ ८१ ॥

एभ्य आहकः प्रत्ययो भवति ॥ बल प्राणनधान्यावरोधयोः ॥ बलाहको
मेघो वातश्च ॥ बिलत् भेदने । बिलाहको वज्रः । बाहुलकान्न गुणः ॥ शल गतौ ।
शलाहको वायुः ॥ दमूच् उपशमे । दमाहकः शिष्यः ॥ ८१ ॥

चण्डिभल्लिभ्यामातकः ॥ ८२ ॥

आभ्यामातकः प्रत्ययो भवति ॥ चण्डुङ् कोपे । चण्डातकं नर्तक्यादिवासः ॥
भल्लि परिभाषणहिंसादानेषु । भल्लातको वृक्षः ॥ ८२ ॥

श्लेष्मातकाम्रातकामिलातकपिष्ठातकादयः ॥ ८३ ॥

एत आतकप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ श्लिषेर्मथ परादिः । श्लेष्मातकः कफेलुः ॥
अमेर्वृद्धी रथान्तः । आम्रातको वृक्षः ॥ नञः परस्य म्लायतेर्भिल् च । अमिलातकं
वर्णपुष्पम् ॥ पिषेस्तोन्तश्च । पिष्ठातकं वर्णचूर्णम् ॥ आदिग्रहणात् कोशातक्यादयो
भवन्ति ॥ ८३ ॥

शमिमनिभ्यां खः ॥ ८४ ॥

आभ्यां खः प्रत्ययो भवति ॥ शमूच् उपशमे । शङ्खः कम्बुर्निधिश्च ॥
मनिच् ज्ञाने । मङ्गो मागधः कृपणश्चित्रपटश्च । मङ्खा मङ्गलम् ॥ ८४ ॥

इयतेरिच्च वा ॥ ८५ ॥

शौच् तक्षणे । इत्यस्मात्खः प्रत्ययो [भवति] इश्वास्यान्तादेशो वा भवति ॥
शिखा चूडा ज्वाला च । विशिखापणः । विशिखो बाणः । शाखा विटपः ।
विशाखा नक्षत्रम् । विशाखः स्कन्दः ॥ ८५ ॥

पुमुहोः पुन्मूरो च ॥ ८६ ॥

पूङ् पवने । मुहौच् वैचित्त्ये । इत्येताभ्यां खः प्रत्ययो [भव]त्यनयोश्च यथा-
संख्यं पुन्मूरित्यादेशौ भवतः ॥ पुङ्गे बाणबुध्नभागो मङ्गलाचारश्च ॥ मूर्खोज्ञः ॥ ८६ ॥

अशोडित् ॥ ८७ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्माद्धित्खः प्रत्ययो भवति ॥ अश्रुत इति खमाकाश-
मिन्द्रियं च । नास्य खमस्तीति नखः । शोभनानि खान्यस्मिन् सुखम् । दुष्टानि खा-
न्यस्मिन् दुःखम् ॥ ८७ ॥

उपेः किल्लुक् च ॥ ८८ ॥

उपू दाहे । इत्यस्मात्कित्खः [प्रत्ययो] भवति लुक् चान्त्यस्य भवति ॥
उपन्त्यस्यामित्युखा स्थाल्यूध्वक्रिया वा ॥ ८८ ॥

महेरुच्चास्य वा ॥ ८९ ॥

मह पूजायाम् । इत्यस्मात्खः प्रत्ययोन्तलुगकारस्य च उकारादेशो वा
भवति ॥ मुखमाननम् । मखो यज्ञोध्वर्युरीश्वरश्च ॥ ८९ ॥

न्युङ्गादयः ॥ ९० ॥

न्युङ्गादयः शब्दाः खप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ नयतेः ख उन् चान्तः । न्युङ्गाः
पडोकाराः ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ९० ॥

मयेधिभ्यामूखेखौ ॥ ९१ ॥

मयि गतौ । एधि वृद्धौ । इत्याभ्यां यथासंख्यमूख इख इत्येतौ प्रत्ययौ
भवतः ॥ मयूखो रश्मिः ॥ एधिखो वराहः ॥ ९१ ॥

गम्यमिरम्यजिगद्यदिङ्गागडिखडिगृभृवृस्वृभ्यो गः ॥ ९२ ॥

एभ्यो गः प्रत्ययो भवति ॥ गमूं गतौ । गङ्गा देवन्दी ॥ अम गतौ । अङ्ग-
शरीरावयवः । अङ्गः समुद्रो बह्नी राजा च । अङ्गा जनपदः ॥ रमिं क्रीडायाम् ।
रङ्गो नाट्यस्थानम् ॥ अज क्षेपणे च । वेगस्त्वरारेतश्च ॥ गद व्यक्तायां वाचि ।
गदो वाग्विकलः ॥ अदंक् भक्षणे । अद्रः समुद्रोभिः पुरोडाशश्च ॥ ङौच् छेदने ।
ङागो वस्तः ॥ गड सेचने । गङ्गो मृगजातिः ॥ खडण् भेदे । खङ्गो मृगविशेषो-
सिश्च ॥ गृत् निगरणे । गर्ग ऋषिः ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भर्गो रुद्रः सूर्यश्च ॥
वृग् वरणे । वर्गः संघातः ॥ औस्वृ शब्दोपतापयोः । स्वर्गो नाकः ॥ ९२ ॥

पुमुदिभ्यां कित् ॥ ९३ ॥

आभ्यां कित् प्रत्ययो भवति ॥ पूग्श् पवने । पूगः संघातः क्रमुकश्च ॥
मुदि हर्षे । मुद्गो धान्यविशेषः ॥ ९३ ॥

भृवृभ्यां नोन्तश्च ॥ ९४ ॥

आभ्यां कित् प्रत्ययो [भवति] नकारश्चान्तो भवति ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च ।
भृङ्गः पक्षी भ्रमरो वर्णविशेषो लवङ्गश्च ॥ वृग् वरणे । वृङ्ग उपपत्तिः ॥ ९४ ॥

द्रमो णिद्वा ॥ ९५ ॥

द्रम गतौ । इत्यस्माद्गः प्रत्ययो भवति स च णिद्वा भवति ॥ द्राङ्गं शीघ्रम् ।
द्राङ्गः पांशुः । द्रङ्गो नगरम् । द्रङ्गा शुल्कशाला ॥ ९५ ॥

शृङ्गशार्ङ्गादयः ॥ ९६ ॥

शृङ्गादयः शब्दा गप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ शृश् हिंसायाम् । इत्यस्य
नोन्तो ह्रस्वश्च । शृङ्गं विषाणं शिखरं च । तस्यैव नोन्तो वृद्धिश्च । शार्ङ्गः पक्षी ।
आदियहणात् हङ् हरणे । हार्गः परितोषः ॥ मृत् प्राणत्यागे । मार्गः पन्थाः ॥ ९६ ॥

तडेरागः ॥ ९७ ॥

तडण् आघाते । इत्यस्मादागः प्रत्ययो भवति ॥ तडागं सरः ॥ ९७ ॥

पतितमितृपृकृशृल्वादेरङ्गः ॥ ९८ ॥

एभ्योङ्गः प्रत्ययो भवति ॥ पतू गतौ । पतङ्गः पक्षी शालभः सूर्यः शालि-
विशेषश्च ॥ तमूच् काङ्कायाम् । तमङ्गो हर्म्यनिर्यूहः ॥ तृ भ्रवनतरणयोः । तरङ्ग-
ऊर्मिः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । परङ्गः खगो वेगश्च ॥ कृत् विक्षेपे । करङ्गः
कर्मशीलः ॥ शृश् हिंसायाम् । शरङ्गः पक्षिविशेषः ॥ लूग्श् छेदने । लवङ्गः
सुगन्धिवृक्षः ॥ आदिग्रहणादन्येभ्योपि ॥ ९८ ॥

सृवृनृभ्यो णित् ॥ ९९ ॥

एभ्यो णिदङ्गः प्रत्ययो भवति ॥ सृ गतौ । सारङ्गो हरिणश्चातको शबल-
वर्णश्च ॥ वृग् वरणे । वारङ्गः काण्डखड्गयोः शल्यं शकुनिश्च ॥ नृश् नये ।
नारङ्गो वृक्षजातिः ॥ ९९ ॥

मनेर्मत्मातौ च ॥ १०० ॥

मनिच् ज्ञाने । इत्यस्मादङ्गः प्रत्ययो [भवति] मत्मातौ चास्यादेशौ भवतः ॥
मतङ्ग ऋषिर्हस्ती च ॥ मातङ्गो हस्त्यन्त्यजातिश्च ॥ १०० ॥

विडिविलिकुरिमृदिपिशिभ्यः कित् ॥ १०१ ॥

एभ्यः किदङ्गः प्रत्ययो भवति ॥ विड आक्रोशे । विडङ्गो वृक्षजातिर्गृहाव-
यवश्च ॥ विलत् वरणे । विलत् भेदने वा । विलङ्ग औषधम् ॥ कुरत् शब्दे । कुरङ्गो
हरिणः । कुरङ्गी भोजकन्या ॥ मृदश् क्षौदे । मृदङ्गो मुरजः ॥ पिशत् अवयवे ।
पिशङ्गो वर्णः ॥ १०१ ॥

स्फुलिकलिपल्याङ्गच इङ्गक् ॥ १०२ ॥

स्फुल्यादिभ्य आदन्तेभ्यश्च इङ्गक् प्रत्ययो भवति ॥ स्फुलत् संचये च ।
स्फुलिङ्गः स्फुलिङ्गा चाभिकणः ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलिङ्गो राजा ।
कलिङ्गा जनपदः ॥ पल गतौ । पलिङ्ग ऋषिः शिला च ॥ पातेः । पिङ्गः ॥ मातेः ।
भिङ्गः । श्वपि वर्णविशेषौ ॥ ददातेः । दिङ्गोध्यक्षः ॥ दधातेः । धिङ्गः श्रेष्ठी ॥ लातेः ।
लिङ्गं स्त्रीत्वादि हेतुश्च । आलिङ्गो वाद्यविशेषः ॥ श्यतेः शिङ्गो वनस्पतिः
किशोरश्च ॥ १०२ ॥

भलेरिदुतौ चातः ॥ १०३ ॥

भलिण् आभण्डने । इत्यस्मादिङ्गक् प्रत्ययो भवत्यकारस्य च इकार-उकारौ
भवतः ॥ भिलिङ्गः कर्मारोपकरणम् । भुलिङ्ग ऋषिः पक्षी [च] । भुलिङ्गाः
साल्वावयवाः ॥ १०३ ॥

अदेर्णित् ॥ १०४ ॥

अदंक् भक्षणे । इत्यस्मादिङ्गक् प्रत्ययो भवति स च णित् [भवति] ॥
आदिङ्गो वाद्यजातिः ॥ १०४ ॥

उच्चिलिङ्गादयः ॥ १०५ ॥

उच्चिलिङ्गादयः शब्दा इङ्गक् प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ उत्पूर्वात् चलेरस्येत्वं
च । उच्चिलिङ्गो दाडिमी ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ १०५ ॥

माडस्तुलेरङ्गक् च ॥ १०६ ॥

माडपूर्वात् तुलण् उन्माने । इत्यस्मादुङ्गक् इङ्गक् च प्रत्ययौ भवतः ॥
मातुलुङ्गो बीजपूरः । मातुलिङ्गः स एव ॥ १०६ ॥

कमितमिशमिभ्यो डित् ॥ १०७ ॥

एभ्यो डिदुङ्गः प्रत्ययो भवति ॥ कमूङ् कान्तौ । कुङ्गा जनपदः ॥ तमूच्

काङ्क्षायाम् । तुङ्गो महावर्मा ॥ शमूच् उपशमे । शुङ्गो मुनिः । शुङ्गाः
कन्दल्यः । शुङ्गा विनता ॥ १०७ ॥

सर्तेः सुर च ॥ १०८ ॥

सृ गतौ । इत्यस्मादुङ्गः प्रत्ययो [भवति] सुर चास्यादेशो भवति ॥ सु-
[र]ङ्गा गूढमार्गः ॥ १०८ ॥

स्थार्तिजनिभ्यो घः ॥ १०९ ॥

एभ्यो घः प्रत्ययो भवति ॥ छां गतिनिवृत्तौ । स्थाघो गाधः ॥
क्रं प्रापणे च । अघो मूल्यं मानप्रमाणं पादोदकादि च ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जङ्घा
शरीरावयवः ॥ १०९ ॥

मघाघङ्गाघदीर्घादयः ॥ ११० ॥

एते घप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ मङ्गेर्नघलोपश्च । मघा नक्षत्रम् ॥ हन्तेर्हस्य
घश्च । घङ्गो घस्मरः । घङ्गा काङ्क्षा ॥ अमेर्लुक् च । अघं पापम् ॥ दृणातेर्दीर् च ।
दीर्घ आयत उच्चश्च ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ ११० ॥

सर्तेरघः ॥ १११ ॥

सृ गतौ । इत्यस्मादघः प्रत्ययो भवति ॥ सरघा मधुमक्षिका ॥ १११ ॥

कूपूसामिणभ्यश्चट् दीर्घश्च ॥ ११२ ॥

कूपूभ्यां सम्पूर्वाच्च इणश्चट् प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्च भवति । टो डघ-
र्थः ॥ कुण्ड शब्दे । कूचो हस्ती । कूची प्रमदा चित्रभाण्डमुदश्चिद्विकारश्च ॥ पूग्श्
पवने । पूचः पूची मुनिः ॥ इण्क् गतौ । समीच ऋत्विक् । समीचं मिथुनयो-
गः । समीची पृथिवी । उदीची च । दीर्घवचनाद्गुणो न भवति ॥ ११२ ॥

कूर्चचूर्चादयः ॥ ११३ ॥

कूर्च इत्यादयः शब्दाश्चट्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कवतेः किरतेः करोतेर्वा ।
ऊरादेशश्चान्तस्य । कूर्च इमश्वासनं तन्तुवायोपकरणं यतिपवित्रकं च । कूर्चमिव
कूर्चकः कूर्चिकेति च भवति ॥ चरतेश्चोरयतेर्वा चूरादेशश्च । चूर्चो बलवान् ॥
आदिशब्दादन्येपि ॥ ११३ ॥

कल्यविमदिमणिकुकणिकुटिकृभ्योचः ॥ ११४ ॥

एभ्योचः प्रत्ययो भवति ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलचो गणकः ॥

अव रक्षणादौ । अवच उच्चैस्तरः ॥ मदैच् हर्षे । मदचो मत्तः ॥ मण शब्दे ।
मणचः शकुनिः ॥ कुङ्ङ् शब्दे । कवचं वर्म ॥ कण शब्दे । कणचः कणयः ॥
कुटत् कौटिल्ये । कुटचो वृक्षजातिः ॥ कृत् विक्षेपे । करचो धान्यावपनम् ॥ ११४ ॥

क्रकचादयः ॥ ११५ ॥

क्रकच इत्यादयः शब्दा अचप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ क्रमेः कश्च ।
क्रकचः करपक्षः ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ ११५ ॥

पिशिराचक् ॥ ११६ ॥

पिशत् अवयवे । इत्यस्मादाचक् प्रत्ययो भवति ॥ पिशाचो व्यन्तर-
जातिः ॥ ११६ ॥

मृत्रापिभ्यामिचः ॥ ११७ ॥

आभ्यामिचः प्रत्ययो भवति ॥ मृत् प्राणत्यागे । मरिचमूषणम् ॥ त्रपौषि
लज्जायाम् । त्रपिचा कुथा ॥ ११७ ॥

म्रियतेरीचण् ॥ ११८ ॥

मृत् प्राणत्यागे । इत्यस्मादीचण् प्रत्ययो भवति ॥ मारीचो रावणमा-
तुलः ॥ ११८ ॥

लषेरुचः कश्च ॥ ११९ ॥

लषी कान्तौ । इत्यस्मादुचः प्रत्ययो [भव] त्यन्त्यस्य च को भवति ॥
लकुचो वृक्षजातिः ॥ ११९ ॥

गुडेरुचद् ॥ १२० ॥

गुडत् रक्षायाम् । इत्यस्मादुचद् प्रत्ययो भवति ॥ गुडूची छिन्नरुहा ॥ कुडा-
दित्वा [डि] त्वम् ॥ १२० ॥

सिर्वेडित् ॥ १२१ ॥

षिवूच् उतौ । इत्यस्माड्दिवूच् प्रत्ययो भवति ॥ सूचः पिशुनः स्ति-
मिश्च । सूची संधानकरणी ॥ १२१ ॥

चिमेडोचडञ्चौ ॥ १२२ ॥

चिमिभ्यां प्रत्येकं डोच डञ्च इति प्रत्ययौ भवतः । वचनभेदान्न यथासंख्यम् ॥

चिंगट् चयने । चोचो वृक्षविशेषः । चञ्चा तृणमयः पुरुषः ॥ डुमिंगट् प्रक्षेपणे ।
मोचा कदली । मञ्चः पर्यङ्कः ॥ १२२ ॥

कुटिकुलिकल्युदिभ्य इञ्चक् ॥ १२३ ॥

एभ्य इञ्चक् प्रत्ययो भवति ॥ कुटेः । कुटिञ्चः क्षुद्रकर्कटः ॥
कुलेः । कुलिञ्चो राशिः ॥ कलेः । कलिञ्च उपशाखावयवः ॥ उद आघाते
सौत्रः । उदिञ्चः कोणो येन तूर्यं वाद्यते परपुष्टश्च ॥ १२३ ॥

तुदिमदिपद्यदिगुगामिकाचिभ्यश्छक् ॥ १२४ ॥

एभ्यश्छक् प्रत्ययो भवति ॥ तुदीत् व्यथने । तुच्छः स्तोकः ॥
मदैच् हर्षे । मच्छो मत्स्यः प्रमत्तपुरुषश्च । मच्छा स्त्री ॥ पदिच् गतौ । पच्छः
शिला ॥ अदक् भक्षणे । अच्छो निर्मलः ॥ गुण्ड् शब्दे ॥ गुच्छः स्तवकः ॥
गमूं गतौ । गच्छः क्षुद्रवृक्षः ॥ कचि बन्धने । कच्छः कूर्मपादः कुक्षिर्नद्यवकुटा-
रश्च । कच्छा जनपदः ॥ बाहुलकात्कत्वाभावः ॥ १२४ ॥

पीपूडो ह्रस्वश्च ॥ १२५ ॥

आभ्यां छक् प्रत्ययो [भवति] ह्रस्वश्च भवति ॥ पीण्ड् पाने । पिच्छं
शकुनिपक्षम् । पिच्छो गुणविशेषः । यद्वाङ् पिच्छिल उच्यते ॥ पूड् पवने ।
पुच्छं बालधिः ॥ १२५ ॥

गुलुञ्छपिलिपिञ्छैधिच्छादयः ॥ १२६ ॥

एते छप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । गुडेल उम् चान्तः । गुलुञ्छः स्तवकः ॥
पीलेरिपि नोन्तो ह्रस्वश्च । पिलिपिञ्छो रक्षोविशेषः ॥ एधेरिट् च । एधिच्छो नगः ॥
आदिग्रहणात् पिञ्छादयोपि भवन्ति ॥ १२६ ॥

वियो जक् ॥ १२७ ॥

वीक् प्रजननकान्त्यसनखादनेषु च । इत्यस्माज्जक् प्रत्ययो भवति ॥
बीजमुत्पत्तिहेतुः ॥ १२७ ॥

पुवः पुन् च ॥ १२८ ॥

पूड् पवने । इत्यस्माज्जक् प्रत्ययो [भव] त्यस्य च पुनित्यादेशो
भवति ॥ पुञ्जो राशिः ॥ १२८ ॥

कुवः कुब्कुनौ च ॥ १२९ ॥

कुंङ् शब्दे । इत्यस्माज्जक् प्रत्ययो भवत्यस्य च कुब् कुन् इत्यादेशौ भवतः ॥ कुञ्जो वक्रानताङ्गो गुच्छश्च ॥ कुञ्जो हनुः पर्वतैकदेशश्च । निकुञ्जो गहनम् ॥ १२९ ॥

कुटेरजः ॥ १३० ॥

कुटत् कौटिल्ये । इत्यस्मादजः प्रत्ययो भवति ॥ कुटजो वृक्षविशेषः ॥ कु[ड]ादित्वा[डि]त्त्वम् । कुटजी ॥ १३० ॥

भिषेभिषभिष्णौ च वा ॥ १३१ ॥

भिषेरजः प्रत्ययो [भवति] भिष भिष्ण इत्यादेशौ चास्य वा भवतः ॥ भिषिः सौतः । भिषजः । आदेशवलाङ्ग गुणः । भिष्णजो वैद्यः । भेषजमौषधम् ॥ १३१ ॥

मुर्वेर्मुर् च ॥ १३२ ॥

मुर्वे बन्धने । इत्यस्मादजः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च मुर् इत्यादेशो भवति ॥ मुरजो मृदङ्गः ॥ १३२ ॥

बलेर्वोन्तश्च वा ॥ १३३ ॥

बल प्राणनधान्यावरोधयोः । इत्यस्मादजः प्रत्ययो [भवति] वकारधान्तो वा भवति ॥ बल्वजो मुञ्जविशेषः । बलजा सबुसो धान्यपुञ्जः ॥ १३३ ॥

उटजादयः ॥ १३४ ॥

उटजादयः शब्दा अजप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ वटेर्वस्य उत्वं च । उटजं मुनिकुटीरः ॥ आदिशब्दात् भूर्जभरुजादयो भवन्ति ॥ १३४ ॥

कुलेरिजक् ॥ १३५ ॥

कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । इत्यस्मादिजक् प्रत्ययो भवति ॥ कुलिजं मानम् ॥ १३५ ॥

कृगोज्ञः ॥ १३६ ॥

करोतेरज्ञः प्रत्ययो भवति ॥ करञ्जो वृक्षजातिः ॥ १३६ ॥

झमेर्झः ॥ १३७ ॥

झमू अदने । इत्यस्माज्झः प्रत्ययो भवति ॥ झञ्जा सशीकरो मेघवातः ॥ १३७ ॥

लुषेष्टः ॥ १३८ ॥

लुष स्तेये । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो भवति ॥ लोटो मृत्पिण्डः ॥ १३८ ॥

नमितनिजनिवनिसनो लुक् च ॥ १३९ ॥

एभ्यष्टः प्रत्ययो भवति लुक् चान्तस्य भवति ॥ णमं प्रहत्वे । नटो भरत-
पुत्रः ॥ तनूयी विस्तारे । तटं कूलम् ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जटा प्रथितकेशसंघातः ॥
वन षन भक्तौ । वटो न्यग्रोधः ॥ सटाप्रथितः केशसंघातः ॥ १३९ ॥

जनिपणिकिजुभ्यो दीर्घश्च ॥ १४० ॥

एभ्यष्टः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्चैषां गुणापवादो भवति ॥ जनैचि प्रादुर्भावे ।
पणि व्यवहारस्तुत्योः । जाण्टः । पाण्टः । [वृ]क्षविशेषावेतौ ॥ किजू सौत्रौ । कीटः
क्षुद्रजन्तुः ॥ जूटो मौलिः ॥ १४० ॥

घटाघाटाघण्टादयः ॥ १४१ ॥

एते टप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ हन्तेर्घघाघनश्च । घटा वृन्दम् ॥ घाटा स्वा-
ङ्गम् ॥ घण्टा वाद्यविशेषः ॥ आदिग्रहणात् छटादयो भवन्ति ॥ १४१ ॥

दिव्यविश्रुकुर्वाशकिर्कङ्किर्कृपिचपिचमिकम्येधिकर्किमार्किकाक्खि-
तृकृसृभृवृभ्योऽटः ॥ १४२ ॥

एभ्योऽटः प्रत्ययो भवति ॥ दिवूच् क्रीडादौ । देवटो देवकुलविशेषः शि-
ल्पी च ॥ अव रक्षणादौ । अवटः प्रपातः कूपश्च ॥ भुण्ट् भवणे । भवटश्छत्तम् ॥
कुंक् शब्दे । कवट उच्छिष्टम् ॥ कर्ब गतौ । कर्बटं क्षुद्रपत्तनम् ॥ शकृण्ड शक्तौ ।
शकटमनः ॥ ककुड् गतौ । कङ्कटः संनाहः । कङ्कटं सीमा ॥ कृपौड् सामर्थ्ये ।
कर्पटं वासः ॥ चप सान्त्वने । चपटो रसः ॥ चमू अदने । चमटो घस्मरः ॥
कमूड् कान्तौ । कमटो वामनः ॥ एधि वृद्धौ । एधटो बल्मीकः ॥ कर्किमर्की
सौत्रौ । कर्कटः कपिलः कुलीरश्च । कर्कटी त्रपुसी ॥ मर्कटः कपिः क्षुद्रजन्तुश्च ॥
कक्ख हसने । कक्खटः कर्कशः ॥ तृ ष्वनतरणयोः । तरटः पीनः ॥ टुङ्कुङ्
करणे । करटः काकः करिकपोलश्च ॥ सुं गतौ । सरटः कृकलासः ॥ टुडुभृङ्क्
पोषणे च । भरटः ष्वविशेषो भृत्यः कुलालश्च ॥ वृण्ट् वरणे । वरटः क्षुद्रधान्यं
प्रहारश्च ॥ १४२ ॥

कुलिविलिभ्यां कित् ॥ १४३ ॥

आभ्यां किदटः प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलटा बन्धकी ॥ विलत् वरणे । विलटा नदी ॥ १४३ ॥

कपटकीकटादयः ॥ १४४ ॥

कपटादयः शब्दा अटप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कम्पेर्नलोपश्च । कपटं माया ॥ ककेरत ईच्च । कीकटः कृपणः ॥ आदिग्रहणात् लघटपर्पटादयो भवन्ति ॥ १४४ ॥

अनिशृपृवृल्लिभ्य आटः ॥ १४५ ॥

एभ्य आटः प्रत्ययो भवति ॥ अनक् प्राणने । अनाटः शिशुः ॥ शृश् हिंसायाम् । शराटः शकुन्तः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पराट आयुक्तकः ॥ वृड्श् संभक्तौ । वराटः सेवकः ॥ ललिण् ईप्सायाम् । ललाटमलिकम् ॥ १४५ ॥

सृसृपेः कित् ॥ १४६ ॥

आभ्यां किदाटः प्रत्ययो भवति ॥ सृ गतौ । स्नाटः पुरःसरः ॥ सृप्लं गतौ । सृपाटोल्पः कुमुदादिपल्लं च । सृपाट्युपानत्कुप्यमल्पपुस्तकश्च ॥ १४६ ॥

किरो लश्च वा ॥ १४७ ॥

किरतेः किदाटः प्रत्ययो [भवति] लश्चान्तो वा भवति ॥ किलाटो भक्ष्य-विशेषः । किराटो वणिग् म्लेच्छश्च ॥ १४७ ॥

कपाटविराटशृङ्गाटप्रपुनाटादयः ॥ १४८ ॥

एत आटप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कम्पेर्नलोपश्च । कपाटोररिः । जपा-दीनां पो व इति वत्वे । कवाटः ॥ वृड् इत्वं च । विराटो राजा ॥ श्रयतेः शृङ्ग् च । शृङ्गाटं जलजविशेषो विपणिमार्गश्च ॥ प्रपूर्वात् पुणेर्नश्च । प्रपुनाट एड-गजः ॥ आदिशब्दात् खल्वाटादयो भवन्ति ॥ १४८ ॥

चिरेरिटो भ् च ॥ १४९ ॥

चिरेः सौत्रादिटः प्रत्ययो भवति । भकारध्वान्तादेशो भवति ॥ चिर्भिटी वालुङ्गी ॥ १४९ ॥

टिण्टश्चर् च वा ॥ १५० ॥

चिरेष्टिदिण्टः प्रत्ययो भवति । चर इति चास्यादेशो वा भवति ॥ चरिण्टी चिरिण्टी च प्रथमवयाः स्त्री ॥ १५० ॥

तृकृपिकम्पिकृषिभ्यः कीटः ॥ १५१ ॥

एभ्यः किदिटः प्रत्ययो भवति ॥ तृ भवनतरणयोः तिरीटं कूलवृक्षो मुकुटं वेष्टनं च ॥ कृत् विक्षेपे । किरीटं मुकुटं हिरण्यं च ॥ कृषौड् सामर्थ्ये । कृपीटं हिरण्यं जलं च ॥ कपुड् चलने । कम्पीटं कम्पः कम्पं च ॥ कृषीत् विलेखने । कृषीटं जलम् ॥ १५१ ॥

खञ्जेररीटः ॥ १५२ ॥

खजु गतिवैकल्ये । इत्यस्मादरीटः प्रत्ययो भवति ॥ खञ्जरीटः खञ्जनः ॥ १५२ ॥

गृजृदृवृभृभ्य उट उडश्च ॥ १५३ ॥

एभ्य उट उडश्च प्रत्ययौ भवतः । भिन्नविभक्तिनिर्देश उटस्योत्तरवानुवृत्त्यर्थः । अप्रकृतस्याप्युडस्येह विधानं लाघवार्थम् ॥ गृश् शब्दे । गरुटो गरुडश्च गरुत्मान् ॥ जृष् च जरति । जरुटो जरुडश्च वनस्पतिः ॥ दृश् विदारणे । दरुटो दरुडश्च बिडालः ॥ वृग्श् वरणे । वरुटो वरुडश्च मे[ष]ः ॥ भृश् भर्जने च । भरुटो भरुडश्च मे[ष] एव ॥ १५३ ॥

मङ्गेर्मकमुकौ च ॥ १५४ ॥

मकुड् मण्डने । इत्यस्मादुटः प्रत्ययो [भवति] मक मुक इत्यादेशौ चास्य भवतः ॥ मकुटो मुकुटश्च किरीटः ॥ १५४ ॥

नर्कुटकुकुटोत्कुरुटमुरुटपुरुटादयः ॥ १५५ ॥

एत उटप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ नृतेः कश्च । नर्कुटो बन्दी ॥ कुके कोन्तश्च । कुकुटः कृकवाकः ॥ उत्पूर्वात्कृगः कुर च । उत्कुरुटः कचवारपुञ्जः । मुरिपुर्योर्गुणाभावश्च । मुरुटो यद्वेण्वादिमूलमृजु कर्तुं न शक्यते ॥ पुरुटो जलजन्तुः । आदिशब्दात् स्थपुटादयो भवन्ति ॥ १५५ ॥

दुरो द्रः कूटश्च दुर च ॥ १५६ ॥

दुरपूर्वात् दृणातेः किदूट उटश्च प्रत्ययौ [भवतो] दुर चास्यदेशो भवति ॥ दुर्दुष्टो दुर्मुखः । दुर्दुष्टो देशकालवादी ॥ १५६ ॥

बन्धेः ॥ १५७ ॥

बन्धंश्च बन्धने । इत्यस्मात्किटूटः प्रत्ययो भवति ॥ बधूटो प्रथमवयाः की ॥ १५७ ॥

चपेरेटः ॥ १५८ ॥

चप सान्त्वने । इत्यस्मादेटः प्रत्ययो भवति ॥ चपेटश्चपेटा वा हस्ततला-
हतिः ॥ १५८ ॥

ग्रो णित् ॥ १५९ ॥

गृत् निगरणे । इत्यस्माणिदेटः प्रत्ययो भवति ॥ गारेट ऋषिः ॥ १५९ ॥

कृशक्शाखरोटः ॥ १६० ॥

एभ्य ओटः प्रत्ययो भवति ॥ डुकृङ्ग करणे । करोटो भृत्यः शिरः कपालं
च । करोटं भाजनविशेषः ॥ शक्लं शक्तौ । शकोटो बाहुः ॥ शाखृ झाखृ व्यामौ ।
शाखोटो वृक्षविशेषः ॥ १६० ॥

कपोटवकोटाक्षोटकर्कोटादयः ॥ १६१ ॥

एत ओटप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कबृड् वर्णे । पथ । कपोटो वर्णः कित-
वथ ॥ वचेः कथ । वकोटो वकः ॥ अभातेः सथ परादिः । अक्षोटः फलवृक्षः ॥
कृगः कोन्तथ । कर्कोटो नागः ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ १६१ ॥

वनिकणिकाशुभिभ्यष्टः ॥ १६२ ॥

एभ्यष्टः प्रत्ययो भवति ॥ वन भक्तौ । वण्डोनिविष्टः ॥ कण शब्दे । कण्टः
कंधरा ॥ काशृड् दीप्तौ । काष्टं दारु । काष्ठा दिगवस्था च ॥ उषू दाहे । ओष्ठो
दन्तच्छदः ॥ १६२ ॥

पीविशिकुणिपृषिभ्यः कित् ॥ १६३ ॥

एभ्यः किड्डः प्रत्ययो भवति ॥ पीड्च् पाने । पीठमासनम् ॥ विशत् प्रवेशने ।
विष्ठा पुरीषम् ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुण्डोतीक्ष्णः ॥ पृषू सेचने । पृष्ठोङ्कुशः
शरीरैकदेशश्च ॥ १६३ ॥

कुषेर्वा ॥ १६४ ॥

कुषश् निष्कर्षे । इत्यस्माद्गुः प्रत्ययो भवति स च वा कित् [भवति] ॥ कुष्ठं
व्याधिर्गन्धद्रव्यं च । कोष्ठः कुसूल उदरं च ॥ १६४ ॥

शमेर्लुक् च वा ॥ १६५ ॥

शमून् उपशमे । इत्यस्माद्गुः प्रत्ययो भवति लुक् चान्तस्य वा भवति ॥
शठो धूर्तः । शण्डः स एव । नपुंसकं च ॥ १६५ ॥

पष्ठेधिटादयः ॥ १६६ ॥

पष्ठादयः शब्दाष्टप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पुषेः किङ्कः पषादेशश्च ।
पष्ठः प्रस्थः पर्वतश्च ॥ एधतेरिट् च । एधिठं वनम् । एधिठो गिरिसरिद्रहः ॥
आदिशब्दादन्येपि ॥ १६६ ॥

मृजृशृकम्यमिरमिरपिभ्योऽठः ॥ १६७ ॥

एभ्योऽठः प्रत्ययो भवति ॥ मृन् प्राणत्यागे । मरठो दध्यतिद्रवीभूतं कृमि-
जातिः कण्ठः प्राणश्च ॥ जृष्च् जरसि । जरठः कठोरः ॥ शृश् हिंसायाम् ।
शरठ आयुधं पापं क्रीडनशीलश्च ॥ कमूङ् कान्तौ । कमठो भिक्षाभाजनं कूर्मास्थि
कच्छपो मयूरो वामनश्च ॥ अम गतौ । अमठः प्रकर्षगतिः ॥ रमिं क्रीडायाम् ।
रमठो देशः कृमिजातिः क्रीडनशीलो म्लेच्छो देवश्च विलातानाम् ॥ रप व्यक्ते
वचने । रपठो विद्वान्मण्डूकश्च ॥ १६७ ॥

पञ्चमाडुः ॥ १६८ ॥

पञ्चमान्ताद्धातोर्दः प्रत्ययो भवति ॥ षन् भक्तौ । षण्डो वनं वृषभश्च ।
बाहुलकात्सत्वाभावः ॥ भण शब्दे । भण्डः प्रहसनकरो बन्दी च ॥ चण शब्दे ।
चण्डः क्रूरः ॥ पणि व्यवहारस्तुत्योः । पण्डः शण्डः ॥ गणन् संख्याने । गण्डः
पौरुषयुक्तः पुरुषः ॥ मण शब्दे । मण्डो रश्मिरधमन्नविकारश्च ॥ वन भक्तौ ।
वण्डोल्पशेषो निश्चर्माप्रशिभश्च ॥ शमू दमूच् उपशमे । शण्ड उत्सृष्टः पशुर्ऋ-
षिश्च ॥ दण्डो वनस्पतिप्रतानो राजशासनं नालं प्रहरणं च ॥ रमिं क्रीडायाम् ।
रण्डः पुरुषः । रण्डा स्त्री । रण्डमन्तःकरणम् । त्रयमपि स्वसंबन्धिगूण्य-
मेवमुच्यते ॥ तमेस्तनेर्वा । तण्ड ऋषिः । वितण्डा तृतीयकथा ॥ गमेः । गण्डः
कपोलः ॥ भामि क्रोधे । भाण्डमुपस्करः ॥ १६८ ॥

कण्यणिखनिभ्यो णिद्वा ॥ १६९ ॥

एभ्यो ङः प्रत्ययो भवति स च णिद्वा [भवति] ॥ कण अण शब्दे । काण्डः
शरः फलसंघातः पर्व च । कण्डं भूषणं पर्व च ॥ आण्डो मुष्कः । अण्डः स
एव योनिविशेषश्च ॥ खनूग् अवदारणे । खाण्डः कालाभयो गुडः । खण्ड इ-
क्षुविकारोन्यः । खण्डं शकलम् ॥ १६९ ॥

कुगुहुनीकुणितुणिपुणिमुणिशुन्यादिभ्यः कित् ॥ १७० ॥

एभ्यः किङ् प्रत्ययो भवति ॥ कुङ् शब्दे । कुडो घटो हलं च ॥ गुङ् शब्दे । गुडो गोल इक्षुविकारश्च । गुडा संनाहः ॥ हुङ् दानादनयोः । हुडो मूर्खो मेषश्च ॥ णीङ् प्रापणे । नीडं कुलायः ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुण्डं भाजनं जलाधारविशेषश्च । कुण्डो भर्तेरि जीवति जारेण जातोपट्विन्द्रियश्च ॥ तुणत् कौटिल्ये । तुण्डं मुखम् ॥ पुणत् शुभे । पुण्डो भिन्नवर्णः ॥ मुणत् प्रतिज्ञाने । मुण्डः परिवापितकेशः ॥ शुनत् गतौ । शुण्डा सुरा हस्तिहस्तश्च ॥ आदिग्रहणादन्येभ्योपि भवति ॥ १७० ॥

ऋसृतृव्यालिह्यविचमिवमियमिचुरिकुहेरडः ॥ १७१ ॥

एभ्योडः प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अरडस्तरुः ॥ सं गतौ । सरडो भुजपरिसर्पस्तरुश्च ॥ तृ ऋवनतरणयोः । तरडो वृक्षजातिः ॥ व्येङ् संवरणे । व्याडो दुःशीलो हिंस्रः पशुर्भुजगश्च ॥ लिहीङ् आस्वादने । लेहडः श्वा चौर्यग्रासी च ॥ अव रक्षणादौ । अवडः क्षेत्रविशेषः ॥ चमू अदने । चमडः पशुजातिः ॥ टुवमू उद्गिरणे । वमडो लूताजातिः ॥ यमू उपरमे । यमडो वनस्पतिर्युगलं च ॥ चुरण् स्तेये । चोरडश्चोरः ॥ कुहणि विस्मापने । कुहड उन्मत्तकः ॥ १७१ ॥

विहडकहोडकुरडकेरडक्रोडादयः ॥ १७२ ॥

एतेडप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ विपूर्वात् हन्तेरनो लुक् च । विहडः शकुनिर्मूढचित्तश्च ॥ कपेर्हः प्रत्ययोकारस्य च ओकारः ॥ कहोड ऋषिः ॥ कुरेर्गुणाभावश्च । कुरडो मार्जारः ॥ किरतेः केर् च । केरडक्षैराज्ये राजा ॥ कृगः कित्प्रत्ययोकारस्य च ओकारः ॥ क्रोडः किरिरङ्गश्च ॥ आदिग्रहणात् लहोडादयो भवन्ति ॥ १७२ ॥

जृकृतृशृसृभृभ्योण्डः ॥ १७३ ॥

एभ्योण्डः प्रत्ययो भवति ॥ जृष्च् जरसि । जरण्डोतीतवयस्कः ॥ कृतृ विक्षेपे । करण्डः समुद्रः कृमिजातिश्च ॥ तृ ऋवनतरणयोः । तरण्डः ऋवो वायुश्च । शृश् हिंसायाम् । शरण्डो हिंस्र आयुधं च ॥ सं गतौ । सरण्डः कृमिजातिरिषीका वायुर्भूतसंघातस्तृणसमवायश्च ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भरण्डो भण्डजातिः पक्षी च ॥ वृष्ट् वरणे । वरण्डः कुडचं तृणकाष्ठादिभारश्च ॥ १७३ ॥

पूगो गादिः ॥ १७४ ॥

पूग्श् पवने । इत्यस्माद्गकारादिरण्डः प्रत्ययो भवति ॥ पोगण्डो विकला-
ज्जो युवा च ॥ १७४ ॥

वनेस्त् च ॥ १७५ ॥

वन भक्तौ । इत्यस्मादण्डः प्रत्ययो भवति तकारधान्तादेशो भवति ॥
वतण्ड ऋषिः ॥ १७५ ॥

पिचण्डैरण्डखरण्डादयः ॥ १७६ ॥

एतेण्डप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पिचेरगुणत्वं च । पिचण्डो लघुलगुडः ॥
ईरेर्गुणश्च । एरण्डः पञ्चाङ्गुलः ॥ खादृ भक्षणे । अन्त्यस्वरादेररादेशश्च । खर-
ण्डः सर्वर्तुकम् ॥ आदिग्रहणात् कूष्माण्डशयण्डशयाण्डादयोपि भवन्ति ॥ १७६ ॥

लगेरुडः ॥ १७७ ॥

लगे सज्जे । इत्यस्मादुडः प्रत्ययो भवति ॥ लगुडो यष्टिः ॥ गृजृद्वृभृ-
भ्यस्तु उडो विहित एव ॥ १७७ ॥

कुसेरुण्डक् ॥ १७८ ॥

कुसच् श्लेषे । इत्यस्मादुण्डक् प्रत्ययो भवति ॥ कुसुण्डो वपुष्मान् ॥ १७८ ॥

शमिषणिभ्यां ढः ॥ १७९ ॥

आभ्यां ढः प्रत्ययो भवति ॥ शमूच् उपशमे । शण्डः नपुंसकम् ॥ षन
भक्तौ । षण्डः स एव । बाहुलकात्सत्वाभावः ॥ १७९ ॥

कुणेः कित् ॥ १८० ॥

कुणत् शब्दोपकरणयोः । इत्यस्मात्किड्ढः प्रत्ययो भवति ॥ कुण्डो धूर्तः
बाहुलकान्न दीर्घः ॥ १८० ॥

नजः सहेः षा च ॥ १८१ ॥

नञ्पूर्वात् षहि मर्षणे । इत्यस्माड्ढः प्रत्ययो भवति षा चास्यादेशो
भवति ॥ अषाढा नक्षत्रम् ॥ १८१ ॥

इणुर्विशविणिपृकृवृतृजृदृसृपिपणिभ्यो णः ॥ १८२ ॥

एभ्यो णः प्रत्ययो भवति ॥ इण्क् गतौ । एणः कुरङ्गः ॥ उर्वे हिंसा-
याम् । ऊर्णा मेषादिलोम भुवोरन्तरावर्तश्च ॥ शौच् तक्षणे । शाणः परिमाणं

शस्त्रतेजनं च ॥ वेणुश्च गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रप्रहणेऽपि । वेण्णा कृष्णवेण्णा च
नाम नदी ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पर्णं पञ्चं शिरश्च ॥ कृत् विक्षेपे । कर्णः अ-
घणं कौन्तेयश्च ॥ वृग्श्च वरणे । वर्णः शुक्लादिर्वाङ्मणादिरकारादिर्यशःस्तुतिः
प्रकारश्च ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तर्णो वत्सः ॥ जृष्च् जरसि । जर्णश्चन्द्रमा वृक्षः
कर्कः क्षयधर्मा शकुनिश्च ॥ दृङ्ङ् आदरे । दर्णः पर्णम् ॥ सृष्टुं गतौ । सर्णः
सरीसृपजातिः ॥ पणि व्यवहारस्तुत्योः । पणं व्यवहारः ॥ १८२ ॥

घृवीहाशुष्युपितृषिकृत्यतिभ्यः कित् ॥ १८३ ॥

एभ्यः क्रिष्णः प्रत्ययो भवति ॥ घृं सेचने । घृणा कृपा ॥ वीक् प्रज-
ननादिषु । वीणा वल्लकी ॥ ह्रेंग् स्पर्धाशब्दयोः । ह्रणो स्लेच्छजातिः ॥ शुवंच्
शोषणे । शुष्णो निदाघः ॥ उषू दाहे । उष्णः स्पर्शविशेषः ॥ जितृषच् पिपा-
सयाम् । तृष्णा पिपासा । कृषीत् विलेखने । कृष्णो वर्णो विष्णुर्मृगश्च ॥ ऋक्
गतौ । ऋणं वृद्धिधनं जलदुर्गभूमिश्च ॥ १८३ ॥

द्रोर्वा ॥ १८४ ॥

द्रुं गतौ । इत्यस्माऽणः प्रत्ययो [भवति] स च किद्रा भवति ॥ द्रुणा ज्या ।
द्रोणश्चतुरादकं पाण्डवाचार्यश्च । द्रोणी । गौरादित्वाङ्गीः । नौः ॥ १८४ ॥

स्थाश्रुतोरूच्च ॥ १८५ ॥

एभ्यो णः प्रत्ययो भवत्युकारश्चान्तादेशो भवति ॥ श्रां गतिनिवृत्तौ ।
स्थूणा तन्तुधारिणी गृहधारिणी शरीरधारिणी लोहप्रतिमा व्याधिविशेषश्च ॥
दुशुक् शब्दे । भूणमपराधः ॥ तुंक् वृत्त्यादिषु । तूण इषुधिः ॥ १८५ ॥

भूणतृणगुणकाकर्णतीक्ष्णश्लक्ष्णाभीक्ष्णादयः ॥ १८६ ॥

एते णप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ भृगो भ्रू च । भ्रूणो निहीनोर्भकः त्रैणग-
र्भश्च ॥ तरतेर्ह्रस्वश्च । तृणं शष्पादिः ॥ गायतेर्गमेर्गुणातेर्वा गुभावश्च । गुण
उपकार आश्रितोप्रधानं ज्या च ॥ कृगो वृद्धिः कोन्तश्च । कावर्णः शिल्पी ॥ तिजे-
र्दधिः सश्च परादिः । तीक्ष्णं निशितम् ॥ श्लिषेः सोन्तोच्चेतः । श्लक्ष्णमर्ककशं सूक्ष्मं च ॥
अभिपूर्वात् इषेः किञ्च सोन्तः । अभीक्ष्णमजस्रम् ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ १८६ ॥

तृकृगृपृभृवृश्रुरुहिलक्षिविचक्षिचुक्किबुक्किङ्ग्यङ्गिमाङ्गिकाङ्गि-

चरिसमीररणः ॥ १८७ ॥

एभ्योऽणः प्रत्ययो भवति ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरणम् ॥ कृत् विक्षेपे ।

करणम् ॥ शृश् हिंसायाम् । शरणं गृहम् ॥ पृश् पालनपूरणयोः । परणम् ॥
 टुडुभृङ्क् पोषणे च । भरणम् ॥ वृग् वरणे । वरणो वृक्षः सेतुबन्धश्च । वरणं
 कन्याप्रतिपादनम् ॥ भृङ् अरणे । अरणः कर्णो भिक्षुश्च ॥ रुक् शब्दे । रुङ्
 रेषणे च वा । रवणः करभोभिर्द्रुमो वायुर्भृङ्गः शकुनिः सूर्यो घण्टा च ॥ रुहं
 जन्मनि । रोहणो गिरिः ॥ लक्ष्मीन् दर्शनाङ्कनयोः । लक्षणं व्याकरणं शुभाशुभसूचकं
 मणीतिलकाद्यङ्कनं च ॥ चक्षिक् व्यक्तायां वाचि । विचक्षणो विद्वान् ॥ चुक्कण्
 व्यथने । चुक्कणो व्यायामशीलः ॥ बुक् भाषणे । बुक्कणः श्वा वावदूकश्च ॥
 तगु गतौ । तङ्गणा जनपदः ॥ अगु गतौ । अङ्गणमजिरम् ॥ मकुङ् मण्डने ।
 मङ्कण ऋषिः ॥ ककुङ् गतौ । कङ्कणं प्रतिसरः ॥ चर भक्षणे च । चरणः पादः ॥
 ईरिक् गतिकम्पनयोः । सम्पूर्वः । समीरणो वातः ॥ १८७ ॥

कृगृपृकृपिवृषिभ्यः कित् ॥ १८८ ॥

एभ्यः किदणः प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । किरणो रश्मिः ॥ गृत्
 निगरणे । गिरणो मेघ आचार्यो ग्रामश्च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुरणः समग्र-
 यिता समुद्रः पर्वतविशेषश्च ॥ कृपौङ् सामर्थ्ये । कृपणः कीनाशः ॥ वृषू सेचने ॥
 वृषणो मुष्कः ॥ १८८ ॥

धृषिवहेरिश्चोपान्त्यस्य ॥ १८९ ॥

आभ्यां किदणः प्रत्ययो भवति इच्चोपान्त्यस्य भवति ॥ विधृषाट् प्राग-
 ल्भ्ये । धिषणो बृहस्पतिः । धिषणा बुद्धिः ॥ वहीं प्रापणे । विहण ऋषिः पा-
 ठश्च ॥ १८९ ॥

चिक्रणकुक्कणकृक्कणकुङ्कणव्रवणोल्वणोरणलवणवङ्क्षणादयः ॥ १९० ॥

एते किदणप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ चिनोतेथिक् च । चिक्रणः पिच्छिलः ॥
 कुकिङ्गोः कोन्तश्च । कुक्कणः शकुनिः ॥ कृक्कण ऋषिः ॥ कुकेः स्वराज्ञो-
 न्तश्च । कुङ्कणा जनपदः ॥ व्रपेर्वश्च ॥ व्रवणो देशः ॥ वलेर्वस्य उत् । वोन्तश्च ।
 उल्वणः स्फारः ॥ अर्तेरुर् च । उरणो मेषः ॥ लीयतेः क्लियतेः स्वद्यतेर्वा
 लवादेशश्च । लवणं गुणो द्रव्यं च ॥ वञ्चेः सः परादिर्नलोपाभावश्च । वङ्कणमूहमू-
 लसंधिः ॥ आदिशब्दात् ज्योतिरिङ्गणतुरणभुरणादयो भवन्ति ॥ १९० ॥

कृपिविषिवृषिधृषिमृषियुषिद्रुहिग्रहेराणक् ॥ १९१ ॥

एभ्य आणक् प्रत्ययो भवति । कृपौङ् सामर्थ्ये । कृपाणः खड्गः ॥ विषू से-
 चने । विषाणं शृङ्गं करिदन्तश्च ॥ वृषू सेचने । वृषाणः ॥ विधृषाट् प्रागल्भ्ये ।

धृषाणो देवः ॥ मृषू सहने च । मृषाणः ॥ युषि सेवने सौत्रः । युषाणः ॥ द्रु-
हौच् जिवांसायाम् । द्रुहाणो मुखरः ॥ ग्रहीश् उपादाने । गृहाणः ॥ वृषाणादयः
स्वप्रकृत्यर्थवाचिनः सर्वेपि कर्तरि कारके विज्ञेयाः ॥ १९१ ॥

पषो णित् ॥ १९२ ॥

पषी बाधनस्पर्शनयोः । इत्यस्मादाणक् प्रत्ययो भवति स च णित् [भवति] ॥
पाषाणः प्रस्तरः ॥ १९२ ॥

कल्याणपर्याणादयः ॥ १९३ ॥

कल्याणादयः शब्दा आणक्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कलेर्येनन्तश्च । कल्याणं
श्रोत्रसीयसम् ॥ परिपूर्वात् इणो लुक् च । पर्याणमश्वादीनां पृष्ठच्छदः ॥ आदि-
शब्दात् द्रेक्षाणबोक्षाणकेक्षाणादयोपि भवन्ति ॥ १९३ ॥

द्रुहवृहिदक्षिभ्य इणः ॥ १९४ ॥

एभ्य इणः प्रत्ययो भवति ॥ द्रुं गतौ । द्रविणं द्रव्यम् ॥ हंग् हरणे ।
हरिणो मृगः ॥ वृह वृद्धौ । बर्हिणो मयूरः ॥ दक्षि शैश्ये च । दक्षिणः कुशलो-
नुकूलश्च । दक्षिणा दिग् ब्रह्मदेयं च ॥ १९४ ॥

ऋद्रुहेः कित् ॥ १९५ ॥

आभ्यां किदिगः प्रत्ययो भवति ॥ ऋश् गतौ । हरिणमूपरं कुञ्जो वन-
दुर्गं च ॥ द्रुहौच् जिवांसायाम् । द्रुहिणो ब्रह्मा क्षुद्रजन्तुश्च ॥ १९५ ॥

ऋकृवृधृदारिभ्य उणः ॥ १९६ ॥

एभ्य उणः प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अरुणः सूर्यसारथिरुषा वर्णश्च ॥
कृत् विक्षेपे । करुणा दया । करुणः करुणाविषयः । करुणं दैन्यम् ॥ वृश् भ-
रणे । वरुणः प्रचेताः ॥ धृग् धारणे । धरुणो धर्तायुक्तो लोकश्च ॥ दृश् विदारणे ।
णौ । दारुण उग्रः ॥ १९६ ॥

क्षः कित् ॥ १९७ ॥

क्षे क्षये । इत्यस्मात्किदुणः प्रत्ययो भवति ॥ क्षुणो व्याधिः क्षामः क्रोध
उन्मत्तश्च ॥ १९७ ॥

भिक्षुणी ॥ १९८ ॥

भिक्षेरुणः प्रत्ययो भवति ङीश्च निपात्यते ॥ भिक्षुणी व्रतिनी ॥ १९८ ॥

गादाभ्यामेष्णक् ॥ १९९ ॥

आभ्यामेष्णक् प्रत्ययो भवति । गै शब्दे । गेष्णो मेघ उद्गाता रङ्गोपजीवी

च । गेष्णं साम मुखं च । रात्रिगेष्णो रङ्गोपजीवी । सुगेष्णा किंनरी ॥ दुदाङ्-
गूक् दाने । देष्णो बाहुर्दानशीलश्च । चारुदेष्णः सात्यभामेयः । सुदेष्णा विराट-
पत्नी ॥ १९९ ॥

दभ्यमितमिमावापूधृगृहृहसिवस्यसिवितसिमसीणभ्यस्तः ॥ २०० ॥

एभ्यस्तः प्रत्ययो भवति ॥ दमूच् उपशमे । दन्तो दशनो हस्तिदंष्ट्रा च ॥
अम गतौ । अन्तोवसानं धर्मः समपिं च ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् । तन्तः खिन्नः ॥
मांक् माने । मातमन्तःप्रविष्टम् ॥ वांक् गतिगन्धनयोः । वातो वायुः ॥ पूगश्
पवने । पोतो नौरभिर्वालश्च ॥ धूगश् कम्पने । धोतो धूमः श [उ] वातश्च ॥ गृत्
निगरणे । गर्तः श्वभ्रम् ॥ जृप्च् जरसि । जर्तः प्रजननं राजा च ॥ हसे हसने ।
हस्तः करो नक्षत्रं च ॥ वसूच् स्तम्भे । वस्तश्छागः ॥ अस्तूच् क्षेपणे । अस्तो
गिरिः ॥ तस्तूच् उपक्षये । वितस्ता नदी ॥ मसैच् परिणामे । मस्तो मूर्धा ॥
इण्क् गतौ । एतो हरिणो वर्णो वायुः पथिकश्च ॥ २०० ॥

शीरीभूदूमूघृपाधागृचित्यर्त्योञ्जिपुसिमुसिबुसिविसिरमिधुर्विपू-
र्विभ्यः कित् ॥ २०१ ॥

एभ्यः कित्तः प्रत्ययो भवति ॥ शीङ्क् स्वप्ने । शीतं स्पर्शविशेषः ॥
रींश् गतिरेषणयोः । रीतं सुवर्णम् ॥ भू सत्तायाम् । भूतो यहः । भूतं पृथिव्या-
दि ॥ दूङ्क् परितापे । दूतो वचोहरः ॥ मूङ्क् बन्धने । भूतो दध्यर्थे क्षीरे तक्र-
सेको वस्त्रावेष्टनबन्धनमात्रमन्यालानपाशो बन्धनमात्रं धान्यादिपुटश्च ॥ घृं सेचने ।
घृतं सर्पिः ॥ पां पाने । पीतं वर्णविशेषः ॥ दुधाङ्गूक् धारणे च । धाग इति हिः ।
हितमुपकारि ॥ चितै संज्ञाने । चित्तं मनः ॥ ऋक् गतौ । ऋतं सत्यम् ॥ अ-
ञ्जौप् व्यक्तिस्रक्षणगतिषु । अक्तो अक्षितो व्यक्तीकृतः परिमितः प्रेतश्च ॥ पुसच्
विभागे । पुस्तो लेख्यपत्रसंचयो लेप्यादिकर्म च ॥ मुसच् खण्डने । मुस्ता गन्ध-
द्रव्यम् ॥ वुसच् उत्सर्गे । वुस्तः प्रहसनम् ॥ विसच् प्रेरणे । विस्तं सुवर्ण-
मानम् ॥ रमिं क्रीडायाम् । सुरतं मैथुनम् ॥ धुर्वै हिंसायाम् । धूर्तः शठः ॥ पूर्व
पूरणे । पूतः पुण्यम् ॥ २०१ ॥

लूघ्रो वा ॥ २०२ ॥

आभ्यां तः प्रत्ययो [भवति] स च किङ्वा भवति ॥ लूग्श् छेदने । लूता
क्षुद्रजन्तुः । लोतो बाष्पं लवनं वस्तः कीटजातिश्च ॥ मृत् प्राणत्यागे । मृतो
गतप्राणः । मर्त ऋषिः प्राणी पुरुषश्च ॥ २०२ ॥

मुसितनितुसेर्दीर्घश्च वा ॥ २०३ ॥

एभ्यः कित्तः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्च वा भवति ॥ पुंङ्क् अभिपवे । सूतः
सारथिः । सुतः पुत्रः ॥ पिंङ्क् बन्धने । सीता जनकात्मजा सस्यं हलमार्गश्च । सितो
वर्णः ॥ तनूयी विस्तारे । तातः पिता पुत्रेष्टनाम च । ततं विस्तीर्णं वाद्यविशेषश्च ।
तुस शब्दे । तूस्तानि वस्त्रदशाः । तुस्ता जटा प्रदीपनं च ॥ २०३ ॥

पुतपित्तनिमिचोतशुक्ततिकलिसमूरतमुहूर्तादयः ॥ २०४ ॥

एते कित्तप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पूडो ह्रस्वश्च । पुतः स्फिक् ॥ पीड-
स्तोन्तश्च । पित्तं मायुः ॥ निपूर्वात् मिनोतेर्मित् च । निमित्तं हेतुर्दिव्यज्ञानं च ॥
उभेर्लुक् च । उताशङ्काद्यर्थमव्ययम् ॥ शकेः शुचेर्वा शुक्भावश्च । शुक्तं कल्क-
जातिः ॥ ताडयतेस्तकतेस्तिजेर्वा तिक् च । तिक्तो रसविशेषः ॥ लीयतेः पोन्तो
ह्रस्वश्च । लिप्तं श्लेषोऽशदेशश्च ॥ सुपूर्वात् रमेः सोर्दीर्घश्च । सूरतो दमितो हस्त्यन्यो
वा दान्तः ॥ हुर्ध्वेर्मुश्च धात्वादिः । मुहूर्तः कालविशेषः ॥ आदिग्रहणात् अयुतनियु-
तादयो भवन्ति ॥ २०४ ॥

कृगो यडः ॥ २०५ ॥

करोतेर्यङन्तात्कित्तः प्रत्ययो भवति ॥ चैक्रीयितः पूर्वाचार्याणां यङ्प्रत्य-
यसंज्ञा ॥ २०५ ॥

इवर्णादिलुपि ॥ २०६ ॥

करोतेर्यङो लुपि । इवर्णादिस्तः प्रत्ययो भवति ॥ चर्करितं चर्करीतं यङ्-
लुबन्तस्याख्ये ॥ २०६ ॥

दृष्टृभृशृशीयजिखलिवलिपर्विपच्यमिनमितमिदृशिर्हार्य-

कङ्किभ्योतः ॥ २०७ ॥

एभ्योतः प्रत्ययो भवति ॥ दृङ्क् आदरे । दरत आदरः ॥ पृङ्क् पालन-
पूरणयोः । परतः कालः ॥ दुडुभृङ्क् पोषणे च । भरतः प्रथमचक्रवर्ती हिमव-
त्समुद्रमध्यक्षेत्रं च । मृत् प्राणत्यागे । मरतो मृत्युरग्निः प्राणी च ॥ शीङ्क्
स्वप्ने । शयतो निद्रालुश्चन्द्रः स्वप्नोजगरश्च ॥ यजीं देवपूजासंगतिकरणदानेषु ।
यजतो यज्वामिश्च ॥ खल संचये च । खलतः शीर्णकेशशिराः ॥ वलि संवरणे ।
वलतः कुसूलः ॥ पर्व पूरणे । पर्वतो गिरिः ॥ डुपचीं पाके । पत्रतोभिरादित्यः
पाल इन्द्रश्च ॥ अम गतौ । अमतो मृत्युर्जीव आतङ्क्श्च ॥ गमं प्रहत्वे । नमतो

नटो देव ऊर्णास्तरणं ह्रस्वश्च ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् । तमतो निर्वेद्याकाङ्क्षी धूमश्च ।
दृशुं प्रेक्षणे । दर्शतो द्रष्टामिश्च ॥ हर्य क्लान्तौ । हर्यतो वायुरश्चः कान्तो रश्मि-
र्यज्ञश्च ॥ ककुङ् गतौ । कङ्कतः केशमार्जनम् ॥ २०७ ॥

पृषिरञ्जिसिकिकालावृभ्यः कित् ॥ २०८ ॥

एभ्यः किदतः प्रत्ययो भवति ॥ पृषू सेचने । पृषतो मृगः ॥ रञ्जीं रागे ।
रजतं रूप्यम् ॥ सिकिः सौत्रः । सिकता वालुका ॥ कैं शब्दे । कतो गोत्रकृत् ॥
लांक् आदाने । लता वल्ली । वृग्द् वरणे । व्रतं शास्त्रतो नियमः ॥ २०८ ॥

कृवृकल्यलिचिलिविलीलिलानाथिभ्य आतक् ॥ २०९ ॥

एभ्य आतक् प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । किरातः शबरः ॥ वृग्द्
वरणे । व्रातः समूह उत्सेधजीविसंघश्च ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलातो
ब्रह्मा ॥ अली भूषणादौ । अलातमुल्मुकम् ॥ चिलत् वसने । चिलाता म्लेच्छाः ॥
विलत् वरणे । विलातः शवाच्छादनवस्त्रम् ॥ इलत् गत्यादौ । इलातो नगः ॥
लांक् आदाने । लातो मृत्तिकादानभाजनम् ॥ नाथृङ् उपतापैश्वर्याशीःषु च ।
नाथात आहारः प्रजापतिश्च ॥ २०९ ॥

हृशयारुहिशोणिपलिभ्य इतः ॥ २१० ॥

एभ्य इतः प्रत्ययो भवति ॥ हृग् हरणे । हरितो वर्णः ॥ इयैङ् गतौ ।
इयेतो वर्णो मृगो मत्स्यः इयेनश्च ॥ रुहं जन्मनि । रोहितो वर्णो मत्स्यो मृग-
जातिश्च । लत्वे । लोहितो वर्णः । लोहितमसृक् ॥ शोणृ वर्णगत्योः । शोणितं रुधि-
रम् ॥ पल गतौ । पलितः श्वेतकेशः ॥ २१० ॥

नञ् आपिः ॥ २११ ॥

नञ् पूर्वात् आपृण्ट् व्याप्तौ । इत्यस्मादितः प्रत्ययो भवति ॥ नापितः का-
रुविशेषः ॥ २११ ॥

क्रुशिपिशिपृषिकृषिकुस्युचिभ्यः कित् ॥ २१२ ॥

एभ्यः किदितः प्रत्ययो भवति ॥ कुशं आह्वानरोदनयोः । कुशितं पाप-
म् ॥ पिशत् अवयवे । पिशितं मांसम् ॥ पृषू सेचने । पृषितं वारिबिन्दुः ॥
कुषश्च निष्कर्षे । कुषितं पापम् ॥ कुसच् श्लेषे । कुसित ऋषिः । कुसितमृगं श्लिष्टं
च ॥ उचच् समवाये । उचितं स्वभावो योग्यं चिरानुयातं श्रेष्ठं च ॥ २१२ ॥

हृग् ईतण् ॥ २१३ ॥

हृग् हरणे । इत्यस्मादीतण् प्रत्ययो भवति ॥ हारीतः पक्ष्युपिश्च ॥ २१३ ॥

अदो भुवो डुतः ॥ २१४ ॥

अदपूर्वात् भुवो डुतः प्रत्ययो भवति ॥ अद् विस्मितं भवति तेन तस्मिन्वा-
मनः । अद्भुतमाश्चर्यम् ॥ २१४ ॥

कुलिमयिभ्यामूतक् ॥ २१५ ॥

आभ्यामूतक् प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलूता जनप-
दः ॥ मयि गतौ । मयूता वसतिः ॥ २१५ ॥

जीवेर्म च ॥ २१६ ॥

जीव प्राणधारणे । इत्यस्मादूतक् प्रत्ययो भवति मध्वान्तादेशो भवति ॥
जीमूतो मेघो गिरिश्च ॥ २१६ ॥

कवेरोतः प् च ॥ २१७ ॥

कवृड् वर्णे । इत्यस्मादोतः प्रत्ययो [भवति] पश्चान्तादेशो भवति ॥
कपोतः पक्षी वर्णश्च ॥ २१७ ॥

आस्फार्येडित् ॥ २१८ ॥

आड्पूर्वात् स्फायैड् वृद्धौ । इत्यस्माड्दोतः प्रत्ययो भवति ॥ आस्फोता
नामौषधिः ॥ २१८ ॥

जृविशिभ्यामन्तः ॥ २१९ ॥

आभ्यामन्तः प्रत्ययो भवति ॥ जृप्च् जरसि । जरन्तो भूतग्रामो वृद्धो
माहिषश्च ॥ विशन्त् प्रवेशने । वेशन्तः पल्वलं वल्लभोप्राप्तापवर्ग आकाशं च ॥ २१९ ॥

रुहिनन्दिजीविप्राणिभ्यष्टिदाशिषि ॥ २२० ॥

एभ्य आशिषि टिदन्तः प्रत्ययो भवति ॥ रुहं जन्मनि । रोहतात् ।
रोहन्तो वृक्षः । रोहन्त्योषधिः ॥ टुनदु समृद्धौ । नन्दतात् । नन्दन्तः सखानन्द-
श्च । नन्दन्ती सखी ॥ जीव प्राणधारणे । जीवतात् । जीवन्त आयुष्मान् ।
जीवन्ती शाकः ॥ अनक् प्राणने । प्राण्यात् । प्राणन्तो वायू रसायनं च । प्राण-
न्ती स्त्री ॥ २२० ॥

तृजिभूवदिवहिवसिभास्यदिसाधिमदिगडिगण्डिमण्डिनन्दि-

रेविभ्यः ॥ २२१ ॥

एभ्यष्टिदन्तः प्रत्ययो भवति । आशिषीत्येके ॥ तृ प्लवनतरणयोः ।
तरन्त आदित्यो भेकश्च । तरन्ती स्त्री ॥ जिं अभिभवे । जयन्तो रथरेणुध्वज इन्द्रपुत्रो

जम्बूद्वीपपश्चिमद्वारं पश्चिमानुत्तरविमानं च । जयन्त्युदयनपितृष्वसा ॥ भू सत्ता-
याम् । भवन्तः कालः । भवन्ती ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वदन्तः । वदन्ती ॥
वहीं प्रापणे । वहन्तो रथोनड्वान्नथरेणुर्वायुश्च । वहन्ती ॥ वसं निवासे । वसन्त
ऋतुः ॥ भासि दीप्तौ । भासन्तः सूर्यः । भासन्ती । ण्यन्तोपि । भासयन्तः सूर्यः ॥
अदंक् भक्षणे । अदन्तः । अदन्ती ॥ साधंर् संसिद्धौ । साधन्तो भिक्षुः । ण्य-
न्तोपि । साधयन्तो भिक्षुः । साधयन्ती ॥ मदैच् हर्षे । गौ । मदयन्तः । मदयन्ती
पुष्पगुल्मजातिः ॥ गड सेवने । गडन्तो जलदः । ण्यन्तोपि । गडयन्तः । गड-
यन्ती ॥ गडु वदनैकदेशे । ण्यन्तः । गण्डयन्तो मेषः ॥ मडु भूषायाम् । ण्यन्तः ।
मण्डयन्तः प्रसाधकोलंकार आदर्शश्च ॥ टुनदु समृद्धौ । ण्यन्तः । नन्दयन्तः सुख-
कृद्राजा हिरण्यं सुखं च । नन्दयन्ती ॥ रेवृड् पवि गतौ । रेवन्तः सूर्यपुत्रः ॥
अनुक्तार्था धात्वर्थकर्त्र्थार्थाः ॥ २२१ ॥

सीमन्तहेमन्तभदन्तदुष्वन्तादयः ॥ २२२ ॥

एतेन्तप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ सिनेतेः सीम् च । सीमन्तः केशमार्गो ग्राम-
क्षेत्रान्तश्च ॥ हन्तेर्हिनेतेर्वा हेम् च । हेमन्त ऋतुः ॥ भन्दतेर्नलुक् च । भदन्तो
निर्घन्थेषु शाक्येषु च पूज्यः ॥ दुषेर्वोन्तश्च । दुष्वन्तो राजा । आदिग्रहणादन्ये-
पि ॥ २२२ ॥

शकेरुन्तः ॥ २२३ ॥

शकृट् शक्तौ । इत्यस्मादुन्तः प्रत्ययो भवति ॥ शकुन्तः पक्षी ॥ २२३ ॥

कषेडित् ॥ २२४ ॥

कष हिंसायाम् । इत्यस्माड्दुन्तः प्रत्ययो भवति ॥ कुन्त आयुधम् ॥ २२४ ॥

कमिषुगार्तिभ्यस्थः ॥ २२५ ॥

एभ्यस्थः प्रत्ययो भवति ॥ कमूड् कान्तौ । कन्था प्रावरणं नगरं च ॥
पुंङ् गतौ । प्रोथः प्रियो युवा सूकरमुखो घोणा च ॥ गै शब्दे । गाथा श्लोक आर्या वा ॥
ऋङ् गतौ । अर्थो जीवाजीवादिपदार्थः प्रयोजनमभिधेयं धनं याज्ञा निवृ-
त्तिश्च ॥ २२५ ॥

अवाद्गोच्च वा ॥ २२६ ॥

अवपूर्वात् गायतेस्थः प्रत्ययो [भव]त्यच्चांतादेशो वा भवति ॥ अवगथः ।
अवगाथोक्षसंघातः प्रातःसवनं रथयानं साम पन्थाश्च ॥ २२६ ॥

नीनूरमितृतुदिवचिरिचिसिचिश्चिहनिपागोपात्रोद्गाभ्यः

कित् ॥ २२७ ॥

एभ्यः कित्थः प्रत्ययो भवति ॥ णीन् प्रापणे । नीथं जलम् । सुनीथो नाम राजा नीतिमान्धर्मशीलो ब्राह्मणश्च ॥ णूत् स्तवने । नूथं तीर्थम् ॥ रमिं क्रीडायाम् । रथः स्यन्दनः ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तीर्थं जलाशयावगाहनमार्गः पुण्यक्षेत्रमाचार्यश्च ॥ तुदीत् व्यथने । तुत्थं चक्षुष्यो धातुविशेषः ॥ वचंक् भाषणे । उक्थं शास्त्रं सामवेदश्च । उक्थानि सामानि ॥ रिचंपी विरेचने । रिक्थं धनम् ॥ पिचीत् क्षरणे । सिक्थं मदनं पुलाकश्च ॥ द्रोश्च गतिवृद्धयोः । द्यूथो यज्ञप्रदेशः ॥ हनंक् हिंसागत्योः । हथः पन्थाः कालश्च ॥ पां पाने । पीथं बालघृतपानमम्भो नवनीतं च । पीथो मकरो रविश्च ॥ गोपूर्वात् । गोपीथस्तीर्थविशेषो गोनिपानं जलद्रोणी कालविशेषश्च ॥ गै शब्दे । अवगीथं यज्ञकर्मणि प्रातःशंसनम् । उद्गीथः शुनामूर्ध्वमुखानां विरावः सामगानं प्रथमोच्चारणं च ॥ २२७ ॥

न्युद्ग्यां शीडः ॥ २२८ ॥

नि-उद्पूर्वात् शीडक् स्वप्ने । इत्यस्मात्कित्थः प्रत्ययो भवति ॥ निशीथोर्ध्वरात्रो रात्रिः प्रदोषश्च ॥ उच्छीथः स्वप्नः टिट्ठिभश्च ॥ २२८ ॥

अवभृनिर्ऋसमिण्भ्यः ॥ २२९ ॥

अवपूर्वात् विभर्तेः । निस्पूर्वात् अर्तेः । सम्पूर्वात् एतेश्च कित्थः प्रत्ययो भवति ॥ अवभृथो यज्ञावसानं यज्ञज्ञानं च ॥ निर्ऋथो निकायः । निर्ऋथं स्थानम् । समिथः संगमो गोधूमपिष्टं च । समिथं समूहः ॥ २२९ ॥

सर्तेर्णित् ॥ २३० ॥

सुं गतौ । इत्यस्माणिः प्रत्ययो भवति ॥ सार्थः समूहः ॥ २३० ॥

पथयूथगूथकुथतिथनियसूरयादयः ॥ २३१ ॥

एते थप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पलतेर्लो लुक् च । पथः पन्थाः ॥ यौते-
गुवतेश्च दीर्घश्च । यूथः समूहः गूथममेध्यं विष्टा च । किरतेः करोतेर्वा कुश्च ।
कुथः कुथा वास्तरणम् ॥ तनोतेस्तिष्ठतेर्वा तिश्च । तिथः कालः । तिम्यतेः । तिथः
प्रावृट्कालः ॥ नयतेर्ह्रस्वश्च । निथः पूर्वक्षत्रियः कालश्च ॥ सुपूर्वात् रमेः सोर्दीर्घश्च
किञ्च । सूरथो दान्तः ॥ आदिग्रहणात् निपूर्वात् रौतेर्दीर्घत्वं च । निरूथो दिक् ।
निरूथं पुण्यक्रमनियतम् ॥ एवं संगीथप्रगाथादयोपि भवन्ति ॥ २३१ ॥

भृशीशपिशमिगमिरमिवन्दिवञ्चिर्जीविप्राणिभ्योथः ॥ २३२ ॥

एभ्योथः प्रत्ययो भवति ॥ टुडुभृङ्गक् पोषणे च । भरथः कैकेयीसुतोभि-
र्लोकपालश्च ॥ शीडक् स्वप्ने । शयथोजगरः प्रदोषो मत्स्यो वराहश्च ॥ शर्पी आ-
क्रोशे । शपथः प्रत्ययकरणमाक्रोशश्च ॥ शमूच् उपशमे । शमथः समाधिराश्र-
मपदं च ॥ गमूं गतौ । गमथः पन्थाः पथिकश्च ॥ रमिं क्रीडायाम् । रमथः
प्रहर्षः ॥ वदुङ् स्तुत्यभिवादनयोः । वन्दथः स्तोता स्तुत्यश्च ॥ वञ्चू गतौ ।
वञ्चथोधा कोकिलः काकदम्भश्च ॥ जीवं प्राणधारणे । जीवथोर्यवाञ्जलमञ्जं वायु-
र्मयूरः कूर्मो धार्मिकश्च ॥ अनक् प्राणने । प्राणथो बलवानीश्वरः प्रजापतिश्च ॥ २३२ ॥

उपसर्गाद्वसः ॥ २३३ ॥

उपसर्गात्परस्मात् वसं निवासे । इत्यस्मादथः प्रत्ययो भवति ॥ आव-
सथो गृहम् ॥ उपवसथ उपवासः ॥ संवसथः संवासः ॥ सुवसथः सुवासः ॥
निवसथो निवासः ॥ २३३ ॥

विदिभिदिरुदिद्रुहिभ्यः कित् ॥ २३४ ॥

एभ्यः किदथः प्रत्ययो भवति ॥ विदक् ज्ञाने । विदथो ज्ञानी यज्ञोर्ध्वर्युः
संग्रामश्च ॥ भिदुंपी विदारणे । भिदथः शरः ॥ रुदृक् अश्रुविमोचने । रुदथो
बालोसत्त्वः श्वा च ॥ द्रुहौच् जिघांसायाम् । द्रुहथः शत्रुः ॥ २३४ ॥

रोर्वा ॥ २३५ ॥

रुक् शब्दे । इत्यस्मादथः प्रत्ययो [भवति] स च किद्वा भवति ॥ रुवथः
शकुनिः शिशुश्च ॥ रवथ आक्रन्दः शब्दकारश्च ॥ २३५ ॥

जृवृभ्यामूथः ॥ २३६ ॥

आभ्यामूथः प्रत्ययो भवति ॥ जृषच् जरसि । जरूथः शरीरमग्रमांस-
मग्निः संवत्सरो मार्गः कल्मषं च ॥ वृग्श् वरणे । वरूथो वर्म सेनाङ्गं बलसं-
घातश्च ॥ २३६ ॥

शाशपिमनिकनिभ्यो दः ॥ २३७ ॥

एभ्यो दः प्रत्ययो भवति ॥ शौच् तक्षणे । शादः कर्दमस्तरुणतृणं मृदु-
बन्धः सुवर्णं च ॥ शर्पी आक्रोशे । शब्दः श्रोत्रग्राह्योर्थः ॥ मर्निच् ज्ञाने । म-
न्दोलसो बुद्धिहीनश्च ॥ कनै दीप्यादिषु । कन्दो मूलम् ॥ २३७ ॥

आपोप् च ॥ २३८ ॥

आपूट् व्याप्तौ । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो भवत्यस्य च अप् इत्यादेशो भवति ॥ अद्दं वर्षम् ॥ २३८ ॥

गोः कित् ॥ २३९ ॥

गन्त् पुरीयोत्सर्गे । इत्यस्मात्किङ् प्रत्ययो भवति ॥ गुदमयानम् ॥ २३९ ॥

वृत्तुकुसुभ्यो नोन्तश्च ॥ २४० ॥

एभ्यः किङ् प्रत्ययो [भवति] नकारश्चान्तो भवति ॥ वृग्ट् वरणे । वृन्दं समूहः ॥ तुङ् वृत्त्यादिषु । तुन्दं जठरम् ॥ कुङ् शब्दे । कुन्दः पुष्पजातिः ॥ पुङ्ग् अभिपत्रे । सुन्दो दानवः ॥ २४० ॥

कुसेरिदेदौ ॥ २४१ ॥

कुसच् श्लेषे । इत्यस्मादिद् ईद इत्येतौ कितौ प्रत्ययौ भवतः ॥ कुसिद-
मृगम् ॥ कुसीदं वृद्धिजीविका ॥ २४१ ॥

इङ्ग्यर्बिभ्यामुदः ॥ २४२ ॥

आभ्यामुदः प्रत्ययो भवति ॥ इगु गतौ । इङ्गुदो वृक्षजातिः ॥ अर्बु
गतौ । अर्बुदः पर्वतोक्षिभ्याधिः संख्याविशेषश्च । निपूर्वात् । न्यर्बुदं संख्या-
विशेषः ॥ २४२ ॥

ककेर्णिद्रा ॥ २४३ ॥

ककि लौल्ये । इत्यस्मादुदः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्रा भवति ॥
काकुदं तालु ॥ ककुदं स्कन्धः ॥ २४३ ॥

कुमुदबुद्बुदादयः ॥ २४४ ॥

एत उदप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कमेः कुम् च । कुमुदं कैरवम् ॥ बुन्देः
किङ्गोन्तश्च । बुद्बुदो जलस्फोटः । बुद्बुदं नेत्रजो व्याधिः ॥ आदिग्रहणात् दुर्हीक् क्षर-
णे । प्रत्ययादेरत्वे । दोहदोभिलाषविशेषः ॥ एवमन्येपि ॥ २४४ ॥

• कक्किमकिभ्यामन्दः ॥ २४५ ॥

आभ्यामन्दः प्रत्ययो भवति ॥ ककि लौल्ये ॥ मकिः सौत्रः । ककन्दो
मकन्दश्च राजानौ । यकाभ्यां निर्वृत्ता काकन्दी माकन्दी च नगरी ॥ २४५ ॥

कल्थलिपुलिकुरिकुणिमणिभ्य इन्दक् ॥ २४६ ॥

एभ्य इन्दक् प्रत्ययो भवति ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलिन्दः पर्वतो

यतो यमुना प्रभवति ॥ अली भूषणादौ । अलिन्दः प्रघाणो भाजनस्थानं च ॥
पुल महत्त्वे । पुलिन्दः शबरः ॥ कुरत् शब्दे । कुरिन्दः सस्यमलहरणोपकरणं
तेजनोपकरणं च ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणिन्दो मेच्छः शब्द उपकरणं
च ॥ मण शब्दे । मणिन्दोश्चबल्लवः ॥ २४६ ॥

कुपेर्व च वा ॥ २४७ ॥

कुपच् क्रोधे । इत्यस्मादिन्दक् प्रत्ययो भवति वश्चान्तादेशो वा भवति ॥
कुपिन्दः । कुविन्दस्तन्तुत्रायः ॥ २४७ ॥

पृपलिभ्यां णित् ॥ २४८ ॥

आभ्यां णिदिन्दक् प्रत्ययो भवति ॥ पृश् पालनपुरणयोः ॥ पल गतौ ।
पारिन्दः । पालिन्दः । द्वावपि वृक्षगाथकौ ॥ पारिन्दो मुख्यः पूज्यश्च ॥ पालिन्दो
नृपतिः । रक्षकश्चेत्येके ॥ २४८ ॥

यमेरुन्दः ॥ २४९ ॥

यमूं उपरमे । इत्यस्मादुन्दः प्रत्ययो भवति ॥ यमुन्दः क्षत्रियवि-
शेषः ॥ २४९ ॥

मुचेर्दुकुन्दकुकुन्दौ ॥ २५० ॥

मुच्रंती मोक्षणे । इत्यस्माद्धिदुकुन्दः किदुकुन्दश्च प्रत्ययौ भवतः ॥ मुकुन्दो
विष्णुः । मुचुकुन्दो राजा वृक्षविशेषश्च ॥ २५० ॥

स्कन्द्यमिभ्यां धः ॥ २५१ ॥

आभ्यां धः प्रत्ययो भवति ॥ स्कन्दं गतिशोषणयोः । स्कन्धो बाहुमूर्धा
ककुदं विभागश्च । बाहुलकादस्य लुक् ॥ अम गतौ । अन्धश्चक्षुर्विकलः ॥ २५१ ॥

नेः स्यतेरधक् ॥ २५२ ॥

निपूर्वात् षौच् अन्तर्कर्मणि । इत्यस्मादधक् प्रत्ययो भवति ॥ निषधः
पर्वतः । निषधा जनपदः ॥ २५२ ॥

मङ्गेर्नलुक् च ॥ २५३ ॥

मगु गतौ । इत्यस्मादधक् प्रत्ययो [भवति] नकारस्य च लुग्भवति ॥
मगधा जनपदः ॥ २५३ ॥

आरगेर्वधः ॥ २५४ ॥

आङ्पूर्वात् रगे शङ्कायाम् । इत्यस्माद्वधः प्रत्ययो भवति ॥ आरग्वधो
वृक्षजातिः ॥ २५४ ॥

परात् श्रो डित् ॥ २५५ ॥

परपूर्वात् शृश् हिंसायाम् । इत्यस्माद्धिद्धः प्रत्ययो भवति ॥ परश्चध
आयुधजातिः ॥ २५५ ॥

इषेरुधक् ॥ २५६ ॥

इषत् इच्छायाम् । इत्यस्मादुधक् प्रत्ययो भवति ॥ इषुधो यञ्जा [?] ॥ २५६ ॥

कोरन्धः ॥ २५७ ॥

कुण्ड् शब्दे । इत्यस्मादन्धः प्रत्ययो भवति ॥ कवन्धश्छिन्नमूर्धा
देहः ॥ २५७ ॥

प्याधापन्यनिस्वदिस्वपिवस्यज्यतिसिबिभ्यो नः ॥ २५८ ॥

एभ्यो नः प्रत्ययो भवति ॥ प्यैङ् वृद्धौ ॥ प्यानः समुद्रश्चन्द्रश्च ॥ डुधाङ्क्
धारणे च । धाना भृष्टो यवोङ्गुरश्च ॥ पनि स्तुतौ । पन्नं नीचैःकरणं सन्नं जिह्वा
च ॥ अनक् प्राणने । अन्नं भक्तमाचारश्च ॥ प्वदि आस्वादने । स्वनं रुचितम् ॥
जिष्वपङ्क् शये । स्वप्नो मनोविकारो निद्रा च ॥ वसं निवासे । वस्नं वासो
मूल्यं मेढ्रमागमश्च ॥ अज क्षेपणे च । वेनः प्रजापतिर्ध्यानी राजावायुर्यज्ञः प्राज्ञो
मूर्खश्च ॥ अत सातत्यगमने । अन्न आत्मा वायुर्मेघः प्रजापतिश्च ॥ पिवूच् उतौ ।
स्योनं सुखं तन्तुवायस्त्वसंतानः समुद्रः सूर्यो रश्मिरास्तरणं च ॥ २५८ ॥

पसेर्णित् ॥ २५९ ॥

पसक् स्वप्ने । इत्यस्माण्णिन्नः प्रत्ययो भवति ॥ साक्षा गोकण्ठावलम्बि
चर्म निद्रा च ॥ २५९ ॥

रसेर्वा ॥ २६० ॥

रस शब्दे । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भवति] स च जिह्वा भवति ॥ रास्ना
धेनुरोपधिजातिश्च ॥ रस्नं द्रव्यजातिः । रक्षा जिह्वा । रक्षस्तुरङ्गो दण्डश्च ॥ २६० ॥

जीण्शीदोबुध्यविमीभ्यः कित् ॥ २६१ ॥

एभ्यः कित्तः प्रत्ययो भवति ॥ जिं अभिभवे । जिनोर्हन्बुद्धश्च ॥ इण्क्
गतौ । इनः स्वामी संनिपात ईश्वरो राजा सूर्यश्च ॥ शीङ्क् स्वप्ने । शीनः
पीलुः ॥ दीङ्क् क्षये । दीनः कृपणः खिन्नश्च ॥ बुधिञ्च् ज्ञाने । बुध्नो मूलं पृष्ठा-
न्तो रुद्रश्च ॥ अव रक्षणादौ । ऊनमपरिपूर्णम् ॥ मीङ्च् हिंसायाम् । मीनो
मत्स्यो राशिश्च ॥ २६१ ॥

सेर्वा ॥ २६२ ॥

विंङ् बन्धने । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भवति] स च किङ् भवति ॥
सिनः कायो वल्लं बन्धश्च ॥ सेना चमूः ॥ २६२ ॥

सोरू च ॥ २६३ ॥

षुंङ् अभिपवे । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भव] त्यूकारश्चान्तादेशो भवति ॥
सूना वातस्थानं दुहिता पुत्रः प्रकृतिराघाटस्थानं च ॥ २६३ ॥

रमेस्त् च ॥ २६४ ॥

रमिं क्रीडायाम् । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भवति] तश्चान्तादेशो भवति ॥
रत्नं वच्चादिः ॥ २६४ ॥

कुशेर्वृद्धिश्च ॥ २६५ ॥

कुशं आह्वानरोदनयोः । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च वृद्धिर्भवति ॥
क्रौञ्चः श्वापदः ॥ २६५ ॥

बुसुनिभ्यो माडो डित् ॥ २६६ ॥

बुसुनिपूर्वात् माङ्क् मानशब्दयोः । इत्यस्माङ्ङिन्नः प्रत्ययो [भवति ॥] बुभ्रं
द्रविणम् ॥ सुभ्रं सुखम् ॥ निभ्रं नतम् ॥ २६६ ॥

शीङः सन्वत् ॥ २६७ ॥

शीङ्क् स्वप्ने । इत्यस्माङ्ङिन्नः प्रत्ययो [भवति] स च सन्वद्भवति ॥
शिभ्रं शेषः ॥ २६७ ॥

दिननम्रफेनचिह्नब्रध्नेनस्तेनच्यौक्रादयः ॥ २६८ ॥

एते नप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ दीव्यतेः किलुक् च । दिनमहः ॥ नञ्-
पूर्वात् वसेर्गेन्तो धातोर्लुक् च । न वस्ते । नमोवसनः ॥ फणेः फलेः स्फायेर्वा
फेभावश्च । फेनो बुद्बुदसंघातः ॥ चहेरिञ्चोपान्त्यस्य । चिह्नमभिज्ञानम् ॥ बन्धे-
र्ब्रध् च । ब्रध्नो रविः प्रजापतिर्व्रह्मा स्वर्गः पृष्ठान्तश्च ॥ धयतेरेत्वं च । धेना
सरस्वती माता च । धेनः समुद्रः । ईत्वं चेत्येके । धीना ॥ स्त्यायेस्ते च । स्तेन-
श्चौरः ॥ च्यवतेर्वृद्धिः कोन्तश्च । च्यौक्रमक्षस्थानमनुजः क्षीणपुण्यश्च । च्यौक्री
कांस्यप्रपात्री ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ २६८ ॥

य्वसिरसिरुचिजिमस्जिदेविस्यन्दिचन्दिमन्दिमण्डिमदिदहि-

वह्यादेरनः ॥ २६९ ॥

एभ्यो नः प्रत्ययो भवति ॥ युक् मिश्रणे । यवना जनपदः । यवनं मिश्र-

णम् ॥ असृच् क्षेपणे । असनो बीजकः ॥ रसण् आस्वादनस्नेहनयोः । रसना जिह्वा ॥ रुचि अभिप्रीत्यां च । रोचना गोपित्तम् । रोचनश्चन्द्रः । विपूर्वात् । विरोचनोमिः सूर्य इन्दुर्दानवश्च ॥ जि अभिभवे । जयनमूर्णापटः ॥ टुमस्जोत् शुद्धौ । मज्जनं स्नानं तोयं च ॥ देवृड् देवने । देवनोक्षः कितवश्च ॥ स्यन्दौड् स्रवणे । स्यन्दनो रथः ॥ चदु दीप्त्याह्लादयोः । चन्दनं गन्धद्रव्यम् ॥ मदुड् स्तुत्यादौ । मन्दनं स्तोत्रम् ॥ मडु भूषायाम् । मण्डनमलंकारः ॥ मदैच् हर्षे । मदनो वृक्षः कामो मधूच्छिष्टं च ॥ दहं भस्मीकरणे । दहनोमिः ॥ वहीं प्रापणे । वहनं नौः ॥ आदिग्रहणात् पचेः । पचनोमिः ॥ पुनातेः । पवनो वायुः ॥ विभर्तेः । भरणं साधनम् ॥ नयतेः । नयनं नेत्रम् ॥ द्युतेः । द्योतनः सूर्यः ॥ रचेः । रचना वैचित्र्यम् ॥ गृञ्जेः । गृज्जनमभक्ष्यद्रव्यविशेषः ॥ प्रस्कन्दनः ॥ प्रपतनः ॥ इत्यादयोपि भवन्ति ॥ २६९ ॥

अशो रश्चादौ ॥ २७० ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्मादनः प्रत्ययो [भवति] रेफश्चादौ भवति ॥ रशना मेखला ॥ रशिमेके प्रकृतिमुपदिशन्ति सा च राशि रशना रदिम इत्यत्र प्रयुज्यत इत्याहुः ॥ २७० ॥

उन्देर्नलुक् च ॥ २७१ ॥

उन्दैप् क्लेदने । इत्यस्मादनः प्रत्ययो [भवति] नलोपश्च भवति ॥ ओदनो भक्तम् ॥ २७१ ॥

हनेर्घतजघौ च ॥ २७२ ॥

हनंक् हिंसागत्योः । इत्यस्मादनः प्रत्ययो [भवति] घतजघावित्यादेशौ चास्य भवतः । घतनो रङ्गोपजीवी पापकर्मा निर्लज्जश्च ॥ जघनं श्रोणिः ॥ २७२ ॥

तुदादिवृजिरञ्जिनिधाभ्यः कित् ॥ २७३ ॥

एभ्यः किदनः प्रत्ययो भवति ॥ तुदीत् व्यथने । तुदनः ॥ क्षिपीत् प्रेरणे । क्षिपणः ॥ सुरत् ऐश्वर्यदीप्त्योः । सुरणः ॥ बुधिच् ज्ञाने । बुधनः ॥ पिबूच् उत्तौ । सिवनः ॥ एषां यथासंभवं कारकमुच्यते । लबुड् अवसंसने । लम्बनः शकुनिः ॥ वृजैकि वर्जने । वृज्जनमन्तरिक्षं निवारणं मण्डनं च ॥ रञ्जीं रागे । रजनं हरिद्रा । महारजनं कुसुम्भम् । रजनो रङ्गविशेषः ॥ डुधाङ्क् धारणे च । निधनमवसानम् ॥ २७३ ॥

सूधूभूभ्रस्जिभ्यो वा ॥ २७४ ॥

एभ्योनः प्रत्ययो भवति स च किद्वा [भवति] ॥ पूत् प्रेरणे । सुवनोङ्कुर आ-
दित्यः प्रादुर्भावश्च । सुवनं चन्द्रप्रभा । सवनं यज्ञः पूर्वाह्णापराह्णमध्याह्नकालश्च ।
त्रिषवणम् ॥ धूत् विधूनने । धुवनो धूमो वायुरग्निश्च । धुवनमेधः । धवनम् ॥ भू
सत्तायाम् । भुवनं जगत् । भवनं गृहम् ॥ भ्रस्जीत् पाके । भृञ्जनमन्तरिक्षमम्ब-
रीषः पाकश्च । भ्रञ्जनः पावकः ॥ २७४ ॥

विदनगगनगहनादयः ॥ २७५ ॥

एते किदनप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ विदु अवयवे । नलोपश्च । विदनो गो-
त्रकृत् ॥ गमेर्च् च । गगनमाकाशम् ॥ गाहौङ् विलोडने । ह्रस्वश्च । गहनं दुर्गमम् ॥
आदिग्रहणात् कान्चनकाननादयो भवन्ति ॥ २७५ ॥

संस्तुस्पृशिमन्थेरानः ॥ २७६ ॥

सम्पूर्वात् स्तोः स्पृशेश्च सम्पूर्वाभ्यां वा स्तुस्पृशिभ्यां मन्थेश्च आनः प्रत्ययो
भवति ॥ टुङ्क् स्तुतौ । संस्तवानः सोमो होता महर्षिर्वाग्मी च ॥ [स्पृशन्त् संस्पर्शे]
स्पर्शानो मनः । संस्पर्शानो मनोमिश्च ॥ मन्थश्च विलोडने । मन्थानः खजकः ॥ २७६ ॥

युयुजियुधिबुधिमृशिदृशीशिभ्यः कित् ॥ २७७ ॥

एभ्यः किदानः प्रत्ययो भवति ॥ युक् मिश्रणे । युवानस्तरुणः ॥ युजृपी
योगे । युजानः सारथिः ॥ युधिच् संप्रहारे । युधानो रिपुः ॥ बुधिच् ज्ञाने ।
बुधान आचार्यः पण्डितो वा ॥ मृशन्त् आमर्शने । मृशानो विमर्शकः ॥ दृशृन् प्रे-
क्षणे । दृशानो लोकपालः ॥ युजादिप्रसिद्धकर्त्रर्था एते ॥ ईशिक् ऐश्वर्ये । ई-
शान ईश्वरः ॥ २७७ ॥

मुमुचानयुयुधानशिश्चिदानजुहुराणजिह्रियाणाः ॥ २७८ ॥

एते किदानप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ मुर्चेर्द्वित्वं च । मुमुचानो मेघः ॥
एवं युधिच् संप्रहारे । युयुधानः साहसिको राजा च कश्चित् ॥ श्चिताङ् वर्णे ।
अस्य दश्च । शिश्चिदानो दुराचारो द्विजः ॥ हुर्डा कौटिल्ये । अस्यान्तलुक् च ।
जुहुराणः कठिनहृदयः कुटिलोऽग्निरध्वर्युरनङ्गाश्च ॥ ह्रींक् लज्जायाम् । जिह्रि-
याणो नीतिमान् ॥ सर्व एवैते मुच्यादिप्रसिद्धक्रियाकर्तृवचना इत्येके । अन्ये तु
मुमुक्षादिसन्नन्तप्रकृतीनामेतन्निपातनं तेन सन्नन्तक्रियाकर्तृवचना इत्याहुः ॥ २७८ ॥

ऋञ्जिरञ्जिमन्दिसह्यर्हिभ्योसानः ॥ २७९ ॥

एभ्योसानः प्रत्ययो भवति ॥ ऋजुङ् भर्जने । ऋञ्जसानो महेन्द्रो मेघः
इमशानं च ॥ रञ्जीं रणि । रञ्जसानो धर्मो मेघश्च ॥ महुङ् स्तुत्यादिषु ।
मन्दसानो हंसश्चन्द्रः सूर्यो जीवः स्वप्नोभिश्च ॥ पहि मर्षणे । सहसानो वृद्धो
मयूरो यजमानः क्षमावांश्च ॥ अर्ह पूजायाम् । अर्हसानश्चन्द्रस्तुरंगमश्च ॥ २७९ ॥

रुहियजेः कित् ॥ २८० ॥

आभ्यां किदसानः प्रत्ययो भवति ॥ रुहं जन्मनि । रुहसानो विटपः ॥ यजीं
देवपूजासंगतिकरणदानेषु । इजसानो धर्मः ॥ २८० ॥

वृधेर्वा ॥ २८१ ॥

वृधेरसानः प्रत्ययो [भवति] स च किद्वा भवति ॥ वृधूङ् वृद्धौ । वृधसानो
गर्भः । वर्धसानो गिरिर्मृत्युर्गर्भः पुरुषश्च ॥ २८१ ॥

इयाकटिखलिनल्यविकुण्डिभ्य इनः ॥ २८२ ॥

एभ्य इनः प्रत्ययो भवति ॥ इयेंङ् गतौ । इयेनः पक्ष्यभिचारयज्ञश्च ॥ कठ
कुच्छ्रजीवने । कठिनममृदु ॥ खल संचये च । खलिनमश्चमुखसंयमनम् ॥ णल
गन्धे । नलिनं पद्मम् ॥ अव रक्षणादौ । अविनं जलं मृगो नाशोमी राजाध्वर्यु-
र्विधानं गुप्तिश्च ॥ कुडुङ् दाहे । कुण्डिन ऋषिः । कुण्डिनं नगरम् ॥ २८२ ॥

वृजितुहिपुलिपुटिभ्यः कित् ॥ २८३ ॥

एभ्यः किदिनः प्रत्ययो भवति ॥ वृजैकि वर्जने । वृजिनं कुटिलं पापं च ॥
तुहू अर्दने । तुहिनं हिममन्धकारश्च ॥ पुल महत्त्वे ॥ पुटत् संश्लेषणे । पुलिनं पुटिनं
च नदीतीरवालुकासंघातः ॥ २८३ ॥

त्रिपिनाजिनादयः ॥ २८४ ॥

विपिनादयः शब्दाः किदिनप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ डुवपीं बीजसंताने ।
टुवेष्टृङ् चलने । इत्यस्य वा । इच्चोपान्त्यस्य । त्रिपिनं गहनमञ्जं जलदुर्गं च ॥
अज क्षेपणे च । अस्य वीभावाभावश्च । अजिनं चर्म ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ २८४ ॥

महेर्णिद्वा ॥ २८५ ॥

मह पूजायाम् । इत्यस्मादिनः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ मा-
हिनं राज्यं बलं च ॥ महिनं राज्यं शयनं च । महिनो माहात्म्यवान् ॥ २८५ ॥

खलिहिंसिभ्यामीनः ॥ २८६ ॥

आभ्यामीनः प्रत्ययो भवति ॥ खल संचये च । खलीनं कवियम् ॥ हिसुप्
हिंसायाम् । हिंसीनः श्रापदः ॥ २८६ ॥

पठेणित् ॥ २८७ ॥

पठ व्यक्तायां वाचि । इत्यस्माणिदीनः प्रत्ययो भवति ॥ पाठीनो मत्स्यः
॥ २८७ ॥

यभ्यजिश्क्यार्जिशीयजितृभ्य उनः ॥ २८८ ॥

एभ्य उनः प्रत्ययो भवति ॥ यमुं उपरमे । यमुना नदी ॥ अज क्षेपणे च ।
वयुनं विज्ञानमङ्गं च । वयुनो विद्वाञ्छन्दो यज्ञश्च ॥ शकुंश्च शक्तौ । शकुनः
पक्षी ॥ अर्ज अर्जने । अर्जुनः ककुभो वृक्षः पार्थः श्वेतवर्णः श्वेताश्वः कार्तवीर्यश्च ।
अर्जुनी गौः । अर्जुनं तृणं श्वेतसुवर्णं च ॥ शीड्क् स्वप्ने । शयुनोजगरः । यर्जी
दैवपूजादौ । यजुना क्रतुद्रव्यम् ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरुणः समर्थो युवा
वायुश्च । ऋफिडादित्वाह्वत्वे । तलुनः ॥ २८८ ॥

लप्तेः श् च ॥ २८९ ॥

लप्ती कान्तौ । इत्यस्मादुनः प्रत्ययो [भवति] तालव्यशकारश्चान्तादेशो
भवति ॥ लशुनं कन्दजातिः ॥ २८९ ॥

पिशिमिथिक्षुधिभ्यः कित् ॥ २९० ॥

एभ्यः किदुनः प्रत्ययो भवति ॥ पिशत् अवयवे । पिशुनः खलः । पि-
शुनं मैत्रीभेदकं वचनम् । मिथुग् मेधाहिंसयोः । मिथुनं स्त्रीपुंसद्वन्द्वं राशिश्च ॥
क्षुधंश्च बुभुक्षायाम् । क्षुधुनः कीटकः ॥ २९० ॥

फलेर्गोन्तश्च ॥ २९१ ॥

फल निष्पत्तौ । इत्यस्मादुनः प्रत्ययो [भवति] गश्चान्तो भवति ॥ फ-
ल्गुनोर्जुनः । फल्गुनी नक्षत्रम् ॥ २९१ ॥

वीपतिपटिभ्यस्तनः ॥ २९२ ॥

एभ्यस्तनः प्रत्ययो भवति ॥ वीक् प्रजननादौ । वेतनं भृतिः ॥ पतू गतौ ।
पत्तनम् ॥ पट गतौ । पट्टनम् ॥ द्वावपि नगरविशेषौ ॥ पट्टनं शकटैर्गम्यं घोट-
कैर्नौभिरेव च । नौभिरेव तु यद्गम्यं पत्तनं तत्पचक्षते ॥ २९२ ॥

पृपूभ्यां कित् ॥ २९३ ॥

आभ्यां कित्तनः प्रत्ययो भवति ॥ पृड्क् व्यायामे । पृतना सेना ॥ पूगश्च
पद्मने । पूतना राक्षसी ॥ २९३ ॥

कृत्यशौभ्यां स्नक् ॥ २९४ ॥

आभ्यां स्नक् प्रत्ययो भवति ॥ कृतैत् छेदने । कृत्स्नं सर्वम् ॥ अशौटि
व्याप्तौ । अक्षं नयनं व्याधी रज्जुस्तेजनमखण्डं च ॥ २९४ ॥

अर्तेः शसानः ॥ २९५ ॥

अंक् गतौ । इत्यस्मात्तालव्यादिः शसानः प्रत्ययो भवति ॥ अर्शसानः
पन्था इषुरग्निश्च ॥ २९५ ॥

भापाचणिचमिविषिसृपृतृशीतल्यलिशमिरमिवपिभ्यः पः ॥ २९६ ॥

एभ्यः पः प्रत्ययो भवति ॥ भांक् दीप्तौ । भाप आदित्यो ज्येष्ठश्च भ्राता ॥
पांक् रक्षणे । पापं कल्मषम् । पापो घोरः ॥ चण हिंसादानयोश्च । चणा नगरी ।
चणो वृक्षः ॥ चमू अदने । चम्पा नगरी ॥ विपूंकी व्याप्तौ । वेष्पः परमात्मा
स्वर्ग आकाशश्च । निपूर्वात् । निवेष्पोपां गर्भः कूपो वृक्षजातिरन्तरीक्षं च ॥
सृं गतौ । सर्पोहिः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पर्पः प्लवः शङ्खः समुद्रः शङ्खं च ॥
तृ प्लवनतरणयोः । तर्प उडुपो नौश्च । शिङ्क् स्वप्ने । शेपः पुच्छम् ॥ तलण्
प्रतिष्ठायाम् । तल्पं शयनीयमङ्गं दारा युद्धं च ॥ अली भूषणादौ । अल्पं
स्तोकम् ॥ शमूच् उपशमे । शम्पा विद्युत्काञ्ची च । विपूर्वात् । विशम्पो
दानवः ॥ रमिं क्रीडायाम् । रम्पा चर्मकारोपकरणम् ॥ डुवपीं बीजसंताने ॥
वष्पः पिता ॥ २९६ ॥

युसुकुरुतुच्युस्त्वादेरूच्च ॥ २९७ ॥

एभ्यः पः प्रत्ययो भवत्युकारश्चान्तादेशो भवति ॥ युक् मिश्रणे । यूपो
यज्ञपशुबन्धनकाष्ठम् ॥ पुंगट् अभिपत्रे । सूपो मुद्रादिभिन्नकृतः ॥ कुंक् शब्दे ।
कूपः प्रहिः ॥ रुक् शब्दे । रूपं श्वेतादि लावण्यं स्वभावश्च ॥ तुंक् वृत्त्यादौ । तूप
आयतनविशेषः ॥ च्युङ् गतौ । च्यूप आदित्यो वायुः संग्रामश्च ॥ धुंक् स्तुतौ ।
स्तूपो बोधिसत्त्वभवनमुपायतनं च ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ २९७ ॥

कृशृसृभ्य ऊर् चान्तस्य ॥ २९८ ॥

एभ्यः पः प्रत्ययो [भव]त्यन्तस्य च ऊर् भवति ॥ कृत् विक्षेपे । कूर्प
भ्रूमध्यम् ॥ शृश् हिंसायाम् । शूर्पो धान्यादिनिष्पवनभाण्डं संख्या च ॥ सृं गतौ ।
सूर्पो भुजंगमो मत्स्यजातिश्च ॥ २९८ ॥

शदिवाधिखनिहनेः ष् च ॥ २९९ ॥

एभ्यः पः प्रत्ययो [भवति] षश्चान्तादेशो भवति ॥ शद्वं शातने । शर्षं

बालतृणम् । शष हिंसायाम् । इत्यस्य वा रूपम् ॥ बाधृङ् रोटने । बाष्पोश्रु
धूमाभासं च मुखपानीयादौ ॥ खनून् अवधारणे । खष्पो बलात्कारो दुर्मेधाः
कूपश्च । खष्पं खलीनं जनपदविशेषोद्धारश्च ॥ हनंक् हिंसागत्योः । हष्पः प्रावरण-
जातिः ॥ २९९ ॥

पम्पाशिल्पादयः ॥ ३०० ॥

पम्पादयः शब्दाः पप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पांक् रक्षणे । मोन्तो ह्रस्वश्च ।
पम्पा पुष्करिणी ॥ शीलयतेः शलतेः शेतेर्वा शिलादेशश्च । शिल्पं विज्ञानम् ॥
आदिशब्दादन्येपि ॥ ३०० ॥

क्षुचुपिपूभ्यः कित् ॥ ३०१ ॥

एभ्यः कित्पः प्रत्ययो भवति ॥ टुक्षुक् शब्दे । क्षुपो गुच्छः ॥ चुप
मन्दायाम् । चुप्पं मन्दगमनम् ॥ पूग्श् पवने । पूपः पिष्टमयः ॥ ३०१ ॥

नियो वा ॥ ३०२ ॥

गीग् प्रापणे । इत्यस्मात्पः प्रत्ययो [भवति] स च किङ्वा भवति ॥
नीपो वृक्षविशेषः ॥ नेपो नयः पुगोहितो वृक्षो भूतकश्च । नेपमुदकं यानं
च ॥ ३०२ ॥

उभ्यवेर्लुक् च ॥ ३०३ ॥

आभ्यां कित्पः प्रत्ययो भवति लुक् चान्तस्य भवति । उभत् पूरणे । अव
रक्षणादौ । उप । अप चाव्यये ॥ ३०३ ॥

दलिवलितलिखजिध्वजिकचिभ्योपः ॥ ३०४ ॥

एभ्योपः प्रत्ययो भवति ॥ दल विशरणे । दलपः प्रहरणं रणमुखं विदलं
दलविशेषश्च । दलपं व्रणमुखव्रणम् ॥ वलि संवरणे । वलपः कर्णिका ॥ तलण्
प्रतिष्ठायाम् । तलपो हस्तप्रहारः ॥ खज मन्थे । खजपो मन्थः । खजपं दधिघृत-
मुदकं च ॥ ध्वज गतौ । ध्वजपो ध्वजः ॥ कचि बन्धने । कचपः शाकपर्णी ब-
न्धश्च ॥ ३०४ ॥

भुजिकुतिकुटिविटिकुणिकुट्युभिभ्यः कित् ॥ ३०५ ॥

एभ्यः किदपः प्रत्ययो भवति ॥ भुजंप् पालनाभ्यवहारयोः । भुजपो राजा
यजमानपालनादमिश्र ॥ कुतिः सौत्रः । कुतपश्छागलोष्ठां कम्बल आस्तरणं आ-
ङ्कालश्च । कुटत् कौटिल्ये । कुटपः प्रस्थचतुर्भागो नीडं च शकुनीनाम् ॥

विट् शब्दे । विटपः शाखा ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणपो मृतकं कुपितं श-
ब्दार्थसारूप्यं च ॥ कुषश् निष्कर्षे । कुषपो विन्ध्यः संदंशश्च ॥ उषू दाहे । उ-
षपो दाहः सूर्यो वह्निश्च ॥ ३०५ ॥

शंसेः श इच्चातः ॥ ३०६ ॥

शंस्र स्तुतौ च । इत्यस्मादपः प्रत्ययो [भवति] तालव्यशकारान्तादेशो-
कारस्य च इकारो भवति ॥ शिंशपा वृक्षविशेषः ॥ ३०६ ॥

विष्टपोलपवातपादयः ॥ ३०७ ॥

विष्टपादयः शब्दाः किदपप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ विषेस्तोन्तश्च । विष्टपं
जगत्सुकृतिनां स्थानं च ॥ वलेहल् च । उलपं पर्वततृणं पङ्कजं जलं च । उलप
ऋषिः ॥ वातेस्तोन्तश्च । वातप ऋषिः ॥ आदिग्रहणात् खरपादयोपि भवन्ति
॥ ३०७ ॥

कलेरापः ॥ ३०८ ॥

कलि शब्दसंख्यानयोः । इत्यस्मादापः प्रत्ययो भवति ॥ कलापः का-
ञ्ची समूहः शिखण्डश्च ॥ ३०८ ॥

विशेरीपक् ॥ ३०९ ॥

विशत् प्रवेशने । इत्यस्मादिपक् प्रत्ययो भवति ॥ विशिपो राशिः ।
विशिपे तृणं वेदमासनं पद्मं च ॥ ३०९ ॥

दलेरीपो दिल् च ॥ ३१० ॥

दल विशरणे । इत्यस्मादीपः प्रत्ययो भवति दिल् चास्यादेशो भवति ॥
दिलीपो राजा ॥ ३१० ॥

उडेरुपक् ॥ ३११ ॥

उड् संवाते । इति सौत्रादुपक् प्रत्ययो भवति ॥ उडुपः ध्रुवः । जपादि-
त्वाद्भवे । उडुवः ॥ ३११ ॥

अश ऊपः पञ्च ॥ ३१२ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्मादूपः प्रत्ययो [भवति] पञ्चान्तादेशो भवति ॥
अपूपः पक्वान्नविशेषः ॥ ३१२ ॥

सर्तेः षपः ॥ ३१३ ॥

सृं गतौ । इत्यस्मात् षपः प्रत्ययो भवति ॥ सर्षपो रक्षोघ्नं द्रव्यं शाकं
च ॥ ३१३ ॥

रीशीभ्यां फः ॥ ३१४ ॥

आभ्यां फः प्रत्ययो भवति ॥ रीङ्च् स्रवणे । रेफः कुत्सितः ॥ शीङ्क् स्वप्ने । शेफो मेण्डः ॥ ३१४ ॥

कलिगलेरस्योच्च ॥ ३१५ ॥

आभ्यां फः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च उकारो भवति ॥ कलि शब्दसंख्या-
नयोः । गल अदने । कुल्फो गुल्फश्च जङ्घांहिसंधिः । गुल्फः पादोपरिग्रन्थिः
॥ ३१५ ॥

शफकफशिफाशोफादयः ॥ ३१६ ॥

शफादयः शब्दाः फप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ द्यतेः कायतेश्च ह्रस्वश्च ।
शफः खुरः प्रियंवदश्च ॥ कफः श्लेष्मा ॥ द्यतेरित्वमोत्वं च । शिफा वृक्षजटा ।
शोफः श्रयधुः खुरश्च ॥ आदिशब्दात् रिफानफास्रनफादयो भवन्ति ॥ ३१६ ॥

बलिनितनिभ्यां वः ॥ ३१७ ॥

बलि संवरणे । निपूर्वाच्च तनूयी विस्तारे । इत्याभ्यां वः प्रत्ययो भवति ॥
बल्बो वृक्षः ॥ नितम्बः श्रोणिः पर्वतैकदेशो नटश्च ॥ ३१७ ॥

शम्यमेणिद्वा ॥ ३१८ ॥

आभ्यां वः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ शमूच् उपशमे ।
शम्बो वज्रः कर्षणविशेषो वेणुदण्डस्तोत्रमरित्रं च ॥ शम्बशाम्बौ जाम्बवतेयौ ॥
अम गतौ । अम्बा माता । आम्बोपह्वः ॥ ३१८ ॥

शल्यलेख्यातः ॥ ३१९ ॥

आभ्यां वः प्रत्ययो [भव]त्यकारस्य च उकारो भवति ॥ पल फल शल
गतौ । शुल्वं ताम्रम् ॥ अली भूषणादौ । उल्वं रजतं गर्भवेष्टनम् ॥ शुल्वं
बभ्रुस्तरक्षुश्च ॥ ३१९ ॥

तुम्बस्तम्बादयः ॥ ३२० ॥

तुम्बादयः शब्दा बप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ ताम्यतेरत उत्वं च । तुम्ब-
मलाबु चक्राङ्गं च ॥ स्तम्भेर्लुक् च । स्तम्बस्तृणं विटपः संवातोङ्कुरसमुदायः
स्तम्बकः पुष्पापीडश्च ॥ आदिशब्दात् कुशाम्बादयो भवन्ति ॥ ३२० ॥

कृकडिकटिवटेरम्बः ॥ ३२१ ॥

एम्बोम्बः प्रत्ययो भवति ॥ डुकुङ्ग् करणे । करम्बो दध्योदनो दधिसक्तवः
पुष्पं च । कडत् मदे । कडम्बो जातिविशेषो जनपदविशेषश्च ॥ कटे वर्षा-

वरणयोः । कटम्बः पकान्नविशेषो वादित्रं च ॥ कडम्बकटम्बौ वृक्षौ च ॥ वट
वेष्टने । वटम्बः शैलस्तृणपुञ्जश्च ॥ ३२१ ॥

कर्दोर्णिद्वा ॥ ३२२ ॥

कद वैक्लव्ये । इति सौत्रादम्बः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥
कादम्बो हंसः ॥ कदम्बो वृक्षजातिः ॥ ३२२ ॥

शिलविलादेः कित् ॥ ३२३ ॥

शिलादिभ्यः किदम्बः प्रत्ययो भवति ॥ शिलत् उञ्छे । शिलम्ब ऋषि-
स्तन्तुवायश्च ॥ विलत् वरणे । विलम्बो वेषविशेषो रङ्गावसरश्च ॥ आदिग्रहणा-
दन्येपि ॥ ३२३ ॥

हिण्डिविलेः किम्बो नलुक् च ॥ ३२४ ॥

आभ्यां किदिम्बः प्रत्ययो [भवति] नस्य च लुग्भवति ॥ हिडुङ् गतौ च ।
विलत् वरणे । हिडिम्बो विलिम्बश्च राक्षसौ ॥ ३२४ ॥

डीनीबन्धिगृधिचलिभ्यो डिम्बः ॥ ३२५ ॥

एभ्यो डिदिम्बः प्रत्ययो भवति ॥ डीड् विहायसां गतौ । डिम्बो राजो-
पद्रवः ॥ णीङ् प्रापणे । निम्बो वृक्षविशेषः ॥ बन्धंश् बन्धने । बिम्बं प्रतिच्छ-
न्दको देहश्च । बिम्बी बल्लिजातिः ॥ शृधूङ् शब्दकुत्सायाम् । शिम्बो मृगजातिः ।
शिम्बी निष्पाववल्ली च ॥ चल कम्पने । चिम्बा यवागूजातिः ॥ ३२५ ॥

कुट्युन्दिचुरितुरिपुरिमुरिकुरिभ्यः कुम्बः ॥ ३२६ ॥

एभ्यः किदुम्बः प्रत्ययो भवति ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुटुम्बं दारादयः ॥
उदैप् क्लेदने । उदुम्बः समुद्रः ॥ चुरण् स्तेये । तुर त्वरणे सौत्रः । चुरुम्बस्तु-
रुम्बश्च गहनम् ॥ पुरत् अग्रगमने । पुरुम्ब आहारः ॥ मुरत् संवेष्टने । मुरुम्बो
मृद्यमानपाषाणचूर्णम् ॥ कुरत् शब्दे । कुरुम्बोङ्गुगः । निपूर्वात् । निकुरुम्बो
राशिः ॥ ३२६ ॥

गृदूरमिहनिजन्यार्तिदलिभ्यो भः ॥ ३२७ ॥

एभ्यो भः प्रत्ययो भवति ॥ गृत् निगरणे । गर्भो जठरस्थप्राणी ॥ दृश्
विदारणे । दर्भः कुशः ॥ रमिं क्रीडायाम् । रम्भाप्सराः कदली च ॥ ह-
नंक् हिंसागत्योः । हम्भा गोधेनुनादः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जम्भो दानवो
दन्तश्च । जम्भा मुखविदारणम् ॥ क्रंक् गतौ । अर्भः शिशुः ॥ दलण् विदारणे ।
दल्भ ऋषिर्वल्कलं विदारणं च ॥ ३२७ ॥

इणः कित् ॥ ३२८ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्मात्किङ्गः प्रत्ययो भवति ॥ इभो हस्ती ॥ ३२८ ॥

कृशृगृशालिकलिकडिगर्दिरासिरमिवडिवल्लेरभः ॥ ३२९ ॥

एभ्योभः प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । करमस्त्रिवर्ष उष्ट्रः ॥ शृश् हिं-
सायाम् । शरभः श्वापदविशेषः ॥ गृत् निगरणे । गरभ उदरस्थो जन्तुः ॥ पल
फल शल गतौ । शलभः पतंगः ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलभो हस्ती यौव-
नाभिमुखः ॥ कडत् मदे । कडभो हस्तिपोतकः ॥ गर्द शब्दे । गर्दभः खरः ॥
रासृङ् शब्दे । रासभः स एव ॥ रमिं क्रीडायाम् । रमभः प्रहर्षः ॥ वडः सौ-
त्रः । वडभी वेदमाग्नभूमिका । ऋफिडादित्वाहत्वे । वलभी ॥ वल्लि संवरणे ।
वल्लभः स्वामी दयितश्च ॥ ३२९ ॥

सनेडित् ॥ ३३० ॥

षन भक्तौ । इत्यस्माद्धिदभः प्रत्ययो भवति ॥ सभा परिषच्छाला च
॥ ३३० ॥

ऋषिवृषिलुसिभ्यः कित् ॥ ३३१ ॥

एभ्यः किदभः प्रत्ययो भवति ॥ ऋषैत् गतौ । वृषू सेचने । ऋषभो वृष-
भश्च पुङ्गवो भगवांश्चादितीर्थकरः । ऋषभो वायुः ॥ लुसिः सौत्रः । लुसभो हिं-
खो मत्तहस्ती वनं च ॥ ३३१ ॥

सिटिकिभ्यामिभः सैरिटिटौ च ॥ ३३२ ॥

आभ्यामिभः प्रत्ययो [भवति] दन्त्यादिः सैरः टिटृश्चादेशौ यथासंख्यं
भवतः ॥ षिण्द् बन्धने । सैरिभो महिषः ॥ टिकि गतौ । टिट्ठिभः पक्षी ॥ ३३२ ॥

ककेरुभः ॥ ३३३ ॥

ककि लौल्ये । इत्यस्मादुभः प्रत्ययो भवति ॥ ककुभोर्जुनः ॥ ३३३ ॥

कुकेः कोन्तश्च ॥ ३३४ ॥

कुकि आदाने । इत्यस्मादुभः प्रत्ययो [भवति] ककारश्चान्तो भवति ॥
कुकुभः पक्षिविशेषः ॥ ३३४ ॥

दमो दुण्ड् च ॥ ३३५ ॥

दमूच् उपशमे । इत्यस्मादुभः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च दन्त्यादिष्टवर्ग-
तृतीयान्तो दुण्ड् इत्यादेशो भवति ॥ दुण्डुभो निर्विषाहिः ॥ ३३५ ॥

कृकलेरम्भः ॥ ३३६ ॥

आभ्यामम्भः प्रत्ययो भवति ॥ डुङ्गु करणे । करम्भो दधिसक्तवः ॥
कलि शब्दसंख्यानयोः । कलम्भ ऋषिः ॥ ३३६ ॥

काकुसिभ्यां कुम्भः ॥ ३३७ ॥

आभ्यां किदुम्भः प्रत्ययो भवति ॥ कै शब्दे । कुम्भो घटो राशिश्च ॥
कुसच् श्लेषणे । कुसुम्भो महारजनम् ॥ ३३७ ॥

अतीरिस्तुसुहुसृष्टृशृक्षियक्षिभावाव्याधापाया-
वलिपदिनीभ्यो मः ॥ ३३८ ॥

एभ्यो मः प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अर्मोक्षिरोगो ग्रामः स्थलं च ॥
ईरिक् गतिकम्पनयोः । ईर्म व्रणः ॥ टुङ्क् स्तुतौ । स्तोमः समूहो यज्ञः स्तोत्रं
च ॥ पुङ्क् अभिषवे । सोमश्चन्द्रो वल्ली च ॥ हुङ्क् दानादनयोः । होम आहुतिः ॥
सृङ् गतौ । सर्मो नदः कालश्च । सर्मे स्नानं सुखं च ॥ घृङ् सेवने । घर्मो ग्रीष्मः ॥
धृङ् स्थाने । धर्मे उत्तमक्षमादिर्न्यायश्च ॥ शृङ् हिंसायाम् । शर्मे सुखम् ॥ क्षिन्
निवासगत्योः । क्षेमं कल्याणम् ॥ यक्षिङ् पूजायाम् । यक्ष्मो व्याधिः ॥ भाङ्
दीप्तौ । भामः क्रोधः । भामा स्त्री ॥ वाङ् गतिगन्धनयोः । वामः प्रतिकूलः
सव्यश्च ॥ व्यङ् संवरणे । व्यामो वक्षो भुजायतिः ॥ डुधाङ् धारणे च । धामं
निलयस्तेजश्च ॥ पाङ् पाने । पामा कच्छूः ॥ याङ् प्रापणे । यामः प्रहरः ॥ वलि
संवरणे । वल्मो ग्रन्थिः ॥ पदिङ् गतौ । पद्मं कमलम् ॥ णीङ् प्रापणे ।
नेमोर्धः समीपश्च ॥ ३३८ ॥

प्रसिहाग्भ्यां प्राजिहौ च ॥ ३३९ ॥

आभ्यां मः प्रत्ययो [भव] त्यनयोश्च प्राजिहावित्यादेशौ यथासंख्यं भवतः ॥
ग्रामः समूहादिः ॥ जिह्वः कुटिलः ॥ ३३९ ॥

विलिभिलिसिधीन्धिधूसूत्र्याध्यारुसिविशुषिमुषीषिसुहियु-
धिदसिभ्यः कित् ॥ ३४० ॥

एभ्यः किन्मः प्रत्ययो भवति ॥ विलत् वरणे । विल्मं प्रकाशम् ॥ भिलिः
सौत्रः । भिलमं भास्वरम् ॥ पिधू गत्वाम् । सिध्मं त्वग्रोगः ॥ जिह्मैषि दीप्तौ ।
इध्ममिन्धनम् ॥ धूङ् कम्पने । धूमोन्निकेतुः ॥ पूडौच् प्राणिप्रसवे । सूमः
कालः श्रयथू रविश्च । सूममन्तरीक्षम् ॥ दयैङ् गतौ । दयामो वर्णः । दयामं

नभः । इयामा रात्रिरोषधिश्च ॥ ध्यै चिन्तायाम् । ध्यामोव्यक्तवर्णः ॥ रुक् शब्दे ।
 रुमा लवणभूमिः ॥ षिवूच् उतौ । स्यूमो रश्मिर्दीर्घः सूत्रतन्तुश्च । स्यूमं जलम् ॥
 शुषंच् शोषणे । शुष्मं बलं जलं संयोगश्च ॥ मुषश् स्तेये । मुष्मो मूषिकः ॥
 ईष उज्जे । ईष्मो वसन्तो धाणो वातश्च ॥ षुहच् शक्तौ । सुद्धा जनपदः ।
 सुद्धो राजा ॥ युधिंच् संप्रहारे । युध्मः शरत्कालः शूरः शत्रुः संग्रामश्च ॥
 दसूच् उपक्षये । दस्मो हीनो वह्निर्यज्ञश्च ॥ ३४० ॥

क्षुहिभ्यां वा ॥ ३४१ ॥

आभ्यां मः प्रत्ययो [भवति] स च किद्वा भवति ॥ टुक्षुक् शब्दे ।
 क्षुमातसी । क्षोमं वस्त्रम् ॥ हिंद् गतिवृद्धयोः । हिमं तुषारः । हेमं सुवर्णम्
 ॥ ३४१ ॥

अवेह्रस्वश्च वा ॥ ३४२ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्मात्किन्मः प्रत्ययो [भव] त्यटो ह्रस्वश्च वा भवति ॥
 उमा गौर्यतसी कीर्तिश्च ॥ ऊममूनमाकाशं नगरं च ॥ ३४२ ॥

सेरी च वा ॥ ३४३ ॥

षिण्द् वन्धने । इत्यस्मात्किन्मः प्रत्ययो [भवति] ईकारश्चान्तादेशो वा
 भवति ॥ सीमो ग्रामगोचरभूमिः क्षेत्रमर्यादा हयश्च । सिमः स एव सर्वार्थश्च
 ॥ ३४३ ॥

भियः पोन्तश्च वा ॥ ३४४ ॥

बिभीक् भये । इत्यस्मात्किन्मः प्रत्ययो [भवति] षश्चान्तादेशो वा भव-
 ति ॥ बिभेत्यस्मादिति भीष्मो भयानकः । भीमः स एव ॥ ३४४ ॥

तिजियुजेर्च् च ॥ ३४५ ॥

आभ्यां किन्मः प्रत्ययो [भवति] गश्चान्तादेशो भवति ॥ तिजि क्षमा-
 निशानयोः । तिग्मं तीक्ष्णं दीप्तं तेजश्च ॥ युजुंषी योगे । युग्मं युगलम् ॥ ३४५ ॥

रुक्मग्रीष्मकूर्मसूर्मजाल्मगुल्मग्रोमपरिस्तोमसूक्ष्मादयः ॥ ३४६ ॥

एते किन्मप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ रोचतेः क् च । रुक्मं सुवर्णं रूप्यं च ॥ ग्रसे-
 र्मीप् च । ग्रीष्म ऋतुः ॥ कुरुतेर्दीर्घश्च । कूर्मः कच्छपः ॥ पूत् प्रेरणे । इत्यस्य
 रोन्तश्च । सूर्मा लोहप्रतिमा चुल्लिश्च ॥ जल घात्ये । दीर्घश्च । जाल्मो निकुटः ॥
 गुपच् व्याकुलत्वे । लश्च । गुल्मो व्याधिस्तरुसमूहो वनस्पतिः सेनाङ्गं च ।

गुल्ममायस्थानम् ॥ जिघ्रतेरोत्वं च । ग्रोमो यज्ञाङ्गलक्षणः सोमः ॥ परिपूर्वात् स्तैतैः
पत्वाभावो गुणश्च । परिस्तोमो यज्ञविशेषः ॥ सूचण् पैशून्ये । कत्वं पोन्तश्च ।
सूक्ष्मो निपुणः । सूक्ष्ममणु ॥ आदिग्रहणात् क्षमादयो भवन्ति ॥ ३४६ ॥

सृपृप्रथिचरिकडिकर्दरमः ॥ ३४७ ॥

एभ्योमः प्रत्ययो भवति ॥ सं गतौ । सरमा देवशुनी ॥ पृश् पालनपूर-
णयोः । परम उत्कृष्टः ॥ प्रथिप् प्रख्याने । प्रथम आद्यः ॥ चर भक्षणे । चरमः
पश्चिमः ॥ कडत् मदे । कडमः शालिः । ऋफिडादित्वाल्लत्वे । कलमः स एव ॥
कर्द कुत्सिते शब्दे । कर्दमः पङ्कः ॥ ३४७ ॥

अवेर्ध् च वा ॥ ३४८ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्मादमः प्रत्ययो [भवति] धश्चान्तादेशो वा भवति ।
अधमोवमश्च हीनः ॥ ३४८ ॥

कुट्टिवेष्टिपूरिपिषिसिचिगण्यर्पिर्महिभ्य इमः ॥ ३४९ ॥

एभ्य इमः प्रत्ययो भवति ॥ कुट्टण् कुत्सने च । कुट्टिमं संस्कृतभूमित-
लम् ॥ वेष्टि वेष्टने । वेष्टिमं पुष्पबन्धविशेषो भक्ष्यविशेषश्च ॥ पुरैचि आप्यायने ।
पूरिमं मालाबन्धविशेषो भक्ष्यविशेषश्च ॥ पिपूंप् संचूर्णने । पेपिमं भक्ष्यविशेषः ॥
पिर्चीत् क्षरणे । सेचिमं मालाविशेषः ॥ गणण् संख्याने । गणिमं गणितम् ॥
ऋक् गतौ । गौ पौ । अर्पिमं बालवत्साया दुग्धम् ॥ वृग्ट् वरणे । वरिमं
तुलोन्मेयम् ॥ मह पूजायाम् । महिमं पूजनीयम् ॥ ३४९ ॥

वयिमखचिमादयः ॥ ३५० ॥

वयिमादयः शब्दा इमप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ वैग् तन्तुसंताने । वयादे-
श्च । वयिमं माल्यं कन्दुकस्तन्तुवायदण्डश्च ॥ खनूग् अवधारणे । चश्च । खन्विमं
मणिलोहविद्धं घृतविहीनं च ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ ३५० ॥

उद्वटिकुल्यलिकुथिकुरिकुडिकुसिभ्यः कुमः ॥ ३५१ ॥

उत्पूर्वात् वटेः कुल्यादिभ्यश्च किदुमः प्रत्ययो भवति ॥ वट वेष्टने । उद्वटुमः
परिक्षेपः ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः ॥ कुलुम उत्सवः ॥ अली भूषणादौ । अलुमः
प्रसाधनं नापितोमिश्च ॥ कुथच् पूतिभावे । कुथुम ऋषिः । कुथुमं मृगाजिनम् ॥
कुरत् शब्दे । कुरुमः कारुर्भाजनं च ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुटुमः प्रेप्यः ॥
कुडत् बाल्ये च । कुडुमा भूमिः ॥ कुसच् श्लेपे । कुसुमं पुष्पम् ॥ ३५१ ॥

कुन्दुमलिन्दुमकुङ्कुमविद्रुमपद्दुमादयः ॥ ३५२ ॥

एते कुमप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कुकि आदाने । स्वराच्चो दश्च । कुन्दु-
मो निचयो गन्धद्रव्यं च ॥ लीङ्च् श्लेषणे । लिन्दभावश्च । लिन्दुमो गन्ध-
द्रव्यम् ॥ कुकेः स्वराच्चोन्तश्च । कुङ्कुमं घुसृणम् ॥ विद्वंती लाम्भे । रोन्तश्च । विद्रुमः
प्रवालः ॥ पदेष्टोन्तश्च । पद्दुमं नगरम् ॥ आदेरन्येपि ॥ ३५२ ॥

कुथिगुधेरूमः ॥ ३५३ ॥

आभ्यामूमः प्रत्ययो भवति ॥ कुथच् पूतिभावे । कोथूमश्चरणकृदृषिः ॥
गुधच् परिवेष्टने । गोधूमो धान्यविशेषः ॥ ३५३ ॥

विहाविशापचिभिद्यादेः केलिमः ॥ ३५४ ॥

विपूर्वाभ्याम् ओहांक् त्यागे । शौच् तक्षणे । इत्येताभ्यां पच्यादिभ्यश्च
किदेलिमः प्रत्ययो भवति ॥ विहीयते त्यज्यते शुचि शरीरमास्मिन्निति विहेलिमः
स्वर्गः ॥ विश्यति तनूभवति मासि मासि कलाभिर्हीयमान इति विशेलिमश्चन्द्रः
स्वर्गश्च ॥ डुपचीप् पाके । पचत्यसावन्नमिति पचेलिमोभिरादित्योश्चश्च ॥ भिद्वंती
विदारणे । भिदेलिमस्तस्करः ॥ आदिशब्दात् दृशं प्रेक्षणे । दृशेलिमम् ॥ अदं
प्तांक् भक्षणे । अदेलिमम् ॥ हनंक् हिंसागत्योः । घ्नेलिमम् ॥ डुयाचृग्
याज्जायाम् । याचेलिमम् ॥ पांक् रक्षणे । पेलिमम् ॥ डुकृग् करणे । क्रेलिमम् ॥
इत्यादयोपि भवन्ति ॥ ३५४ ॥

दो डिमः ॥ ३५५ ॥

दाम् दाने । इत्यस्माद्धिमः प्रत्ययो भवति ॥ दाडिभो दाडिमी वा वृक्ष-
जातिः ॥ ३५५ ॥

डिमेः कित् ॥ ३५६ ॥

डिमिः सौत्रः । तस्मात्किद्धिमः प्रत्ययो भवति ॥ डिण्डिमो वाद्यविशेषः
॥ ३५६ ॥

स्थाछामासासूमन्यनिकानिषसिपालिकालिशालिशकीर्ण्यसहि-

बन्धिभ्यो यः ॥ ३५७ ॥

एभ्यो यः प्रत्ययो भवति ॥ छां गतिनिवृत्तौ । स्थायः स्थानम् । स्थाया
भूमिः ॥ दोँ छौच् छेदने । छाया तमः प्रतिरूपं कान्तिश्च ॥ मांक् माने । माया छद्म
दिव्यानुभावदर्शनं च ॥ पौच् अन्तर्कर्मणि । सायं दिनावसानम् । पूत् प्रेरणे ।

सव्यो वामो दक्षिणश्च ॥ मनिच् ज्ञाने । मन्या धमनिः ॥ अनक् प्राणने । अन्यः
परः ॥ कनै दीप्यादिषु । कन्या कुमारी ॥ पसक् स्वप्ने । सस्यं क्षेत्रस्थं गोधू-
मादि ॥ पल गतौ । पल्यं कटकुसूलः ॥ कलि शब्दसंग्रहानयोः । कल्यो नी-
रोगः ॥ पल फल शल गतौ । शल्यमन्तर्गतं लोहादि ॥ शक्नुट् शक्तौ । श-
क्यमसारम् ॥ ईर्ष्य ईर्ष्यार्थः । ईर्ष्यति ईर्ष्यणं वा । ईर्ष्या मात्सर्यम् ॥ पहि
मर्पणे । सद्यः पश्चादर्णवपार्थशैलः ॥ बन्धंश्च बन्धने । बन्ध्याप्रसूतिः ॥ ३५७ ॥

नञो हलिपतेः ॥ ३५८ ॥

नञ्पूर्वाभ्यामाभ्यां यः प्रत्ययो भवति ॥ हल विलेखने । अहल्या गौत-
मपत्नी ॥ पतू गतौ । अपत्यं पुत्रसंतानः ॥ ३५८ ॥

सञ्ज्ञेर्च् च ॥ ३५९ ॥

पञ्चं सङ्गे । इत्यस्माद्यः प्रत्ययो भवति ध्वान्तादेशो भवति ॥ संध्या
दिननिशान्तरम् ॥ ३५९ ॥

मृशीपसिवस्यनिभ्यस्तादिः ॥ ३६० ॥

एभ्यस्तकारादिर्यः प्रत्ययो भवति ॥ मृत् प्राणत्यागे । मर्यो मनुष्यः ॥
शङ्क् स्वप्ने । शेत्यः शकुनिः संवत्सरोजगरश्च ॥ पसिर्निवासे सौत्रः । दन्त्या-
न्तः । पस्त्यं गृहम् ॥ वसं निवासे । वस्त्यो गुरुः ॥ अनक् प्राणने । अन्त्यो
निरवसितश्चण्डालादिश्च ॥ ३६० ॥

ऋशिजनिपुणिकृतिभ्यः कित् ॥ ३६१ ॥

एभ्यः कियः प्रत्ययो भवति ॥ ऋश गतौ स्तुतौ वा । स्वरादिस्तालव्यान्तः ।
ऋश्यो मृगजातिः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जन्यं संग्रामः । जाया पत्नी । ये न वे-
त्यात्वम् ॥ पुणत् शुभे । पुण्यं सत्कर्म ॥ कृतैत् छेदने । कृन्तति । कृत्या दुर्गा
॥ ३६१ ॥

कुलेर्ङ् च वा ॥ ३६२ ॥

कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । इत्यस्मात्किद्यः प्रत्ययो [भवति] डकारश्चान्तो
वा भवति ॥ कुड्यं भित्तिः ॥ कुल्या सारणी ॥ ३६२ ॥

अगपुलाभ्यां स्तम्भोर्ङित् ॥ ३६३ ॥

अग पुल इत्येताभ्यां परस्मात् स्तम्भेः सौत्राङ्गियः प्रत्ययो भवति ॥ अग-
स्त्यः पुलस्त्यर्षिः ॥ ३६३ ॥

शिक्यास्याढ्यमध्यविन्ध्यधिष्ण्याघ्न्यहर्म्यसित्यनित्यादयः ॥ ३६४ ॥

एते यप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ शौच् तक्षणे । इकश्चान्तः । शिक्यं लम्ब-
मानः पिठर्याद्याधारः परिव्राड्भिक्षाभाजनस्थानमसारं च ॥ असूच् क्षेपणे । दीर्घत्वं
च । आस्यं मुखम् ॥ आड्पूर्वात् दौकतेर्दिच्च । आढ्यो धनवान् ॥ मव बन्धने ।
ध् च । मध्यं गर्भः ॥ विधत् विधाने । स्वरान्नोन्तश्च । विन्ध्यः पर्वतः ॥ विधृ-
षाट् प्रागल्भ्ये । नोन्तो धिष् च । धिष्ण्यं भवनमासनं च । धिष्ण्योल्का ॥ नञ्-
पूर्वात् हन्तेरुपान्त्यलोपश्च । अघ्न्यो धर्मो गोपतिश्च । अघ्न्या गौः ॥ हरतेर्मोन्तश्च ।
हर्म्यं सौधम् ॥ अस्तेः सत् च । सत्यममृषा ॥ निपूर्वात् यमेस्तोन्तो धातुलुक् च ।
नित्यं ध्रुवम् ॥ आदिग्रहणात् लृट्प्रुह्यादयो भवन्ति ॥ ३६४ ॥

कुगुवलिमलिकणितन्याम्यक्षेरयः ॥ ३६५ ॥

एभ्योयः प्रत्ययो भवति ॥ कुंक् शब्दे । कवय ऋषिः पुरोडाशश्च ॥ गुंङ्
शब्दे । गवयो गवाकृतिपशुविशेषः ॥ वलि संवरणे । वलयः कटकः ॥ मलि
धारणे । मलयः पर्वतः ॥ कण शब्दे । कणय आयुधविशेषः ॥ तनूयी विस्तारे ।
तनयः पुत्रः ॥ अमण् रोगे । णिचि च । आमयो व्याधिः ॥ अक्षौ व्याप्तौ च । अक्षयो
विष्णुः ॥ ३६५ ॥

चायेः केक् च ॥ ३६६ ॥

चायृग् पूजानिशामनयोः । इत्यस्मादयः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च केक्
इत्यादेशो भवति ॥ केकयः क्षत्रियः ॥ ३६६ ॥

लादिभ्यः कित् ॥ ३६७ ॥

लादिभ्यः किदयः प्रत्ययो भवति ॥ लांक् आदाने । लयः ॥ पां पाने ।
पयः ॥ ण्णांक् शौचे । स्त्रयः ॥ देंङ् पालने । दयः ॥ ट्थे पाने । धयः ॥ मेंङ्
प्रतिदाने । मयः ॥ कैं शब्दे । कयः । खैं खदने । खयः ॥ आंक् पाके । अयः ॥
क्षैं जैं सैं क्षये । क्षयः । जयः । सयः ॥ त्रैंङ् पालने । त्रयः ॥ ओवैं शोषणे ।
वयः ॥ इत्यादि ॥ ३६७ ॥

कसेरलादिरिच्चास्य ॥ ३६८ ॥

कस गतौ । इत्यस्मादलादिरयः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च इकारो
भवति ॥ किसलयं प्रवालम् ॥ ३६८ ॥

वृडः शप्चौ चान्तौ ॥ ३६९ ॥

वृड्श् संभक्तौ । इत्यस्मात्किदयः प्रत्ययो[भवति]शकारषकारौ चान्तौ भवतः ॥ वृशयं देशनामाकाशमासनं शयनं च ॥ वृषय आशयः ॥ ३६९ ॥

गयहृदयादयः ॥ ३७० ॥

गयादयः शब्दाः किदयप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ गमेडिच्च । गयः प्राणः । गया तीर्थम् ॥ हरतेर्दीन्तश्च । हृदयं मनः स्तनमध्यं च ॥ आदिशब्दात् गणेरेयः । गणेयं गणनीयम् ॥ इत्यादि ॥ ३७० ॥

मुचेर्घययुयौ ॥ ३७१ ॥

मुञ्चन्ती मोक्षणे । इत्यस्मात् धितावय उय इत्येतौ प्रत्ययौ कितौ भवतः ॥ मुकयो मुकुयश्चाश्वतरादश्चायां जातः ॥ धित्करणं कत्वार्थम् ॥ ३७१ ॥

कुलिलुलिकलिकभिभ्यः कायः ॥ ३७२ ॥

एभ्यः किदायः प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलायो नीडम् ॥ लुलिः सौत्रः । लुलायो महिषः ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलायस्त्रिपुटः ॥ कप हिंसायाम् । कषायः कल्कादिः ॥ ३७२ ॥

श्रुदक्षिगृहिस्पृहिमहेराय्यः ॥ ३७३ ॥

एभ्य आय्यः प्रत्ययो भवति ॥ श्रुट् श्रवणे । श्रवाय्यो यज्ञपशुर्महणसमर्थश्च श्रोता ॥ दक्षि हिंसागत्योः । दक्षाय्योभिर्गृध्रो वैनतेयो दक्षतमश्च ॥ गृहणि ग्रहणे । गृह्याय्यो वैनतेयो गृहकर्मकुशलः[च] ॥ स्पृहण् ईप्सायाम् । स्पृहयाय्यः स्पृहयालुर्घृतं च । स्पृहयाय्यानि तृणान्यहानि च ॥ महण् पूजायाम् । महयाय्यो-श्वमेधः ॥ ३७३ ॥

दधिपाय्यदीधीपाय्यौ ॥ ३७४ ॥

एतावाय्यप्रत्ययान्तौ निपात्येते ॥ दधिपूर्वात् स्यतेः षत्वं च । दधिपाय्यं पृषदाज्यं मृषावादी च ॥ दीव्यतेर्दीधीप् च । दीधीपाय्यं तदेव ॥ ३७४ ॥

कौतेरियः ॥ ३७५ ॥

कुक् शब्दे । इत्यस्मादियः प्रत्ययो भवति ॥ कवियं खलीनम् ॥ ३७५ ॥

कृगः कित् ॥ ३७६ ॥

डुकृग् करणे । इत्यस्मात्किदियः प्रत्ययो भवति ॥ क्रियो मेघः ॥ ३७६ ॥

मृजेर्णालीयः ॥ ३७७ ॥

मृजौक् शुद्धौ । इत्यस्माणिदालीयः प्रत्ययो भवति ॥ मार्जालीयं पापशो-
धनम् । मार्जालीयोमिः ॥ मृजोस्य वृद्धिरिति वृद्धिः । णकार उत्तरार्थः ॥ ३७७ ॥

वेतेस्तादिः ॥ ३७८ ॥

वीक् प्रजननादौ । इत्यस्मात्तकारादिणिदालीयः प्रत्ययो भवति ॥ वैताली-
यं छन्दोजातिः ॥ ३७८ ॥

धाग्राजिगूरमियाज्यर्तेरन्यः ॥ ३७९ ॥

एभ्योन्यः प्रत्ययो भवति ॥ दुधाङ्क् धारणे च । धान्यं सस्यजातिः ॥
राजृग् दीप्तौ । राजन्यो ज्योतिरग्निः क्षत्रियश्च ॥ शृश् हिंसायाम् । शरण्यत्वात् ॥
रमि क्रीडायाम् । रमण्यं शोभनम् ॥ यर्जी देवपूजादौ । गौ । याजन्यः क्षत्रियो
यज्ञश्च ॥ ऋक् गतौ । अरण्यं वनम् ॥ ३७९ ॥

हिरण्यपर्जन्यादयः ॥ ३८० ॥

हिरण्यादयः शब्दा अन्यप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ हरतेरिच्चातः ।
हिरण्यं सुवर्णादिद्रव्यम् ॥ परिपूर्वस्य पृषू सेचने । इत्यस्योपसर्गान्तलोपो धा-
तोश्च जः समस्तादेशः । गर्जतेर्वा गकारस्य पकारः । पर्जन्य इन्द्रो मेघः शङ्कुः
पुण्यं कुशलं च कर्म ॥ आदिशब्दादन्येपि ॥ ३८० ॥

वदिसहिभ्यामान्यः ॥ ३८१ ॥

आभ्यामान्यः प्रत्ययो भवति ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वदान्यो दाता
गुणवान्धारुभाषी च ॥ वहि मर्षणे । सहान्यः शैलः ॥ ३८१ ॥

वृड एण्यः ॥ ३८२ ॥

वृड्श् संभक्तौ । इत्यस्मादेण्यः प्रत्ययो भवति ॥ वरेण्यः परं ब्रह्म धाम
श्रेष्ठः प्रजापतिरन्नं च ॥ ३८२ ॥

मदेः स्यः ॥ ३८३ ॥

मदैच् हर्षे । इत्यस्मात्स्यः प्रत्ययो भवति ॥ मत्स्यो मीनो धूर्तश्च ॥ ३८३ ॥

रुचिभुजिभ्यां किण्यः ॥ ३८४ ॥

आभ्यां किदिष्यः प्रत्ययो भवति ॥ रुचि अभिप्रीत्यां च । रुचिष्यो वल्लभः
सुवर्णं च ॥ भुजप् पालनाभ्यवहारयोः । भुजिष्य आचार्यो भोक्तान्नं मृद्धोदनो
दासश्च । भुजिष्यं धनम् ॥ ३८४ ॥

वच्यर्थिभ्यामुच्यः ॥ ३८५ ॥

आभ्यामुच्यः प्रत्ययो भवति ॥ वचंक् भाषणे । वचुच्यो वक्ता ॥ अर्थणि
उपयाचने । अर्थुच्योर्थी ॥ ३८५ ॥

वचोच्य उत् च ॥ ३८६ ॥

वचंक् भाषणे । इत्यस्मादथ्यः प्रत्ययो[भव]त्यस्य च उत् इत्यादेशो
भवति ॥ उत्थ्य ऋपिः ॥ ३८६ ॥

भीवृधिरुधिवज्यगिरमिवमिवपिजपिशकिस्फायिवन्दीन्दिपदिमदिमन्दिच-
न्दिदसिघसिनसिहस्यसिवाशिदहिसहिभ्यो रः ॥ ३८७ ॥

एभ्यो रः प्रत्ययो भवति ॥ बिभीक् भये । भेरो भेदः करभः शरो मण्डू-
को दुन्दुभिः कातरश्च । ऋफिडादित्वाहत्वे । भेलश्चिकित्साग्रन्थकारः शरो मण्डूकः
प्रहीणोप्राज्ञश्च ॥ वृधूङ् वृद्धौ । वर्धश्चर्मविकारश्चन्द्रो मेघश्च ॥ रुधूंपी आवरणे ।
रोध्रो वृक्षविशेषः ॥ वज गतौ । वज्रं कुलिशं रत्नविशेषश्च ॥ अग कुटिलायां गतौ ।
अग्रः प्राग्भागः श्रेष्ठश्च ॥ रमिं क्रीडायाम् । रम्रः कामुकः ॥ रुवमू उद्विरणे । वम्रो
धर्मविशेषो धूमश्च । वम्युपदेहिका ॥ रुवपीं बीजसंताने । वप्रः केदारः प्राकारो
वास्तुभूमिश्च ॥ जप मानसे च । जप्रो ब्राह्मणो मण्डूकश्च ॥ शक्लं शक्तौ । शक्र इन्द्रः ॥
स्फायैङ् वृद्धौ । स्फारमुल्वणं प्रभूतं च ॥ वदुङ् स्तुत्यभिवादनयोः । वन्द्रो बन्दी केतुः
कामश्च । वन्द्रं समूहः ॥ इदु परमैश्वर्ये । इन्द्रः शक्रः ॥ पदिच् गतौ । पद्रं ग्रामादिनिवेशः
शून्यं च ॥ मदैच् हर्षे । मद्रा जनपदः क्षत्रियश्च । मद्रं सुखम् ॥ मदुङ् स्तुत्यादिषु ।
मन्द्रो मधुरस्वरः । मन्द्रं गम्भीरम् ॥ चदु दीप्त्याह्लादयोः । चन्द्रः शशी सु-
वर्णं च ॥ दस्च् उपक्षये । दस्रः शिशिरं चन्द्रमा अश्विनोर्ज्येष्ठश्च । दस्रावश्वि-
नौ ॥ घसूं अदने । वस्रो दिवसः ॥ णसि कौटिल्ये । नसो नासिकापुट ऋपिश्च ॥
हसे हसने । हस्रो दिनं घातको हर्षुलश्च । हस्रं बलाधानं संनिपातश्च । सहस्रं दश
शतानि ॥ असूच् क्षेपणे । अस्त्रमश्रु ॥ वाशिच् शब्दे । वाश्रः पुरुषः शब्दः सं-
घातः शरभो रासभः पक्षी च । वाश्रा धेनुः ॥ दहं भस्मीकरणे । दह्रोभिः शिशुः
सूर्यश्च ॥ पहि मर्षणे । सहः शैलः ॥ ३८७ ॥

ऋज्यजितञ्चिवञ्चिरिपिसृपितृपिटृपिचुपिक्षिपिक्षुपिक्षुदिमुदिरुदिष्ठिदिभि-
दिखिद्युन्दिदम्भिभशुभ्युम्भिदंशिचिसिवहिविसिवसिशुचिसिधि-
गृधिवीन्धिश्चितिवृतिनीशासुसूभ्यः कित् ॥ ३८८ ॥

एभ्यः कित् प्रत्ययो भवति ॥ ऋजि गतिस्थानार्जनोर्जनेषु । ऋचो नाय-

क इन्द्रोर्थश्च ॥ अज क्षेपणे च । अञ्चो वीरो विक्रान्तः ॥ तञ्चू वञ्चू गतौ । तक्र-
मुदश्चित् । वक्रः कुटिलोद्गारको विष्णुश्च । उभयत्र न्यङ्कादित्वात्कत्वम् ॥ रिपिः
सौत्रः । रिप्रं कुत्सितम् ॥ सृपं गतौ । सृप्रश्चन्द्रः । सृप्रं मधु । सृप्रा नाम नदी ॥
तृपौच् प्रीतौ । तृप्रं मेघान्तघर्म आज्यं काष्ठं पापं दुःखं च ॥ दृपौच् हर्षमोहनयोः ।
दृप्रं बलं दुःखं च । दृप्रा बुद्धिः ॥ चुप मन्दायां गतौ । चुप्रो वायुः ॥ क्षिपीन्त्
प्रेरणे । क्षिप्रं शीघ्रम् ॥ क्षुपिः सादने सौत्रः । क्षुप्रं तुहिनं कण्टकिगुल्मश्च ॥ क्षु-
दृपी संपेषे । क्षुद्रमणु जलगर्तश्च । क्षुद्रा मधुकर्यः । क्षुद्रो हिंस्रः ॥ मुदि हर्षे ।
मुद्रा चिह्नकरणम् ॥ रुदृक् अश्रुविमोचने । रुद्रः शम्भुः ॥ छिदृपी द्वैधीकरणे ।
छिद्रं विवरम् ॥ भिदृपी विदारणे । भिद्रमदृढम् । भिद्रः शरः ॥ खिदन्त् परिघाते ।
खिद्रं विघ्नः । खिद्रो विषाणो विषादश्चन्द्रो दीनश्च ॥ उन्दैप् क्लेदने । उद्र ऋषिर्म-
त्स्यश्च । सम्पूर्वात् समुन्दन्ति । आर्द्राभवन्ति वेलाकाले नद्योस्मादिति समुद्रः सा-
गरः । भीमादित्वादपादाने ॥ दम्भूट् दम्भे । दभ्रोल्पश्चन्द्रः कुशः कुशलः सूर्यश्च ॥
शुभि दीप्तौ । शुभ्रोवदातः ॥ उम्भत् पूरणे । उभ्रो मेघः पेलवश्च ॥ दंशं दशने ।
दश्रो दन्तः सर्पश्च ॥ चिगूट् चयने । चिरमशीघ्रम् ॥ चिगूट् बन्धने । सिरा रु-
धिरस्रोतोवाहिनी नाडी ॥ वर्ही प्रापणे । उहोनड्वान् ॥ विसच् प्रेरणे । विस्रमामगन्धि-
कम् ॥ वसं निवासे । उस्रो रश्मिः । बाहुलकात् षत्वं न भवति । उस्त्रा गौः ॥
शुच शोके । शुक्रो महो मासः शुक्लश्च । शुक्रं रेतः । लत्वे । शुक्लो वर्णः ।
कत्वं न्यङ्कादित्वात् ॥ पिधू गत्याम् । सिध्रः साधुर्वृक्षो मांसप्रभेदश्च ॥ गृधूच्
अभिकाङ्क्षायां । गृध्रः श्येनो लुब्धकः कङ्कश्च ॥ जिह्न्यैपि दीप्तौ । विपूर्वात् ॥
वीध्रोभिर्वायुर्नभो निर्मलः पूर्णचन्द्रमण्डलं च ॥ श्विताङ् वर्णे । श्वित्रं श्वेतकुष्ठम् ।
वृतूङ् वर्तने । वृत्रो दानवो बलवान्निपुश्च । वृत्रं पापम् ॥ गीङ् प्रापणे । नीरं ज-
लम् ॥ शीङ्क् स्वप्ने । शीरोजगरः ॥ पुङ्गूट् अभिषवे । स्रुरो देवः । स्रुरा
मद्यम् ॥ पूडौच् प्राणिप्रसवे । सूर आदित्यो रश्मिश्च ॥ ३८८ ॥

इण्धाग्भ्यां वा ॥ ३८९ ॥

आभ्यां रः प्रत्ययो भवति स च किद्वा भवति ॥ इण्क् गतौ । इरा
मदनीयपानविशेषो मेदिनी च ॥ एरैडका ॥ डुधाङ्क् धारणे च । धीरः सत्त्व-
वान्धृतिमांश्च ॥ धारा जलपट्टिः खद्वावयवोश्चगतिविशेषश्च ॥ ३८९ ॥

चुम्बिकुम्बितुम्बेर्नलुक् च ॥ ३९० ॥

एभ्यः किद्रः प्रत्ययो भवति नकारस्य चैषां लुग्भवति ॥ चुबु वक्त्रसंयोगे ।
चुब्रं वक्त्रम् । चुब्रो रश्मिः ॥ कुबु आच्छादने । कुब्रं संकटं भग्नपृष्ठः फल्गुह-
स्ती चर्म गृहाच्छादनं च ॥ तुबु अर्दने । तुब्रं कुटिलम् ॥ ३९० ॥

भन्देर्वा ॥ ३९१ ॥

भदुङ् सुखकल्याणयोः । इत्यस्माद्रः प्रत्ययो [भवति] नकारस्य च लुग्वा
भवति ॥ भद्रं भन्दं च कल्याणं सुखं च ॥ ३९१ ॥

चिजिशुसिमितम्यम्यर्देर्दीर्घश्च ॥ ३९२ ॥

एभ्यो रः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्चैषां भवति ॥ चिङ् चयने । चीरं जीर्ण-
वस्त्रं वल्कलं च ॥ जिं अभिभवे । जीरो जाज्यमिर्वायुरश्च । जीरमन्नम् । लत्वे ।
जीलश्चर्मपुटः ॥ शुं गतौ । शूरो विक्रान्तः ॥ पिङ् बन्धने । सीरं हलम् ।
सीरा हलविलेखिता लेखा ॥ डुमिङ् प्रक्षेपणे । मीरः समुद्रः । मीरं जलम् ।
मीरा मांसपचनी देवसीमा च ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् ॥ ताम्रो वर्णः शुल्बं च ॥
अम गतौ । आम्रो वृक्षः ॥ अर्द गतियाचनयोः । आर्द्रं सरसम् ॥ ३९२ ॥

चकिरमिविकसेरुच्चास्य ॥ ३९३ ॥

चकिरमिभ्यां विपूर्वाच्च कसे रः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य चैषामुकारो भव-
ति ॥ चकि तृप्तिप्रतीघातयोः । चुक्रोम्लो रसो बीजपूरकमिञ्जिकासुरो निमन्त्रणं
च ॥ रमिं क्रीडायाम् । रुम्रः सुन्दर आदित्यसारथिर्ब्राह्मणो विनाशश्च ॥ कस
गतौ । विकुस्रश्चन्द्रः समुद्रश्च । विकुस्रं पुष्पितम् । बाहुलकाद्विकसेर्विकल्पः ।
विकस्रः ॥ ३९३ ॥

शदेरुच् ॥ ३९४ ॥

शदृङ् शातने । इत्यस्माद्रः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च ऊकारो भवति ॥
शूद्रश्चतुर्थो वर्णः ॥ ३९४ ॥

कृतेः कूकृच्छ्रौ च ॥ ३९५ ॥

कृतैत् छेदने । इत्यस्माद्रः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च कू कृच्छ्र इत्यादेशौ भ-
वतः ॥ क्रूरममृदु । क्रूरः पापकर्मा । कृच्छ्रं दुःखम् ॥ ३९५ ॥

खुरक्षुरदूरगौरविप्रकुप्रश्चभ्राभ्रभूभ्रान्ध्ररन्ध्रशिलिन्ध्रौड्पुण्ड्रतीव्रनीव्रशी-
 भ्रोग्रतुप्रभुग्रनिद्रातन्द्रासान्द्रगुन्द्रारिज्जादयः ॥ ३९६ ॥

एते रप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ खुरत् छेदने । क्षुरत् विलेखने । अनयो
 रलोपो गुणाभावश्च । खुरः शफः ॥ क्षुरो नापितभाण्डम् ॥ ननु च खुरक्षुरश-
 ङ्गौ नाम्युपान्त्यप्रीकृगृज्ञः क इति केन सिध्यतः । सत्यम् । तत्र कर्तेवार्थ इह तु
 संप्रदानाच्चान्यत्रोणादय इत्यर्थभेदः । असर्वविषयत्वं वानयोर्ज्ञाप्यते । यथा । अदेः
 परोक्षायां वा घस्लादेशवचनेन घसेः । एवमन्यत्रापि स्वयमभ्यूहम् ॥ दुरपूर्वात् इणो
 लुक् च । दूरं विप्रकृष्टम् ॥ गवतेर्वृद्धिश्च । गौरोवदातः ॥ विपूर्वात् पातेर्लुक् च । विप्रो
 ब्राह्मणः । विविधं प्रातीति वा विप्रः ॥ गुपच् व्याकुलत्वे । आदेः कत्वं च । कुप्रं
 गहनं गृहाच्छादनं च ॥ द्योश्चि गतिवृद्धयोः । अकारो भोन्तश्च । श्रभ्रं विलमाकाशं
 च ॥ आपृट् व्याप्तौ । अभादेशश्च । अभ्रं मेघः ॥ धूग्श् कम्पने । मोन्तश्च । धू-
 श्रो वर्णविशेषः ॥ अहुङ् गतौ । धश्च । अन्ध्रः क्षत्रजातिः ॥ रधेः स्वराच्चोन्तश्च ।
 रन्ध्रं छिद्रम् ॥ जिहन्धैपि दीप्तौ । अस्य च तालव्यादिशिलश्चादिः । शिलिन्ध्रमु-
 ज्जिद्विशेषः ॥ ओणर्देशश्च । ओङ्ः क्षत्रजातिः ॥ पुणेः स्वराच्चोन्तो ङश्च । पुण्डेर्वा रू-
 पम् । पुण्डः क्षत्रजातिस्तिलकश्च ॥ तिजेर्वो दीर्घश्च तीवतेर्वा । तीव्रस्तीक्ष्ण उत्कृष्टश्च ॥
 नियो वोन्तश्च नीवतेर्वा । नीव्रं गृहच्छदिरुपान्तः ॥ द्यैङ् ईत्वं यलोपो घञान्तः ।
 शीघ्रस्त्ववर्तितः ॥ उवेरुषेर्वा गः किञ्च । उग्रो रुद्रो रौद्रश्च ॥ तुर्वीत् व्यथने । गः
 किञ्च । तुग्रं शृङ्गम् ॥ भुजंप् पालनाभ्यवहारयोः । गः किञ्च । भुग्रो रश्मिस-
 मूहः ॥ णिदु कुत्सायाम् । किञ्चलोपश्च । निद्रा स्वापः ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् ।
 दोन्तश्च । तन्द्रालस्यम् ॥ षट् विशरणगत्यवसादनेषु । अस्य स्वराच्चोन्तो वृद्धिश्च ।
 सान्द्रं घनम् ॥ गुदेः स्वराच्चोन्तश्च । गुन्द्रा जलतृणविशेषः ॥ राजे रञ्जेर्वा
 किञ्च इच्चोपान्त्यस्य । रिञ्जो नायकः ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ३९६ ॥

ऋछिचटिवटिकुटिकटिवटिमठचडिशीकृशीभृकदिबदिकन्दिमन्दि-

सुन्दिमन्थिमञ्जिपञ्जिपिञ्जिकमिसमिचमिवमिभ्रम्यमिदेवि-

वासिकास्यार्तिजीविबर्बिकुशुदोररः ॥ ३९७ ॥

एभ्योरः प्रत्ययो भवति ॥ ऋछत् इन्द्रियप्रलयमूर्तिभावयोः । ऋच्छरस्त्व-
 रावान् । ऋच्छरा वेद्या कुलटा त्वराङ्गुलिश्च ॥ चटण् भेदे । चटरस्तस्करः ॥

वट वेष्टने । वटरो मधुकण्डरा ॥ कुटत् कौटिल्ये । कोटरं छिद्रम् । बाहुलका-
 द्रुणः ॥ कठ कृच्छ्रजीवने । कठरो दरिद्रः ॥ वठ स्थौल्ये । वटरो मूर्खो बृहद्देश्च ॥
 मठ मदनवासयोश्च । मठर ऋषिरज्ञानी गोत्रमलसश्च ॥ अड उद्यमे । अडरो
 वृक्षः ॥ शीकृड् सेचने । शीकरो जललवसेकः ॥ शीभृड् कत्थने । शीभरो ह-
 स्तिहस्तमुक्तो जललवसेकः ॥ कदिः सौत्रः । कदरो वृक्षविशेषः ॥ बद स्थैर्ये । ब-
 दरी फलवृक्षः ॥ कदुड् वैक्लव्ये । कन्दरो गिरिगर्तः ॥ मदुड् स्तुत्यादौ । मन्दरः
 शैलः ॥ सुन्दिः सौत्रः शोभायाम् । सुन्दरो मनोज्ञः ॥ मन्थश्च विलोडने । म-
 न्थरो मन्दः खर्वश्च ॥ मञ्जिपञ्जी सौत्रौ । मञ्जर्याम्नादिशिखा । गौरादित्वाङ्गी ॥
 पञ्जरः शुकाद्यवरोधसञ्च ॥ पिजुण् हिंसाबलदाननिकेतनेषु । पिञ्जरः पिशङ्गः ॥
 कमूड् कान्तौ । कमरो मूर्खः कार्मुकं कोमलश्चौरः कान्तश्च ॥ पम वैक्लव्ये । स-
 मरः संप्रामः ॥ चमू अदने । चमर आरण्यपशुः ॥ टुवमू उद्गिरणे । वमरो
 दुर्मेधाः ॥ भ्रमूच अनवस्थाने । भ्रमरः षट्पदः ॥ अम गतौ । अमरः सुरः ॥ दे-
 वृड् देवने । देवरः प्रत्यनुजः ॥ वसं निवासे । गौ । वासरो दिवसः कामोभिः
 प्रावृट् च । अन्ये वाशिच् शब्दे । इत्यस्मादपि तालव्यान्तादिच्छन्ति । वाशरोभि-
 र्मेघो दिवसश्च ॥ कासृड् शब्दकुत्सायाम् । कासरो महिषः ॥ कंक् गतौ । अररः
 कपाटो बुधो भ्रमणो गृहं हरणं शलाका च ॥ जीव प्राणधारणे । जीवरो दीर्घा-
 युः ॥ बर्व गतौ । बर्वरो मेच्छजातिः । बर्वरी कुञ्चिताः केशाः ॥ कुंक् शब्दे । कवरो
 वर्णः । कवरी वेणिः ॥ शुं गतौ । शवरो मेच्छजातिः । शव गतौ । इत्यस्यान्ये ॥
 टुदुंट् उपतापे । दवरो गुणः ॥ ३९७ ॥

अवेर्ध् च वा ॥ ३९८ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्मादरः प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो वा
 भवति ॥ अधरो हीन उपरिभावस्य प्रतियोगी दन्तच्छदश्च ॥ अवरः परप्रतियोगी
 ॥ ३९८ ॥

मृद्युन्दिपिठिकुरिकुहिभ्यः कित् ॥ ३९९ ॥

एभ्यः किदरः प्रत्ययो भवति ॥ मृदश्च क्षोदे । मृदरो व्याधिरतिकायः
 क्षोदश्च ॥ उन्दैप् क्रेदने । उदरं जठरं व्याधिश्च ॥ पिठ हिंसासंक्लेशयोः । पिठरं
 भाण्डम् ॥ कुरत् शब्दे । कुररो जलपक्षिजातिः ॥ कुहणि विस्मापने । कुहरं ग-
 म्भीरगर्तः ॥ ३९९ ॥

शाखेरिदेतौ चातः ॥ ४०० ॥

शाख् व्याप्तौ । इत्यस्मादरः प्रत्ययो [भव] त्याकारस्य च इकार-ए-कारौ भवतः ॥ शिखरमग्रम् ॥ शेखर आपीडः ॥ ४०० ॥

शपेः फ् च ॥ ४०१ ॥

शपीं आक्रोशे । इत्यस्मादरः प्रत्ययो [भवति] फकारश्चान्तादेशो भवति ॥ शफरः क्षुद्रमत्स्यः ॥ ४०१ ॥

दमेर्णिद्वा दश्च डः ॥ ४०२ ॥

दमूच् उपशमे । इत्यस्मादरः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा दकारस्य च डकारो भवति ॥ डामरो भयानकः ॥ डमरः स एव ॥ ४०२ ॥

जठरक्रकरमकरशंकरकर्परकूर्परतोमरपामरप्रामरप्राझरसगरनगरतग-

रोर्दरादरशृदरदृदरकृदरकुन्दरगोर्वराम्बरमुखरखरडहरकुञ्ज-

राजगरादयः ॥ ४०३ ॥

एते किदरप्रत्ययान्ता तिपात्यन्ते ॥ जनेष्ठ च । जठरं कोष्ठः ॥ क्रमेः क च । क्रकरो गौरतित्तिरः ॥ मङ्केर्नलोपश्च । मकरो ग्राहः ॥ शम्पूर्वात् किरते-डिच्च । शंकरो रुद्रः ॥ कृपेरुपान्त्यस्य ऊर् च वा । कर्परं कपालम् । कूर्परं कुफणी ॥ ताम्यतेरत ओच्च । तोमर आयुधम् ॥ पातेर्मोन्तश्च । पामरो ग्रामीणः ॥ प्रपूर्वात् अमतेः । प्रामरो ग्राम्यमन्दजातिः ॥ प्रपूर्वात् अत्तेर्मोन्तश्च । प्राझरो नरपशुः ॥ सहिनद्योर्ग च । सगरो द्वितीयश्चक्रवर्ती ॥ नगरं पुरम् ॥ तङ्गेर्नलोपश्च । तगरो वृक्ष-विशेषः ॥ ऊर्जः परात् दृणातेर्डित् जलुक् च । ऊर्जा बलेन दृणाति विभेति । ऊर्दरो दुर्बलः ॥ अशु बन्धने । नलुक् च । अदरं वक्षो वृक्षः संग्रामश्चञ्चुसमूहो मातृ-वाहश्च ॥ शृश् हिंसायाम् । दृश् विदारणे । अनयोर्ह्रस्वत्वं दश्चान्तः ॥ शृदरः सर्पः ॥ दृदरं विषं भयं च ॥ डुकृङ् करणे । दोन्तश्च । कृदरो वृक्षः सर्वकर्मप्रवृत्तो दस्यु-जनः कुसूलश्च ॥ कुपूर्वात् स्कुदुङ् आप्रवणे । सलोपश्च । कुकुन्दरं श्रोणीकूपकः ॥ गोपूर्वात् वृगो डित् । रश्चादिः । गोर्वरः करीषः ॥ अमेर्वोन्तश्च । अम्बरं वल्लमाकाशं च ॥ मुहेः ख च । मुखरो वाचालः ॥ खनेर्डिच्च । खरो रासभः ॥ दहेरादेर्डश्च । डहरं दृत्कमलम् ॥ कूज अव्यक्ते शब्दे । ह्रस्वत्वं स्वराच्चोन्तश्च ।

कुञ्जरो हस्ती ॥ अजेरगन्धान्तो वीभावाभावश्च । अजगरः शयुः ॥ आदिग्रहणात्
कोटराडङ्गरशाङ्गरपाण्डरवानरादयो भवन्ति ॥ ४०३ ॥

मुदिगूरिभ्यां टिद्वजौ चान्तौ ॥ ४०४ ॥

आभ्यां टिदरः प्रत्ययो [भवति] गकारजकारौ च यथासंख्यमन्तौ भ-
वतः ॥ मुदि हर्षे । मुद्गरः प्रहरणविशेषः । मुद्गरी स्त्री ॥ गूरैचि गतौ । गूर्जरः
सौराष्ट्रादिः । गूर्जरी स्त्री ॥ ४०४ ॥

अग्यञ्जिमदिमन्दिकङ्किसिकासिमृजिकञ्जिकलिमलिक-

चिभ्य आरः ॥ ४०५ ॥

एभ्य आरः प्रत्ययो भवति ॥ अग कुटिलायां गतौ । अगारं वेश्म ॥
अगु गतौ ॥ अङ्गारो निर्वातज्वालो निर्वाणश्चोल्मुकावयवो भूमिष्ठतश्च ॥ मदैच्
हर्षे । मदारः पानशौण्डो चराहो हस्त्यलसश्च ॥ मदुङ् स्तुत्यादौ । मन्दारो वृक्षविशे-
षः ॥ कडत् मदे । कडारः पिङ्गलो विषमदशनश्च ॥ कस गतौ । कसारो
हिंसः ॥ कसुङ् शब्दकुत्सायाम् । कासारः पल्वलम् ॥ मृजौक् शुद्धौ । मार्जारो
विडालः ॥ कञ्जिः सौत्रः । कञ्जारः कुसूलजातिर्यूपो व्यञ्जनं च ॥ कलि श-
ब्दसंख्यानश्रेः । कलारो विषमरूपः ॥ मलि धारणे । मलारोलसः । मलमिवारातो
दोस्येति [?] वा मलारः ॥ कचि बन्धने । कचारोपनेयतृणवुसपांशुविकारः
॥ ४०५ ॥

त्रः कादिः ॥ ४०६ ॥

तृ प्लवनतरणयोः ॥ इत्यस्मात्ककारादिरारः प्रत्ययो भवति ॥ तर्कारो
वृक्षः ॥ ४०६ ॥

कृगो मादिश्च ॥ ४०७ ॥

करोतेर्मकारादिः ककारादिधारः प्रत्ययो भवति ॥ कर्मारो लोहकारः ॥
कर्कारो वृक्षः ॥ ४०७ ॥

तुषिकुठिभ्यां कित् ॥ ४०८ ॥

आभ्यां किदारः प्रत्ययो भवति ॥ तुषेच् तुष्टौ । तुषारो हिमम् ॥ कुठिः
सौत्रः । कुठारः परशुः ॥ ४०८ ॥

कमेरत उच्च ॥ ४०९ ॥

कमूङ् कान्तौ । इत्यस्मादारः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च उकारो भवति ॥ कुमारो महासेनोभ्रष्टो बालश्च ॥ ४०९ ॥

कनेः कोविदकर्बुदकाञ्चनाश्च ॥ ४१० ॥

कनै दीप्यादौ । इत्यस्मादारः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च कोविद कर्बुद काञ्चन इत्यादेशा भवन्ति ॥ कोविदारः । कर्बुदारः । काञ्चनारश्च वृक्षविशेषाः ॥ ४१० ॥

द्वारशृङ्गारभृङ्गारकङ्गारकान्तारकेदारखारडादयः ॥ ४११ ॥

एत आरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ उभत् पूरणे । द्वादेशश्च । द्वारं द्वाः ॥ अयतेस्तालव्यादिः शृङ्गश्च । शृङ्गारो रसविशेषो विदग्धता च ॥ भृगो भृङ् च । भृङ्गारो हस्तिमुखाकारगलन्तिका ॥ कलेर्हश्च स्वरात्परः । कङ्गारमुत्पलविशेषः ॥ कमेस्तोन्तो दीर्घश्च । कान्तारमरण्यम् ॥ कदेः सौत्रस्यात एच्च । केदारो वपः ॥ खनेर्डिच्च । खारी चतुर्द्वेणम् । खारडिति टकारो ड्यर्थः ॥ आदिग्रहणात् शिशु-मारादयोपि भवन्ति ॥ ४११ ॥

मदिमन्दिचन्दिपदिखदिसहिवहिकुसृभ्य इरः ॥ ४१२ ॥

एभ्य इरः प्रत्ययो भवति ॥ मदैच् हर्षे । मदिरा सुरा ॥ मदुङ् स्तु-त्यादौ । मन्दिरं वेदम नगरं च ॥ चदु दीप्याह्लादयोः । चन्दिरश्चन्द्रमा हस्ती च । चन्दिरं चन्द्रिकावज्जलं च ॥ पदिच् गतौ । पदिरो मार्गः ॥ खद हिंसायां च । खदिरो वृक्षविशेषः ॥ पहि मर्षणे । सहिरः पर्वतः ॥ वहीं प्रापणे । वहि-रो बलीवर्दः ॥ कुक् शब्दे । कविरोक्षिकोणः ॥ सं गतौ । सरिरं जलम् । ल-त्वे । सलिलम् ॥ ४१२ ॥

शवशशेरिच्चातः ॥ ४१३ ॥

आभ्यामिरः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च इकारो भवति ॥ शव गतौ । तालव्यादिः । शिविरं सैन्यसंनिवेशः ॥ शश भुतिगतौ । शिशिरं शीतलमृतुश्च ॥ ४१३ ॥

अन्येः शिथ् च ॥ ४१४ ॥

अथुङ् शैथिल्ये । इत्यस्मादिरः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च शिथ् इत्यादेशो भवति ॥ शिथिरं श्रथम् । लत्वे । शिथिलम् ॥ ४१४ ॥

अशोणित् ॥ ४१५ ॥

अश्रोतेरश्रातेर्वा णिदिरः प्रत्ययो भवति ॥ आशिरो विष्णुरादित्यश्च ।
प्राशिरो ब्रह्माशी ॥ ४१५ ॥

शुषीषिवन्धिरुधिरुचिमुचिमुहिमिहितिमिमुदिखिदिछिदि-

भिदिस्थाभ्यः कित् ॥ ४१६ ॥

एभ्यः किदिरः प्रत्ययो भवति ॥ शुषच् शोषणे । शुषिरं छिद्रम् ॥ इ-
षत् इच्छायाम् । इषिरं तृणम् । इषिरोमिराहारः क्षिप्रः सेव्यश्च ॥ बन्धंश्च बन्धने ।
बधिरः श्रुतिविकलः ॥ रुधुंषी आवरणे । रुधिरं द्वितीयो धातुः ॥ रुचि अभि-
प्रीत्यां च । रुचिरं दयितं दीप्तिमच्च ॥ मुचुंती मोक्षणे । मुचिरो धर्मः सूर्यो मेघ-
श्च ॥ मुहौच् वैचित्त्ये । मुहिरः कन्दर्पः सूर्यश्च । मुहिरं तमः ॥ मिहं सेचने ।
मिहिरो मेघः सूर्यश्च । मिहिरं तोयम् ॥ तिमच् आर्द्रभावे । तिमिरं तमस्तोयं
रोगश्च कश्चित् ॥ मुदि हर्षे । मुदिरो मेघः सूर्यश्च ॥ खिदन्त् परिघाते । खिदिर-
खासस्तस्करश्च ॥ छिदुंषी द्वैधीकरणे । छिदिर उन्दुरोमिश्च । छिदिरं शस्त्रम् ॥
भिदुंषी विदारणे । भिदिरोशनिर्भेदश्च ॥ छां गतिनिवृत्तौ । स्थिरोचलः ॥ ४१६ ॥

स्थविरपिटिरस्फिराजिरादयः ॥ ४१७ ॥

एते किदिरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । तिष्ठतेर्वान्तो ह्रस्वश्च । स्थविरो वृद्धः ॥
पचतेरत इत्वं ठश्च । पिटिरं साधनभाण्डम् ॥ स्फायतेर्डिच्च । स्फिरः स्फारो
वृद्धिश्च ॥ अजेर्वाभावाभावश्च । अजिरमङ्गलं नगरं देवो वेदम च ॥ आदिग्रहणा-
दन्येपि ॥ ४१७ ॥

कृशृपृपूग्मञ्जिकुटिकटिपटिकण्डिशौण्डिहिसिभ्य ईरः ॥ ४१८ ॥

एभ्य ईरः प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । करीरो वनस्पतिविशेषो वंशा-
द्यङ्कुरश्च ॥ शृश् हिंसायाम् । शरीरं वपुः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । परीरं बलं
लाङ्गलमुखं च ॥ पूग्श् पवने । पवीरं रङ्गस्थानं फलं पवित्रं बीजावपनं च ॥
मञ्जिः सौत्रः । मञ्जीरं नूपुरः ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुटीरमालयः कर्कटकश्चन्द्रा-
भयराशिश्च । कोटीरं मुकुटः । बाहुलकाद्गुणः ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटीरं
जनपदो जघनं जलं च ॥ पट गतौ । पटीरः कन्दर्पः । पटीरं कार्मुकं स्फिक्
च ॥ कडु मदे । कण्डीरं हरितकम् ॥ शौडृ गर्भे । शौण्डीरो गर्वितः सत्त्ववा-
न्तीक्षश्च ॥ हिंसुप् हिंसायाम् । हिंसीरः आपदो हिंसश्च ॥ ४१८ ॥

घसिवशिपुटिकुरिकुलिकाभ्यः कित् ॥ ४१९ ॥

एभ्यः किदीरः प्रत्ययो भवति ॥ घसृ अदने । क्षीरं दुग्धं मेघश्च ॥ व-
शक् कान्तौ । उशीरं वीरणीमूलम् ॥ पुटत् संश्लेषणे । पुटीरः कूर्मः ॥ कुरत् शब्दे ।
कुरीरं मैथुनं वेदम च । कुरीरो मालाविशेषः कम्बलश्च ॥ कुल बन्धुसंस्त्या-
नयोः । कुलीरः कर्कटः ॥ कैं शब्दे । कीरः शुकः कादमीरकश्च ॥ ४१९ ॥

कशेर्मोन्तश्च ॥ ४२० ॥

कश शब्दे । इत्यस्मात्तालव्यान्तादीरः प्रत्ययो [भवति] मथान्तो भवति ॥
कदमीरा जनपदः ॥ ४२० ॥

वनिवपिभ्यां णित् ॥ ४२१ ॥

आभ्यां णिदीरः प्रत्ययो भवति ॥ वन भक्तौ । वानीरो वेतसः ॥ डुवपीं
बीजसंताने । वापीरो मेघोमोघनिष्पत्ति च क्षेत्रम् ॥ ४२१ ॥

जम्बीराभीरगभीरगम्भीरकुम्भीरभडीरभण्डीरडिण्डीर-

किर्मीरादयः ॥ ४२२ ॥

एत ईरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ जनेर्वोन्तश्च । जम्बीरो वृक्षविशेषः ॥
आमोतेर्भश्च । आभीरः शूद्रजातिः ॥ गमेर्भः स्वरान्नस्तु वा । गभीरोगाधोचपलश्च ।
गम्भीरः स एव ॥ स्कुम्भेः सौत्रात्सलोपश्च । कुम्भीरो जलचरः ॥ भडुङ् परिभा-
षणे । अस्य नलुक् च वा । भडीरो भण्डीरश्च योद्धवचने ॥ डीडो डित् । द्वि-
त्वं पूर्वस्य नोन्तश्च । डिण्डीरः फेनः ॥ किरो मोन्तश्च । किर्मीरः कर्बुरः ॥
आदिग्रहणात् तूणीरनासीरमन्दीरकरवीरादयो भवन्ति ॥ ४२२ ॥

वाश्यसिवासिमसिमथ्युन्दिमन्दिचतिचङ्क्यङ्किर्बिच-

किबन्धिभ्य उरः ॥ ४२३ ॥

एभ्य उरः प्रत्ययो भवति ॥ वाशिच् शब्दे । वाशुरः शकुनिर्गर्दभश्च । वाशु-
रा रात्रिः ॥ असूच् क्षेपणे । असुरो दानवः ॥ वासण् उपसेवायाम् । वासुरा रात्रिः ॥
मसैच् परिणामे । मसुरा पण्यस्त्री । मसुरं चर्मासनं धान्यविशेषश्च ॥ मथे
विलोडने । मथुरा नगरी ॥ उन्दैप् क्लेदने । उन्दुरो मूषिकः ॥ मडुङ् स्तुत्यादौ ।
मन्दुरा वाजिशाला ॥ चतेग् याचने । चतुरो त्रिदग्धः ॥ चङ्किः सौत्रः । चङ्कति चेटते ।
चङ्कुरो रथोनवस्थितश्च ॥ अकुङ् लक्षणे । अङ्कुरः प्ररोहस्तरुप्रतानभेदश्च । घञ्यु-
पसर्गस्य बहुलमिति बहुलवचनाद्दीर्घत्वे । अङ्कुरः ॥ कर्ब गतौ । कर्बुरः शबलः ॥

चकि तृतिप्रतीघातयोः । चकुरो दशनः ॥ बन्धंश्च बन्धने । बन्धुरो मनोज्ञो
नम्रश्च ॥ ४२३ ॥

मङ्गेर्नलुक् वोच्चास्य ॥ ४२४ ॥

मकुङ् मण्डने । इत्यस्मादुरः प्रत्ययो [भवति] नकारस्य लुक् अकारस्य
च उकारो वा भवति ॥ मुकुर आदर्शो मुकुलं च । मकुर आदर्शः कल्को
बालपुष्पं च ॥ ४२४ ॥

विधेः कित् ॥ ४२५ ॥

विधत् विधाने । इत्यस्मात्किदुरः प्रत्ययो भवति ॥ विधुरं वैशसम् ॥ ४२५ ॥

श्वशुरकुकुन्दुरददुरनिचुरप्रचुरचिकुरकुकुरकुर्कुरशर्कुर-

नूपुरनिष्ठुरविधुरमधुरवागुरादयः ॥ ४२६ ॥

एते किदुरप्रत्ययान्ता निरात्यन्ते । आशुपूर्वात् शुपूर्वाद्वा अभ्रोतेरभ्रतेर्वा
आकारलोपश्च । श्वशुरो जम्पत्योः पिता ॥ कुपूर्वात् स्कुदुङ् आप्रवणे । इत्यस्मा-
त्सलुक् च । कुकुन्दुरौ नितम्बकूपौ ॥ दृणातेर्दोन्तश्च । ददुरो मण्डूको मेघश्च ॥
निपूर्वात्प्रपूर्वात् चिनोतेश्वरतेर्वा ङिच् । निचुरस्तरुविशेषः । लत्वे । निचुलः ॥
प्रचुरं प्रायः ॥ चकेरिच्चास्य । चिकुरं युवतीनामीषन्निमीलितमक्षि । चिकुराः
केशाः ॥ कुकेः कोन्तो वा । कुकुरो यादवः ॥ कुकुरः श्वा ॥ किरः कुर-
कोन्तश्च । कुर्कुरः श्वा ॥ शृश् हिंसायाम् । गुणः कोन्तश्च । शर्कुरस्तरुणः ॥
णूत् स्तवने । पोन्तश्च । नूपुरस्तुलाकोटिः ॥ निपूर्वात् तिष्ठतेः । निष्ठुरः कर्कशः ।
निष्ठुरं काहलम् ॥ व्यथोर्विथ् च । व्यथन्तेस्माज्जना इत्यपादानेपि । विधुरो राक्षसः ॥
मदिवात्योर्गोन्तश्च । मधुरो मत्स्यविशेषः ॥ वागुरा मृगानायः ॥ आदिग्रहणात्
मन्यतेर्धश्च । मधुरो रसविशेष इत्यादि ॥ ४२६ ॥

मीमसिपशिखटिखडिखार्जिकर्जिसर्जिकृपिवल्लिमाण्डिभ्य ऊरः ॥ ४२७ ॥

एभ्य ऊरः प्रत्ययो भवति ॥ मीङ्च् हिंसायाम् । मयूरः शिखी । मद्यां
रौति मयूर इति पृषोदरादिषु संज्ञाशब्दानामनेकधा व्युत्पत्तिं लक्षयति ॥ मसैच्
परिणामे । मसूरोवरधान्यजातिश्चर्मसनं च ॥ पशिः सौत्रः । पश्यते गम्यत इति
पशूरो पामः ॥ खट् काङ्क्षे । खटूरो मणिविशेषः ॥ खडण् भेदे । खडूरः खुर-
लीस्थानम् ॥ खर्ज मार्जने च । खर्जूरो वृक्षविशेषः ॥ कर्ज व्यथने । कर्जूरः स
एव मलिनश्च ॥ सर्ज अर्जने । सर्जूरुहः ॥ कृपौङ् सामर्थ्ये । कर्पूरो गन्धद्रव्य-
म् ॥ वल्लि संवरणे । वल्लूरो शुष्कमांसम् ॥ मडु भूषायाम् । मण्डूरो धातुवि-
शेषः ॥ ४२७ ॥

महिकणिचण्यणिपन्यलितलिमलिशलिभ्यो णित् ॥ ४२८ ॥

एभ्यो णिदूरः प्रत्ययो भवति ॥ मह पूजायाम् । माहूरः शैलः ॥ कण गतौ । काणूरो नागः ॥ चण हिंसादानयोश्च । चाणूरो मल्लो विष्णुहृतः ॥ अण शब्दे । आणूरो ग्रामः ॥ पल गतौ । पालूरं नाम नगरमन्धराज्ये ॥ अली भूषणादौ । आलूरो विटः ॥ तलण् प्रतिष्ठायाम् । तालूरो जलावर्तः ॥ मलि धारणे । मालूरो दानवो बिल्वश्च ॥ शल गतौ । शालूरो दर्दुरः ॥ ४२८ ॥

स्थाविडेः कित् ॥ ४२९ ॥

आभ्यां किदूरः प्रत्ययो भवति ॥ छां गतिनिवृत्तौ । स्थूरो वटार उच्चश्च । स्थूरा जङ्घाप्रदेशः ॥ विड आक्रोशे । विडूरो बालवाये ग्रामः ॥ ४२९ ॥

सिन्दूरकर्चूरपत्तूरधुत्तूरादयः ॥ ४३० ॥

एत ऊरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ स्यन्देः सिन्द् च । सिन्दूरं चीनपिष्टः ॥ करोतेश्चोन्तश्च । कर्चूर औषधविशेषः ॥ पतेस्तोन्तश्च । पत्तूरं गन्धद्रव्यम् ॥ धुवो द्विरुक्तस्तोन्तो ह्रस्वश्च । धुत्तूर उन्मत्तकः । दधातेर्धत्तूरमित्यन्ये ॥ आदिग्रहणात् कस्तूरहारहूरादयो भवन्ति ॥ ४३० ॥

कुगुपतिकथिकुथिकठिकुठिकुठिगडिगुडिमुदिमूलिदं-

शिभ्यः केरः ॥ ४३१ ॥

एभ्यः किदेरः प्रत्ययो भवति ॥ कुंङ् शब्दे । कुबेरो धनदः ॥ गुंत् पुरी-
योत्सर्गे । गुवेरं युद्धम् ॥ पलू गतौ । पतेरः पक्षी पवनश्च ॥ कथण् वाक्यप्रबन्धे ।
कथेरः कथकः कुहकः शकुन्तश्च ॥ कुथच् पूतिभावे । कुथेरः शिडाकीसंभारः ॥
कठ कृच्छ्रजीवने । कठेरो दरिद्रः ॥ कुठिः सौत्रः । कुठेरो निःसृतसारोर्जक-
श्च ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुटरः शठः ॥ गड सेचने । गडेरो मेघः प्रस्रवणशील-
श्च ॥ गुडत् रक्षायाम् । गुडेरो राजा पण्यं च बालभक्ष्यम् ॥ मुदि हर्षे । मुदेरो
मूर्खः ॥ मूल प्रतिष्ठायाम् । मूलेरो वनस्पतिः । मूलेरं पण्यम् ॥ दंशं दशने ।
दशेरः सर्पः सारमेयो जनपदश्च ॥ ४३१ ॥

शतेरादयः ॥ ४३२ ॥

शतेर इत्यादयः शब्दाः केरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ शदूं शातने ।
तश्च । शतेरो वायुस्तुषारश्च ॥ आदिग्रहणात् गुधेरशृङ्गवेरनालिकेरादयो
भवन्ति ॥ ४३२ ॥

कठिचकिसहिभ्य ओरः ॥ ४३३ ॥

एभ्य ओरः प्रत्ययो भवति ॥ कठ कृच्छ्रजीवने । कठोरोमृदुश्चिरन्तनश्च ॥
चक तृप्तौ । चकोरः पक्षिविशेषः पर्वतविशेषश्च ॥ वहि मर्षणे । सहोरो विष्णुः
पर्वतश्च ॥ ४३३ ॥

कोरचोरमोरकिशोरघोरहोरादोरादयः ॥ ४३४ ॥

कोर इत्यादयः शब्दा ओरप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कायतेश्चरतेर्भ्रियतेश्च
डिच्च । कोरो बालपुष्पम् ॥ चोरस्तस्करः ॥ मोरो मयूरः ॥ कृशेरिच्चोपान्त्यस्य ।
किशोरस्तरुणो बालाश्च ॥ हन्तेर्डित् घश्च । घोरं कष्टम् । हंग् हरणे । होरा निमि-
त्तवादिनां चक्रेखा ॥ डुदाङ्क् दाने । दौच् छेदने वा । दोरः कटिसूत्रं तन्तुगु-
णश्च ॥ आदिप्रहणादन्येपि ॥ ४३४ ॥

किगृवृभ्यः करः ॥ ४३५ ॥

एभ्यः करः प्रत्ययो भवति ॥ किः सौत्रः । केकरो वक्रदृष्टिः ॥ शृश्
हिंसायाम् । शर्करा मत्स्यण्डिकादिः कर्कशः क्षुद्रपाषाणावयवश्च ॥ वृग् वरणे ।
वर्करश्चागशिशुः ॥ ४३५ ॥

सूपुषिभ्यां कित् ॥ ४३६ ॥

आभ्यां कित्करः प्रत्ययो भवति ॥ पूत् प्रेरणे । सूकरो वराहः ॥ पुष
पुष्टौ । पुष्करं पद्मं तूर्यमुखं हस्तिहस्ताग्रमाकाशं मुरजस्तीर्थनाम च ॥ ४३६ ॥

अनिकाभ्यां तरः ॥ ४३७ ॥

आभ्यां तरः प्रत्ययो भवति ॥ अनक् प्राणने । अन्तरं बहिर्योगोपसंग्या-
नयोदिच्छद्रमध्यविरहविशेषेषु च ॥ कै शब्दे । कातरो भीरुः ॥ ४३७ ॥

इण्पूभ्यां कित् ॥ ४३८ ॥

आभ्यां कित्तरः प्रत्ययो भवति ॥ इण्क् गतौ । इतरो निर्दिष्टप्रतियोगी ॥
पूण् पवने । पूतरो जलजन्तुः ॥ ४३८ ॥

मीज्यजिमामद्यशौवसिकिभ्यः सरः ॥ ४३९ ॥

एभ्यः सरः प्रत्ययो भवति ॥ मीङ्क् हिंसायाम् । मेसरो वर्णविशेषः ॥
जि अभिभवे । जेसरः शूरः ॥ अज क्षेपणे च । वेसरोश्चतरः । वेसु गतौ ।
इत्यस्य वा जठरेत्यादिनिपातनादरेरूपम् ॥ माङ् माने । मासर आयामः ॥ म-
दैच् हर्षे । मत्सरः क्रोधविशेषः ॥ अशौटि व्याप्तौ । अक्षरं वर्णो मोक्षपदमाका-

शं च । अक्षेर्वारिरूपम् ॥ वसं निवासे । वत्सरः संवत्सरः परिवत्सरोनुवत्सरो-
नुसंवत्सरो विवत्सर उद्वत्सरो वर्षाभिधानानि । इडामानेन वसन्त्यत्र कालाव-
यवा इति । इड्वत्सरः । इडया मानेन वसन्त्यत्र वा । इडावत्सरो वर्षविशेषा-
भिधाने ॥ परिवत्सरादीन्यपि वर्षविशेषाभिधानानीत्येके ॥ कि इत्यदादौ स्मर-
न्ति । केसरः सिंहसटः पुष्पावयवो वकुलश्च । बाहुलकान्न षत्वम् ॥ ४३९ ॥

कृधूतन्यृषिभ्यः कित् ॥ ४४० ॥

एभ्यः कित्सरः प्रत्ययो भवति ॥ डुहृङ् करणे । कृसरः कृसरा वा वि-
लेपिकाविशेषो वर्णविशेषश्च ॥ धूत् विधूनने । धूसरो भिन्नवर्णो वायुर्धान्यवि-
शेषश्च ॥ तनूयी विस्तारे । तसरः कौशेयसूत्रम् ॥ ऋषैत् गतौ । ऋक्षरः कण्टक
ऋत्विक् च । ऋक्षरा तोयधारा ॥ ४४० ॥

कृगृशृदृवृगृचतिखटिकटिनिषादिभ्यो वरट् ॥ ४४१ ॥

एभ्यश्चिह्नरः प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । कर्वरो व्याघ्रो विष्किरोञ्ज-
लिश्च । कर्वरी भूमिः शिवा च ॥ गृत् निगरणे । गर्वरोहंकारो महिषश्च । गर्वरी
महिषी संध्या च ॥ शृश् हिंसायाम् । शर्वरः सायाह्नो रुद्रो हिंसश्च । शर्वरं
तमोन्नं च । शर्वरी रात्रिः ॥ दृश् विदारणे । दर्वरं वज्रम् । दर्वरी सेवा ॥
वृगृट् वरणे । वर्वरः कामश्चन्दनं केशविशेषो लुब्धकश्च । वर्वरी नदी भार्या च ॥
चतेग् याचने । चत्वरं चतुष्पथमरण्यं च । चत्वरी रथ्या देवता वेदिश्च ॥ खट
काङ्गे । खट्वरं रससंकीर्णशाकपाकः ॥ कटे वर्षावरणयोः । कट्वरो व्यालाश्च ॥
कट्वरी दधिविकारः ॥ पट्वं विशरणादौ । निपूर्वात् । निषद्वरः कर्दमो वह्निः कर्मकरः
कन्दर्प इन्द्रश्च । निषद्वरमासनम् । निषद्वरी प्रपा रात्रिः प्रमदेन्द्राणी च ॥ ४४१ ॥

अश्रोतेरीच्चादेः ॥ ४४२ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्माद्वरट् प्रत्ययो [भवति] ईकारश्चादेर्भवति ॥
ईश्वरो विभुः । ईश्वरी स्त्री ॥ ४४२ ॥

नीमीकुतुचेर्दीर्घश्च ॥ ४४३ ॥

एभ्यो वरट् प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्चैषां भवति ॥ णीङ् प्रापणे । नीवरः
पुरुषकारः ॥ मीङ् हिंसायाम् । मीवरो हिंस्रः समुद्रश्च ॥ कुङ् शब्दे । कू-
वरो रथावयवः ॥ तुङ् वृत्त्यादौ । तूवरो मन्ददमभुरजननीकश्च ॥ चिङ् च-
यने । चीवरं मुनिजनवासो निःसारकन्या च ॥ ४४३ ॥

तीवरधीवरपीवरछित्वरछत्वरगह्वरोपह्वरसंयद्गरोदुम्बरादयः ॥ ४४४ ॥

एते वरट्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । तिम्यतेस्ती च तीवतेर्वा । तीवरं जलं व्यञ्जनं च ॥ ध्यायतेर्धा च । धीवरः कैवर्तः ॥ प्यायः प्यैडो वा पी च पीव-
तेर्वा किदरः । पीवरो मांसलः ॥ छिनत्तेस्तः किञ्च । छित्वरः शठो जर्जरः पि-
टकश्च ॥ छादोर्णिलुकि ह्रस्वश्च । छत्वरो निर्भर्त्सको निकुञ्जश्च । छत्वरं कुद्याहीनं
गृहं शयनप्रच्छदश्च ॥ गुह्यरोच्योतः । गह्वरं गहनं महाबिलं भयानकं प्रत्यन्त-
देशश्च ॥ उपपूर्वात् ह्यो वादेर्लुक् च । उपह्वरं संधिः समीपं रहःस्थानं च ॥
सम्पूर्वात् यमेर्दश्च । संयद्गरो रणः संयमी नृपश्च ॥ उन्देः किदुम् चान्तः । उदु-
म्बरो वृक्षविशेषः ॥ आदिग्रहणात् उम्बरशम्बरादयो भवन्ति ॥ ४४४ ॥

कडेरेवराङ्गरो ॥ ४४५ ॥

कडत् मदे । इत्यस्मादेवर अङ्गर इति प्रत्ययौ भवतः ॥ कडेवरं मृत-
शरीरम् । लत्वे । कलेवरम् ॥ कडङ्गरो वनस्पतिः ॥ ४४५ ॥

त्रट् ॥ ४४६ ॥

सर्वधातुभ्यस्त्रट् प्रत्ययो भवति ॥ छदयतीति छत्तं छत्ती वा घर्मवारणम् ॥
पातीति पात्रमूर्जितगुणाधारः साध्वादिः । पात्री भाजनम् ॥ स्नायतेः । स्नात्रं स्ना-
नम् ॥ राजत इति राष्ट्रं देशः ॥ शिष्यतेनेनेति शास्त्रं ग्रन्थः ॥ असूच् क्षेपणे ॥
अस्त्रं धनुः ॥ ४४६ ॥

जिभृसृभ्रस्जिगमिनमिनश्यशिहनिविषेर्वृद्धिश्च ॥ ४४७ ॥

एभ्यस्त्रट् प्रत्ययौ [भवति] वृद्धिश्चैषां भवति ॥ जि अभिभवे । जैत्रो ज-
यनशीलः । जैत्रं द्यूतम् ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भार्त्रे पोषो यश्च भृति गृहीत्वा
वहति ॥ सं गतौ । सार्त्रमालयः ॥ भ्रस्जीत् पाके । भ्राष्ट्रमम्बरीषम् ॥ ग्लूमं गतौ ।
गान्त्रं मनः शरीरं लोकश्च ॥ णमं प्रहृत्वे । नान्त्रं शिरः शाखा वैचित्र्यं च ॥
नशौच् अदर्शने । नशो धुटीति ज्ञोन्तः । नाष्ट्रा यातुधानाः ॥ अश्रोतेरश्रुतेर्वा ।
आष्ट्रमाकाशो रश्मिश्च ॥ हनंक् हिंसागत्योः हान्त्रं रक्षो युद्धं वधश्च ॥ विष्णूकी
व्याप्तौ । वैष्टो विष्णुर्वायुश्च । वैष्ट्रं यकृच्चिदिवं वेदम च ॥ ४४७ ॥

दिवेद्यौ च ॥ ४४८ ॥

दीव्यतेस्त्रट् प्रत्ययो [भवति] द्यौ चास्यादेशो भवति ॥ द्यौत्रं त्रिदिवं ज्यो-
तिर्विमानं प्रमाणं प्रतोदश्च ॥ ४४८ ॥

समूखन्युषिभ्यः कित् ॥ ४४९ ॥

एभ्यः कित् प्रत्ययो भवति ॥ षूत् प्रेरणे । सूत्रं तन्तुः शास्त्रं च ॥ मूङ् बन्धने । मूत्रं प्रस्रावः ॥ खनूग् अवधारणे । खात्रं कूर्दालस्तडाकं मामाधानम्-
चौरकृतं च छिद्रम् ॥ उषू दाहे । उष्ट्रः क्रमेलकः ॥ ४४९ ॥

स्त्री ॥ ४५० ॥

स्यतेः सूतेः स्त्यायतेः स्तृणातेर्वा ऋट् डिच्च । स्त्री योषित् ॥ ४५० ॥

हुयामाश्रुवसिभसिगुत्रीपचिवचिधृयम्यमिमनितनिसदिष्ठादि-

क्षिक्षदिलुपिपतिधूभ्यस्त्रः ॥ ४५१ ॥

एभ्यस्त्रः प्रत्ययो भवति ॥ हुंक् दानादनयोः । होत्रं हवनम् । होत्रा ऋ-
चः ॥ यांक् प्रापणे । यात्रा प्रस्थानं यापनमुत्सवश्च ॥ मांक् माने । मात्रा प्रमाणं
कालविशेषः स्तोत्रो गणना च ॥ भ्रुट् श्रवणे । भ्रोत्रं कर्णः ॥ वसिक् आच्छा-
दने । वस्त्रं वासः ॥ भसि जुहोत्यादौ स्मरन्ति । भस्त्रा चर्ममयमावपनमुदरं च ॥
गुंङ् शब्दे । गोत्रः पर्वतः । गोत्रा पृथ्वी । गोत्रमन्वयः ॥ वींक् प्रजननादौ । वे-
त्रं वीरुद्दिशेषः ॥ डुपचीप् पाके । पक्त्रं पिउरं गार्हपत्यं च ॥ वचंक् भाषणे ।
वक्त्रमास्यं छन्दोजातिश्च ॥ धुंङ् स्थाने । धत्रौ धर्मो वृक्षो रविश्च । धत्रौ नभो
गृहसूत्रं च । धत्रौ द्यौः ॥ यमूं उपरमे । यन्त्रं शरीरसंधानमरघटादि च । अम
गतौ । अन्त्रं पुरीतत् ॥ मनिच् ज्ञाने । मन्त्रश्चन्दः ॥ तनूयी विस्तारे । तन्त्रं
प्रसारितास्तन्तवः शास्त्रं समूहः कुटुम्बं च ॥ षट् विशरणगत्यवसादनेषु । सत्त्रं
यज्ञसदो दानं छद्म योगविशेषश्च ॥ छदण् संवरणे । छदयतीति छत्त्रः शिक्षकः ॥
क्षित् निवासगत्योः । क्षेत्रं कर्षणभूमिभार्या शरीरमाकाशं च ॥ क्षदः संवरणे
सौत्रः । क्षत्तं राजबीजम् ॥ लुपूती छेदने । लोप्त्रमपहतं द्रव्यम् ॥ पतू गतौ ।
पत्तं पूर्णं यानं च ॥ धूग्श् कम्पने । धोत्रं रज्जुः ॥ ४५१ ॥

श्चित्तेर्वश्च मो वा ॥ ४५२ ॥

श्चिताङ् वर्णे । इत्यस्मात्तः प्रत्ययो [भवति] वकारस्य च मकारो वा भव-
ति ॥ इमेत्तं श्वेत्तं च रोगौ ॥ ४५२ ॥

गमेरा च ॥ ४५३ ॥

गमूं गतौ । इत्यस्मात्तः प्रत्ययो [भव] त्याकारश्चान्तादेशो भवति ॥ गात्रं
शरीरम् । गात्रा खट्वावयवः ॥ ४५३ ॥

चिमिदिशंसिभ्यः कित् ॥ ४५४ ॥

एभ्यः कित् प्रत्ययो भवति ॥ चिंद् चयने । चित्रमाध्वर्यमालेख्यं वर्ण-
श्च ॥ चिमिदाच् स्नेहने । मिच्छं सुहृत् । अमिच्छः शत्रुः । मिच्छः सूर्यः ॥ शंसू
स्तुतौ च । शस्त्रं स्तोत्रमायुधं च ॥ ४५४ ॥

पुत्रादयः ॥ ४५५ ॥

पुत्र इत्यादयः शब्दास्त्रप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पुनाति पवते वा पितृपूति-
मिति पुत्रः सुतः । यदाहुः । पूतीति नरकस्याख्या दुःखं च नरकं विदुः । पुत्राप्नो
नरकात्त्रायत इति । व्युत्पत्तिस्तु संज्ञाशब्दानामनेकधा व्याख्यानं लक्षयति ॥ आदि-
ग्रहणादन्येपि ॥ ४५५ ॥

वृग्ग्नक्षिपचिवच्यमिनमिवमित्रपिवधियजिपतिकडिभ्योत्रः ॥ ४५६ ॥

एभ्योत्रः प्रत्ययो भवति ॥ वृग्द् वरणे । वरत्रा चर्मरज्जुः ॥ गक्ष गतौ ।
नक्षत्रमश्विन्यादि ॥ दुपचीष् पाके । पचत्रं रन्धनस्थाली ॥ वचंक् भाषणे । वचत्रं
वचनम् ॥ अम गतौ । अमत्रं भाजनम् ॥ णमं प्रहृत्वे । नमत्रं कर्मरूपकरणम् ॥
टुवमू उद्विरणे । वमत्रं प्रक्षेपः ॥ डुवपीं बीजसंताने । वपत्रं क्षेत्रम् ॥ वधि बन्ध-
ने । वधत्रमायुधं वस्त्रं विषं शूरश्च ॥ यजीं देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजत्रो
यज्वा । यजत्रमग्निहोत्रम् ॥ पतू गतौ । पतत्रं बर्हि वाहनं व्योम च ॥ कडत् मदे ।
कडत्रं दाराः । लत्वे । कलत्रं दारा जघनं च ॥ ४५६ ॥

सोर्विदः कित् ॥ ४५७ ॥

सुपूर्वात् विदः कित् प्रत्ययो भवति ॥ सुषु वेत्ति विन्दति विद्यते च ।
सुविदत्रं कुटुम्बं धनं मङ्गलं च ॥ ४५७ ॥

कृतैः कृन्त च ॥ ४५८ ॥

कृतैत् छेदने । इत्यस्मादत्रः प्रत्ययो भवत्यस्य च कृन्त इत्यादेशो [भवति] ॥
कृन्तत्रो मशकः । कृन्तत्रं छेदनं लाङ्गलायं च ॥ ४५८ ॥

बन्धिवहिकटघश्यादिभ्य इत्रः ॥ ४५९ ॥

एभ्य इत्रः प्रत्ययो भवति ॥ बन्धंश्च बन्धने । बन्धित्रं मन्यः ॥ वहीं प्राप-
णे । वहित्रं वाहनं वहनं च ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटित्रं लेख्यचर्म ॥ अशौटि
व्याघ्रौ । अशश्च भोजने वा । अशित्रं रश्मिरग्निर्विविरत्नपानं च ॥ आदिग्रहणात्
लुनातेः । लवित्रं कर्मद्रव्यम् ॥ पुनातेः । पवित्रं मङ्गल्यम् ॥ भटतेः । भटित्रं

शूले पक्कमांसम् ॥ कडतेः । कडित्रं कडित्रमेव ॥ अमतेः । अमित्रो रिपुः ॥
इत्यादिः ॥ ४५९ ॥

भृगूवदिचरिभ्यो णित् ॥ ४६० ॥

एभ्यो णिदित्रः प्रत्ययो भवति ॥ भू सत्तायाम् । भावित्रं त्रैलोक्यं निधानं
भद्रं च ॥ गृत् निगरणे । गारित्रं नभोजपानमाचार्यश्च ॥ वद व्यक्तायां वाचि ।
वादित्रमातोद्यम् ॥ चर भक्षणे च । चारित्रं वृत्तं स्थित्यभेदश्च ॥ ४६० ॥

तनितृलापात्रादिभ्य उत्रः ॥ ४६१ ॥

एभ्य उत्रः प्रत्ययो भवति ॥ तनूयी विस्तारे । तनुत्रं कवचम् ॥ तृ प्लव-
नतरणयोः । तरुत्रं प्लवो घासहारी च ॥ लाक् आदाने । लोत्रमपहतद्रव्यम् ॥
पां पाने । पोत्रं हलसूकरयोर्मुखम् ॥ त्रैङ् पालने । त्रोत्रमभयक्रिया ॥ आदिप्र-
हणात् वृणोतेः । वरुत्रमभिप्रेतम् ॥ इत्यादयः ॥ ४६१ ॥

शामाद्याशक्यम्ब्यमिभ्यो लः ॥ ४६२ ॥

एभ्यो लः प्रत्ययो भवति ॥ शौच् तक्षणे । शाला सभा ॥ माक् माने ।
माला सक् ॥ श्यैङ् गतौ । श्यालः पत्नीभ्राता ॥ शकुंट् शक्तौ । शक्नो मनोज्ञ-
शनौ मधुरवाक् शक्तश्च ॥ अबुङ् शब्दे । अम गतौ । अम्बोम्लश्च रसः ॥ ४६२ ॥

शुकशीमूभ्यः कित् ॥ ४६३ ॥

एभ्यः किल्लः प्रत्ययो भवति ॥ शुक गतौ । शुक्लः सितो वर्णः ॥ शीड्क्
स्वप्ने । शीलं स्वभावो व्रतं धर्मः समाधिश्च ॥ मूङ् बन्धने । मूलं वृक्षपादावयव
आदिर्हेतुश्च ॥ ४६३ ॥

भिल्लाच्छभल्लसौविदल्लादयः ॥ ४६४ ॥

भिल्लादयः शब्दाः किल्लप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ भिदेर्लश्च । भिल्लोन्त्य-
जातिः ॥ अच्छपूर्वात् भलेः । अच्छभल्ल ऋक्षः ॥ छपूर्वात् विदेरलोन्तः सोश्च वृद्धिः ।
सौविदल्लः कञ्चुकी ॥ आदिप्रहणात् अल्लपल्लीरल्लादयोपि भवन्ति ॥ ४६४ ॥

मृदिकन्दिकुण्डिमण्डिमङ्गिपटिपाटिशकिक्वेवृदेवृकमियमिशलिकलि-

पलिगुभ्वन्चिचिचपिवहिदिहिक्वहितृसृपिशि-

तुसिकुस्यनिद्रमेरलः ॥ ४६५ ॥

एभ्योलः प्रत्ययो भवति ॥ मृदश् क्षोदे । मर्दलो मुरजः ॥ कदु रोदना-
ह्वानयोः । कन्दलं प्ररोहः ॥ कुडुङ् दाहे । कुण्डलं कर्णाभरणम् ॥ मंडु भूषायाम् ।

मण्डलं देशः परिवारश्च ॥ मगु गतौ । मङ्गलं शुभम् ॥ पट गतौ । पटलं छदिः
समूह आवपनं नेत्ररोगश्च । प्यन्तात् । पाटलो वर्णः ॥ शकुट् शक्तौ । शंकलं भि-
त्तमसारं च ॥ केवृड् सेवने । केवलं परिपूर्णं ज्ञानमसहायं च ॥ देवृड् देवने ।
देवल ऋषिर्देवत्रातः क्रीडनश्च ॥ कमूड् कान्तौ । कमलं पद्मम् । णिडि । कामलो
नेत्ररोगः ॥ यमूं उपरमे । यमलं युग्मम् ॥ शल गतौ । शलं संधाङ्गरुहशङ्कुः ।
कलि शब्दसंख्यानयोः । कललं गर्भप्रथमावस्था ॥ पल गतौ । पलं भृष्टतिलात-
सीचूर्णम् ॥ गुंड् शब्दे । गवलो महिषः ॥ धूग्श् कम्पने । धवलः श्वेतः ॥ अञ्चू
गतौ च । अञ्चलो वस्त्रान्तः ॥ चञ्चू गतौ । चञ्चलोस्थिरः ॥ चप सान्त्वने ।
चपलः स एव ॥ वहीं प्रापणे । वहलं सान्द्रम् ॥ दिहीक् लेपे । देहली द्वाराधःपट्टः ॥
कुहणि विस्मापने । कोहलो भरतस्तनुः । बाहुलकाहुणः ॥ तू प्लवनतरणयोः । तर-
लोधीरो हारमध्यमणिश्च ॥ सू गतौ । सरलोकुटिलो वृक्षविशेषश्च ॥ पिशत् अव-
यवे । पेशलो मनोज्ञः ॥ तुस शब्दे । तोसला जनपदः ॥ कुसच् श्लेषे । कोसला
जनपदः ॥ अनक् प्राणने । अनलोभिः ॥ द्रम गतौ । द्रमलं जलम् ॥ ४६५ ॥

नहिलङ्गेर्दीर्घश्च ॥ ४६६ ॥

आभ्यामलः प्रत्ययो [भव] त्यनयोश्च दीर्घो भवति ॥ णहीच् बन्धने । नाहलो
मुच्छः ॥ लगु गतौ । लाङ्गलं हलम् ॥ ४६६ ॥

ऋजनेर्गोन्तश्च ॥ ४६७ ॥

आभ्यामलः प्रत्ययो [भवति] गकारश्चान्तो भवति ॥ ऋक् गतौ । अर्ग-
ला परिधः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जङ्गलं निर्जलो देशः ॥ ४६७ ॥

तृपिवपिकुपिकुशिकुटिवृषिमुसिभ्यः कित् ॥ ४६८ ॥

एभ्यः क्तिदलः प्रत्ययो भवति ॥ तृपैच् प्रीतौ । तृपला लता । तृपलं
शुष्कपर्णं शुष्कतृणं च ॥ डुवर्पो बीजसंताने । उपलः पाषाणः ॥ कुपच् क्रोधे ।
कुपलः प्रवालः ॥ कुशच् श्लेषणे । कुशलो मेधावी । कुशलमारोग्यम् ॥ कुटव्
कौटिल्ये । कुटल ऋषिः ॥ वृषू सेवने । वृषलो दासजातिः ॥ मुसच् खण्डने ।
मुसलमवहननम् ॥ ४६८ ॥

कोर्वा ॥ ४६९ ॥

कुंड् शब्दे । इत्यस्मादलः प्रत्ययो [भवति] स च किञ्च भवति ॥ कुवलं
बदरम् । कुवली क्षुद्रबदरी ॥ कवलो घासः ॥ ४६९ ॥

शमेर्व च वा ॥ ४७० ॥

शमूच् उपशमे । इत्यस्मादलः प्रत्ययो [भवति] मकारस्य च वकारो वा भवति ॥ शवलः कल्माषः ॥ शमलं पुरीषं दुरितं च ॥ ४७० ॥

छोर्डग् गादिर्वा ॥ ४७१ ॥

छोच् छेदने । इत्यस्मात्किदलः प्रत्ययो [भवति] स च ङगादिर्गादिर्वा भवति ॥ छगलदृष्टागः ॥ छगल ऋषिः ॥ छलं वचनविघातोर्थविकल्पोपपत्त्या ॥ ४७१ ॥

मृजिखन्याहनिभ्यो ङित् ॥ ४७२ ॥

एभ्यो ङिदलः प्रत्ययो भवति ॥ मृजौक् शुद्धौ । मलं बाह्यं रजोन्तर्दोषश्च ॥ खनूग् अवदारणे । खलो दुर्जनो निष्पीडितरसं पिण्याकादि । खलं सस्यफलम-हणभूमिः ॥ हनक् हिंसागत्योः । आङ्पूर्वः । आहलो विषाणं नखरश्च ॥ ४७२ ॥

स्थो वा ॥ ४७३ ॥

तिष्ठतेरलः प्रत्ययो [भवति] स च ङिद्वा भवति ॥ स्थलं प्रदेशविशेषः ॥ स्थालं भाजनम् ॥ ४७३ ॥

मुरलोरलविरलकेरलकपिञ्जलकज्जलेज्जलकोमलभृमलसिंहलकाहलशू-
कलपाकलयुगलभगलविदलकुन्तलोत्पलादयः ॥ ४७४ ॥

एतेलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ मूर्ख्यव्योर्वलोपः किञ्च । मुरला जनपदः ॥ उरल उत्कटः ॥ विपूर्वात् रमेर्ङिञ्च । विरलोसंहतः ॥ किरः केर च । केरला जनपदः ॥ कप्पेरिञ्जोन्तो नलोपश्च । कपिञ्जलो गौरतिक्षिरः ॥ कषीषोजोन्तो जश्च । कज्जलं मषी ॥ इज्जलो वृक्षविशेषः ॥ कमेरत ओञ्च । कोमलं मृदु ॥ भ्रमेर्भृम् च । भृमलो वायुः कृमिजातिश्च । भृमलं चक्रम् ॥ हिंसेराद्यन्तविपर्ययश्च । सिंहला जनपदः ॥ कणेर्हो दीर्घश्च । काहलोव्यक्तवाक् । काहला वाद्यविशेषः ॥ शके-रुद्धास्य । शूकलोश्वाधमः ॥ पचेः पाक् च । पाकलो हस्तिज्वरः ॥ युजेः किद्वा च । युगलं युग्मम् ॥ भतिर्गोन्तो ह्रस्वश्च । भगलो मुनिः ॥ विन्देर्नलोपश्च । विदलं वेणुदलम् ॥ कनेरत उत्तोन्तश्च । कुन्तला जनपदः केशाश्च ॥ उत्पूर्वात् पि-बतेर्ह्रस्वश्च । उत्पलं पद्मम् ॥ आदिग्रहणात् सुवर्चलामुद्गलपुद्गलादयो भवन्ति ॥ ४७४ ॥

ऋकृमृवृतनितमिचषिचपिकपिकीलिपलिबलिपञ्चिमङ्गिगण्डिमण्डि-
चण्डितण्डिपिण्डिनन्दिनदिशाकिभ्य आलः ॥ ४७५ ॥

एभ्य आलः प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अरालं वक्रम् ॥ डुकृग् करणे ।

करालमुच्चम् ॥ मृत् प्राणत्यागे । मरालो हंसो महांश्च ॥ वृग्द् वरणे । वरालो
वदान्यः ॥ तनूया विस्तारे । तनालं जलाशयः ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् । तमालो
वृक्षो व्यालश्च ॥ चषी भक्षणे । चषालं यूपशिरासि द्रव्यम् ॥ चप सान्त्वने । च-
पालं यज्ञद्रव्यम् ॥ कपिः सौत्रः । कपालं घटाद्यवयवः शिरोस्थि च ॥ कील
बन्धे । कीलालं मद्यं जलमसृक् च ॥ पल गतौ । पलालमकणो व्रीक्षादिः ॥ बल
प्राणनधान्यावरोधयोः । बलालो वायुः ॥ पचुड् व्यक्तीकरणे । पञ्चाल ऋषी
राजा च । पञ्चाला जनपदः ॥ मगु गतौ । मङ्गालो देशः ॥ गडु वदनैकदेशे ।
गण्डालो मत्तहस्ती ॥ मडु भूषायाम् । मण्डाल ऋषिः ॥ चडुड् कोपे । चण्डालः
श्वपचः । अकृतज्ञमकार्यज्ञं दीर्घरोषमनार्जवम् । चतुरो विद्धि चण्डालाञ्जन्मना
चेति पञ्चमम् ॥ १ ॥ तडुड् ताडने । तण्डालः क्षुपः ॥ पिडुड् संघाते । पि-
ण्डालः कन्दजातिः ॥ टुनदु समृद्धौ । नन्दालो राजा ॥ णद अव्यक्ते शब्दे । नदालो
नादवान् ॥ शकुंद् शक्तौ । शकाला जनपदो मूर्खधनी च ॥ ४७९ ॥

कुलिपिलिविशिविडिमृणिकुणिपीप्रीभ्यः कित् ॥ ४७६ ॥

एभ्यः किदालः प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलालः कुम्भ-
कारः ॥ पिलण् क्षेपे । पिलालं श्लिष्टम् ॥ विशन् प्रवेशने । विशालं विस्तीर्णम् ॥
विड आक्रोशे । विडालो मार्जारः । लत्वे । विलालः स एव ॥ मृणत् हिंसायाम् ।
मृणालं विसम् । कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणालः कृतमालः कटविशेषश्च । कुणालं
नगरं कठिनं च ॥ पीड्च् पाने । पियालो वृक्षः । पियालं शाकं वीरुच्च ॥
प्रीड्च् प्रीतौ । प्रियालः पियालः ॥ ४७६ ॥

भजेः कगौ च ॥ ४७७ ॥

भजीं सेवायाम् । इत्यस्मात्किदालः प्रत्ययो भवति कगौ चान्तादेशौ
भवतः ॥ भकालम् । भगालमुभयं कपालम् ॥ ४७७ ॥

सर्तेर्गोन्तश्च ॥ ४७८ ॥

सृं गतौ । इत्यस्मात्किदालः प्रत्ययो भवति गकारोन्तश्च [भवति ॥]
सृगालः क्रोष्टा ॥ ४७८ ॥

पतिकृलूभ्यो णित् ॥ ४७९ ॥

एभ्यो णिदालः प्रत्ययो भवति ॥ पतू गतौ । पातालं रसातलम् ॥
डुकृग् करणे । कारालं लेपद्रव्यम् ॥ लूग्श् छेदने । लावाल उद्भूतः ॥ ४७९ ॥

चात्वालकङ्कालहिन्तालवेतालजम्बालशब्दालममात्रालादयः ॥ ४८० ॥

एत आलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ चतेर्वीन्तो दीर्घश्च । चात्वालो यज्ञगर्तः ॥
कचेः स्वराज्ञोन्तः कश्च । कङ्कालः कलेवरम् ॥ हिंसेस्तश्च । हिन्तालो वृक्षविशेषः ॥
वियस्तोन्तो गुणश्च । वेतालो रजनीचरविशेषः ॥ जनेर्वीन्तश्च । जम्बालः कर्दमः
शैवलं च ॥ शमे[र्क]षेर्वा शब्दभावश्च । शब्दालः शब्दनशीलः ॥ मवेर्वलोपो मात्र-
श्चान्तः । ममात्रालो मतिः स्नेहः पुत्रादिषु स्नेहबन्धनं च ॥ आदिशब्दात् चक्रवाल-
करवालालवालादयो भवन्ति ॥ ४८० ॥

कल्यनिमहिद्रमिजटिभटिकुटिचण्डिशण्डितुण्डिपिण्डिभू-
कुकिभ्य इलः ॥ ४८१ ॥

एभ्य इलः प्रत्ययो भवति ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलिलं गहनं
पापमात्माधिष्ठितं च शुक्रार्तवम् ॥ अनक् प्राणने । अनिलो वायुः ॥ मह पूजा-
याम् । महिला स्त्री ॥ द्रम गतौ । द्रमिलास्त्रैराज्यवासिनः ॥ जट झट संघाते ।
जटिलो जटावान् ॥ भट भृतौ । भटिलः श्वा सेवकश्च ॥ कुटत् कौटिल्ये ।
कुटिलं वक्रम् ॥ चडुङ् कोपे । चण्डिलः श्वा क्रोधनो नापितश्च ॥ शडुङ् रुजा-
याम् । शण्डिल ऋषिः ॥ तुडुङ् तोडने । तुण्डिलो वाग्जाली ॥ पिडुङ् संघाते ।
पिण्डिलो मेघो हिंस्रो हिमो गणकश्च ॥ भू सत्तायाम् । भविलो मुनिः समर्थो
गृहं बहुनेता च ॥ कुकि आदाने । कोकिलः परभृतः ॥ ४८१ ॥

भण्डेर्नलुक च वा ॥ ४८२ ॥

भडुङ् परिभाषणे । इत्यस्मादिलः प्रत्ययो भवति नकारस्य च लुग्वा
भवति ॥ भडिल ऋषिः पिशाचः शत्रुश्च ॥ भण्डिलः श्वा दूत ऋषिश्च ॥ ४८२ ॥

गुपिमिथिध्रुभ्यः कित् ॥ ४८३ ॥

एभ्यः क्दिलः प्रत्ययो भवति ॥ गुपौ रक्षणे । गुपिलं गहनम् ॥ मिथृ-
ग् मेघार्हिसयोः । मिथिला नगरी ॥ ध्रुं स्थैर्ये च । ध्रुविल ऋषिः ॥ ४८३ ॥

स्थण्डिलकपिलविचकिलादयः ॥ ४८४ ॥

स्थण्डिलादयः शब्दा इलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ स्थलेः स्थण्ड् च ।
स्थण्डिलं व्रतिशयनवेदिका ॥ कवेः प् च । कपिलो वर्ण ऋषिश्च ॥ विचेरको-
न्तश्च । विचकिलो मल्लिकाविशेषः ॥ आदिग्रहणात् गोभिलनिकुम्भिलादयोपि
भवन्ति ॥ ४८४ ॥

हृषिवृत्तिचटिपटिशकिशङ्कितण्डिमङ्कुत्कण्ठिभ्य उलः ॥ ४८५ ॥

एभ्य उलः प्रत्ययो भवति ॥ हृषच् तुष्टौ । हृषू अलीके वा । हर्षुलो हर्षवान्कामी मृगश्च । वृतूङ् वर्तने । वर्तुलो वृत्तः ॥ चटण् भेदे । चटुलश्चञ्चलः ॥ पट गतौ । पटुलो वाग्मी ॥ शकुंद् शक्तौ । शकुलो मत्स्यः ॥ शकुङ् शङ्का-याम् । शङ्कुला क्रीडनशङ्कुर्वन्धनभाण्डमायुधं च ॥ तडुङ् ताडने । तण्डुलो निस्तुषो व्रीह्यादिः ॥ मगु गतौ । मङ्कुलं न्यायापेतम् ॥ कटुङ् शोके । उत्पूर्वः । उत्कण्ठुल उत्कण्ठावान् ॥ ४८५ ॥

स्थावङ्किवंहिविन्दिभ्यः किन्नलुक च ॥ ४८६ ॥

एभ्यः किदुलः प्रत्ययो [भवति] नकारस्य च लुग्भवति ॥ ठां गति-निवृत्तौ । स्थुलं पटकुटीविशेषः ॥ वकुङ् कौटिल्ये । वकुलः केसर ऋषिश्च ॥ बहुङ् वृद्धौ । बहुलं प्रचुरम् । बहुलः प्रासकः कृष्णपक्षश्च । बहुलाः कृत्तिकाः । बहुला गौः ॥ विदु अवयवे । विदुलो वेतसः ॥ ४८६ ॥

कुमुलतुमुलनिचुलवञ्जुलमञ्जुलपृथुलविशंस्थुलाङ्गुलमुकुल-
शङ्कुलादयः ॥ ४८७ ॥

एत उलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कमितम्योरत उच्च । कुमुलं कुसुमं हिरण्यं च । कुमुलः शिशुः कान्तश्च ॥ तुमुलं व्यामिश्रयुद्धं संकुलं च ॥ निजेः किञ्चश्च । निचुलो वञ्जुलः ॥ वजेः स्वराज्ञान्तश्च । वञ्जुलो निचुलः ॥ मञ्जिः सौत्रः । मञ्जुलं मनोज्ञम् ॥ प्रथेः पृथ् च । पृथुलो विस्तीर्णः ॥ विपूर्वात् शंसे-स्थोन्तश्च । विशंस्थुलो व्यग्रः ॥ अञ्जेर्गश्च । अङ्गुलमष्टयवप्रमाणम् ॥ मुचेः कि-त्कश्च । मुकुलमविकसितपुष्पम् ॥ शकेः स्वरात् षोन्तश्च । शङ्कुली भक्ष्यविशेषः कर्णावयवश्च ॥ आदिप्रहणात् लकुलवल्लुलादयो भवन्ति ॥ ४८७ ॥

पिञ्जिमञ्जिकण्डिगण्डिबलिबधिवञ्चिभ्य ऊलः ॥ ४८८ ॥

एभ्य ऊलः प्रत्ययो भवति ॥ पिजुण् हिंसावलदाननिकेतनेषु । पिञ्जूलो हस्तिबंधनपाशो राशिः कुलपतिश्च ॥ मञ्जिः सौत्रः । मञ्जूला मृदुभाषिणी ॥ कडुङ् मदे । कण्डूलोशिष्टो जनः ॥ गडु वदनैकदेशे । गण्डूलः कृमिजातिः ॥ बल प्राणनधान्यावरोधयोः । बलूल ऋषिर्मेवो मासश्च ॥ बधि बन्धने । बधूलो हस्ती घातको रसायनं तन्त्रकारश्च ॥ वञ्चिण् प्रलम्भने । वञ्जूलो हस्ती मत्स्यमारपक्षी च ॥ ४८८ ॥

तमेर्वोन्तो दीर्घस्तु वा ॥ ४८९ ॥

तमूच् काङ्गायाम् । इत्यस्मादूलः प्रत्ययो भवति बोन्तश्च भवति दीर्घस्तु वा भवति ॥ ताम्बूलम् । तम्बूलमुभयं पुगपचन्नूर्णसंयोगः ॥ ४८९ ॥

कुलपुलकुसिभ्यः कित् ॥ ४९० ॥

एभ्य ऊलः प्रत्ययो भवति स च किङ्गवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलूलः कृमिजातिः ॥ पुल महत्त्वे । पुलूलो वृक्षविशेषः ॥ कुसच् श्लेषे । कुसूलः कोष्ठः ॥ ४९० ॥

दुकूलकुलवम्बूललाङ्गूलशार्दूलादयः ॥ ४९१ ॥

दुकूलादयः शब्दा ऊलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ दुक्रोः कोन्तश्च । दुकूलं क्षौमं वासः ॥ कुकूलं कारीषाग्निः ॥ वधेर्वोन्तो वश्च । वम्बूलो वृक्षविशेषः ॥ लङ्गेर्दीर्घश्च । लाङ्गूलं बालधिः । शृणातेर्दोन्तो वृद्धिश्च । शार्दूलो व्याघ्रः ॥ आदिग्रहणात् मार्जूलकञ्चूलादयो भवन्ति ॥ ४९१ ॥

महेरेलः ॥ ४९२ ॥

मह पूजायाम् । इत्यस्मादेः प्रत्ययो भवति ॥ महेला स्त्री ॥ ४९२ ॥

कटिपटिकण्डिगण्डिशकिकपिचहिभ्य ओलः ॥ ४९३ ॥

एभ्य ओलः प्रत्ययो भवति ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटोलः कटविशेषो वादित्रविशेषश्च । कटोलौषधिः ॥ पट गतौ । पटोला वल्लीविशेषः ॥ कडु मदे । कण्डोलो विदलभाजनविशेषः ॥ गडु वदनैकदेशे । गण्डोलः कृमिविशेषः ॥ शकून्ट शक्तौ । शकोलः शक्तः ॥ कपिः सौत्रः । कपोलो गण्डः ॥ चह कल्कने । चहोल उपद्रवः ॥ ४९३ ॥

ग्रह्याद्भ्यः कित् ॥ ४९४ ॥

ग्रहेराकारान्तेभ्यश्च धातुभ्यः किदोलः प्रत्ययो भवति ॥ ग्रहीश् उपादाने । गृहोलो बालिशः ॥ कायतेः । कोलो बदरी वराहश्च ॥ गायतेः । गोलो वृत्ताकृतिः । गोला गोदावरी बालरमणकाष्ठं च ॥ पातेः । पोला तालाख्यं कपाटबन्धनं परिखा च ॥ लातेः । लोलश्चपलः ॥ ददातेर्दयतेर्द्यतेर्वा । दोला प्रेङ्खणम् ॥ ४९४ ॥

पिञ्जोलकल्लोलककोलमकोलादयः ॥ ४९५ ॥

पिञ्जोलादयः शब्दा ओलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ पीडेः पिञ्च् च । पिञ्जोलो वादित्रविशेषः ॥ कलेर्लोन्तश्च । कल्लोल ऊर्मिः ॥ कचिमच्योः कादिः । ककोली लताविशेषः ॥ मकोलः झुधाविशेषः ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ४९५ ॥

वलिपुषेः कलक् ॥ ४९६ ॥

आभ्यां कित्कलः प्रत्ययो भवति ॥ वलि संवरणे । वल्कलं तस्त्वक् ॥
पुष पुष्टौ । पुष्कलं समग्रं युद्धं शोभनं हिरण्यं धान्यं च ॥ ४९६ ॥

मिगः खलश्चैच्च ॥ ४९७ ॥

डुमिगूट् प्रक्षेपणे । इत्यस्मात्खलः चकारात्कलश्च प्रत्ययौ भवत एकार-
श्चान्तादेशो भवति ॥ मेखला गिरिनितम्बो रशना च ॥ मेकलो नर्मदाप्रभवोद्भिः ॥
मिग एत्ववचनमात्वबाधनार्थम् ॥ ४९७ ॥

श्रो नोन्तो ह्रस्वश्च ॥ ४९८ ॥

शृश् हिंसायाम् । इत्यस्मात्खलः प्रत्ययो [भवति] नकारोन्तो ह्रस्वश्च
भवति ॥ शृङ्खला लोहरज्जुः । शृङ्खलः शृङ्खलं वा ॥ ४९८ ॥

शमिकमिपलिभ्यो बलः ॥ ४९९ ॥

एभ्यो बलः प्रत्ययो भवति ॥ शमूच् उपशमे । शम्बलं पाथेयम् ॥ कमूङ्
कान्तौ । कम्बल ऊर्णापटः ॥ पल गतौ । पल्लवमकृत्रिमोदकस्थानविशेषः ॥ ४९९ ॥

तुल्वलेल्वलादयः ॥ ५०० ॥

तुल्वलादयः शब्दा बलप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ तुलील्योर्णिलुगुणाभावश्च ।
तुल्वल ऋषिः । यस्य तौल्वलिः पुत्रः ॥ इल्वलोसुरो योगस्थेन जग्धो मत्स्यो
यूपश्च । इल्वलास्तिस्रो मृगशिरःशिरस्ताराः ॥ आदिग्रहणात् शाल्वलादयो
भवन्ति ॥ ५०० ॥

शीडस्तलकूपालवालण्वलण्वलाः ॥ ५०१ ॥

शीङ्क् स्वप्ने । इत्यस्मात्तलक् पाल वालण् बलण् बल इत्येते प्रत्यया
भवन्ति ॥ शीतलमनुष्णम् ॥ शेषालम् । जपादित्वात्पस्य वत्वे । शेषालम् । शैवा-
लम् । शैवलम् । शैवलं पञ्चकमपि जलमलवाचि ॥ ५०१ ॥

रुचिकुटिकुपिकशिशालिद्रुभ्यो मलक् ॥ ५०२ ॥

एभ्यः किन्मलः प्रत्ययो भवति ॥ रुचि अभिप्रीत्याम् । रुक्मलं सुवर्णम् ।
न्यङ्कादित्वात्कत्वम् ॥ कुटत् कौटिल्ये । कुड्मलं मुकुलम् ॥ कुपश्च निष्कर्षे ।
कुप्मलं तदेव विलं च ॥ कश शब्दे । कदमलं मलिनम् ॥ शाङ्गुद् श्लाघायाम् ।
लत्वे । शाल्मलो वृक्षविशेषः ॥ दुं गतौ । दुमलं वनं जलं च ॥ ५०२ ॥

कुशिकमिभ्यां कुलकुमौ च ॥ ५०३ ॥

आभ्यां मलक् प्रत्ययो भवत्यनयोश्च यथासंख्यं कुल् कुम् इत्यादेशौ भव-
तः ॥ कुशच् श्लेषणे । कुलमलं छेदनम् ॥ कमूङ् कान्तौ । कुम्मलं पद्मम् ॥ ५०३ ॥

पतेः सलः ॥ ५०४ ॥

पतू गतौ । इत्यस्मात्सलः प्रत्ययो भवति ॥ पत्सलः प्रहारो गोमानाहा-
रश्च ॥ ५०४ ॥

लटिखटिखलिनलिकण्यशौसृगृकृगृदृपृशपिदयाशालापदि-

हसीणभ्यो वः ॥ ५०५ ॥

एभ्यो वः प्रत्ययो भवति ॥ लट् बाल्ये । लट्वा क्षुद्रचटका कुलुम्भं च ॥
खट् काङ्क्षे । खट्वा शयनयन्त्रम् ॥ खल संचये च । खल्वं निम्नं खलीनं च ॥
खलवा दृतिः ॥ गल गन्धे । नल्वो भूमानविशेषः ॥ कण शब्दे । कण्व ऋषिः ।
कण्वं पापम् ॥ अशौटि व्याप्तौ । अश्वस्तुरंगः ॥ सं गतौ । सर्वः शम्भुः सर्वादि
च कृत्स्नार्थे ॥ शृश् हिंसायाम् । शर्वः शम्भुः ॥ कृत् विक्षेपे । कर्व आखुः समु-
द्रो निष्पत्तिक्षेत्रं च ॥ गृत् निगरणे । गर्वोहंकारः ॥ दृश् विदारणे । दर्वा जन-
पदः । दर्वो हिंस्रः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पर्वो रुद्रः काण्डं च ॥ शर्पी आक्रोशे ।
शण्व आक्रोशः ॥ श्यैङ् गतौ । श्यावो वर्णः ॥ शौच् तक्षणे । शात्रस्तिर्यग्बालः ॥
लांक् आदाने । लावः पक्षिजातिः ॥ पदिच् गतौ । पद्मो रथो वायुर्भूलोकश्च ॥
हस शब्दे । हस्यो लघुः ॥ इण्क् गतौ । एवः केवलः । एवेत्यवधारणे निपा-
तश्च ॥ ५०५ ॥

शीडापो ह्रस्वश्च वा ॥ ५०६ ॥

आभ्यां वः प्रत्ययो [भवति] ह्रस्वश्च वा भवति ॥ शीड्क् स्वप्ने । शिवं
क्षेमं सुखं मोक्षपदं च । शिवा हरीतकी । शेवं धनम् । शेवोजगरः सुखकृच्च ।
शेवा प्रबलनिद्राविशेषो मेण्डूश्च ॥ आपुंट् व्याप्तौ । अप्वा देवायुधम् । आप्वा
वायुः ॥ ५०६ ॥

उर्देर्ध च ॥ ५०७ ॥

उर्दि मामक्रीडनयोश्च । इत्यस्माद्भः प्रत्ययो भवति धकारश्चान्तादेशो भव-
ति ॥ ऊर्ध्व उद्धर्मा । ऊर्ध्वमुपरि पुरस्ताच्च ॥ ५०७ ॥

गन्धेरर् चान्तः ॥ ५०८ ॥

गन्धिण् अर्दने । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो [भव]त्यर् चान्तो भवति ॥ गन्धर्वो
गाथको देवविशेषश्च ॥ ५०८ ॥

लषेलिष् च वा ॥ ५०९ ॥

लषी कान्तौ । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च लिष् इत्यादेशो वा
भवति ॥ लिप्सो लम्पटः कान्तो दयितश्च ॥ लप्सोपत्यमृषिस्थानं च ॥ ५०९ ॥

सलेणिद्वा ॥ ५१० ॥

सलं गतौ । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ सल्लावाः
सल्लावाश्च जनपदः क्षत्रिय[र्]श्च ॥ ५१० ॥

निघृषीष्युषिस्तुमुषिकिणिविशिविल्यविपृभ्यः कित् ॥ ५११ ॥

एभ्यः किद्ः प्रत्ययो भवति ॥ घृषू संहर्षे । निपूर्वः । निघृष्वोऽनुकूलः
सुवर्णनिकषोपलो वायुः क्षुरश्च ॥ इषत् इच्छायाम् । इष्वोभिलपित आचार्यश्च ।
इष्वापत्यसंततिः ॥ ऋषैत् गतौ । ऋप्सो रिपुर्हिंसश्च । रिषेर्व्यञ्जनादेः केचिदि-
च्छन्ति । रिप्स्वः ॥ सुं गतौ । सुवो हवनभाण्डम् ॥ मुषू दाहे । मुष्वा निवृत्तिर्ज-
ललवश्च ॥ किणः सौत्रः । किण्वं सुराबीजम् ॥ विशत् प्रवेशने । विश्वं जगत्स-
र्वादौ च ॥ विलत् भेदने । विल्सो मालूरः ॥ अव रक्षणादौ । अवेत्यव्ययम् ॥
पृश् पालनपूरणयोः । पूर्वो दिक्कालनिमित्तः ॥ ५११ ॥

नजो भुवो डित् ॥ ५१२ ॥

नञ्पूर्वात् भवतेर्डिद्ः प्रत्ययो भवति ॥ अभ्वमद्भुतम् ॥ ५१२ ॥

लिहेर्जिह् च ॥ ५१३ ॥

लिहीक् आस्वादेने । इत्यस्माद्ः प्रत्ययो भवत्यस्य च जिह् इत्यादेशो
भवति ॥ जिह्वा रसना ॥ ५१३ ॥

प्रह्वाहायह्वास्वच्छेवाग्नीवामीवाब्बादयः ॥ ५१४ ॥

प्रह्वादयः शब्दा वप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ प्रपूर्वस्य ह्यतेर्वादीर्लोपो यत-
तेर्वा हादेशश्च । प्रह्वः प्रणतः ॥ आह्वयतेराह् च । आह्वा कण्ठः ॥ यमेर्यसेर्वा
ह् च । यह्वा बुद्धिः ॥ अस्यतेरलोपश्च । स्व आत्मात्मीयं ज्ञातिर्धनं च ॥ छ्यते-
श्छिदेर्वा छेभावश्च । छेवोच्छित्तिः ॥ ग्रन्थतेर्गिरतेर्वा ग्रीभावश्च । ग्रीवा ॥ अमेरी-
द्यान्तो दीर्घश्च वा । अमीवा बुभुक्षा । आमीवा व्याधिः ॥ मिनेतेर्दीर्घश्च । मीषा

मन उदकं च । तदेतन्नयमपि तन्त्रेणावृत्त्या वा निर्दिष्टम् ॥ अवतेर्वलोपाभा-
वश्च । अम्बा माता ॥ आदिशब्दात् प्वादयो भवन्ति ॥ ५१४ ॥

वडिवटिपेलचणिपणिपल्लिवल्लेरवः ॥ ५१५ ॥

एभ्योवः प्रत्ययो भवति ॥ वड आग्रहणे सौत्रः । वडवाश्वा ॥ वट वेष्टने ।
वटवा सैव ॥ पेल गतौ । पेलवं निःसारम् ॥ चण हिंसादानयोश्च । चणवोवर-
धान्यजातिः ॥ पणि व्यवहारस्तुत्योः । पणवो वाद्यजातिः ॥ पल्ल गतौ । पल्लवं
किसलयम् ॥ वल्लि संवरणे । वल्लवो गोपः ॥ ५१५ ॥

मणिवर्सेर्णित् ॥ ५१६ ॥

आभ्यां णिदवः प्रत्ययो भवति ॥ मण शब्दे । माणवः शिष्यः ॥ वसं
निवासे । वासवः शक्रः ॥ ५१६ ॥

मलेर्वा ॥ ५१७ ॥

मलि धारणे । इत्यस्मादवः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति । मा-
लवा जनपदः ॥ मलवो दानवः ॥ ५१७ ॥

कितिकुडिकुरिमुर्स्थाभ्यः कित् ॥ ५१८ ॥

एभ्यः किदवः प्रत्ययो भवति ॥ कित निवासे । कितवो द्यूतकारः ॥
कुडत् बाल्ये च । कुडवो मानम् । लत्वे । कुलवः स एव नालीद्वयं च ॥ कुरत्
शब्दे । कुरवः पुष्पवृक्षजातिः ॥ मुरत् संवेष्टने । मुरवो मानविशेषो वाद्यजा-
तिश्च ॥ ष्टां गतिनिवृत्तौ । स्थवोजावृषः ॥ ५१८ ॥

कैरवभैरवमुतवकारण्डवादीनवादयः ॥ ५१९ ॥

कैरवादयः शब्दा अवप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते । कृग्भृगोः कैरभैरौ च ।
कैरवं कुमुदम् ॥ भैरवो भर्गो भयानकश्च ॥ मिनेतेर्मुत् च । मुतवो मानविशेषः ॥
कृगोण्डोन्तो वृद्धिश्च । कारण्डवो जलपक्षी ॥ आङ्पूर्वात् दीडो नोन्तश्च । आदी-
नवो दोषः ॥ आदिग्रहणात् कोद्रवकोटवादयोपि भवन्ति ॥ ५१९ ॥

शृणातेरावः ॥ ५२० ॥

शृश् हिंसायाम् । इत्यस्मादावः प्रत्ययो भवति ॥ शरावो मल्लकः ॥ ५२० ॥

प्रथेरिवट् पृथ् च ॥ ५२१ ॥

प्रथिष् प्रख्याने । इत्यस्मादिवट् प्रत्ययो [भव] त्यस्य च पृथ् इत्यादेशो
भवति ॥ पृथिवी भूः ॥ ५२१ ॥

पलिसचेरिवः ॥ ५२२ ॥

पलण् रक्षणे । पचि सेचने । इत्याभ्यामिवः प्रत्ययो भवति ॥ पलिवो गोप्ता ॥ सचिवः सहायः ॥ ५२२ ॥

स्पृशेः श्वः पार् च ॥ ५२३ ॥

स्पृशत् संस्पर्शे । इत्यस्मात् श्वः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च पार् इत्यादेशो भवति ॥ पार्थ्वं स्वाङ्गं समीपं च । पार्थ्वी भगवांस्तीर्थकरः ॥ ५२३ ॥

कुडितुड्यडेरुवः ॥ ५२४ ॥

एभ्य उवः प्रत्ययो भवति ॥ कुडत् बाल्ये च । कुडुवं प्रसृतं हस्तमानं च ॥ तुडत् तोडने । तुडुवमपनेयद्रव्यम् ॥ अड उद्यमे । अडुवः प्लवः ॥ ५२४ ॥

नीह्निण्ध्यैप्यापादामाभ्यस्त्वः ॥ ५२५ ॥

एभ्यस्त्वः प्रत्ययो भवति ॥ णीङ् प्रापणे । नेत्वं द्यावापृथिव्यौ चन्द्रश्च ॥ हुङ् दानादनयोः । होत्वं यजमानः समुद्रश्च ॥ इण्क् गतौ । एत्वं गमनपरम् ॥ ध्यै चिन्तायाम् । ध्यात्वं ब्राह्मणः ॥ प्यैङ् वृद्धौ । प्यात्वं ब्राह्मणः समुद्रो नेत्रं च ॥ पां पाने । पात्वं पात्रम् ॥ डुदाङ्क् दाने । दात्वं आयुक्तो यज्वा यज्ञश्च ॥ माङ् माने । मात्वं प्रमेयद्रव्यम् ॥ ५२५ ॥

कृजन्येधिपाभ्य इत्वः ॥ ५२६ ॥

एभ्य इत्वः प्रत्ययो भवति ॥ डुकृङ् करणे । करित्वः करणशीलः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जनित्वो लोको मातापितरौ द्यावापृथिव्यौ च । जनित्वं कुलम् ॥ एधि वृद्धौ । एधित्वोमिः समुद्रः शैलश्च ॥ पां पाने । पेट्वं तप्तभूमिप्रदेशोमृतं नेत्रं सुखं मानं च ॥ ५२६ ॥

पादावम्यमिभ्यः शः ॥ ५२७ ॥

एभ्यः शः प्रत्ययो भवति ॥ पाङ् रक्षणे । पाशो बन्धनम् ॥ डुदाङ्क् दाने । दाशः कैवर्तः ॥ टुवमू उद्गिरणे । वंशो वेणुः ॥ अम गतौ । अंशो भागः ॥ ५२७ ॥

कृवृभृवनिभ्यः कित् ॥ ५२८ ॥

एभ्यः कित् शः प्रत्ययो भवति ॥ डुकृङ् करणे । कृशस्तनुः ॥ वृग्द् वरणे । वृशं शृङ्गवेरं मूलकं लशुनं च ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भृशमत्यर्थम् ॥ वन भक्तौ । वश आयत्तः ॥ ५२८ ॥

कोर्वा ॥ ५२९ ॥

कुंङ् शब्दे । इत्यस्मात् शः प्रत्ययो [भवति] स च किङ् भवति ॥
कुशो दर्भः ॥ कोशः सारं कुङ्मलं च ॥ ५२९ ॥

क्लिशः के च ॥ ५३० ॥

क्लिशौश् विवाधने । इत्यस्मात् शः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च के इत्यादेशो
भवति ॥ केशा मूर्धजाः ॥ ५३० ॥

उरैरशक् ॥ ५३१ ॥

उर गतौ । इत्यस्मात्सौत्रादशक् प्रत्ययो भवति ॥ उरश ऋषिः ॥ ५३१ ॥

कलेष्टित् ॥ ५३२ ॥

कलि शब्दसंख्यानयोः । इत्यस्माद्विदशक् प्रत्ययो भवति ॥ कलशः कुम्भः ।
कलशी दधिमन्थनभाजनम् ॥ ५३२ ॥

पलेराशः ॥ ५३३ ॥

पल गतौ । इत्यस्मादाशः प्रत्ययो भवति ॥ पलाशो ब्रह्मवृक्षः ॥ ५३३ ॥

कनेरीश्वातः ॥ ५३४ ॥

कनै दीप्त्यादौ । इत्यस्मादाशः प्रत्ययो [भवति] ईकारश्चाकारस्य भवति ॥
कीनाशः कर्षको वर्णसंकरः कर्दयश्च । तथा । लुब्धः कीनाशः स्यात्कीनाशोप्यु-
च्यते कृतघ्नश्च । योश्चात्यामं मांसं स च कीनाशो यमश्चैव ॥ १ ॥ ५३४ ॥

कुलिकनिकणिपलिवडिभ्यः किशः ॥ ५३५ ॥

एभ्यः किदिशः प्रत्ययो भवति ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुलिशं वज्रम् ।
कनै दीप्त्यादौ । कण शब्दे । कनिशं कणिशं च सस्यमञ्जरी ॥ पल गतौ ।
पलिशं यत्र स्थित्वा मृगा व्यापाद्यन्ते ॥ वड आग्रहणे सौत्रः । वडिशं मत्स्यग्र-
हणम् ॥ ५३५ ॥

बलेर्णिद्वा ॥ ५३६ ॥

बल प्राणनधान्यावरोधयोः । इत्यस्मात्किशः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा
भवति ॥ बालिशो मूर्खः ॥ बलिशं वडिशम् ॥ ५३६ ॥

तिनिशेतिशादयः ॥ ५३७ ॥

तिनिशादयः शब्दाः किशप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ तनेरिच्चातः । तिनिशो
वृक्षः ॥ हणस्तोन्तश्च । हतिशो गोत्रकृदपि ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ५३७ ॥

मस्यङ्किभ्यामुशः ॥ ५३८ ॥

आभ्यामुशः प्रत्ययो भवति ॥ टुमस्जोत् शुद्धौ । न्यङ्कुद्रमेघादय इति
गः । मद्गुशो नकुलः ॥ अकुङ् लक्षणे । अङ्कुशः सृणिः ॥ ५३८ ॥

अर्तीण्भ्यां पिशतशौ ॥ ५३९ ॥

आभ्यां यथासंख्यं पिश तश इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ क्क् गतौ । अर्पि-
शमार्द्रमांसं बालवत्साया दुग्धं च ॥ इण्क् गतौ । एतशोश्च ऋषिर्वायुरग्निरके-
श्च ॥ ५३९ ॥

वृकृतृमीड्माभ्यः षः ॥ ५४० ॥

एभ्यः षः प्रत्ययो भवति ॥ वृग्त् वरणे । वर्षो भर्ता । वर्षं संवत्सरः ।
वर्षा ऋतुः ॥ कृत् विक्षेपे । कर्ष उन्मानविशेषः ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तर्षः प्लवो
हर्षश्च ॥ मीड्च् हिंसायाम् । मेप उरभ्रः ॥ मांक् माने । मापो धान्यविशेषो
हेमपरिमाणं च ॥ ५४० ॥

योरूच्च वा ॥ ५४१ ॥

युक् मिश्रणे । इत्यस्मात् षः प्रत्ययो [भव] त्युकारश्चान्तादेशो वा भवति ॥
यूपः पेयविशेषः । यूषा छाया । योषा स्त्री ॥ ५४१ ॥

स्नुपूसूम्बर्कलूभ्यः कित् ॥ ५४२ ॥

स्न्वादिभ्योर्कपूर्वाच्च लुनातेः कित् षः प्रत्ययो भवति ॥ स्नुक् प्रस्नवने । स्नुषा
पुत्रवधूः ॥ पूग्श् पवने । पूषः पवनभाण्डं शूर्पादिः ॥ पून् प्रेरणे । सूपो बल-
म् ॥ मूङ् बन्धने । मूषा लोहरक्षणभाजनम् ॥ लूग्श् छेदने । अर्कपूर्वः । अर्कलू-
षः ऋषिः ॥ ५४२ ॥

श्लिपेः शो च ॥ ५४३ ॥

श्लिपंच् आलिङ्गने । इत्यस्मात् षः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च शो इत्यादेशो
भवति ॥ शेषो नागराजः ॥ ५४३ ॥

कोरषः ॥ ५४४ ॥

कुङ् शब्दे । इत्यस्मादषः प्रत्ययो भवति ॥ कवषः क्रोधी शब्दका-
रश्च ॥ ५४४ ॥

युजलेराषः ॥ ५४५ ॥

आभ्यामाषः प्रत्ययो भवति ॥ युक् मिश्रणे । यवापो दुरालभा ॥ जल
घात्ये । जलापं जलम् ॥ ५४५ ॥

अर्पेरिषः ॥ ५४६ ॥

क्रंक् गतौ । इत्यस्माण्यन्तादिषः प्रत्ययो भवति ॥ अर्पिषमार्द्रमांसम् ॥ ५४६ ॥

मह्यविभ्यां टित् ॥ ५४७ ॥

आभ्यां टिदिषः प्रत्ययो भवति ॥ मह पूजायाम् । महिषः सैरिभो राजा च । महिषी राजपत्नी सैरिभी च ॥ अव रक्षणादौ । अविषः समुद्रो राज्ञा पर्वतश्च । अविषी द्यौर्भूमिर्गङ्गा च ॥ ५४७ ॥

रुहेर्वृद्धिश्च ॥ ५४८ ॥

रुहं जन्मनि । इत्यस्माद्विदिषः प्रत्ययो [भवति] वृद्धिश्चास्य भवति ॥ रौहिषं तृणविशेषोन्तरिक्षं च । रौहिषो मृगः । रौहिषी वात्या मृगी दूर्वा च ॥ ५४८ ॥

अभिमृभ्यां णित् ॥ ५४९ ॥

आभ्यामिषः प्रत्ययो भवति स च णित् [भवति ॥] अम गतौ । आमिषं भक्ष्यम् ॥ मृश् हिंसायाम् । मारिषो हिंस्रः ॥ ५४९ ॥

तवेर्वा ॥ ५५० ॥

तव गतौ ॥ इत्यस्मात्सौत्राडिदिषः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ ताविषस्तविषश्च स्वर्गः ॥ ताविषं तविषं च बलं तेजश्च ॥ ताविषी तविषी च वात्या देवकन्या च ॥ ५५० ॥

कलेः कित्व च ॥ ५५१ ॥

कलि शब्दसंख्यानयोः । इत्यस्माद्विदिषः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च कित्व इत्यादेशो भवति ॥ किल्विषं पापम् । किल्विषी वेद्या रात्रिः पिशाची च ॥ ५५१ ॥

नञो व्यथेः ॥ ५५२ ॥

नञ्पूर्वात् व्यथिष् भयचलनयोः । इत्यस्माद्विदिषः प्रत्ययो भवति ॥ अव्यथिषः क्षेत्रज्ञः सूर्योन्निश्च । अव्यथिषी पृथिवी ॥ ५५२ ॥

कृतृभ्यामीषः ॥ ५५३ ॥

आभ्यामीषः प्रत्ययो भवति ॥ कृतृ विक्षेपे । करीषः शुष्कगोमयराजः ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरीषः समर्थः स्तम्भः प्लवश्च ॥ ५५३ ॥

ऋजिशृपृभ्यः कित् ॥ ५५४ ॥

एभ्यः किदीपः प्रत्ययो भवति ॥ ऋजि गत्यादौ । ऋजीपं धनम् । ऋजी-
पोवस्करः ॥ शृश् हिंसायाम् । शिरीषो वृक्षः ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुरीषं
शकृत् ॥ ५५४ ॥

अमेर्वरादिः ॥ ५५५ ॥

अम गतौ । इत्यस्माद्गरादिरीपः प्रत्ययो भवति ॥ अम्बरीपं भ्राष्ट्रं व्योम
च । अम्बरीप आदिनुपः ॥ ५५५ ॥

उपेर्णोन्तश्च ॥ ५५६ ॥

उपू दाहे । इत्यस्मादीपः प्रत्ययो [भवति] णकारश्चान्तो भवति ॥ उष्णी-
षो मुकुटं शिरोवेष्टनं च ॥ ५५६ ॥

ऋपृनहिह्निकलिचलिचपिवपिकृपिहयिभ्य उपः ॥ ५५७ ॥

एभ्य उपः प्रत्ययो भवति ॥ ऋश् गतौ । अरूपो व्रणो हय आदित्यो
वर्णो रोषश्च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । परुषः कर्कशः ॥ णर्हीच् बन्धने । नहुषः
पूर्वो राजा ॥ हनक् हिंसाण्योः । हनुषः क्रोधो राक्षसश्च ॥ कलि शब्दसंख्या-
नयोः । कलुषमप्रसन्नं पापं च ॥ चल कम्पने । चलुषो वायुः ॥ चप सान्त्वने ।
चपुषः शकुनिः ॥ वुवर्षीं वीजसंताने । वपुषो वर्णः ॥ कृषौड् सामर्थ्ये । कलुपुषः
क्रियानुगुणः ॥ हय क्लान्तौ च । हयुषौपधिः ॥ ५५७ ॥

विदिपृभ्यां कित् ॥ ५५८ ॥

आभ्यां किदुषः प्रत्ययो भवति ॥ विदक् ज्ञाने । विदुषो विद्वान् ॥ पृश्
पालनपूरणयोः । पुरुषः पुमानात्मा च ॥ ५५८ ॥

अपुषधनुषादयः ॥ ५५९ ॥

अपुषादयः शब्दा उपप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ आश्रोतेर्ह्रस्वश्च । अपुषोऽग्निः
सरोगश्च ॥ दधातेर्धन् च । धनुषः शैलः ॥ आदिग्रहणात् लक्ष्मणादयोपि ॥ ५५९ ॥

खलिफलिवृपृकृजृलम्बिमञ्जिपीयिहन्यद्विमद्वि-

गण्ड्यतिभ्य ऊपः ॥ ५६० ॥

एभ्य ऊपः प्रत्ययो भवति ॥ खल संचये च । खलूषो म्लेच्छजातिः ॥ फल
निष्पत्तौ । फलूषो वीरुत् ॥ वृग्द् वरणे । वरूषो भाजनम् ॥ पृश् पालनपूरणयोः ।
परूषो वृक्षविशेषः ॥ कृत् विक्षेपे । कलूषा जनपदः ॥ जृष्व् जरसि । जलूष आ-
दित्यः ॥ लवुड् अवसंसने च । लम्बूषो नीरकदम्बो तिचुलश्च । मञ्जिः पीयिश्च

सौत्रौ ॥ मञ्जूषा काष्ठकोष्ठः ॥ पीयूषं प्रत्ययप्रसवक्षीरधिकारोमृतं घृतं च ॥ हनंक्
हिंसागत्योः । हनूषो राक्षसः ॥ अगु गतौ । अङ्गूषः शकुनिजातिर्हस्ती बाणो
वेगश्च ॥ मगु गतौ । मङ्गूषो जलचरशकुनिः ॥ गडु वदनैकदेशे । गण्डूषो द्रव्यक-
बलः ॥ ऋक् गतौ । अरूषो रविः ॥ ५६० ॥

कोरदूषाटरूपकारूपशैलूषपिञ्जूषादयः ॥ ५६१ ॥

एत ऊषप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कुरेरदोन्तश्च । कोरदूषः कोद्रवः ॥ आ-
टेररोन्तश्च । आटरूषो वासा । अटनं रूपतीत्यटरूष इति तु पृषोदरादिः ॥ कुगो
वृद्धिश्च । कारूषा जनपदः ॥ शलैरै चातः । शैलूषो नटः ॥ पिजुण् हिंसादौ ।
पिञ्जूषः कर्णशष्कुल्याभोगः ॥ आदिशब्दात् प्रत्यूषाभ्यूषादयो भवन्ति ॥ ५६१ ॥

कलेर्मषः ॥ ५६२ ॥

कलि शब्दसंख्यानयोः । इत्यस्मान्मषः प्रत्ययो भवति ॥ कल्मषं पा-
पम् ॥ ५६२ ॥

कुलेश्च माषक् ॥ ५६३ ॥

कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । इत्यस्मात्कुलेश्च किन्माषः प्रत्ययो भवति ॥ कुल्मा-
षोर्धास्विन्नं माषादि ॥ कल्माषः शबलः ॥ ५६३ ॥

मावावद्यमिकमिहनिमानिकण्यशिपचिमुचियजिवृतृभ्यः सः ॥ ५६४ ॥

एभ्यः सः प्रत्ययो भवति ॥ मांक् माने । मासस्त्रिंशद्वात्रः ॥ वांक् गति-
गन्धनयोः । वासा । आटरूपः ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वत्सस्तर्णक ऋषिः
प्रियस्य च पुत्रस्याख्यानम् ॥ अम गतौ । अंसो भुजशिखरम् ॥ कमूङ् कान्तौ ।
कंसो लोहजातिर्विष्णोररातिर्हिरण्यमानं च ॥ हनंक् हिंसागत्योः । हंसः श्वेतच्छदः ॥
मानि पूजायाम् । मांसं तृतीयो धातुः ॥ कष हिंसायाम् । कक्षस्तृणगहनारण्यं शरी-
रावयवश्च ॥ अशौटि व्याघ्रौ । अक्षाः प्रासकाः । अक्षाणीन्द्रियाणि रथचक्राणि च ॥
डुपर्चीष् पाके । पक्षोर्धमासो वर्गः शकुन्यवयवः सहायः साध्यं च ॥ मुल्लंतीमो
क्षणे । मोक्षो मुक्तिः ॥ यजीं देवपूजादौ । यक्षो गुह्यकः ॥ वृग्श् वरणे । वसो
देशः समुद्रश्च ॥ तृ ध्वननतरणयोः । तसो वीतंसः सूर्यश्च ॥ वसतस्योर्बाहुलकान्न
पत्वम् ॥ ५६४ ॥

व्यवाभ्यां तनेरीच्च वेः ॥ ५६५ ॥

वि अव इत्येताभ्यां परात्तनेतेः सः प्रत्ययो [भवति] वेरीकारश्चान्तादेशो
भवति ॥ वीतंसः शकुन्यवरोधः ॥ अवतंसः कर्णपूरः ॥ ५६५ ॥

पुषेः प्लष् च ॥ ५६६ ॥

पुषू दाहे । इत्यस्मात्सः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च प्लष् इत्यादेशो भवति ॥
प्लक्षं नक्षत्रं वृक्षश्च ॥ ५६६ ॥

ऋजिरिषिकुषिकृतिव्रश्च्युन्दिगृभ्यः कित् ॥ ५६७ ॥

रभ्यः कित्सः प्रत्ययो भवति ॥ ऋजि गत्यादौ । ऋक्षं नक्षत्रम् । ऋक्षोच्छ-
भलः ॥ रिष हिंसायाम् । रिक्षा यूकाण्डम् । लत्वे । लिक्षा सैव ॥ कुपश् निष्कर्षे ।
कुक्षो गर्भः । कुक्षं गर्तः ॥ कृतैत् छेदने । कृतो गोवृद्धोदनं वक्त्रं दुःखजातं
च ॥ ओत्रश्चोत् छेदने । वृक्षः पादपः ॥ उन्दैप् छेदने । उत्सः समुद्र आकाशं
जलं जलाशयश्च । उत्सं स्रोतः ॥ गृश् हिंसायाम् । शीर्षे शिरः ॥ ५६७ ॥

गुधिगृध्रेस्त च ॥ ५६८ ॥

आभ्यां कित्सः प्रत्ययो [भवति] तकारश्चान्तादेशो भवति ॥ गुधच् परिवेष्टने ।
गुत्सो रोपस्तृणजातिश्च ॥ गृधूच् अभिकाङ्क्षायाम् । गृत्सो विप्रः आ गृध्रोभिलाष-
श्च ॥ तकारविधानमादिचतुर्थत्वबाधनार्थम् ॥ ५६८ ॥

तप्यणिपन्यल्यविरिधिनभिनम्यमिचमितमिचट्यतिपतेरसः ॥ ५६९ ॥

रभ्योसः प्रत्ययो भवति ॥ तपं संतापे । तपस आदित्यः पशुधर्मो धर्मश्च ॥
अण शब्दे । अणसः शकुनिः ॥ पतिं स्तुतौ । पनसः फलवृक्षः ॥ अली भूषणादौ ।
अलसो निरुत्साहः ॥ अव रक्षणादौ । अवसो भानू राजा च । अवसं चापं पाथे-
यं च ॥ रधौच् हिंसासंराद्धयोः । रध इष्टि तु परोक्षायामेवेति नागमे । रन्धसो-
न्धकजातिः ॥ णभच् हिंसायाम् । नभस ऋनुराकाशः समुद्रश्च ॥ णमं प्रहत्वे ।
नमसो वेत्रः प्रणामश्च ॥ अम गतौ । अमसः काल आहारः संसारो रोगश्च ॥
चमू अदने । चमसः सोमपात्रं मन्त्रपूतं पिष्टं च । चमसी मुद्रादिभि[त्त]कृता ॥
तमूच् काङ्क्षायाम् । तमसोन्धकारः । तमसा नाम नदी ॥ चटण् भेदे । चटस-
श्चर्मपुटः ॥ अत सातत्यगमने । अतसो वायुरात्मा वनस्पतिजातिश्च । अतस्योपधिः ॥
पतू गतौ । पतसः पतंगः ॥ ५६९ ॥

सृवयिभ्यां णित् ॥ ५७० ॥

आभ्यां णिदसः प्रत्ययो भवति ॥ सृं गतौ । सारसः पक्षिविशेषः ॥ वयि
गतौ । वायसः काकः ॥ ५७० ॥

वहियुभ्यां वा ॥ ५७१ ॥

आभ्यामसः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ वहीं प्रापणे । वाहसो-

नद्वाञ्शकटमजगरो वहनजीवश्च ॥ वहसोनद्वाञ्शकटं च ॥ युक् मिश्रणे । यावसं
भक्तं तृणं मित्रं च ॥ यवसमश्वादिवासोन्नं च ॥ ५७१ ॥

दिवादिरभिलभ्युरिभ्यः कित् ॥ ५७२ ॥

दिवादिभ्यो रभिलभ्युरिभ्यश्च किदसः प्रत्ययो भवति ॥ दीव्यतेः । दिव-
सो वासरः ॥ व्रीडयतेर्लट्ये । व्रीलसो लज्जावान् ॥ नृत्यतेः । नृतसो नर्तकः ॥
क्षिप्यतेः । क्षिपसो योद्धा ॥ सीव्यतेः । सिवसः श्लोको वल्लं च ॥ श्रीव्यतेः । श्रिवसो
गतिमान् ॥ इष्यतेः । इषस इष्वाचार्यः ॥ रभिं रामस्ये । रभसः संरम्भ उद्धर्षो-
गम्भीरश्च ॥ डुलभिष् प्राप्नो । लभसो याचकः प्राप्तिश्च ॥ उरिः सौत्रः । उरस ऋषिः
॥ ५७२ ॥

फनसतामरसादयः ॥ ५७३ ॥

फनसादयः शब्दा असप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ फण गतौ । नश्च । फन-
सः पनसः ॥ तमेररोन्तो वृद्धिश्च । तामरसं पद्मम् ॥ आदिशब्दात् कीकसबुक्-
सादयो भवन्ति ॥ ५७३ ॥

युवलिभ्यामासः ॥ ५७४ ॥

आभ्यामासः प्रत्ययो भवति ॥ युक् मिश्रणे । यवासो दुरालभा ॥ बल
प्राणनधान्यावरोधयोः । बलासः श्लेष्मा ॥ ५७४ ॥

किलेः कित् ॥ ५७५ ॥

किलत् श्वेत्यक्रीडनयोः । इत्यस्मात्किदासः प्रत्ययो भवति ॥ किलास
सिध्मम् । किलासी पाककर्परम् ॥ ५७५ ॥

तलिकसिभ्यामीसण् ॥ ५७६ ॥

आभ्यामीसण् प्रत्ययो भवति ॥ तलण् प्रतिष्ठायाम् । तालीसं गन्धद्रव्यम् ॥
कस गतौ । कासीसं धातुजमौषधम् ॥ ५७६ ॥

सेडित् ॥ ५७७ ॥

षिण्त् बन्धने । इत्यस्माद्धिदीसण् प्रत्ययो भवति ॥ सीसं लोहजातिः ॥ ५७७ ॥

त्रपेरुसः ॥ ५७८ ॥

त्रपौषि लज्जायाम् । इत्यस्मादुसः प्रत्ययो भवति ॥ त्रपुसं कर्कटिका ।
विधानसामर्थ्यबलात् पत्वाभावः ॥ ५७८ ॥

पटिवीभ्यां टिसडिसौ ॥ ५७९ ॥

आभ्यां यथासंख्यं टिसो ङिदिसश्च प्रत्ययौ भवतः ॥ पट गतौ । पट्सि आ-
युधविशेषः ॥ वीक् प्रजननादौ । विसं मृणालम् ॥ ५७९ ॥

तसः ॥ ५८० ॥

पटिवीभ्यां तसः प्रत्ययो भवति ॥ पट्सस्त्रिशूलम् ॥ वेतसो वानीरः ॥ ५८० ॥

इणः ॥ ५८१ ॥

एतेस्तसः प्रत्ययो भवति ॥ एतसोर्ध्वर्युः ॥ ५८१ ॥

पीडो नसक् ॥ ५८२ ॥

पीङ्च् पाने । इत्यस्मात्किन्नसः प्रत्ययो भवति ॥ पीनसः श्लेष्मा ॥ ५८२ ॥

कृकुरिभ्यां पासः ॥ ५८३ ॥

आभ्यां पासः प्रत्ययो भवति ॥ कुक्कुं करणे । कर्पासः पित्रुप्रकृतिर्वीरुच ॥
कुरत् शब्दे । कूर्पासः कञ्जुकः ॥ ५८३ ॥

कलिकुलिभ्यां मासक् ॥ ५८४ ॥

आभ्यां किन्मासः प्रत्ययो भवति ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कल्मासं
शबलम् ॥ कुल बन्धुसंस्त्यानयोः । कुल्मासमर्धस्विन्नं माषादि ॥ ५८४ ॥

अलेरम्बुसः ॥ ५८५ ॥

अली भूषणादौ । इत्यस्मादम्बुसः प्रत्ययो भवति ॥ अलम्बुसो यातुधानः ।
अलम्बुसा नामौषधिः ॥ ५८५ ॥

लूगो हः ॥ ५८६ ॥

लुनातेर्हः प्रत्ययो भवति ॥ लोहं सुवर्णादि ॥ ५८६ ॥

कितो गे च ॥ ५८७ ॥

कित निवासे । इत्यस्मात् हः प्रत्ययो[भव]त्यस्य च गे इत्यादेशो भवति ॥
गेहं गृहम् ॥ ५८७ ॥

हिंसेः सिम् च ॥ ५८८ ॥

हिसुप् हिंसायाम् । इत्यस्मात् हः प्रत्ययो[भव]त्यस्य च सिमित्यादेशो
भवति ॥ सिंहो मृगराजः ॥ ५८८ ॥

कृपृकटिपटिमटिलटिललिपलिकल्यनिरगिलगेरहः ॥ ५८९ ॥

एभ्योहः प्रत्ययो भवति ॥ कृत् विक्षेपे । करहो धान्यावपनम् ॥ पृष् पालनपूर-

णयोः । परहः शंकरः ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटहः पर्जन्यः कर्णवच्च कालायसभा-
जनम् ॥ पट गतौ । पटहो वाद्यविशेषः ॥ मट सादे सौत्रः । मटहो ह्रस्वः ॥ लट बाल्ये ।
लटति विलसति । लटहो विलासवान् ॥ ललिण् ईप्सायाम् । ललहो लीलावान् ॥
पल गतौ । पलह आवापः ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलहो युद्धम् ॥ अनक्
प्राणने । अनहो नीरोगः ॥ रगे शङ्कायाम् । रगहो नटः ॥ लगे सङ्गे । लगहो
मन्दः ॥ ५८९ ॥

पुलेः कित् ॥ ५९० ॥

पुल महत्त्वे । इत्यस्मात्किदहः प्रत्ययो भवति ॥ पुलहः प्रजापतिः ॥ ५९० ॥

वृकटिशमिभ्य आहः ॥ ५९१ ॥

एभ्य आहः प्रत्ययो भवति ॥ वृग्ट् वरणे । वराहः सूकरः ॥ कटे वर्षा-
वरणयोः । कटाहः कर्णवत्कालायसभाजनम् ॥ शमूच् उपशमे । शमाह आ-
श्रमः ॥ ५९१ ॥

विलेः कित् ॥ ५९२ ॥

विलत् वरणे । इत्यस्मात्किदाहः प्रत्ययो भवति ॥ विलाहो रहः ॥ ५९२ ॥

निर इण ऊहश् ॥ ५९३ ॥

निर्पूर्वात् इणक् गतौ । इत्यस्मात् शिदूहः प्रत्ययो भवति ॥ निर्यूहः सौधा-
दिकाष्ठनिर्गमः ॥ ५९३ ॥

दस्त्यूहः ॥ ५९४ ॥

ददातेस्त्यूहः प्रत्ययो भवति ॥ दात्यूहः पक्षिविशेषः ॥ ५९४ ॥

अनेरोकहः ॥ ५९५ ॥

अनक् प्राणने । इत्यस्मादोक्कहः प्रत्ययो भवति ॥ अनोक्कहो वृक्षः ॥ ५९५ ॥

वल्लेरक्षः ॥ ५९६ ॥

वलि संवरणे । इत्यस्मादक्षः प्रत्ययो भवति ॥ वलक्षः शुक्रः ॥ ५९६ ॥

लाक्षाद्राक्षामिक्षादयः ॥ ५९७ ॥

लाक्षादयः शब्दा अक्षप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ लसेरा च । लाक्षा जतु ॥
रसेर्द्रा च । द्राक्षा मृद्बीका ॥ आङ्पूर्वात् मृदेरन्त्यस्वरादेर्लुक् प्रत्ययादेरित्वं च ।
आमिक्षा हविर्विशेषः ॥ आदिग्रहणात् चुप मन्दायां गतौ । इत्यस्य । चोक्षो ग्राम-
रागः शुद्धं च ॥ एवं पीयूक्षादयोपि ॥ ५९७ ॥

समिण्णिकषिभ्यामाः ॥ ५९८ ॥

सम्पूर्वात् इण्क् गतौ । इत्यस्मात् निपूर्वात् कष हिंसायाम् । इत्यस्माच्च
आः प्रत्ययो भवति ॥ समया पर्वतम् ॥ निकषा पर्वतम् ॥ समीपासूयावाचि-
नावेतौ ॥ ५९८ ॥

दित्रिपुरिवृषिमृषिभ्यः कित् ॥ ५९९ ॥

एभ्यः किदाः प्रत्ययो भवति ॥ दिवूच् क्रीडाजयेच्छापणिद्युतिस्तुतिगति-
षु । दिवाहः ॥ पुरत् अग्रगमने । पुरा भूतकालवाची ॥ वृषू सेचने । वृषा प्रबल-
मित्यर्थः ॥ मृषीच् तितिक्षायाम् । मृषाभूतमित्यर्थः ॥ ५९९ ॥

वेः साहाभ्याम् ॥ ६०० ॥

धिपूर्वाभ्यां षौच् अन्तकर्मणि । ओहांक् त्यागे । इत्येताभ्यामांः प्रत्ययो
भवति ॥ विसा चन्द्रमा बुद्धिश्च । तालव्यान्तोयमित्येके ॥ विहा विहगः स्वर्ग-
श्च ॥ ६०० ॥

वृमिथिदिशिभ्यस्थयट्याश्चान्ताः ॥ ६०१ ॥

एभ्यः किदाः प्रत्ययो भवति यथासंख्यं थकारयकारट्यकाराश्चान्ता भव-
न्ति ॥ वृग्ट् वरणे । वृथानर्थकम् ॥ मिथृग् मेधाहिंसयोः । मिथ्या मृषा निष्कलं
च ॥ दिशीत् अतिसर्जने । दिष्ट्या प्रीतिवचनम् ॥ ६०१ ॥

मुचिस्वर्धे च ॥ ६०२ ॥

आभ्यां किदाः प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तस्य भवति ॥ मुचूंती मोक्षणे ।
मुधानिमित्तम् ॥ व्वदि आस्वादने । स्वधा पितृवलिः ॥ ६०२ ॥

सोर्ब्रूग आह च ॥ ६०३ ॥

सुपूर्वात् व्रूतेराः प्रत्ययो [भव] त्याह इति चास्यादेशो भवति ॥ स्वाहा
देवतातर्पणम् ॥ ६०३ ॥

सनिक्षमिदुपेः ॥ ६०४ ॥

एभ्यो धातुभ्य आः प्रत्ययो भवति ॥ षण्यू दीने । सना नित्यम् ॥
क्षमौषि सहने । क्षमा भूः क्षान्तिश्च ॥ दुषंच् वैकृत्ये । दोषा रात्रिः ॥ ६०४ ॥

डित् ॥ ६०५ ॥

धातोर्बहुलमाः प्रत्ययो भवति स च डिङ्भवति ॥ मनिंच् ज्ञाने । मा निषेधे ॥
षौच् अन्तकर्मणि । सावसानम् ॥ अनक् प्राणने । आ स्मरणादौ ॥ प्रींङ्च् प्रीतौ ।
प्रा स्मयने । हनंक् हिंसागत्योः । हा विषादे ॥ वन भक्तौ । वा विकल्पे ॥

राक् दाने । रा दीप्तिः ॥ भांक् दीप्तौ । भा । सहपूर्वः । सभा परिषत् ॥ ना-
मीति सहस्य सः ॥ ६०५ ॥

स्वरेभ्य इः ॥ ६०६ ॥

स्वरान्तेभ्यो धातुभ्य इः प्रत्ययो भवति ॥ जिं अभिभवे । यजी राजा ॥
हिंट् गतिवृद्धयोः । हयिः कामः ॥ रुक् शब्दे । रविः सूर्यः ॥ कुंक् शब्दे । क-
विः काव्यकर्ता ॥ ङुंक् स्तुतौ । स्तविरुद्राता ॥ लूग्श् छेदने । लविर्दात्रम् ॥ पूग्श्
पत्रने । पविर्वायुर्वज्रं पवित्रं च ॥ भू सत्तायाम् । भविः सत्ता चन्द्रो विधिश्च ॥
क्रंक् गतौ । भरिः शत्रुः ॥ हंग् हरणे । हरिरिन्द्रो विष्णुश्चन्दनं मर्कटादिश्च । हरयः
शक्राश्वाः ॥ टुडुभृग्क् पोषणे च । भारिर्वसुधा ॥ सृं गतौ । सरिर्मेषः ॥ पृश् पालनपू-
रणयोः । परिर्भूमिः ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरिर्नौः ॥ दृश् विदारणे । दरिर्महाभिदा ॥
मृश् हिंसायाम् । ण्यन्तः । मारिराशिवम् ॥ वृग्श् वरणे । वरिर्विष्णुः । ण्यन्तात् ।
वारिर्हस्तिबन्धनम् । वारि जलम् ॥ ६०६ ॥

पदिपठिपचिस्थलिहलिकलिवलिवलिवल्लिपल्लिकटिचटिवटिवधि-
गाध्यर्चिवन्दिनन्द्यविवशिवाशिकाशिछिर्दितन्लिमन्लिखाण्डिमण्डि-
चण्डियत्यञ्जिमस्यसिवनिध्वनिसनिगमितमिग्रन्थिश्चन्थि-

जनिमण्यादिभ्यः ॥ ६०७ ॥

एभ्य इः प्रत्ययो भवति ॥ पदिच् गतौ । पदी राशिर्मोक्षमार्गश्च ॥ पठ
व्यक्तायां वाचि । पठिर्विद्वान् ॥ दुपर्चीष् पाके । पचिरग्निः ॥ छल स्थाने । स्थ-
लिर्दानशाला ॥ हल विलेखने । हलिर्हलः ॥ कलि शब्दसंख्यानयोः । कलिः
कलहो युगं च ॥ बल प्राणनधान्यावरोधयोः । बलिर्देवतोपहारो दानवश्च ॥ वलि
वल्लि संवरणे । वलिस्त्वक्तरंगः । वल्लिर्हिरण्यशलाका लता च ॥ पल्ल गतौ ।
पल्लिर्मुनीनामाश्रमो व्याधसंस्त्यायश्च ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटिः स्वाङ्गम् ॥
चटण् भेदे । चटिर्वर्णः ॥ वट वेष्टने । वटिर्गुलिका तन्तुः शूना च नाभिर्वर्णश्च ॥
वधि बन्धने । वधिः क्रियाशब्दः ॥ गाधृङ् प्रतिष्ठालिप्साग्रन्थेषु । गाधिर्विश्रामि-
त्रपिता ॥ अर्च पूजायाम् । अर्चिरग्निशिखा ॥ वदुङ् स्तुत्यभिवादनयोः । वन्दि-
र्ग्रहणिः ॥ टुनदु समृद्धौ । नन्दिरीश्वरः प्रतीहारो भेरिश्च ॥ अव रक्षणादौ ।
अविर्हर्णायुः ॥ वशक् कान्तौ । वशिर्वशिता ॥ वाशिच् शब्दे । वाशिः कान्ती
रश्मिर्गोमायुरग्निः शब्दः प्रजननप्राप्ता चतुष्पाज्जलदश्च ॥ काशृङ् दीप्तौ । काशयो
जनपदः ॥ छर्दण् वमने । छर्दिर्वमनम् ॥ तन्त्रिण् कुटुम्बधारणे । तन्त्रिर्वीणासूत्रम् ॥

मन्त्रिण् गुप्तभाषणे । मन्त्रिः सचिवः ॥ खडुण् भेदे । खण्डिः प्रद्वारम् ॥
 मडु भूपायाम् । मण्डिर्मृद्वाजनपिधानम् ॥ चडुङ् कोपे । चण्डिर्मामिनी ॥ यतैङ्
 प्रयत्ने । यतिर्भिक्षुः ॥ अञ्जौप् व्यक्तिभक्षणगतिषु । अञ्जिः सञ्जः पेपणी पेजो
 गतिश्च । समञ्जिः शिश्वः ॥ मसैच् परिणामे । मसिः शस्त्री ॥ असृच् क्षेपणे ।
 असिः खड्गः ॥ वनूयी यात्रने । वनिः साधुर्याच्चा शकुनिरग्निश्च ॥ ध्वन शब्दे ।
 ध्वनिर्नादः ॥ वन भक्तौ । सनिः संभक्ता पन्था दानं म्लेच्छो नदीतटं च ॥ गमूं
 गतौ । गमिराचार्यः ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् । तमिरलसः ॥ ग्रन्थश्च संदर्भे ।
 ग्रन्थश्च मोचनप्रतिहर्षणयोः । ग्रन्थिः ग्रन्थिश्च पर्वसंध्यादि ॥ जनैचि प्रादुर्भावे ।
 जनिर्वधूः कुलाङ्गना भगिनी प्रादुर्भावश्च ॥ मण शब्दे । मणी रत्नम् ॥ आदि-
 ग्रहणात् वहीं प्रापणे । वहिरश्च ॥ खाद् भक्षणे । खादिः आ ॥ दधि धारणे ।
 दधि क्षीरविकारः ॥ खल संचये च । खलिः पिण्याकः ॥ शचि व्यक्तायां वाचि ।
 शचीन्द्राणी । इतोक्तयर्थादिति गौरादित्वाद्वा डीः ॥ इत्यादयोपि भवन्ति ॥ ६०७ ॥

किलिपिलिपिशिचिटिचुटिशुण्डितुण्डिकुण्डिभण्डिहुण्डिहिण्डिपिण्डि-
 चुल्लिबुधिमिथिरुहिदिविकीर्त्यादिभ्यः ॥ ६०८ ॥

एभ्य इः प्रत्ययो भवति ॥ किलत् श्वेत्यक्रीडनयोः । केलिः क्रीडा ॥
 पिलण् क्षेपे । पेलिः क्षुद्रपेला ॥ पिशत् अवयवे । पेशिर्मांसखण्डम् ॥ चिट
 प्रेप्ये । चेटिर्दारिका प्रेप्या च ॥ चुटत् छेदने । ण्यन्तः । चोटिश्चञ्चुः ॥ शुटु
 शोषणे । शुण्डिर्बिभ्रभेषजम् ॥ तुडुङ् तोडने । तुण्डिरास्यं प्रवृद्धा च नाभिः ॥ कुडुङ्
 दाहे । कुण्डिर्जलभाजनम् ॥ भडुङ् परिभाषणे । भण्डिः शकटम् ॥ हुडुङ्
 संघाते । हुण्डिः पिण्डित ओदनः ॥ हिडुङ् गतौ च । हिण्डी रात्रौ रक्षाचारः ॥
 पिडुङ् संघाते । पिण्डिर्भिष्पीडितस्नेहपिण्डः ॥ चुल्ल हावकरणे । चुल्ली रन्धन-
 स्थानम् ॥ बुधिच् ज्ञाने । बोधिः सम्यग्ज्ञानम् ॥ मिथृग् मेधाहिंसयोः । मेथिः
 खलमध्यस्थूणा ॥ रुहं जन्मनि । रोहिः सस्यं जन्म च ॥ दिवूच् क्रीडादौ । देवि-
 भूमिः ॥ कृतण् संशब्दने । णिजन्तः । कीर्तिर्यशः ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ६०८ ॥

नाभ्युपान्त्यकृगृगृपृपृङ्भ्यः कित् ॥ ६०९ ॥

नाभ्युपान्त्येभ्यः क्रादिभ्यश्च किदिः प्रत्ययो भवति ॥ लिखत् अक्षरविन्यासे ।
 लिखिः शिल्पम् ॥ शुच शोके । शुचिः पूतो विद्वान्धर्म आपाढश्च ॥ रुचि
 अभिप्रीत्यां च । रुचिर्दीप्तिरभिलाषश्च ॥ भुजंप् पालनाभ्यवहारयोः । भुजिरशी

राजा कुटिलं च ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणिर्विकलो हस्तो हस्तविकलश्च ॥
 सृजन्तु विसर्गे । सृजिः पन्थाः ॥ द्युति दीप्तौ । द्युतिर्दीप्तिः ॥ ऋत घृणागतिस्प-
 र्धेषु । ऋतिर्यतिः ॥ छिद्वंषी द्वैधीकरणे । छिदिच्छेत्ता परशुश्च ॥ मुदि हर्षे ।
 मुदिर्बालः ॥ भिद्वंषी विदारणे । भिदिर्वञ्चं सूचको भेत्ता च ॥ ऊद्वद्वंषी
 दीप्तिदेवनयोः । वृदी रथकारः ॥ लिपीन् उपदेहे । लिपिरक्षरजातिः ॥ तुर त्वरणे
 सौत्रः । तुरिस्तन्तुवायोपकरणम् ॥ दुलण् उल्लेखे । दुलिः कच्छपः ॥ त्विषीं
 दीप्तौ । त्विषिर्दीप्तिस्त्विषिमात्राजवर्चस्वी च ॥ कृषीन् विलेखने । कृषिः कर्षणं
 कर्षणभूमिश्च ॥ ऋषैत् गतौ । ऋषिर्मुनिर्वेदश्च ॥ कुषश्च निष्कर्षे । कुषिः शुषिरम् ॥
 शुषन् शोषणे । शुषिश्छिद्रं शोषणं च ॥ हषू अलीके । हषिरलीकवादी दीप्तिस्तु-
 छिश्च ॥ णुहौच् उद्गिरणे । स्नुहिर्वृक्षः ॥ कृत् विक्षेपे । किरिः शूकरो मूषिको
 गन्धर्वो गर्तश्च ॥ गृत् निगरणे । गिरिर्नगः कन्दुकश्च ॥ गृश् हिंसायाम् । शिरिर्हिंस्रः
 शोकः खड्गः पाषाणश्च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुरिर्नगरं राजा पूरयिता च ॥
 पूड् पवने । पुविर्वातः ॥ ६०९ ॥

विदिवृत्तेर्वा ॥ ६१० ॥

आभ्यामिः प्रत्ययो भवति स च किद्वा भवति ॥ विदक् ज्ञाने । विदिः शि-
 ल्पी । वेदिरिज्यादिस्थानम् ॥ वृतूड् वर्तने । वृतिः कण्टकशाखावरणम् । निर्वृतिः
 सुखम् । वर्तिर्द्रव्यं दीपाङ्गुः च ॥ ६१० ॥

तृभ्रम्यद्यापिदम्भिभ्यस्तित्तिरभृमाधापदेभाश्च ॥ ६११ ॥

एभ्यः किदिः प्रत्ययो [भव]त्येषां च यथासंख्यं तित्तिर भृम अध अप
 देभ इत्यादेशा भवन्ति ॥ तृ भ्रवनतरणयोः । तित्तिरिः शकुनिजातिः प्रवक्ता च
 वेदशाखायाः ॥ भ्रमू चलने । भृमिर्वायुर्हस्ती जलं च । बाहुलकाद्भृमादेशाभावे ।
 भ्रमिर्भ्रमः ॥ अदं प्सांक् भक्षणे । अधुपरिभावे । अध्यागच्छति ॥ आपूट् व्याप्तौ ।
 अपि समुच्चयादौ । पुक्षोपि न्ययोधोपि ॥ दम्भूट् दम्भे । देभिः शरासनम् ॥ ६११ ॥

मनेरुदेतौ चास्य वा ॥ ६१२ ॥

मनिच् ज्ञाने । इत्यस्मादिः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च उकार-एकारौ
 वा भवतः ॥ मुनिर्ज्ञानवान् ॥ मेनिः संकल्पः ॥ मनिर्धूमवर्तिः ॥ ६१२ ॥

क्रमितमिस्तम्भेरिच्च नमेस्तु वा ॥ ६१३ ॥

एभ्यः किदिः प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च इकारो भवति नमेः पुनरकारस्य

विकल्पेन इकारः ॥ क्रमू पादविक्षेपे । क्रिमिः क्षुद्रजन्तुः ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् ।
तिमिर्महामत्स्यः ॥ स्तम्भिः सौत्रः । स्तिभिः केतकादिसूची हृदयं समुद्रश्च ॥
णमं प्रह्वत्वे । निमी राजा । नमिर्विद्याधराणामाद्यस्तीर्थकरश्च ॥ ६१३ ॥

अम्भिकुण्ठिकम्प्यंहिभ्यो नलुक् च ॥ ६१४ ॥

एभ्य इः प्रत्ययो [भवति] नकारस्य च लुग्भवति ॥ अभुङ् शब्दे ।
अभ्याभिमुख्येव्ययम् । अभ्याग्नि शलभाः पतन्ति ॥ कुटु आलस्ये च । कुठिर्वृक्षः
पापं वृषलो देहो गेहं कुठाश्च ॥ कपुङ् चलने । कपिरग्निर्वानश्च ॥ अहुङ् गतौ ।
अहिः सर्पो वृत्रो वप्रश्च ॥ ६१४ ॥

उभेर्द्वत्रौ च ॥ ६१५ ॥

उभत् पूरणे । इत्यस्मादिः प्रत्ययो भवत्यस्य च द्वत्रावित्यादेशौ भवतः ॥
द्वौ द्वितीयो द्विमुनि व्याकरणस्य ॥ त्रयस्तृतीयस्त्रिमुनि व्याकरणस्य ॥ ६१५ ॥

नीवीप्रहभ्यो डित् ॥ ६१६ ॥

एभ्यो डिदिः प्रत्ययो भवति ॥ णीङ् प्रापणे । निवसति ॥ वीङ् प्रजन-
नादौ । विस्तन्तुवायः पशुपसर्गश्च ॥ यथा विभवति ॥ हङ् हरणे । प्रपूर्वः ।
प्रहिः कूप उदपानं च ॥ ६१६ ॥

वौ रिचेः स्वराच्चोन्तश्च ॥ ६१७ ॥

वावुपसर्गे सति रिचृपी विरेचने । इत्यस्मादिः प्रत्ययो [भवति] स्वरात्परो
नोन्तश्च भवति ॥ विरिञ्चिर्ब्रह्मा ॥ ६१७ ॥

कमित्रमिजमिघसिशलिफलितलितडिवजिब्रजिध्वजिराजिपणिवणिवदि-
सदिहदिहानिसहिवहितपिवपिभटिकञ्चिसंपतिभ्यो

णित् ॥ ६१८ ॥

एभ्यो णिदिः प्रत्ययो भवति ॥ कमूङ् कान्तौ ॥ कामिर्वसुकः कामी च ॥
टुवमू उद्विरणे । वामिः स्त्री ॥ जमू अदने । जामिर्भगिनी तृणं जनपदश्चैकः ॥
घसू अदने । घासिः संग्रामो गतौभिर्वहुमुक् च ॥ शल गतौ । शालिर्नीहिराजः ॥
फल निष्पत्तौ । फालिर्दलम् ॥ तलण् प्रतिष्ठायाम् । तालिर्वृक्षजातिः ॥ तडण् आ-
घाते । ताडिः स एव ॥ वज ब्रज ध्वज गतौ । वाजिरश्चः पुङ्खावसानं च ॥
व्राजिः पद्धतिः पिटकजातिश्च ॥ ध्वाजिः पताकाश्च ॥ राजृङ् दीप्तौ । राजिः
पङ्क्तिर्लेखा च ॥ पाणि व्यवहारस्तुत्योः । पाणिः करः ॥ वण शब्दे । वाणिर्वाक् ।

डद्याम् । वाणी ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वादिर्वाग्मी वीणा च ॥ वद्वं विशरण-
गत्यवसादनेषु । सादिरश्वारोहः सारथिश्च ॥ हर्दिं पुरीषोत्सर्गे । हादिलूता ॥
हनंक् हिंसागत्योः । घातिः प्रहरणम् । केचित्तु हानिरर्थनाश उच्छित्तिश्चेत्युदाह-
रन्ति । तत्र बाहुलकात् ङिति घादिति घात्र भवति । बाहुलकादेव णित्त्ववि-
कल्पे । हनिरायुधम् ॥ षहि मर्षणे । साहिः शैलः ॥ वहीं प्रापणे । वाहिरनड्डान् ॥
तपं संतापे । तापिर्दानवः ॥ डुवपीं बीजसंताने । वापिः पुष्करिणी ॥ भट भृतौ ।
भाटिः सुरतमूल्यम् ॥ कचुड् दीप्तौ । काञ्चिर्मेखला पुरी च । णित्करणादनु-
पान्त्यस्यापि वृद्धिः ॥ पलू गतौ । सम्पूर्वात् । संपातिः पक्षिराजः ॥ ६१८ ॥

कृशृकुटिग्रहिखन्यणिकष्यलिपलिचरिवसिगण्डिभ्यो वा ॥ ६१९ ॥

एभ्य इः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ डुकृङ् करणे । कारिः
शिल्पी । करिर्हस्ती विष्णुश्च ॥ शृश् हिंसायाम् । शारिर्द्यूतोपकरणं हस्तिपर्याणं
शारिका च । शरिर्हिंसा शूलश्च ॥ कुटत् कौटिल्ये । कोटिरभिरग्रभागोऽष्टमं चाङ्क-
स्थानम् । कुटिर्गृहं शरीराङ्गं च ॥ महीश् उपादाने । माहिः पतिः । ग्रहिर्वेणुः ॥
खनूग् अवदारणे । खानिः खनिश्च निधिराकरस्तडागं च ॥ अण शब्दे । आणि-
रणिश्च द्वारकीलिका ॥ कष हिंसायाम् । काषिः कर्षकः । कषिर्निकषोपलः काष्ठ-
मश्वकर्णः खनित्रं च ॥ अली भूषणादौ । आलिः पङ्क्तिः सखी च । अलिर्भ्रम-
रः ॥ पल गतौ । पालिर्जलसेतुः कर्णपर्यन्तश्च । पलिः संस्त्यायः ॥ चर भक्षणे च ।
चारिः पशूनां भक्ष्यम् । चरिः प्राकारशिखरं विषयो वायुः पशुः केशोर्णा च ॥
वसं निवासे । वासिस्तक्षोपकरणम् । वसिः शय्याभिर्गृहं रात्रिश्च ॥ गडु वदनैकदेशे ।
गण्डिर्गण्डिका । णित्त्वपक्षेणुपान्त्यस्यापि वृद्धौ । गण्डिर्धनुषपर्व ॥ ६१९ ॥

पादाच्चात्यजिभ्याम् ॥ ६२० ॥

पादशब्दपूर्वाभ्यां केवलाभ्यां चात्यजिभ्यां णिदिः प्रत्ययो भवति ॥ अत
सातत्यगमने । अजं क्षेपणे च । पादाभ्यामततीति । अजतीति वा । पदातिः ।
पदाजिः । पदः पादस्याज्यातिगोपहत इति पदभावः । उभावपि पत्तिवाचिनौ ॥
आतिः पक्षी । सुपूर्वात् । स्वातिर्वायव्यनक्षत्रम् ॥ आजिः संग्रामः स्पर्धावधिश्च ॥
॥ ६२० ॥

नहेर्भ च ॥ ६२१ ॥

णहीच् बन्धने । इत्यस्माण्णिदिः प्रत्ययो भवति भकारश्चान्तादेशो भवति ॥
नाभिरन्त्यकुलकरश्चक्रमध्यं शरीरावयवश्च ॥ ६२१ ॥

अशो रश्वादिः ॥ ६२२ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्माणिदिः प्रत्ययो [भवति] रेफश्च धातोरादिर्भव-
ति ॥ राशिः समूहो नक्षत्रपादनवकरूपश्च मेषादिः ॥ ६२२ ॥

कायः किरिच्च वा ॥ ६२३ ॥

कैं शब्दे । इत्यस्मात्किः प्रत्ययो [भवति] इकारश्चान्तादेशो वा भवति ॥
किकिः पक्षी विद्वांश्च ॥ काकिः स्वरदोषः ॥ ६२३ ॥

वर्धेरकिः ॥ ६२४ ॥

वर्धण् छेदनपूरणयोः । इत्यस्मादकिः प्रत्ययो भवति ॥ वर्धकिस्तक्षा ॥ ६२४ ॥

सनेर्डखिः ॥ ६२५ ॥

पणूयी दाने । इत्यस्माड्दिखिः प्रत्ययो भवति ॥ सखा मित्रम् । सखायौ ।
सखायः ॥ ६२५ ॥

कोर्डिखिः ॥ ६२६ ॥

कुंक् शब्दे । इत्यस्माड्दिखिः प्रत्ययो भवति ॥ किखिलौमसिका ॥ ६२६ ॥

मृश्चिकण्यणिदध्यविभ्य ईचिः ॥ ६२७ ॥

एभ्य ईचिः प्रत्ययो भवति ॥ मृत् प्राणत्यागे । मरीचिर्मुनिर्मयूखश्च ॥
द्वोश्च गतिवृद्धयोः । श्रयीचिश्चन्द्रः श्रयथुश्च ॥ कण अण शब्दे । कणीचिः प्राणी
लता चक्षुः शकटं शङ्खश्च ॥ अणीचिर्वेणुः शाकटिकश्च ॥ दधि धारणे । दधीची
राजर्षिः ॥ अव रक्षणादौ । अवीचिर्नरकविशेषः ॥ ६२७ ॥

वेगो डित् ॥ ६२८ ॥

वैग् तन्तुसंताने । इत्यस्माड्दिचिः प्रत्ययो भवति ॥ वीचिरूर्मिः ॥ ६२८ ॥

वणेर्णित् ॥ ६२९ ॥

वण शब्दे । इत्यस्माणिदीचिः प्रत्ययो भवति ॥ वाणीचिश्छाया व्याधिश्च
॥ ६२९ ॥

कृपिशकिभ्यामटिः ॥ ६३० ॥

आभ्यामटिः प्रत्ययो भवति ॥ कृपौड् सामर्थ्ये । कर्पटिः निःस्वः ॥ शकृट्
शक्तौ । शकटिः शकटम् ॥ ६३० ॥

श्रेढिः ॥ ६३१ ॥

श्रिग् सेवायाम् । इत्यस्माड्दिः प्रत्ययो भवति ॥ श्रेढिर्गणितव्यवहारः ॥ ६३१ ॥

चमेरुच्चातः ॥ ६३२ ॥

चमू अदने । इत्यस्माद्धिः प्रत्ययो भवत्यकारस्य उकारो भवति ॥ चुण्डिः
क्षुद्रवापी ॥ ६३२ ॥

मुषेरुण् चान्तः ॥ ६३३ ॥

मुषश् स्तेये । इत्यस्माद्धिः प्रत्ययो [भव]त्युण् चान्तो भवति ॥ मुष-
ण्डिः प्रहरणम् । उणो न गुणो विधानसामर्थ्यात् ॥ ६३३ ॥

कावावीक्रीश्रिश्रुक्षुज्वरितूरिचूरिपूरिभ्यो णिः ॥ ६३४ ॥

एभ्यो णिः प्रत्ययो भवति ॥ कैं शब्दे । काणिर्वैलक्ष्याननुसर्पणम् ॥ वैग्
तन्तुसंताने । वाणिर्व्यतिः ॥ वीक् प्रजननादौ । वेणिः कवरी ॥ डुक्तींश्च द्रव्य-
विनिमये । क्रेणिः क्रयविशेषः ॥ श्रिग् सेवायाम् । भ्रेणिः पङ्क्तिर्वलविशेषश्च ।
श्रेणयोष्ठादश गणविशेषाः । निपूर्वात् । निश्रेणिः संक्रमः ॥ भ्रुंद् भ्रवणे । भ्रोणि-
र्जघनम् ॥ दुक्षुक् शब्दे । क्षोणिः पृथिवी ॥ ज्वर रोगे । जूर्णिज्वरो वायुरादित्यो-
मिः शरीरं ब्रह्मा पुराणश्च ॥ तूरैचि त्वरायाम् । तूर्णिस्त्वेरा मनः शीघ्रश्च ॥ चूरैचि
दाहे । चूर्णिर्वृत्तिः ॥ पूरैचि आप्यायने । पूर्णिः पूरः ॥ ६३४ ॥

ऋतृघृसृकुवृषिभ्यः कित् ॥ ६३५ ॥

ऋकारान्तेभ्यो घृ इत्यादिभ्यश्च किणिः प्रत्ययो भवति ॥ शृश् हिंसायाम् ।
शीर्णा रोगोवयवश्च ॥ स्तृग्श् आच्छादने । स्तीर्णिः संस्तरः ॥ घृं सेचने । घृणी
रश्मिज्वाला निदाघश्च ॥ सृं गतौ । सृणिरादित्यो वचमनिलोङ्कुशोमिश्च ॥ कुंक्
शब्दे । कुणिर्विकलो हस्तो हस्तविकलश्च ॥ वृषू सेचने । वृष्णिर्वस्नो मेघो यदुवि-
शेषश्च । पर्वतेरपीच्छन्त्येके । पृष्णी रश्मिः ॥ ६३५ ॥

पृषिहृषिभ्यां वृद्धिश्च ॥ ६३६ ॥

आभ्यां णिः प्रत्ययो [भव]त्यनयोश्च वृद्धिर्भवति ॥ पृषू सेचने । पार्ष्णिः
पादपश्चाद्भागः पृष्ठप्रदेशश्च ॥ हृषच् तुष्टौ । हार्ष्णिर्हरणम् ॥ ६३६ ॥

हूर्णिधूर्णिभूर्णिघूर्ण्यदयः ॥ ६३७ ॥

एते णिप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ हृग् हरणे । धृग् धारणे । भू सत्तायाम् ।
घृं सेचने । ऊत्वं रथान्तो निपात्यते ॥ हूर्णि कुल्या ॥ धूर्णिधृतिः ॥ भूर्णिभेतनं
भूमिः कालश्च ॥ घूर्णिभ्रमः ॥ आदिप्रहणादन्येपि ॥ ६३७ ॥

ऋहंसृमृधृभृकृतृप्रहेरणिः ॥ ६३८ ॥

एभ्योणिः प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अरणिरग्निमथनकाष्ठम् ॥ हंग्
हरणे । हरणिः कुल्या मृत्युश्च ॥ सं गतौ । सरणिरीषद्वतिः पन्था आदित्यः सिरा-
संघातश्च ॥ मुंत् प्राणत्यागे । मरणी रात्रिः ॥ धृग् धारणे । धरणिः क्षितिः ॥
टुडुभृग् पोषणे च । भरणिर्नक्षत्रम् ॥ डुङ्ग् करणे । करणिः सादृश्यम् ॥
तृ प्लवनतरणयोः । तरणिः संक्रम आदित्यो यवागूः पतितगोरूपोत्थापनी च यष्टिः ।
वै दुःखार्थे । दुःखेन तीर्यत इति वैतरणी नदी ॥ ग्रहीश् उपादाने । ग्रहणिर्जठ-
राग्निस्तदाधारो व्याधिर्मैहं मृत्युश्च ॥ ६३८ ॥

कङ्केरिच्चास्य वा ॥ ६३९ ॥

ककुङ् गतौ । इत्यस्मादणिः प्रत्ययो [भवति] धातोरकारस्य च इकारो
वा भवति ॥ कङ्कणिः कङ्कणम् ॥ किङ्कणिर्घण्टा ॥ ६३९ ॥

कर्केणित् ॥ ६४० ॥

ककि लौल्ये । इत्यस्मादणिदणिः प्रत्ययो भवति ॥ काकणिर्मानविशेषः
॥ ६४० ॥

कृषेश्च चादेः ॥ ६४१ ॥

कृषीत् विलेखने । इत्यस्मादणिः प्रत्ययो [भव] त्यादेश्च चकारो भवति ॥
चर्षणिश्चमूरभिर्बुद्धिर्व्यवसायो वेद्या वृषश्च ॥ ६४१ ॥

क्षिपेः कित् ॥ ६४२ ॥

क्षिपीत् प्रेरणे । इत्यस्मात्किदणिः प्रत्ययो भवति ॥ क्षिपणिरायुधं वडिश-
बन्धकश्चर्मकृता पाषाणसर्जनी च ॥ ६४२ ॥

आडः कृहृगुषेः सनः ॥ ६४३ ॥

आडः परेभ्यो डुङ्ग् करणे । हंग् हरणे । शुषंच् शोषणे । इत्येतेभ्यः
सन्नन्तेभ्योणिः प्रत्ययो भवति ॥ आचिकीर्षणिर्व्यवसायः ॥ आजिहीर्षणिः श्रीः ॥
आशुशुक्षणिरभिर्वायुश्च ॥ ६४३ ॥

वारिसर्त्यादेरिणिक् ॥ ६४४ ॥

एभ्यः किदिणिः प्रत्ययो भवति ॥ वृग् वरणे । ण्यन्तः । वारिणिः पशुः
पशुवृत्तिश्च ॥ सं गतौ । क्षिणिरभिर्वज्रं च ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ६४४ ॥

अदेस्त्रीणिः ॥ ६४५ ॥

अदंक् भक्षणे । इत्यस्माच्चीणिः प्रत्ययो भवति ॥ अच्चीणिः कृमिजातिः ॥ ६४५ ॥

सुज्ञायजिषपिपदिवसिवितसिभ्यस्तिः ॥ ६४६ ॥

एभ्यस्तिः प्रत्ययो भवति ॥ सुङ् गतौ । श्रोतिश्चीरम् ॥ ज्ञांश् अवबोधने । ज्ञायते त्रैलोक्यस्य त्रातेति ज्ञातिरिक्ष्वाकुर्वृषभः स्वजनश्च ॥ यजीं देवपूजादौ । यष्टिर्दण्डो लता च ॥ षप समवाये । सप्तिरश्वः ॥ पदिंच् गतौ । पत्तिः पदातिः ॥ वसं निवासे । वस्तिः सूत्राधारश्चर्मपुटः स्नेहनोपकरणं च ॥ तसूच् उपक्षये । विपूर्वः । वितस्तिरर्धहस्तः ॥ ६४६ ॥

प्रथेलुक् च वा ॥ ६४७ ॥

प्रथिष् प्रख्याने । इत्यस्मात्तिः प्रत्ययो [भव] त्यन्तस्य च लुक्वा भवति ॥ वृक्षं प्रति विद्योतते । प्रतिष्ठितः ॥ पक्षे । पत्तिः प्रथनं भागश्च ॥ ६४७ ॥

कोर्यषादिः ॥ ६४८ ॥

कुंक् शब्दे । इत्यस्माद्यषादिस्तिः प्रत्ययो भवति ॥ कोयष्टिः पक्षिविशेषः ॥ ६४८ ॥

ग्री गृष् च ॥ ६४९ ॥

गृत् निगरणे । इत्यस्मात्तिः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च गृष् इत्यादेशो भवति ॥ गृष्टिः सकृत्पसूता गौः ॥ ६४९ ॥

सोरस्तेः शित् ॥ ६५० ॥

सुपूर्वात् असक् भुवि । इत्यस्मात् शितिः प्रत्ययो भवति ॥ स्वस्ति कल्याणम् ॥ शित्त्वाद्भूभावाल्लुगभावः ॥ ६५० ॥

दृमुषिकृषिरिषिविषिशोशुच्यशिपूयीण्प्रभृभ्यः कित् ॥ ६५१ ॥

एभ्यः कितिः प्रत्ययो भवति ॥ दृङ्त् आदरे । दृतिश्छागादित्वग्मयो जलाधारः ॥ मुषश् स्तेये । मुष्टिरङ्गुलिसंनिवेशविशेषः ॥ कृषीन् विलेखने । कृष्टिः पण्डितः ॥ रिष हिंसायाम् । रिष्टिः प्रहरणम् ॥ विषूकी व्याघ्रौ । विष्टिरचेतन-कर्मकरः ॥ शौच् तक्षणे । शितिः कृष्णः कृशश्च ॥ शुच शोके । शुक्तिः मुक्तादिः ॥ अशौष्टि व्याघ्रौ । अष्टिश्छन्दोविशेषः ॥ पूयैड् दुर्गन्धविशरणयोः । पूतिर्दुर्गन्धो दुष्टं तृणजातिश्च ॥ इण्क् गतौ । इति हेत्वादौ ॥ टुडुभृण्क् पोषणे च । प्रपूर्वः । प्रभृतिरादिः ॥ ६५१ ॥

कुच्योर्नोन्तश्च ॥ ६५२ ॥

आभ्यां कितिः प्रत्ययो भवति नकारश्चान्तो भवति ॥ कुङ् शब्दे । कुन्ती
राजा । कुन्तयो जनपदः ॥ चिङ् चयने । चिन्ती राजा ॥ ६५२ ॥

खल्यमिरमिवहिवस्यर्तेरतिः ॥ ६५३ ॥

एभ्योतिः प्रत्ययो भवति ॥ खल संचये च । खलतिः खल्वाटः ॥ अम
गतौ । अमतिश्चातकशृङ्गागः प्रावृण्मार्गो व्याधिर्गतिश्च ॥ रमिं क्रीडायाम् । रमतिः
क्रीडा कामः स्वर्गः सभा च ॥ वहीं प्रापणे । वहतिर्गीर्वायुरमात्योपत्यं कुटुम्बं
च ॥ वसं निवासे । वसतिर्निवासो ग्रामसंनिवेशश्च ॥ कङ् गतौ । अरतिर्वायुः सर-
णमसुखं क्रोधो वर्म च ॥ ६५३ ॥

हन्तेरंह च ॥ ६५४ ॥

हन्क् हिंसागत्योः । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च अंह इत्यादेशो
भवति ॥ अंहतिर्व्याधिः पन्थाः कालो रथश्च ॥ ६५४ ॥

वृगो व्रत च ॥ ६५५ ॥

वृग् वरणे । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च व्रत इत्यादेशो भ-
वति ॥ व्रततिर्वल्ली ॥ ६५५ ॥

अञ्चेः क च वा ॥ ६५६ ॥

अञ्चू गतौ च । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो [भवति] ककारश्चान्तादेशो वा भव-
ति ॥ अङ्कतिर्वायुः प्रजापतिरग्निश्च ॥ अञ्चतिराग्निः ॥ ६५६ ॥

वातिर्णिद्वा ॥ ६५७ ॥

वाङ् गतिगन्धनयोः । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥
वायतिर्वातः ॥ वातिर्गन्धमिश्रपवनः ॥ ६५७ ॥

योः कित् ॥ ६५८ ॥

युक् मिश्रणे । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो भवति ॥ युवतिस्तरुणी ॥ ६५८ ॥

पातेर्वा ॥ ६५९ ॥

पाङ् रक्षणे । इत्यस्मादतिः प्रत्ययो [भवति] स च किद्वा भवति ॥ पति-
र्भर्ता ॥ पातिर्भर्ता रक्षिता प्रभुश्च ॥ ६५९ ॥

अगिविलिपुलिक्षिपेरस्तिक् ॥ ६६० ॥

एभ्यः किदस्तिः प्रत्ययो भवति ॥ अग कुटिलायां गतौ । अगस्तिः ॥

विलत् वरणे । विलस्तिः ॥ पुल महत्त्वे । पुलस्तिः ॥ क्षिपीत् प्रेरणे । क्षिपस्तिः ॥
एते लौकिका ऋषयः । अगस्तिर्वृक्षजातिश्च ॥ ६६० ॥

गृधेर्गभ च ॥ ६६१ ॥

गृधूच् अभिकाङ्क्षायाम् । इत्यस्मादस्तिक् प्रत्ययो भवति गभ चास्यादेशो
भवति ॥ गभस्ती रश्मिः ॥ ६६१ ॥

वस्यार्तिभ्यामातिः ॥ ६६२ ॥

आभ्यामातिः प्रत्ययो भवति ॥ वसं निवासे । वसातयो जनपदः ॥
क्रक् गतौ । अरातिः शत्रुः ॥ ६६२ ॥

अभेर्यामाभ्याम् ॥ ६६३ ॥

अभिपूर्वाभ्यामाभ्यामातिः प्रत्ययो भवति ॥ याक् प्रापणे । माक् माने ।
अभियातिरभिमातिश्च शत्रुः ॥ ६६३ ॥

यजो य च ॥ ६६४ ॥

यजीं देवपूजादौ । इत्यस्मादातिः प्रत्ययो[भवति] यकारश्चान्तादेशो भवति ॥
ययाती राजा ॥ ६६४ ॥

वद्यविच्छदिभूभ्योन्तिः ॥ ६६५ ॥

एभ्योन्तिः प्रत्ययो भवति ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वदन्तिः कथा ॥
अव रक्षणादिषु । अवन्ती राजा । अवन्तयो जनपदः ॥ उदण् अपवारणे । युजा-
दिविकल्पितणिजन्तत्वादण्यन्तः । उदन्तिर्गृहाच्छादनद्रव्यम् ॥ भू सत्तायाम् । भ-
वन्तिः कालो लोकस्थितिश्च ॥ ६६५ ॥

शकेरुन्तिः ॥ ६६६ ॥

शकुंद् शक्तौ । इत्यस्मादुन्तिः प्रत्ययो भवति ॥ शकुन्तिः पक्षी ॥ ६६६ ॥

नजो दागो डितिः ॥ ६६७ ॥

नञ्पूर्वात् डुदाङ्क् दाने । इत्यस्माद्ध्रिदितिः प्रत्ययो भवति ॥ अदिति-
देवमाता ॥ ६६७ ॥

देडः ॥ ६६८ ॥

देड् पालने । इत्यस्माद्ध्रिदितिः प्रत्ययो भवति ॥ दितिरसुरमाता ॥ ६६८ ॥

वीसञ्ज्यासिभ्यस्थिक् ॥ ६६९ ॥

एभ्यस्थिक् प्रत्ययो भवति ॥ वीक् प्रजननादिषु । वीथिर्मार्गः ॥ पञ्चं सङ्गे ।
सक्थिरूपः शकटाङ्गं च ॥ असृच् क्षेपणे । अस्थि पञ्चमो धातुः ॥ ६६९ ॥

सारेरथिः ॥ ६७० ॥

सुं गतौ । इत्यस्माण्यन्तादथिः प्रत्ययो भवति ॥ सारथिर्यन्ता ॥ ६७० ॥

निषञ्जेरिधित् ॥ ६७१ ॥

निपूर्वात् षञ्जं सङ्गे । इत्यस्माद्विदथिः प्रत्ययो भवति ॥ निषङ्गथी रुद्रो धनुर्धरश्च ॥ वित्करणं गत्वार्थम् ॥ ६७१ ॥

उदत्तेरिणिद्वा ॥ ६७२ ॥

उत्पूर्वात् ऋक् गतौ । इत्यस्मादथिः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ उदारथिर्विष्णुः ॥ उदरथिर्विप्रः काष्ठं समुद्रोनद्धांश्च ॥ ६७२ ॥

अतेरिथिः ॥ ६७३ ॥

अत सातत्यगमने । इत्यस्मादथिः प्रत्ययो भवति ॥ अतिथिः पात्रतमो भिक्षावृत्तिः ॥ ६७३ ॥

तनेरिडित् ॥ ६७४ ॥

तनूयी विस्तारे । इत्यस्माद्विदथिः प्रत्ययो भवति ॥ तिथिः प्रतिपदादिः ॥ ६७४ ॥

उषेरथिः ॥ ६७५ ॥

उषू दाहे । इत्यस्मादथिः प्रत्ययो भवति ॥ ओषधिरुद्भिद्विशेषः ॥ ६७५ ॥

विदो रथिक् ॥ ६७६ ॥

विदक् ज्ञाने । इत्यस्मात्किद्विदथिः प्रत्ययो भवति ॥ विद्विधिव्याधिविशेषः ॥ ६७६ ॥

वीयुसुवहागिभ्यो निः ॥ ६७७ ॥

एभ्यो निः प्रत्ययो भवति ॥ वीक् प्रजननादौ । वेनिर्व्याधिर्नदी च ॥ युक् मिश्रणे । योनिः प्रजननमङ्गमुत्पत्तिस्थानं च ॥ पुंङ्क् अभिषवे । सोनिः सवनम् ॥ वर्ही प्रापणे । वह्निः पावको बलीवर्दश्च ॥ अग कुटिलायां गतौ । अग्निः पावकः ॥ ६७७ ॥

धूशाशीडो ह्रस्वश्च ॥ ६७८ ॥

एभ्यो निः प्रत्ययो [भवति] ह्रस्वश्चैषां भवति ॥ धूग्श् कम्पने । धूनि-नदी ॥ शौच् तक्षणे । शनिः सौरिः ॥ शीड्क् स्वप्ने । शिनिर्यादवो वर्णश्च ॥ ६७८ ॥

लूधूप्रच्छिभ्यः कित् ॥ ६७९ ॥

एभ्यः किन्निः प्रत्ययो भवति ॥ लूग्श् छेदने । लूनिर्लवनः ॥ धूग्श् कम्पने । धूनिर्वायुः ॥ प्रछन्तं शीप्सायाम् । पृश्निर्वर्णोल्पतनुः किरणः स्वर्गश्च ॥ ६७९ ॥

सदिवृत्यमिधम्यश्रयटिकटचवेरनिः ॥ ६८० ॥

॥ एभ्योनिः प्रत्ययो भवति ॥ षट् विशरणादौ । सदनिर्जलम् ॥ वृतूङ् वर्तने ।
वर्तनिः पन्था देशनाम च ॥ अम गतौ । अमनिरग्निः ॥ धमः सौत्रः । धमनिर्मन्या
रसवहा च सिरा ॥ अशौटि व्याप्तौ । अशनिरिन्द्रायुधम् ॥ अट गतौ । अटनि-
श्चापकोटिः ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटनिः शैलमेखला ॥ अवः रक्षणादौ ।
अवनिर्भूः ॥ ६८० ॥

रञ्जेः कित् ॥ ६८१ ॥

रञ्जीं रागे । इत्यस्मात्किदनिः प्रत्ययो भवति ॥ रजनी रात्रिः ॥ ६८१ ॥

अर्तेरनिः ॥ ६८२ ॥

अंक् गतौ । इत्यस्मादब्धिः प्रत्ययो भवति ॥ अरत्तिर्बाहुमध्यं शम उत्क-
निष्ठश्च हस्तः ॥ ६८२ ॥

एधेरनिः ॥ ६८३ ॥

एधि वृद्धौ । इत्यस्मादिनिः प्रत्ययो भवति ॥ एधिनिर्मोदिनी ॥ ६८३ ॥

शकेरनिः ॥ ६८४ ॥

शकूट् शक्तौ । इत्यस्मादुनिः प्रत्ययो भवति ॥ शकुनिः पक्षी ॥ ६८४ ॥

अदेर्मनिः ॥ ६८५ ॥

अदं प्सांक् भक्षणे । इत्यस्मान्मनिः प्रत्ययो भवति ॥ अन्नानिः पशूनां
भक्षणद्रोण्यभिर्जयो हस्त्यश्चस्तालु च ॥ ६८५ ॥

दमेर्दुभिर्दुम् च ॥ ६८६ ॥

दमूच् उपशमे । इत्यस्माद्दुभिः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च दुम् इत्यादेशो
भवति ॥ दुन्दुभिर्देवतूर्यम् ॥ ६८६ ॥

नीसावृयुशृवलिदलिभ्यो मिः ॥ ६८७ ॥

एभ्यो मिः प्रत्ययो भवति ॥ णींश् प्रापणे । नेमिश्चक्रधारा ॥ षोंश् अन्त-
कर्मणि । साम्यर्धवाच्यव्ययम् ॥ वृग्त् वरणे । वर्मिर्वल्मीककृमिः ॥ युक्
मिश्रणे । योमिः शकुनिः ॥ शृश् हिंसायाम् । शर्मिर्मृगः ॥ वलि संवरणे । वल्मि-
रिन्द्रः समुद्रश्च ॥ दल विशरणे । दल्मिरायुधमिन्द्रः समुद्रः शक्रो विषं च ॥ ६८७ ॥

अशो रश्चादिः ॥ ६८८ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्मान्मिः प्रत्ययो [भवति] रेफश्च धातोरादिर्भवति ॥
रश्मिः प्रमहो मयूखश्च ॥ ६८८ ॥

सर्तेरुच्चातः ॥ ६८९ ॥

आभ्यां मिः प्रत्ययो [भवति] गुणे च कृतेकारस्य ऊकारादेशो भवति ॥
सुं गतौ । सूर्मिःस्थूणा ॥ कंक गतौ । ऊर्मिस्तरंगः ॥ ६८९ ॥

कृभूभ्यां कित् ॥ ६९० ॥

आभ्यां किन्मिः प्रत्ययो भवति ॥ डुकृङ् करणे । कृमिः क्षुद्रजन्तुजातिः ॥
भू सत्तायाम् । भूमिर्वसुधा ॥ ६९० ॥

कणेर्डयिः ॥ ६९१ ॥

कण शब्दे । इत्यस्माद्धिदयिः प्रत्ययो भवति ॥ क्रयिः पक्षिविशेषः ॥ ६९१ ॥

तङ्किवङ्कयङ्किमङ्कयङ्किशयदिसयशौवपिवशिभ्यो रिः ॥ ६९२ ॥

एभ्यो रिः प्रत्ययो भवति ॥ तकु कृच्छ्रजीवने । तङ्किर्युवा ॥ वकुड्
कौटिल्ये । वङ्किः शल्यं परशुका रथोहः कुटिलश्च ॥ अकुड् लक्षणे । अङ्किश्चिह्नं
वंशकटिनिकश्च ॥ मकुड् मण्डने । मङ्किर्मण्डनं शठः प्रवक्त्रश्च ॥ अहुड् गतौ ।
अङ्किः पादः । अङ्गेरप्येके । अघुड् गत्याक्षेपे । अङ्गिः ॥ शङ्कुं शातने । शङ्किर्भ-
स्म हस्ती वज्रं गिरिर्ऋषिः शोभनश्च ॥ अदं प्साक् भक्षणे । अङ्गिः पर्वतः ॥ अङ्कुं
विशरणादौ । सङ्किर्हस्ती गिरिर्मेघश्च ॥ अशौटि व्याप्तौ । अङ्गिः कोटिः ॥ डुवपीं
बीजसंताने । वङ्गिः केदारः ॥ वङ्गश्च कान्तौ । वङ्गिः समूहः ॥ ६९२ ॥

भूसूकुशिविशिशुभिभ्यः कित् ॥ ६९३ ॥

एभ्यः किङ्किः प्रत्ययो भवति ॥ भू सत्तायाम् । भूरि प्रभूतं काञ्चनं च ॥ पूत्
प्रेरणे । नूरिराचार्यः पण्डितश्च ॥ कुशच् श्लेषणे । कुशिकर्षिः ॥ विशां प्रवेशने ।
विश्रिर्मृत्युर्ऋषिश्च ॥ शुभि दीप्तौ । शुभिर्यतिर्विप्रो दर्शनीयं शुभं सत्यं च ॥ ६९३ ॥

जृषो रश्च वः ॥ ६९४ ॥

जृषच् जरसि । इत्यस्मात्किङ्किः प्रत्ययो [भवति] ईरि सति रेफस्य वकार-
श्च भवति ॥ जीत्रिः शरीरम् ॥ ६९४ ॥

कुङ्ग्रिकुङ्गदयः ॥ ६९५ ॥

कुङ्गदयः शब्दः किङ्ग्रिप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कुपेः कौतेश्च दधान्तः ।
कुङ्ग्रिर्ऋषिः ॥ कुङ्ग्रिः पर्वत ऋषिः समुद्रश्च ॥ आदिग्रहणात् क्षौतेर्दोन्तः । क्षुद्रिः
समुद्रः ॥ अर्तेर्गोन्तः । ऋषिलोकनाथः ॥ शकेः । शक्तिर्वलवान् ॥ इत्यादयोपि
भवन्ति ॥ ६९५ ॥

राशदिशकिकव्यदिभ्यस्त्रिः ॥ ६९६ ॥

एभ्यस्त्रिः प्रत्ययो भवति ॥ राक् दाने । रात्रिर्निशा ॥ शङ् शानने । शक्तिः
कुञ्जरः क्रौञ्चश्च ॥ शकुंद् शक्तौ । शक्तिः क्रौञ्च ऋषिश्च ॥ कद वैक्लव्ये
सौत्रः । कलिर्ऋषिः ॥ अदं प्साक् भक्षणे । अलिर्ऋषिः ॥ ६९६ ॥

पतेरत्रिः ॥ ६९७ ॥

पतू गतौ । इत्यस्मादत्रिः प्रत्ययो भवति ॥ पतत्रिः पक्षी ॥ ६९७ ॥

नदिवल्लघार्तिकृतेररिः ॥ ६९८ ॥

एभ्योरिः प्रत्ययो भवति ॥ णद अव्यक्ते शब्दे । नदरिः पटहः ॥
वल्लि संवरणे । वल्लरिर्लता वीणा सस्यमञ्जरी च ॥ ऋक् गतौ । अररिः कपाटः ॥
कृतैत् छेदने । कर्तरिः केशादिकर्तनयन्त्रम् ॥ ६९८ ॥

मस्यसिघसिजस्यङ्गिसहिभ्य उरिः ॥ ६९९ ॥

एभ्य उरिः प्रत्ययो भवति ॥ मसैच् परिणामे । मसुरिर्मरीचिः ॥ असूच्
क्षेपणे । असुरिः संग्रामः ॥ घसू अदने । घसुरिरग्निः ॥ जसूच् मोक्षणे । जसुरिः
समाप्तिरशनिररणिः क्रोधश्च ॥ अगु गतौ । अङ्गुरिः करशाखा । लत्वे अङ्गुलिः ॥
षहि मर्षणे । सहुरिः पृथिव्यक्रोधनोन्द्धान्संग्रामोन्धकारः सूर्यश्च ॥ ६९९ ॥

मुहेः कित् ॥ ७०० ॥

मुहौच् वैचित्ये । इत्यस्मात्किदुरिः प्रत्ययो भवति ॥ मुहुरिः सूर्योन्द्धान्श्च
॥ ७०० ॥

धूमूभ्यां लिक्लिणौ ॥ ७०१ ॥

आभ्यां यथासंख्यं लिक् लिण् इति प्रत्ययौ भवतः ॥ धूग्श्च कम्पने । धूलिः
पांशुः ॥ मूड् बन्धने । मौलिर्जूटः ॥ ७०१ ॥

पाटयञ्जिभ्यामलिः ॥ ७०२ ॥

आभ्यामलिः प्रत्ययो भवति ॥ पट गतौ । ण्यन्तः । पाटलिर्वृक्षविशेषः ॥
अञ्जौप् व्यक्त्यादौ । अञ्जलिः पाणिपुटः प्रणामहस्तयुग्मं च ॥ ७०२ ॥

माशालिभ्यामोकुलिमली ॥ ७०३ ॥

आभ्यां यथासंख्यमोकुलि मलि इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ मांक् माने ।
मौकुलिः काकः ॥ शल गतौ । ण्यन्तः । शाल्मलिर्वृक्षविशेषः ॥ ७०३ ॥

दृपृवृभ्यो विः ॥ ७०४ ॥

एभ्यो विः प्रत्ययो भवति ॥ दृश् विदारणे । दर्विस्तर्दूः ॥ पृश् पालनपूर-
णयोः । पर्विः कङ्को हिंस्रश्च ॥ वृश् वरणे । वर्विः शकटं धात्री काकः इयेनश्च
॥ ७०४ ॥

जृगृस्तृजागृकृनीघृषिभ्यो ङित् ॥ ७०५ ॥

एभ्यो ङितिः प्रत्ययो भवति ॥ जृष्च् जरसि । जीर्विः पशुः कण्टकः
शकटो मद्गुः कायो गुल्मं शङ्का वृद्धो वृद्धभावश्च ॥ शृश् हिंसायाम् । शीर्विहिंस्रः
कृमिर्न्यङ्गुश्च ॥ स्तृग्श् आच्छादने । स्तीर्विर्गर्धिष्ठोऽध्वर्युर्भगस्तनू रुधिरं भयं तृण-
जातिर्नभोजश्च ॥ जागृक् निद्राक्षये । जागृवी राजान्निः प्रबुद्धश्च । ङित्वान्न गुणः ॥
ङुङ्गु करणे । कृवी रुद्रस्तन्तुवायस्तन्तुवायद्रव्यं राजा च । यदुपज्ञं कृवय इति
पुरा पञ्चालानां चक्षते ॥ णीग् प्रापणे । नीविः परिधानग्रन्थिर्मूलधनं च ॥ घृषू संहर्षे ।
घृष्विर्वराहो वायुरग्निश्च ॥ ७०५ ॥

छविष्ठिविस्फविस्फविस्थविस्थिविदिविदीविकिकिविदिदिविदीदिवि-

किकीदिविकिकिदीविशिव्यटव्यादयः ॥ ७०६ ॥

एते ङितिप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ छयतेह्रस्वश्च । छविस्त्वक्तच्छायावरणं च ॥
छिदेलुक् च । छिविः फल्गुद्रव्यम् ॥ स्फायतेः स्फस्फिभावौ च । स्फविर्वृक्षजातिः ।
स्फिविर्वृक्ष उदधिश्च ॥ तिष्ठतेः स्थस्थिभावौ च । स्थविः प्रसेवकस्तन्तुवायः सीमा-
भिरजङ्गमः स्वर्गः कुष्ठी कुष्ठिमांसं फलं च । स्थिविः सीमा ॥ दमेर्लुक् च । दवि-
र्धर्मशीलो दाता स्थानं फालश्च ॥ दीव्यतेर्दीर्घश्च । दीविः कितवो युतिमान्कालो
व्याघ्रजातिश्च ॥ कितेर्द्वित्वं पूर्वस्य चत्वाभावो लुक् च । किकिविः पक्षिविशेषः ॥
दिवेर्द्वित्वं पूर्वदीर्घत्वं च वा । दिदिविः स्वर्गः । दीदिविरन्नं स्वर्गश्च ॥ कितेः
किकीदिभावश्च । किकीदिविर्वर्णः पक्षी च ॥ किकिपूर्वादीव्यतेर्दीर्घश्च । किकीति
कुर्वन्दीव्यति । किकिदीविश्चापः ॥ शीडो ह्रस्वश्च । शिवी राजा ॥ अटेरच्चातः ।
अटविररण्यम् ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ७०६ ॥

शुषिपुषिशुषिकुष्यशिभ्यः सिक् ॥ ७०७ ॥

एभ्यः कित्सिः प्रत्ययो भवति ॥ शुषू शुषू दाहे । शुक्षिरभिरुदपानश्च ॥
शुक्षिरभिर्जठरं कुतलश्च ॥ शुषच् शोषणे । शुक्षिर्वायुर्निदाघो यवासकस्तेजश्च ॥
कुपश् निष्कर्षे । कुक्षिर्जठरम् ॥ अशौटि व्याप्तौ । अक्षि नेत्रम् ॥ ७०७ ॥

गोपादेरनेरसिः ॥ ७०८ ॥

गोप इत्यादिभ्यः परात् अनक् प्राणने । इत्यस्मादसिः प्रत्ययो भवति ॥ गोपा-
नसिः सौधायभागच्छदिः ॥ चित्रानसिर्जलचरः ॥ एकानसिरुज्जयनी ॥ वाराण-
सिः कासिनगरी ॥ ७०८ ॥

वृधृपृवृसाभ्यो नसिः ॥ ७०९ ॥

एभ्यो नसिः प्रत्ययो भवति ॥ वृग्द् वरणे । वर्णसिस्तरुः ॥ धृग् धार-
णे । धर्णसिः शैलो लोकपालो जलं माता च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पर्णसि-
र्जलधर उलूखलं शाकादिश्च ॥ वृश् भरणे । वर्णसिर्भूमिः ॥ षोच् अन्तकर्मणि ।
सानसिः स्नेहो नखो हिरण्यमृणं सखा सनातनश्च ॥ ७०९ ॥

त्रियो हिक् ॥ ७१० ॥

त्रीश् वरणे । इत्यस्मात्किद् हिः प्रत्ययो भवति ॥ त्रीर्हिर्धान्यविशेषः ॥ ७१० ॥

तृस्तृतन्द्रितन्त्र्यविभ्य ईः ॥ ७११ ॥

एभ्य ईः प्रत्ययो भवति ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरीर्नौरभिर्वायुः पुवनश्च ॥
स्तृग्श् आच्छादने । स्तरीस्तृणं धूमो मेघो नदी शय्या च ॥ तन्द्ऱिः सादमो-
हनयोः सौत्रः । तन्द्ऱी मोहनिका ॥ तन्त्रिण् कुटुम्बधारणे । तन्त्रीः शुष्कस्त्रायुर्वादि-
त्र्यालस्यं च ॥ अव रक्षणादौ । अवीः प्रकाश आदित्यो भूमिः पशू राजा स्त्री च
॥ ७११ ॥

नडेर्णित् ॥ ७१२ ॥

नडेः सौत्रादीः प्रत्ययो [भवति] स च णिङ्भवति ॥ नाडद्यायतशुषिरं द्रव्य-
मर्धमुहूर्तश्च ॥ ७१२ ॥

वातात् प्रमः कित् ॥ ७१३ ॥

वातपूर्वपदात्प्रेणोपसृष्टात् माक् माने । इत्यस्मात्किदीः प्रत्ययो भवति ॥
वातप्रमीर्वात्याश्चो वातमृगः पक्षी शमी च वृक्षः ॥ ७१३ ॥

यापाभ्यां द्वे च ॥ ७१४ ॥

आभ्यां किदीः प्रत्ययो [भव]त्यनयोश्च द्वे रूपे भवतः ॥ याक् प्रापणे ।
ययीर्मोक्षमार्गो दिव्यवृष्टिरादित्योश्च ॥ पां पाने । पपीः रश्मिः सूर्यो हस्ती च ॥
॥ ७१४ ॥

लक्षेर्मोन्तश्च ॥ ७१५ ॥

लक्षीण् दर्शनाङ्कनयोः । इत्यस्मादीः प्रत्ययो [भवति] मकारश्चान्तो
भवति ॥ लक्ष्मीः श्रीः ॥ ७१५ ॥

भृमृतृत्सरितनिधन्यनिमनिमस्जिशीवटिकटिपटिगडिचञ्चयसि-

वसित्रपिशृस्वृस्निहिक्लिदिकन्दीन्दिविन्ध्यन्धिबन्ध्यणि-

लोष्टिकुन्धिभ्य उः ॥ ७१६ ॥

एभ्य उः प्रत्ययो भवति ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भृङ् भरणे वा । भरुः समुद्रो
वर्णिर्भर्ता च ॥ मृन् प्राणत्यागे । मरुर्निर्जलो देशो गिरिश्च ॥ तृ पुवनतरणयोः । तरु-
वृक्षः ॥ त्सर छन्नगतौ । त्सरुरादर्शखड्गादिग्रहणप्रदेशो वञ्चकः क्षुरिका च ॥ तनूयी
विस्तारे । तनुर्देहः सूक्ष्मश्च ॥ धन धान्ये सौत्रः । धनुरस्त्रं दानमानं च ॥ अनक् प्राणने ।
अनुः प्राणः । अनु पश्चादाद्यर्थेव्ययम् ॥ मनिच् ज्ञाने । मनूयी बोधने वा । मनुः प्रजापतिः ॥
टुमस्जोत् शुद्धौ । मद्गुर्जलवायसः ॥ शीड्क् स्वप्ने । शयुरजगरः स्वप्न आदित्यश्च ॥
वट वेष्टने । वटुर्माणवकः ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटूरसविशेषः ॥ पट गतौ । पटुर्दक्षः ॥
गड सेचने । गडुर्घाटामस्तकयोर्मध्ये मांसपिण्डः स्फोटश्च ॥ चञ्चू गतौ । चञ्चुः
पक्षिमुखम् ॥ असृच् क्षेपणे । असवः प्राणाः ॥ वसं निवासे । वसु द्रव्यं तेजो देवता
च । वसुः कश्चिद्राजा ॥ त्रपौषि लज्जायाम् । त्रपु लोहविशेषः ॥ शृश् हिंसायाम् ।
शरुः क्रोध आयुधं हिंसश्च ॥ औस्वृ शब्दोपतापयोः । स्वरुः प्रतापे वचो वज्रास्फालनं
च ॥ णिहौच् प्रीतौ । स्नेहुश्चन्द्रमाः संनिपातजो व्याधिविशेषः पित्तं वनस्पतिश्च ॥
क्लिदौच् आर्द्रभावे । क्लेदुः क्षेत्रं चन्द्रो भगः शरीरभङ्गश्च । क्लेदयतीति क्लेदुश्चन्द्रमा
इत्यन्ये ॥ कदु रोदनाह्वानयोः । कन्दुः पाकस्थानं सूत्रोतं च क्रीडनम् ॥ इदु परमैश्वर्ये ।
इन्दुश्चन्द्रः ॥ विदु अवयवे । विन्दुर्विप्रुट् ॥ अन्धण् दृष्ट्युपसंहारे । अन्धुः कूपो
ग्रणश्च ॥ बन्धश्च बन्धने । बन्धुः स्वजनः । बन्धु द्रव्यम् ॥ अण शब्दे । अणुः
पुद्गलः सूक्ष्मो रालकादिश्च धान्यविशेषः ॥ लोष्टि संवाते । लोटुर्मृत्पिण्डः ॥
कुन्धश्च संक्लेशे । कुन्धुः सूक्ष्मजन्तुः ॥ ७१६ ॥

स्यन्दिसृजिभ्यां सिन्धरज्जौ च ॥ ७१७ ॥

आभ्यामुः प्रत्ययो [भव] त्यनयोश्च यथासंख्यं सिन्ध रज्ज इत्यादेशौ भव-
तः ॥ स्यन्दौड् स्रवणे । सिन्धुर्नदी नदी समुद्रश्च ॥ सृजन्त् विसर्गे । सृजिच्
विसर्गे वा । रज्जुर्दवरकः ॥ ७१७ ॥

पंसेर्दीर्घश्च ॥ ७१८ ॥

पसुण् नाशने । इत्यस्मादुः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्च भवति ॥ पांसुः
पार्थिवं रजः ॥ ७१८ ॥

अशोरात्रोन्तश्च ॥ ७१९ ॥

अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्मादुः प्रत्ययो [भव] त्यकाराच्च परो नोन्तो भवति ॥
अंशू रदिमः सूर्यश्च । प्रांशुर्दावश्च ॥ ७१९ ॥

नमेर्नाक्-च ॥ ७२० ॥

णमं प्रह्वत्वे । इत्यस्मादुः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च नाक् इत्यादेशो भवति ॥
नाकुर्व्यलीकं वनस्पतिर्ऋषिर्वल्मीकश्च ॥ ७२० ॥

मनिजनिभ्यां धतौ च ॥ ७२१ ॥

आभ्यामुः प्रत्ययो [भव] त्यनयोश्च यथासंख्यं धकारतकारौ भवतः ॥
मनिच् ज्ञाने । मधु क्षौद्रं सीधु च । मधुरसुरो मासश्च चैत्रः ॥ जनैचि प्रादुर्भावे ।
जतु लाक्षा ॥ ७२१ ॥

अर्जेर्ऋज् च ॥ ७२२ ॥

अर्ज अर्जने । इत्यस्मादुः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च ऋज् इत्यादेशो
भवति । ऋज्वकुटिलम् ॥ ७२२ ॥

कृतेस्तर्क च ॥ ७२३ ॥

कृतैत् छेदने । कृतैप् वेष्टने । इत्यस्माद्वा उः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च तर्क
इत्यादेशो भवति ॥ तर्कुश्चुन्दः सूत्रवेष्टनशलाका च ॥ ७२३ ॥

नेरञ्जेः ॥ ७२४ ॥

निपूर्वादञ्चतेरुः प्रत्ययो भवति ॥ न्यङ्कुर्मृग ऋषिश्च ॥ ७२४ ॥

किमः श्रो णित् ॥ ७२५ ॥

किम्पूर्वात् शृश् हिंसायाम् । इत्यस्माणिदुः प्रत्ययो भवति ॥ किंशारुः
शूको धान्यशिखा हिंस इषुश्च ॥ ७२५ ॥

मिवहिचरिचटिभ्यो वा ॥ ७२६ ॥

एभ्य उः प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ डुमिण्ट् प्रक्षेपणे ।
मायुः पित्तं मानं शब्दश्च । गोमायुः सृगालः ॥ मयुः किंनर उष्ट्रः प्रक्षेप आकूतं
च । बाहुलकादात्वाभावः ॥ वहीं प्रापणे । बाहुर्भुजः ॥ बहु प्रभूतम् ॥ चर
भक्षणे च । चारु शोभनम् ॥ चरन्त्यस्माद्देवपितृभूतानि । भीमादित्वाद्पादानेपि ।
चरुर्देवतोद्देशेन पाकः स्थाली च ॥ चटण् भेदे । चाटुः प्रियाचरणं पटुजनः
प्रियवादी स्फुटवादी दर्व्यमं शिष्यश्च ॥ चटुः प्रियाचरणम् ॥ ७२६ ॥

ऋतृशृमृभ्रादिभ्यो रो लश्च ॥ ७२७ ॥

एभ्यो णिदुः प्रत्ययो [भवति] रेफस्य च लकारो भवति ॥ ऋक् गतौ ।
 ऋं प्रापणे च वा । आलुः श्लेष्मा श्लेष्मातकः कन्दविशेषश्च ॥ तृ प्लवनतरणयोः ।
 तालुः काकुदम् ॥ शृश् हिंसायाम् । शालुः कषायो हिंसश्च ॥ मृत् प्राणत्यागे ।
 मालुः पत्तलता यस्या मालुधानीति प्रसिद्धिः ॥ दुडुभृङ्क् पोषणे च । भालुरिन्द्रः ॥
 आदिग्रहणादन्येपि ॥ ७२७ ॥

कृकस्थूराद्वचः कृ च ॥ ७२८ ॥

आभ्यां पराद्वचो णिदुः प्रत्ययो [भवति] ककारश्चान्तादेशो भवति ॥
 वचंक् भाषणे । वृङ्क् व्यक्तायां वाचि । कृकमव्यक्तं वक्ति ब्रूते वा । कृकवाकुः
 कुकुटः कृकलासः खञ्जरीटश्च ॥ एवं स्थूरवाकुरुच्चध्वनिः ॥ ७२८ ॥

पृकाहपिधृषीपिकुहिभिदिविदिमृदिव्यधिगृध्यादिभ्यः कित् ॥ ७२९ ॥

एभ्यः किदुः प्रत्ययो भवति ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुरुर्महांश्लोकः
 समुद्रो यजमानो राजा च कश्चित् ॥ कैं शब्दे । कुः पृथ्वी ॥ हृषच् तुष्टौ । हृषू
 अलीके वा । हृषुस्तुष्टोलीकः सूर्याग्निशशिनश्च ॥ जिधृषाट् प्रागल्भ्ये । धृषुः प्रग-
 ल्भः संताप उत्साहः पर्वतश्च ॥ इषत् इच्छायाम् । इषुः शरः ॥ कुहणि विस्मा-
 पने । कुहुर्नष्टचन्द्रामावास्या ॥ भिदृपी विदारणे । भिदुर्वचः कन्दर्पश्च ॥ विदक्
 ज्ञाने । विदुर्हस्तिमस्तकैकदेशः ॥ मृदश् क्षेदे । मृदुरकठिनः ॥ व्यधंच् ताडने ।
 विधुश्चन्द्रो वायुरग्निश्च ॥ गृधूच् अभिकाङ्क्षायाम् । गृधुः कामः ॥ आदिग्रहणात्
 पूरैचि आप्यायने । पूरण् आप्यायने वा । पूरितमनेन यशसा सर्वमिति पूरू
 राजर्षिः ॥ एवमन्येपि ॥ ७२९ ॥

रभिप्रथिभ्यामृच्च रस्य ॥ ७३० ॥

आभ्यां किदुः प्रत्ययो [भवति] रेफस्य च ऋकारो भवति ॥ रभिं राम-
 स्ये । ऋभवो देवाः ॥ प्रथिष् प्रख्याने । पृथू राजा विस्तीर्णश्च ॥ ७३० ॥

स्पशिभ्रस्जेः स्लुक् च ॥ ७३१ ॥

आभ्यां किदुः प्रत्ययो [भवति] सकारस्य च लुग्भवति ॥ स्पशिः सौत्र-
 स्तालव्यान्तः । पशुस्तिर्यङ् मन्त्रवध्यश्च जनः ॥ भ्रस्जीत् पाके । भृगुः प्रपातो
 ब्रह्मणश्च सुतः । किच्चात् ग्रह-व्रश्च-भ्रस्ज-प्रछ इति य्वत् । न्यङ्कूद्रमेवादय इति
 गत्वम् ॥ ७३१ ॥

दुःस्वपवनिभ्यः स्थः ॥ ७३२ ॥

दुः सु अप वनि इत्येतेभ्यः परात् षां गतिनिवृत्तौ । इत्यस्मात्किदुः प्रत्ययो भवति ॥ दुष्टुशोभनम् ॥ सुष्टु सातिशयम् ॥ अपष्टु वामम् ॥ वनिष्टुर्विपासंनिहितो-
वयवोश्चः संभक्तोपानं च ॥ ७३२ ॥

हनियाकृभृपृतृत्रो द्वे च ॥ ७३३ ॥

एभ्यः किदुः प्रत्ययो [भव]त्येषां च द्वे रूपे भवतः ॥ हनक् हिंसागत्योः ।
जघ्नुरिन्द्रो वेगवांश्च ॥ याक् प्रापणे । ययुरश्वो यायावरः स्वर्गमार्गश्च ॥ डुकृङ्ग
करणे । चक्रुः कर्मठो वैकुण्ठश्च ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भृङ् भरणे वा । बभ्रुर्क-
र्षिर्नकुलो राजा वर्णश्च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुपुरुः समुद्रश्चन्द्रो लोकश्च ॥
तृ प्लवनतरणयोः । तितिरुः पतंगः ॥ त्रैङ् पालने । तत्रुर्नौका ॥ ७३३ ॥

कृग्र ऋत उर् च ॥ ७३४ ॥

आभ्यां किदुः प्रत्ययो [भव]त्यृकारस्य च उर् भवति ॥ कृत् विक्षेपे ।
कुरु राजर्षिः । कुरवो जनपदः ॥ गृश् शब्दे । गुरुराचार्यो लघुप्रतिपक्षः पूज्यश्च
जनः ॥ ७३४ ॥

पचेरिच्चातः ॥ ७३५ ॥

डुपचीष् पाके । इत्यस्मादुः प्रत्ययो [भव]त्यकारस्य च इकारो भवति ॥
पिचुर्निरस्थीकृतकर्पासः ॥ ७३५ ॥

अर्तेरूर् च ॥ ७३६ ॥

ऋक् गतौ । इत्ययस्मादुः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च ऊर् इत्यादेशो भव-
ति ॥ ऊरुः शरीराङ्गम् ॥ ७३६ ॥

महत्युर् च ॥ ७३७ ॥

अर्तेर्महत्यभिधेय उः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च उर् इत्यादेशो भवति ॥ उरु
विस्तीर्णम् ॥ ७३७ ॥

उङ् च भे ॥ ७३८ ॥

अर्तेर्भे नक्षत्रेभिधेय उः प्रत्ययो [भवति] धातोश्च उडादेशो भवति ॥
उडु नक्षत्रम् ॥ ७३८ ॥

श्लिषेः कृ च ॥ ७३९ ॥

श्लिषंश्च आलिङ्गने । इत्यस्मात्किदुः प्रत्ययो [भवति] ककारश्चान्तादेशो
भवति ॥ श्लिर्कृमास्थि [सव्यवसायो राज्यं] ज्योतिषं सेवकश्च ॥ ७३९ ॥

रङ्गिलङ्गिलिङ्गेर्नलुक् च ॥ ७४० ॥

एभ्य उः प्रत्ययो [भवति] नकारस्य च लुग्भवति ॥ रघु लघुङ् गतौ ।
रघू राजा ॥ लघु तुच्छं शीघ्रं च ॥ लिगुण् चित्रीकरणे । लिगुर्ऋषिः सेवको
मूर्खो भूमिविशेषश्च ॥ ७४० ॥

पीमूगमित्रदेवकुमारलोकधर्मविश्वसुस्नादमावेभ्यो यः ॥ ७४१ ॥

पी मृग मित्र देव कुमार लोक धर्म विश्व सुस्ना अदमन् अव इत्येतेभ्यः
परात् याक् प्रापणे । इत्यस्मात्किदुः प्रत्ययो भवति ॥ पीयुरुलूक आदित्यः सुवर्णं
कालश्च ॥ मृगयुर्व्याधो मृगश्च ॥ मित्रयुर्ऋषिर्मित्रवत्सलश्च ॥ देवयुर्धार्मिकः ॥
कुमारयू राजपुत्रः ॥ लोकयुर्वाक्यकुशलो जनः ॥ धर्मयुर्धार्मिकः ॥ विश्वयुर्वायुः ॥
सुस्नयुर्यजमानः ॥ अदमयुर्मूर्खः ॥ अवयुः काव्यम् ॥ ७४१ ॥

पराङ्भ्यां शृखनिभ्यां ङित् ॥ ७४२ ॥

पर- आङ्पूर्वाभ्यां यथासंख्यं शृखनिभ्यां ङिदुः प्रत्ययो भवति ॥ शृश्
हिंसायाम् । पराञ्शृणाति । परशुः कुठारः ॥ खनून् अवदारणे । आखुर्मूर्खिकः
॥ ७४२ ॥

शुभेः स च वा ॥ ७४३ ॥

शुभि दीप्तौ । इत्यस्माङ्ङिदुः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च दन्त्यः सो वा
भवति ॥ सुः शुभ पूजायाम् । सुपुरुषः । शुनासीरः ॥ ७४३ ॥

द्युद्भ्याम् ॥ ७४४ ॥

आभ्यां ङिदुः प्रत्ययो भवति ॥ द्युक् अभिगमे । द्युः स्वर्गक्रीडा स्वर्ग-
श्च ॥ द्युं गतौ । द्युर्वृक्षशाखा वृक्षश्च ॥ ७४४ ॥

हरिपीतमितशतविकुकङ्ग्यो द्रुवः ॥ ७४५ ॥

हरि पीत मित शत वि कु कङ् इत्येतेभ्यः परात् द्रुं गतौ । इत्यस्माङ्ङिदुः
प्रत्ययो भवति ॥ हरिद्रुर्वृक्ष ऋषिः पर्वतश्च ॥ पीतद्रुर्देवदारुः ॥ मितद्रुः समुद्र-
स्तुरंगो मितंगमश्च ॥ शतद्रुर्नाम नदो नदी च ॥ विद्रुर्दारुप्रकारो वृक्षश्च ॥ कुद्रु-
र्विकलपादः ॥ कद्रुर्नागमाता वह्निजातिर्गृहगोधा वर्णश्च ॥ ७४५ ॥

केवयुभुरण्यवध्वर्यादयः ॥ ७४६ ॥

केवयादयः शब्दा ङिदुप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ केवलपूर्वाद्यातेर्लोपश्च ।
केवलो यातीति केवयुर्ऋषिः ॥ भूपूर्वाद्यातेर्दुरण्वादौ भुवं यातीति भुरण्युरभिः ॥

अध्वरं यातीति पूर्वपदान्तलोपे । अध्वर्युर्ऋत्विक् ॥ आदिग्रहणात् चरन्याति ।
चरण्युर्वायुः ॥ अभिपूर्वस्याभ्रातेः । अभीशू रदिमः ॥ ७४६ ॥

शः सन्वच्च ॥ ७४७ ॥

शौचं तक्षणे । इत्यस्माद्धिदुःप्रत्ययो [भवति] स च सन्वत् सनीवास्मि-
न्द्वित्वं पूर्वस्य च इत्वं भवति ॥ शिशुर्बालः ॥ ७४७ ॥

तनेर्डुः ॥ ७४८ ॥

तनूयी विस्तारे । इत्यस्माद्धिदुः प्रत्ययो [भवति] स च सन्वद्भवति ॥
तितडः परिवपनम् ॥ ७४८ ॥

कैशीशमिरमिभ्यः कुः ॥ ७४९ ॥

एभ्यः कुः प्रत्ययो भवति ॥ कै शब्दे । काकुः स्वरविशेषः ॥ शीड्क्
स्वप्ने । शेकुरुद्भिद्विशेषः ॥ शमूच् उपशमे । शङ्कुः कीलको बाणः शूलमायुधं
चिह्नं छलकथ ॥ रमिं क्रीडायाम् । रङ्कुर्मृगः ॥ ७४९ ॥

ह्रियः किद्रो लश्च वा ॥ ७५० ॥

ह्रीक् लज्जायाम् । इत्यस्मात्किद्रुः प्रत्ययो [भवति] रेफस्य च लकारो
वा भवति ॥ ह्रीकुर्ल्लिकुश्च त्रपु जतुनी लज्जावांश्च ॥ ह्रीकुर्वनमार्जारः ॥ ७५० ॥

किरः ष च ॥ ७५१ ॥

कृत् विक्षेपे । इत्यस्मात्किद्रुः प्रत्ययो [भवति] पकारश्चान्तादेशो भव-
ति ॥ किष्कुर्दृष्टायामानद्रव्यम् ॥ ७५१ ॥

चटिकटिपर्दिभ्य आकुः ॥ ७५२ ॥

एभ्य आकुः प्रत्ययो भवति ॥ चटण् भेदे । चटाकुर्ऋषिः शकुनिश्च ॥
कठ कृच्छ्रजीवने । कठाकुः कुटुम्बपोषकः ॥ पर्दि कुत्सिते शब्दे । पर्दाकुर्भेको वृश्चि-
कोजगरश्च ॥ ७५२ ॥

सिविकुटिकुटिकुषिकृषिभ्यः कित् ॥ ७५३ ॥

एभ्यः किदाकुः प्रत्ययो भवति ॥ शिवूच् उतौ । सिवाकुर्ऋषिः ॥ कुटत्
कौटिल्ये । कुटाकुर्विटपः ॥ कुठिः सौत्रः । कुठाकुः श्वभ्रः ॥ कुण्ड् शब्दे ।
कुवाकुः पक्षी ॥ कुषश् निष्कर्षे । कुषाकुर्मूषिकोमिः परोपतापी च ॥ कृषीत्
विलेखने । कृषाकुः कृषीबलः ॥ ७५३ ॥

उपसर्गाच्चिडित् ॥ ७५४ ॥

उपसर्गपूर्वात् चिंगट् चयने । इत्यस्माद्धिदाकुः प्रत्ययो भवति ॥ उपचा-
कुः संचाकुश्चर्यिः ॥ निचाकुर्निपुण ऋषिश्च ॥ ७५४ ॥

शलेरङ्कुः ॥ ७५५ ॥

शल गतौ । इत्यस्मादङ्कुः प्रत्ययो भवति ॥ शलङ्कुर्ऋषिः ॥ ७५५ ॥

सृपृभ्यां दाकुक् ॥ ७५६ ॥

आभ्यां किहाकुः प्रत्ययो भवति ॥ सृं गतौ । सृदाकुर्दावाभिर्वायुरादित्यो
व्याघ्रः शकुनिरस्तो [भ]र्ता गोत्रकृच्च ॥ पृंक् पालनपूरणयोः । पृदाकुः सर्पो गोत्र-
कृच्च ॥ ७५६ ॥

इषेः स्वाकुक् ॥ ७५७ ॥

इषत् इच्छायाम् । इत्यस्मात्कित्स्वाकुः प्रत्ययो भवति ॥ इष्वाकुरादि-
क्षत्रियः ॥ ७५७ ॥

फलिवल्यमेर्गुः ॥ ७५८ ॥

एभ्यो गुः प्रत्ययो भवति ॥ फल निष्पत्तौ । फल्ग्वसारम् ॥ वलि संव-
रणे । वल्गु मधुरं शोभनं च । वल्गुः पक्षी ॥ अम गतौ । अङ्गुः शरीरावयवः
॥ ७५८ ॥

दमेर्लुक् च ॥ ७५९ ॥

दमन् उपशमे । इत्यस्माद्गुः प्रत्ययो [भव] त्यन्त्यस्य च लुग्भवति ॥
दगुर्ऋषिः ॥ ७५९ ॥

हेर्हिन् च ॥ ७६० ॥

हिंट् गतिवृद्धयोः । इत्यस्माद्गुः प्रत्ययो [भव] त्यस्य च हिन् इत्यादे-
शो भवति ॥ हिङ्गू रामठः ॥ ७६० ॥

प्रीकैपैनीलेरङ्कुक् ॥ ७६१ ॥

एभ्यः किदङ्गुः प्रत्ययो भवति ॥ प्रीङ्ग्श् तृप्तिकान्त्योः । प्रियङ्गुः फलिनी
रालकश्च ॥ कै शब्दे । कङ्गरुणः ॥ पै शोषणे । पङ्गुः खञ्जः ॥ नील वर्णे ।
नीलङ्गुः कृमिजातिः घृगालश्च ॥ ७६१ ॥

अव्यतिगृभ्योटुः ॥ ७६२ ॥

एभ्योटुः प्रत्ययो भवति ॥ अव रक्षणादौ । अवटुः कृकाटिका ॥ ऋक्
गतौ । अरटुर्वृक्षः ॥ गृत् निगरणे । गरटुर्देशविशेषः पक्ष्यजगरश्च ॥ ७६२ ॥

शलेराटुः ॥ ७६३ ॥

शल गतौ । इत्यस्मादाटुः प्रत्ययो भवति ॥ शलाटुः कोमलं फलम् ॥ ७६३ ॥

अञ्जयवेरिष्ठुः ॥ ७६४ ॥

आभ्यामिष्ठुः प्रत्ययो भवति ॥ अञ्जौप् व्यक्त्यादौ । अञ्जिष्ठुर्भानुरमिश्च ॥
अव रक्षणादौ । अविष्ठुरश्चो होता च ॥ ७६४ ॥

तनिमनिकणिभ्यो डुः ॥ ७६५ ॥

एभ्यो डुः प्रत्ययो भवति ॥ तनूयी विस्तारे । तण्डुः प्रथमः ॥ मनिच्
ज्ञाने । मण्डुर्ऋषिः ॥ कण शब्दे । कण्डुर्वेदनाविशेषः ॥ ७६५ ॥

पनेर्दीर्घश्च ॥ ७६६ ॥

पनि स्तुतौ । इत्यस्माडुः प्रत्ययो [भवति] दीर्घश्च भवति ॥ पाण्डुर्वर्णः
क्षत्रियश्च ॥ ७६६ ॥

पलिमृभ्यामाण्डुकण्डुकौ ॥ ७६७ ॥

आभ्यां यथासंख्यमाण्डु कण्डुक इति प्रत्ययौ भवतः ॥ पल गतौ । पला-
ण्डुर्लशुनभेदः ॥ मृत् प्राणत्यागे । मृकण्डुक ऋषिः ॥ ७६७ ॥

अजिस्थावृरीभ्यो णुः ॥ ७६८ ॥

एभ्यो णुः प्रत्ययो भवति ॥ अज क्षेपणे च । वेणुर्विशः ॥ छां गतिनिवृत्तौ
स्थाणुः शिव ऊर्ध्व च दारु ॥ वृग्द् वरणे । वर्णुर्नदो जनपदश्च ॥ रींश् गतिरे-
षणयोः । रेणुर्धूलिः ॥ ७६८ ॥

विषेः कित् ॥ ७६९ ॥

विषूकी व्याप्तौ । इत्यस्मात्किणुः प्रत्ययो भवति ॥ विष्णुर्हरिः ॥ ७६९ ॥

क्षिपेरणुक ॥ ७७० ॥

क्षिपींत् प्रेरणे । इत्यस्मात्किदणुः प्रत्ययो भवति ॥ क्षिपणुः समीरणो
विद्युश्च ॥ ७७० ॥

अञ्जेरिणुः ॥ ७७१ ॥

अञ्जौप् व्यक्त्यादौ । इत्यस्मात्किदिणुः प्रत्ययो भवति ॥ अञ्जिणुर्वृ-
तम् ॥ ७७१ ॥

कृहभूजीविगम्यादिभ्य एणुः ॥ ७७२ ॥

एभ्य एणुः प्रत्ययो भवति ॥ कृङ्गट् हिंसायाम् । डुकृङ्ग करणे वा । करे-
णुर्हस्ती ॥ हृङ्ग हरणे । हरेणुर्गन्धद्रव्यम् ॥ भू सत्तायाम् । भवेणुर्भव्यः ॥ जीव
प्राणधारणे । जीवेणुरौषधम् ॥ गमूं गतौ । गमेणुर्गन्ता ॥ आदिग्रहणात् शमूच्
उपशमे । शमेणुरुपशमनम् ॥ यर्जी देवपूजादौ । यजेणुर्यज्ञादि ॥ डुपचीष् पाके ।
पचेणुः पाकस्थानम् ॥ पदेणुः । वहेणुरित्यादि ॥ ७७२ ॥

कृत्सिकम्यमिगमितनिमनिजन्यसिमसिसच्यविभाधागाग्लाम्लाहन्-
हायाहिकृशिपूभ्यस्तुन् ॥ ७७३ ॥

एभ्यस्तुन् प्रत्ययो भवति ॥ डुकृङ्ग करणे । कर्तुः कर्मकरः ॥ पिङ्गट् बन्ध-
ने । सेतुर्नदीसंक्रमः ॥ कमूङ् कान्तौ । कन्तुः कन्दर्पः । कामी मनः कुसूलश्च ॥
अम गतौ । अन्तू रक्षिता लक्षणं च ॥ गमूं गतौ । गन्तुः पथिकः । आगन्तुर-
वास्तव्यो जनः ॥ तनूयी विस्तारे । तन्तुः सूत्रम् ॥ मनिच् ज्ञाने । मन्तुर्वैमनस्यं
प्रियंवदो मानश्च ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जन्तुः प्राणी ॥ असक् भुवि । अस्तुरस्तिभा-
वः । बाहुलकाद्भूभावाभावः ॥ मसैच् परिणामे । मस्तुर्दधिमूलवारि ॥ पचि
सेवने । सक्तुर्यवविकारः ॥ अव रक्षणादौ । ओतुर्विडालः ॥ भाङ् दीप्तौ । भातु-
र्दीप्तिमाञ्शरीरावयवोर्मिर्विद्वांश्च ॥ डुधाङ्ग् धारणे च । धातुर्लोहादि रसादिः
शब्दप्रकृतिश्च ॥ गै शब्दे । गातुर्गायन उद्गाता च ॥ ग्लै हर्षक्षये । ग्लातुः सरुजः ॥
म्लै गात्रविनामे । म्लातुर्दीनः ॥ हनक् हिंसागत्योः । हन्तुरायुधं हिमश्च ॥ ओहांक्
त्यागे । हातुर्मृत्युमार्गश्च ॥ याङ् प्रापणे । यातुः पाप्मा जनो राक्षसश्च ॥ हिङ्
गतिवृद्धयोः । हेतुः कारणम् ॥ कुशं आह्वानरोदनयोः । क्रोष्टा सृगालः ॥ पूङ्ग्
पवने । पोतुः पविता ॥ निष्करणं कुशस्तुनस्तृच् पुंसीत्यत्र विशेषणार्थम् ॥ ७७३ ॥

वसेर्णिद्वा ॥ ७७४ ॥

वसं निवासे । इत्यस्मात्तुन् प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ वास्तु
गृहं गृहभूमिश्च ॥ वस्तु सन्निवेशभूमिश्च ॥ ७७४ ॥

पः पीप्यौ च वा ॥ ७७५ ॥

पां पाने । इत्यस्मात्तुन् प्रत्ययो [भव]त्यस्य च पी पि इत्यादेशौ वा भवतः ।
पीतुरादित्यश्चन्द्रो हस्ती कालश्चक्षुर्बालवृत्तपानभाजनं च ॥ पितुः प्रजापतिराहारश्च ॥
पातू रक्षिता ब्रह्मा च ॥ ७७५ ॥

आपोप् च ॥ ७७६ ॥

आपूट् व्याप्तौ । इत्यस्मात्तुन् प्रत्ययो [भव]त्यस्य च अप् इत्यादेशो भवति ॥
अप्पूर्वेवताविशेषः कालो याजको यज्ञयोनिश्च ॥ ७७६ ॥

अङ्गयर्तेः कित् ॥ ७७७ ॥

आभ्यां कित्तुन् प्रत्ययो भवति ॥ अङ्गौ व्यक्त्यादिषु । अङ्गुरिन्द्रो विष्णु
रात्रिश्च ॥ कङ्क् गतौ । ऋतुर्हेमन्तादिः स्त्रीरजस्तत्कालश्च ॥ ७७७ ॥

चायः के च ॥ ७७८ ॥

चायृग् पूजानिशामनयोः । इत्यस्मात्तुन् प्रत्ययो भवत्यस्य च के इत्यादेशो
भवति ॥ केतुर्ध्वजो ग्रहश्च ॥ ७७८ ॥

वहिमहिगुह्येधिभ्योतुः ॥ ७७९ ॥

एभ्योतुः प्रत्ययो भवति ॥ वहीं प्राप्ते । वहतुर्विवाहो नृदानग्निः कालश्च ॥
मह पूजायाम् । महतुरग्निः ॥ गुह्ये संवरणे । गूहतुर्भूमिः ॥ एधि वृद्धौ । एध-
तुर्लक्ष्मीः पुरुषोऽग्निश्च ॥ ७७९ ॥

कृलाभ्यां कित् ॥ ७८० ॥

आभ्यां कित्तुः प्रत्ययो भवति ॥ कुङ्क् करणे । क्रतुर्यज्ञः ॥ लाङ्
आदाने । लतुः पाशः ॥ ७८० ॥

तनेर्यतुः ॥ ७८१ ॥

तनूयी विस्तारे । इत्यस्माद्यतुः प्रत्ययो भवति ॥ तन्यतुर्विस्तारो वायुः
पर्वतः सूर्यश्च ॥ ७८१ ॥

जीवेरातुः ॥ ७८२ ॥

जीव प्राणधारणे । इत्यस्मादातुः प्रत्ययो भवति ॥ जीवातुर्जीवितमौषध-
मन्त्रमुदकं द्रव्यं च ॥ ७८२ ॥

यमेर्दुक् ॥ ७८३ ॥

यमूं उपरमे । इत्यस्मात्किहुः प्रत्ययो भवति ॥ यहुः क्षत्रियः ॥ ७८३ ॥

शीडो धुक् ॥ ७८४ ॥

शीड्क् स्वप्ने । इत्यस्मात्कित् धुः प्रत्ययो भवति ॥ शीधु मद्यविशेषः
॥ ७८४ ॥

धुगो धुन् च ॥ ७८५ ॥

धुग्श् कम्पने । इत्यस्मात् धुक् प्रत्ययो [भव]त्यस्य च धुन् इत्यादेशो भवति ॥ धुन्धुर्दानवः ॥ ७८५ ॥

दाभाभ्यां नुः ॥ ७८६ ॥

आभ्यां नुः प्रत्ययो भवति ॥ डुदाङ्क् दाने । दानुर्गन्ता यजमानो वायु-
रादित्यो दक्षिणार्थं च धनम् ॥ भाङ् दीप्तौ । भानुः सूर्यो रश्मिश्च । चित्रभानुरग्निः ।
स्वर्भानू राहुः । विश्वभानुरादित्यः ॥ ७८६ ॥

धेः शित् ॥ ७८७ ॥

ट्थे पाने । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भवति] स च शिज्भवति ॥ धेनुरभिनवप्र-
सूता गवादिः ॥ शित्त्वादात्संध्यक्षरस्येत्याकारो न भवति ॥ ७८७ ॥

सुवः कित् ॥ ७८८ ॥

पूडौक् प्राणिगर्भविमोचने । इत्यस्मात्किन्नुः प्रत्ययो भवति ॥ सनुः पुत्रः
॥ ७८८ ॥

हो जह् च ॥ ७८९ ॥

ओहांक् त्यामे । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च जह् इत्यादेशो
भवति ॥ जह्नुर्गङ्गापिता ॥ ७८९ ॥

वचेः कगौ च ॥ ७९० ॥

वचङ् भाषणे । इत्यस्मान्नः प्रत्ययो [भवति] ककारगकारौ चान्तादेशौ
भवतः ॥ वक्रुर्वशुश्च वाग्मी ॥ ७९० ॥

कृहनेस्तुकुनूकौ ॥ ७९१ ॥

आभ्यां कितौ तु नु इति प्रत्ययौ भवतः ॥ डुकृङ् करणे । कृतुः कर्मकरः ।
कृणुः कोशकारः कारुश्च ॥ हनङ् हिंसागत्योः । हतुर्हिमः ॥ हनुर्वक्त्रैकदेशः
बाहुत्कञ्चलोपः ॥ ७९१ ॥

गमेः सन्वच्च ॥ ७९२ ॥

गमूं गतौ । इत्यस्मात्तुकुनूकौ सन्वच्च भवतः ॥ जिगन्तुर्ब्राह्मणो दिवसो
मार्गः प्राणोऽग्निश्च ॥ जिगन्तुः प्राणो बाणो मनो मीनो वायुश्च ॥ ७९२ ॥

दाभूक्षण्युन्दिनदिवदिपत्यादेरनुङ् ॥ ७९३ ॥

एभ्यो ङिदनुः प्रत्ययो भवति ॥ डुदाङ्क् दाने । दनुर्दानवमाता ॥ भू
सत्तायाम् । भुवनुर्मेघश्चन्द्रो भवितव्यता हंसश्च ॥ क्षणूङ् हिंसायाम् । क्षणुर्याया-

वरः ॥ उन्दैप् क्लेदने । उन्दनुः शुकः ॥ णद अव्यक्ते शब्दे । नदनुर्मेघः सिंह-
श्च ॥ वद व्यक्तायां वाचि । वदनुर्वक्ता ॥ पतू गतौ । पतनुः श्येनः ॥ आदि-
ग्रहणादन्येपि ॥ कित्त्वमकृत्वा डित्करणं वदेय्वृद्धभावार्थम् ॥ ७९३ ॥

कृशेरानुक् ॥ ७९४ ॥

कृशच् तनुत्वे । इत्यस्मात्किदानुः प्रत्ययो भवति ॥ कृशानुर्वाहः ॥ ७९४ ॥

जीवे रदानुक् ॥ ७९५ ॥

जीव प्राणधारणे । इत्यस्मात्किद्रदानुः प्रत्ययो भवति ॥ जीरदानुः ॥ कि-
त्करणं गुणप्रतिषेधार्थम् । बलोपे हि नाम्यन्तत्वाद्गुणः स्यात् ॥ ७९५ ॥

वचैरकुः ॥ ७९६ ॥

वचंक् भाषणे । इत्यस्मादकुः प्रत्ययो भवति ॥ वचकुर्वाग्न्याचार्यो
ब्राह्मण ऋषिश्च ॥ ७९६ ॥

हृषिपुषिघुभिगदिमदिनन्दिगडिमण्डजनिस्तनि-

भ्यो णेरित्नुः ॥ ७९७ ॥

एभ्यो ण्यन्तेभ्य इतुः प्रत्ययो भवति ॥ हृषच् तुष्टौ । हृषू अलीके वा ।
हर्षयित्नुरानन्दः स्वजनो रङ्गोपजीवी प्रियंवदश्च ॥ पुषच् पुष्टौ । पोषयित्नुर्मर्ता मेघः
कोकिलश्च ॥ घुषृण् विशब्दने । घोषयित्नुः कोकिलः शब्दश्च ॥ गदण् गर्जे ।
गदयित्नुः पर्जन्यो वावदूको भ्रमरः कामश्च ॥ मदेच् हर्षे । मदयित्नुर्मदिरा सुव-
र्णमलंकारश्च ॥ टुनदु समृद्धौ । नन्दयित्नुः पुत्र आनन्दः प्रमुदितश्च ॥ गड सेचने ।
गडयित्नुर्वलाहकः ॥ मडु भूषायाम् । मण्डयित्नुर्मण्डयिता कामुकश्च ॥ जनैचि
प्रादुर्भावे । जनयित्नुः पिता ॥ स्तनण् गर्जे । स्तनयित्नुर्मेघो मेघगर्जितं च ॥ ७९७ ॥

कस्यर्तिभ्यामिपुक् ॥ ७९८ ॥

आभ्यां किदिपुः प्रत्ययो भवति ॥ कस गतौ । कसिपुरशनम् ॥ कंक् गतौ ।
रिपुः शत्रुः ॥ ७९८ ॥

कभ्यमिभ्यां बुः ॥ ७९९ ॥

आभ्यां बुः प्रत्ययो भवति ॥ कमूड् कान्तौ । कम्बुः शङ्खः ॥ अम गतौ ।
अम्बु पानीयम् ॥ ७९९ ॥

अभ्रेरमुः ॥ ८०० ॥

अभ्र गतौ । इत्यस्मादमुः प्रत्ययो भवति ॥ अभ्रमुर्देवहस्तिनी ॥ ८०० ॥

यजिशुन्धिदहिदसिजनिमनिभ्यो युः ॥ ८०१ ॥

एभ्यो युः प्रत्ययो भवति ॥ यजीं देवपूजादौ । यज्युरग्निरध्वर्युयज्वा
शिष्यश्च ॥ शुन्ध शुद्धौ । शुन्ध्युरग्निरादित्यः पवित्रं च ॥ दहं भस्मीकरणे ।
दह्युरग्निः ॥ दसूच् उपक्षये । दस्युश्चौरः ॥ जनैश्चि प्रादुर्भावे । जन्युरपत्यं पिता
वायुः प्रादुर्भावः प्रजापतिः प्राणी च ॥ मनिच् ज्ञाने । मन्युः कृपा क्रोधः शोकः
क्रतुश्च ॥ ८०१ ॥

भुजेः कित् ॥ ८०२ ॥

भुजंप् पालनाभ्यवहारयोः । इत्यस्मात्किच्युः प्रत्ययो भवति ॥ भुज्युरग्नि-
रादित्यो गरुडो भोग ऋषिश्च ॥ ८०२ ॥

सर्तैर्यवन्यू ॥ ८०३ ॥

सृं गतौ । इत्यस्मादयु अन्यु इति प्रत्ययौ भवतः ॥ सरयुर्नदी वायुश्च ॥
दीर्घान्तमिममिच्छन्त्येके । सरयूः । श्लिष्टनिर्देशात्तदपि संगृहीतमेव ॥ सरण्युर्मैघोश्चि-
नोर्माता समेघो वायुश्च ॥ ८०३ ॥

भूक्षिपिचरेरन्युकृ ॥ ८०४ ॥

एभ्यः किदन्युः प्रत्ययो भवति ॥ भू सत्तायाम् । भुवन्युरीश्वरोऽग्निश्च ॥
क्षिपीन् प्रेरणे । क्षिपण्युर्वायुर्वसन्तो विद्युदर्थः । कालश्च ॥ चर भक्षणे ।
चरण्युर्वायुः ॥ ८०४ ॥

मुस्त्युकृ ॥ ८०५ ॥

मृत् प्राणत्यागे । इत्यस्मात्किच्युः प्रत्ययो भवति ॥ मारयतीति मृत्युः
कालो मरणं च ॥ ८०५ ॥

चिनोपीम्यशिभ्यो रुः ॥ ८०६ ॥

एभ्यो रुः प्रत्ययो भवति ॥ चिगृट् चयने । चेरुर्मुनिः ॥ णींश् प्रापणे ।
नेरुर्जनपदः ॥ पीङ्च् पाने । पेरुः सूर्यो गिरिः कलविड्भूश्च ॥ मीङ्च् हिंसाया-
म् । मेरुर्देवाद्विः ॥ अशौटि व्याप्तौ । अभु नेत्रजलम् ॥ ८०६ ॥

रूपूभ्यां कित् ॥ ८०७ ॥

आभ्यां किद्रुः प्रत्ययो भवति ॥ रुक् शब्दे । रुर्भृगजातिः ॥ पूगृश्
पवने । पूरु राजा ॥ ८०७ ॥

खनो लुक् च ॥ ८०८ ॥

खनूग् अवदारणे । इत्यस्माद्गुः प्रत्ययो [भवति] नस्य च लुग्भवति ॥ खरु-
दर्पः क्रूरो मूर्खो दृष्टो गीतविशेषश्च ॥ ८०८ ॥

जनिहनिशद्यर्तेस्त च ॥ ८०९ ॥

एभ्यो रुः प्रत्ययो भवत्यन्त्यस्य च तकारादेशो भवति ॥ जनौचि प्रादुर्भावे ।
जत्रुः शरीरावयवो मेघो घर्मावसानं च ॥ हनंक् हिंसागत्योः । हत्रुर्हैलः ॥ शद्रुं
शातने । शत्रू रिपुः । बाहुलकात्तादेशस्य विकल्पे । शद्रुः पुरुषः ॥ क्रंक् गतौ ।
अत्रुः क्षुद्रजन्तुः ॥ ८०९ ॥

इमनः शीडो डित् ॥ ८१० ॥

इमन्पूर्वात् शोड्क् स्वप्ने । इत्यस्माड्डिद्रुः प्रत्ययो भवति ॥ इमश्रुर्मु-
खलोमानि ॥ ८१० ॥

शियुगेरुनमेर्वादयः ॥ ८११ ॥

शिघ्रादयः शब्दा रुप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ शिग्ट् निशाने । किद्वेन्तश्च ।
शियुः शोभाञ्जनको हरितकविशेषश्च ॥ गिरतेरेच्च ॥ गेरुर्धातुः ॥ नमेर्नञ्पूर्वस्य
मयतेर्वा । एच्चान्तः । नमेरुर्देववृक्षः ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ८११ ॥

कटिकुटद्यर्तेररुः ॥ ८१२ ॥

एभ्योरुः प्रत्ययो भवति ॥ कटे वर्षावरणयोः । कटरुः शकटम् ॥
कुटत् कौटिल्ये । कुटरुः पक्षिविशेषो मर्कटो वृक्षो वर्धकिश्च ॥ कुटादित्वाच्च
गुणः ॥ क्रंक् गतौ । अररुरसुर आयुधं मण्डलं च ॥ ८१२ ॥

कर्करारुः ॥ ८१३ ॥

कर्केः सौत्रादारुः प्रत्ययो भवति ॥ कर्कारुः क्षुद्रचिर्मिटी ॥ ८१३ ॥

उर्वेरादेरुदेतौ च ॥ ८१४ ॥

उर्वे हिंसायाम् । इत्यस्मादारुः प्रत्ययो भवत्यादेश ऊकार एकार आदेशौ
भवतः ॥ ऊर्वारुः कटुचिर्मिटी ॥ एर्वारुश्चारुचिर्मिटी ॥ ८१४ ॥

कृपिक्षुधिपीकुणिभ्यः कित् ॥ ८१५ ॥

एभ्यः किदारुः प्रत्ययो भवति ॥ कृपौड् सामर्थ्ये । कृपारुर्दयाशीलः ॥
क्षुधंक् बुभुक्षायाम् । क्षुधारुः क्षुधमसहमानः । लत्वे । कृपालुः । क्षुधालुः ॥ पीड्क्
पाने । पियारुर्वृक्षः ॥ कुणत् शब्दोपकरणयोः । कुणारुर्वनस्पतिः ॥ ८१५ ॥

इयः शीत च ॥ ८१६ ॥

इयैङ् गतौ । इत्यस्मादाहुः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च शीत इत्यादेशो भवति ॥
शीताहुः शीतासहः । लत्वे । शीतालुः ॥ ८१६ ॥

तुम्बेरुहः ॥ ८१७ ॥

तुबु अर्दने । इत्यस्मादुहः प्रत्ययो भवति ॥ तुम्बुरुर्गन्धर्वो गन्धद्रव्यं च
॥ ८१७ ॥

कुन्देः कुन्द च ॥ ८१८ ॥

कदु रोदनाह्वानयोः । इत्यस्मादुहः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च कुन्द इत्यादेशो
भवति ॥ कुन्दुहः सल्लकीनिर्यासः ॥ ८१८ ॥

चमेरुहः ॥ ८१९ ॥

चमू अदने । इत्यस्मादुहः प्रत्ययो भवति ॥ चमूरुश्चित्रकः ॥ ८१९ ॥

शीडो लुः ॥ ८२० ॥

शीङ्क् स्वप्ने । इत्यस्मालुः प्रत्ययो भवति ॥ शेलुः श्लेष्मातकः ॥ ८२० ॥

पीडः कित् ॥ ८२१ ॥

पीड्च् पाने । इत्यस्मात्किल्लुः प्रत्ययो भवति ॥ पीलुईस्ती वृक्षश्च ॥ ८२१ ॥

लस्जीर्ण्यशलेरालुः ॥ ८२२ ॥

एभ्य आलुः प्रत्ययो भवति ॥ ओलस्जैति व्रीडे । लज्जालुर्लज्जनशीलः ॥
ईर्ण्य ईर्ण्यार्थः । ईर्ण्यालुर्ईर्ण्यशीलः ॥ शल गतौ । शलालुर्वृक्षावयवः ॥ ८२२ ॥

आपोप् च ॥ ८२३ ॥

आपुण्ड्र व्याप्तौ । इत्यस्मादालुः प्रत्ययो [भव]त्यस्य च अप् इत्यादेशो
भवति ॥ अपालुर्वायुः ॥ ८२३ ॥

गूहलुगुग्गुलुकमण्डलवः ॥ ८२४ ॥

एत आलुप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ गूहतेर्ह्रस्वश्च प्रत्ययादेः । गूहलुर्ऋषिः ॥
गुण्ड शब्दे । अस्यादेर्गुग्गुर्लोपश्च प्रत्ययादेः । गुग्गुलुर्वृक्षविशेषोश्च ॥ कम्पूर्वा-
दनितेर्डोन्तो ह्रस्वश्च प्रत्ययादेः । कम्ण्डलुरमत्रम् ॥ ८२४ ॥

प्रः शुः ॥ ८२५ ॥

पृश् पालनपूरणयोः । इत्यस्मात् शुः प्रत्ययो भवति ॥ पर्शुर्वक्त्रिसंज्ञं
वक्रास्थि ॥ ८२५ ॥

मस्जीष्यशिभ्यः सुक् ॥ ८२६ ॥

एभ्यः कित्छुः प्रत्ययो भवति ॥ तुमस्जोत् शुद्धौ । मस्जेः स इति नोन्तः ।
मङ्गुर्मुनिः ॥ इषश् आभीक्ष्ये । इक्षुर्गुडादिप्रकृतिः ॥ अशौटि व्याप्तौ । अक्षुः
समुद्रो वप्रश्च ॥ ८२६ ॥

तृपलिमलेरक्षुः ॥ ८२७ ॥

एभ्योक्षुः प्रत्ययो भवति ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तरक्षुः श्रापदविशेषः ॥ पल
गतौ । मलि धारणे । पलक्षुर्मलक्षुश्च वृक्षः ॥ ८२७ ॥

उलेः कित् ॥ ८२८ ॥

उल दाहे । इत्यस्मात्सौत्रात्किदक्षुः प्रत्ययो भवति ॥ उलक्षुस्तृणजातिः
॥ ८२८ ॥

कृषिचमितनिधन्यन्दिस्सर्जिखर्जिभर्जिलस्जीर्ष्यिभ्य ऊः ॥ ८२९ ॥

एभ्य ऊः प्रत्ययो भवति ॥ कृषीत् विलेखने । कर्षूः कुल्याङ्गारः परिखा
गर्तश्च ॥ चमू अदने । चमूः सेना ॥ तनूयी विस्तारे । तनूः शरीरम् ॥ धन शब्दे ।
धन धान्ये सौत्रो वा । धनूर्धान्यराशिर्ज्या वरारोहा च स्त्री ॥ अदु बन्धने । अन्दूः
पादकटकः ॥ सर्ज अर्जने । सर्जूर [घिः] क्षारो वनस्पतिर्वणिक् च ॥ खर्ज मार्जने
च । खर्जूः कण्डूर्विद्युच्च ॥ भृजैर्द् भर्जने । भ्रस्जीत् पाके वा । भर्जूर्यवविकारः ॥
ओलस्जैति व्रीडे । लज्जूर्लज्जालुः ॥ ईर्ष्य ईर्ष्यार्थः । ईर्ष्यूरिर्ष्यालुः ॥ ८२९ ॥

फलेः फेल् च ॥ ८३० ॥

फल निष्पत्तौ । इत्यस्मादूः प्रत्ययो भवति धातोश्च फेल् इत्यादेशो भवति ॥
फेलूर्होमविशेषः ॥ ८३० ॥

कषेण्डछौ च षः ॥ ८३१ ॥

कष हिंसायाम् । इत्यस्मादूः प्रत्ययो भवति षकारस्य च ण्डश्छादेशौ
भवतः ॥ कण्डूः कच्छूश्च पामा ॥ ८३१ ॥

वहेर्ध च ॥ ८३२ ॥

वहीं प्रापणे । इत्यस्मादूः प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो भवति ॥
वधूः पतिमुपसंपन्ना कन्या जाया च ॥ ८३२ ॥

मृजेर्गुणश्च ॥ ८३३ ॥

मृजौक् शुद्धौ । इत्यस्मादूः प्रत्ययो [भवति] गुणश्चास्य भवति ॥ मर्जुः

शुद्धी रजको नद्यास्तीरं शिला च ॥ गुणे सिद्धे गुणवचनमकारस्य वृद्धिबाध-
नार्थम् ॥ ८३३ ॥

अजेर्जान्तश्च ॥ ८३४ ॥

अज क्षेपणे च । इत्यस्मादूः प्रत्ययो [भवति] जकारश्चान्तो भवति ॥
अज्जूर्जननी ॥ ८३४ ॥

कसिपद्यत्यादिभ्यो णित् ॥ ८३५ ॥

एभ्यो णिदूः प्रत्ययो भवति ॥ कस गतौ । कासूः शक्तिर्नामायुधं वाग्वि-
कलो बुद्धिर्व्याधिर्विकला च वाक् ॥ पदिच् गतौ । पादूः पादुका ॥ कंक् गतौ ।
आरूवृक्षविशेषः कच्छूर्गतिः पिङ्गलश्च ॥ आदिग्रहणात् कचतेः । काचूः । शलतेः ।
शालूरित्यादयोपि ॥ ८३५ ॥

अणेर्डान्तश्च ॥ ८३६ ॥

अणेर्यातोर्णिदूः प्रत्ययो भवति । डश्चान्तो भवति ॥ अण शब्दे । अण्डूर्जल-
भृङ्गारः ॥ ८३६ ॥

अडो ल च वा ॥ ८३७ ॥

अड उद्यमे । इत्यस्माणिदूः प्रत्ययो भवति । लकारश्चान्तादेशो वा भवति ॥
आलूर्भृङ्गारः करकश्च ॥ आडूर्द्वी । टिट्टिभो वनस्पतिर्जलाधारभूमिः पादभेदनं च
॥ ८३७ ॥

नजो लम्बेर्नलुक् च ॥ ८३८ ॥

नञ्पूर्वात् लबुङ् अवसंसने च । इत्यस्माणिदूः प्रत्ययो भवति । नकारस्य
च लुग्भवति ॥ अलाबुस्तुम्बी ॥ ८३८ ॥

कफादीरेल च ॥ ८३९ ॥

कफपूर्वात् ईरिक् गतिकम्पनयोः । इत्यस्मादूः प्रत्ययो भवति । लश्चान्तादेशो
भवति ॥ कफेलूः श्लेष्मातको यवलाजा मधुपर्कं छादिषेयं च तृणम् ॥ ८३९ ॥

ऋतो रत च ॥ ८४० ॥

ऋत घृणागतिस्पर्धेषु । इत्यस्मादूः प्रत्ययो [भवति] रत इति चास्यादेशो
भवति ॥ रतूर्नदीविशेषः सत्यवाग्दूतः कृमिविशेषश्च ॥ ८४० ॥

दृभिचपेः स्वरात्रोन्तश्च ॥ ८४१ ॥

आभ्यामूः प्रत्ययो भवति स्वराच्च परो नोन्तो भवति ॥ दृभैत् ग्रन्थे ।
दृन्भूः सर्पजातिर्वनस्पतिर्वज्रो ग्रन्थकारो दर्भणं च । बाहुलकान्नकारस्य सां धुट्-
गेन्त्योपदान्त इति न भवति ॥ चप सान्त्वने । चम्पूः कथाविशेषः ॥ ८४१ ॥

धृषेर्दिधिषदिधीषौ च ॥ ८४२ ॥

जिधृषाट् प्रागल्भ्ये । इत्यस्मादूः प्रत्ययो [भवति] दिधिष् दिधीष् इत्येता-
वादेशावस्य भवतः ॥ दिधिषूर्ज्यायस्याः पूर्वपरिणीता पुंश्चली च ॥ दिधीषूर्बुढायाः
कनिष्ठाया अनूढा ज्येष्ठा पुनर्भूराहुतिश्च ॥ ८४२ ॥

भ्रमिगमितानिभ्यो ङित् ॥ ८४३ ॥

एभ्यो ङिदूः प्रत्ययो भवति ॥ भ्रमूच् अनवस्थाने । भूरक्ष्णोरुपरि रोमरा-
जिः ॥ गमूं गतौ । अग्रे गच्छति । अग्रेगूः पुरःसरः ॥ तनूयी विस्तारे । कुत्सितं
तन्यते । कुतूश्मर्ममयमावपनम् ॥ ८४३ ॥

नृतिशृधिरुषिकुहिभ्यः कित् ॥ ८४४ ॥

एभ्यः किदूः प्रत्ययो भवति ॥ नृतैच् नर्तने । नृतूर्नर्तकः कृमिजातिः प्लवः
प्रतिकृतिश्च ॥ शृधूङ् शब्दकुत्सायाम् । शृधूः शर्धनः कृमिजातिरपानं बलिश्च
दानवः ॥ रुषच् रोषे । रुषूर्भर्त्सकः ॥ कुहणि विस्मापने । कुहूरमावास्या ॥ ८४४ ॥

तृखडिभ्यां डूः ॥ ८४५ ॥

आभ्यां डूः प्रत्ययो भवति ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तर्दूर्द्वोणी प्लवः परिवे-
षणभाण्डं च ॥ खडण् भेदे । खडूर्बालानामुपकरणं स्त्रीणां पादाङ्गुष्ठाभरणं च
॥ ८४५ ॥

तृदृभ्यां दूः ॥ ८४६ ॥

आभ्यां दूः प्रत्ययो भवति ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तर्दूर्द्वोणी ॥ दृश् [विदारणे]
दर्दूः कुष्ठभेदः ॥ ८४६ ॥

कमिजनिभ्यां बूः ॥ ८४७ ॥

आभ्यां बूः प्रत्ययो भवति ॥ कमूङ् कान्तौ । कम्बूर्भूषणमादर्शत्सरः
कुरुविन्दश्च ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जम्बूर्वृक्षजातिः ॥ ८४७ ॥

शक्तेरन्धूः ॥ ८४८ ॥

शक्नुं शक्तौ । इत्यस्मादन्धूः प्रत्ययो भवति ॥ शकन्धूर्वनस्पतिर्देवतावि-
शेषश्च ॥ ८४८ ॥

कृगः कादिः ॥ ८४९ ॥

डुकृङ् करणे । इत्यस्मात्ककारादिरन्धूः प्रत्ययो भवति ॥ कर्कन्धूर्बदरी
त्रणं यवलाजा मधुपर्कं विष्टम्भश्च ॥ ८४९ ॥

योरगूः ॥ ८५० ॥

युक् मिश्रणे । इत्यस्मादागूः प्रत्ययो भवति ॥ यवागूर्द्रवौदनः ॥ ८५० ॥

काच्छीडो डेरूः ॥ ८५१ ॥

कपूर्वात् शडिक् स्वप्ने । इत्यस्माडिदेरूः प्रत्ययो भवति ॥ कशेरूः कन्द-
विशेषो वीरुश्च ॥ ८५१ ॥

दिव ऋः ॥ ८५२ ॥

दिवूच् क्रीडादौ । इत्यस्मादृः प्रत्ययो भवति ॥ देवा देवरः पितृव्यरुच्य-
मिश्रश्च ॥ ८५२ ॥

सोरसेः ॥ ८५३ ॥

सुपूर्वात् असूच् क्षेपणे । इत्यस्मादृः प्रत्ययो भवति ॥ स्वसा भगिनी ॥ ८५३ ॥

नियो डित् ॥ ८५४ ॥

णीङ् प्रापणे । इत्यस्माडिट्ः प्रत्ययो भवति ॥ ना पुरुषः ॥ ८५४ ॥

सव्यात्स्थः ॥ ८५५ ॥

सव्यपूर्वात् षां गतिनिवृत्तौ । इत्यस्माडिट्ः प्रत्ययो भवति ॥ सव्यष्टा
सारथिः ॥ ८५५ ॥

यतिननन्दिभ्यां दीर्घश्च ॥ ८५६ ॥

यतेः नञ्पूर्वात् नन्देश्च ऋः प्रत्ययो [भव]त्यनयोश्च दीर्घो भवति ॥
यतैङ् प्रयत्ने । याता पतिभ्रातृभगिनी देवरभार्या ज्येष्ठभार्या च ॥ दुनदु समृद्धौ ।
ननान्दा भर्तृभगिनी ॥ नखादित्वान्नञोन्न भवति ॥ ८५६ ॥

शासिशंसिनीरुक्षुहृभृधूमन्यादिभ्यस्तृः ॥ ८५७ ॥

एभ्यस्तृः प्रत्ययो भवति ॥ शासूक् अनुशिष्टौ । शास्ता गुरू राजा च ।
प्रशास्ता राजर्त्विक् च ॥ शंसू स्तुतौ च । शंस्ता स्तोता ॥ णीङ् प्रापणे । नेता
सारथिः ॥ रुक् शब्दे । रोता मेघः ॥ दुक्षुक् शब्दे । क्षोता मुसलम् ॥ हृङ् ह-
रणे । हर्ता चौरः ॥ दुधुभृङ् पोषणे च । भर्ता पतिः ॥ धृङ् अवध्वंसने ॥
धर्ता धर्मः ॥ मनिच् ज्ञाने । मन्ता विद्वान्प्रजापतिश्च ॥ आदिग्रहणात् उपद्रष्टृत्व-
क् । विशस्ता घातक इत्यादयोपि ॥ ८५७ ॥

पातेरिच्च ॥ ८५८ ॥

पांक् रक्षणे । इत्यस्मात्तुः प्रत्ययो भवति धातोश्च इकारान्तादेशो भवति ॥
पिता जनकः ॥ ८५८ ॥

मानिभ्राजेर्लुक् च ॥ ८५९ ॥

आभ्यां तुः प्रत्ययो [भवति] लुक् चान्तस्य भवति ॥ मानि पूजायाम् ।
माता जननी ॥ भ्राजि दीप्तौ । भ्राता सोदर्यः ॥ ८५९ ॥

जाया मिगः ॥ ८६० ॥

जाशब्दपूर्वात् डुमिग्ट् प्रक्षेपणे । इत्यस्मात्तुः प्रत्ययो भवति ॥ जायां प्रजायां
मिन्वन्ति तमिति जामाता दुहितृपतिः ॥ ८६० ॥

आपोप् च ॥ ८६१ ॥

आपूँट् व्याप्तौ । इत्यस्मात्तुः प्रत्ययो भवत्यप् चास्यादेशो [भवति] ॥ अप्रा
यज्ञोभिश्च ॥ ८६१ ॥

नमेः प् च ॥ ८६२ ॥

णमं प्रहृत्वे । इत्यस्मात्तुः प्रत्ययो भवति पकारश्चान्तादेशो भवति ॥
नप्ता दुहितुः पुत्रस्य वा पुत्रः ॥ ८६२ ॥

हुपूद्गोत्रीप्रस्तुप्रतिहृप्रतिप्रस्थाभ्य ऋत्विजि ॥ ८६३ ॥

एभ्य ऋत्विज्यभिधेये तुः प्रत्ययो भवति ॥ हुंक् दानादनयोः । होता ॥
पूग्श् पवने । पोता ॥ गैं शब्दे । णीग् प्रापणे । उत्पूर्वः । उद्गाता । उज्जेता ॥
ष्टुग् स्तुतौ । प्रपूर्वः । प्रस्तोता ॥ हंग् हरणे । प्रतिपूर्वः । प्रतिहर्ता ॥ ष्ठां गति-
निवृत्तौ । प्रति[प्र]पूर्वः । प्रतिप्रस्थाता ॥ एत ऋत्विजः ॥ ८६३ ॥

नियः षादिः ॥ ८६४ ॥

णीग् प्रापणे । इत्यस्मात् पकारादिस्तुः प्रत्ययो भवत्यृत्विज्यभिधेये ॥
नेष्टृत्विक् ॥ ८६४ ॥

त्वष्टृक्षत्तुदुहित्रादयः ॥ ८६५ ॥

एते तृप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ त्विषेरितोच्च । त्वष्टा देववर्धकिः प्रजाप-
तिरादित्यश्च ॥ क्षद खदने । इति सौत्रः । क्षत्ता नियुक्तोविनीतो दौवारिको
मुसलः पारशवो रुद्रः सारथिश्च ॥ दुहेरिद् किञ्च । दुहिता तनया ॥ आदिग्रहणा-
दन्येपि ॥ ८६५ ॥

रातेडैः ॥ ८६६ ॥

रांक् दाने । इत्यस्माड्द्वैः प्रत्ययो भवति ॥ राः द्रव्यम् । रायौ । रायः ॥ ८६६ ॥

द्युगमिभ्यां डोः ॥ ८६७ ॥

आभ्यां डिदोः प्रत्ययो भवति ॥ द्युक् अभिगमे । द्यौः स्वर्गोन्तरिक्षं च ॥ गमुं गतौ । गौः पृथिव्यादि ॥ ८६७ ॥

ग्लानुदिभ्यां डौः ॥ ८६८ ॥

आभ्यां डिदौः प्रत्ययो भवति ॥ ग्लैं हर्षक्षये । ग्लौश्चन्द्रो व्याधितः शरीरग्लानिश्च ॥ गुदंत् प्रेरणे । नौर्जलतरणम् ॥ ८६८ ॥

तोः किक् ॥ ८६९ ॥

तुंक् वृत्त्यादौ । इत्यस्मात्किक् प्रत्ययो भवति । ककारः कित्कार्यार्थ इकार उच्चारणार्थः ॥ तुक् अपत्यम् ॥ ८६९ ॥

द्रागादयः ॥ ८७० ॥

द्राक् इत्यादयः शब्दाः किक्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ द्रवतेरा च द्राक् शीघ्रम् ॥ एवं सरतेः । स्नाक् स एवार्थः ॥ इयर्तेरर्वादेशश्च । अर्वागचिरन्तनम् ॥ आदिग्रहणादन्येपि ॥ ८७० ॥

सोश्चिक् ॥ ८७१ ॥

सुं गतौ । इत्यस्माच्चिक् प्रत्ययो भवति ॥ सुग् जुहूपभृत्यमिहोत्रभाण्डम् । सुचौ । सुचः ॥ इकार उच्चारणार्थः ककारः कित्कार्यार्थः ॥ ८७१ ॥

तनेड्वच् ॥ ८७२ ॥

तनूयी विस्तारे । इत्यस्माड्द्वच् प्रत्ययो भवति ॥ त्वक् शरीरादिवेष्टनम् ॥ ८७२ ॥

पारेरज् ॥ ८७३ ॥

पारण् कर्मसमाप्तौ । इत्यस्मादज् प्रत्ययो भवति ॥ पार्क् प्राकारः शाकविशेषः सुवर्णं रत्नं च । पारजौ । पारजः ॥ ८७३ ॥

ऋधिप्रथिभिषिभ्यः कित् ॥ ८७४ ॥

एभ्यः किदज् प्रत्ययो भवति ॥ ऋधूच् वृद्धौ । ऋधक् समीपवाच्यव्ययम् ॥ प्रथिप् प्रख्याने । निर्देशादेव य्वृत् । पृथग्नानार्थेव्ययम् ॥ भिषः सौत्रः । भिषग्वैद्यः । भिषजौ । भिषजः ॥ ८७४ ॥

भृपणिभ्यामिज् भुरवणौ च ॥ ८७५ ॥

भृपणिभ्यामिज् प्रत्ययो भवति यथासंख्यं च भुर वण इत्यादेशौ भवतः ॥
भृग् भरणे । भुरिग्बाहुः शब्दो भूमिर्वायुरेकाक्षराधिकपादं चर्कच्छन्दः ॥ पणि
व्यवहारस्तुत्योः । वणिग्वैदेहिकः ॥ ८७५ ॥

वशोः कित् ॥ ८७६ ॥

वशक् कान्तौ । इत्यस्मात्किदिज् प्रत्ययो भवति ॥ उशिकान्त उशीरममि-
र्गैतमर्धार्पिः ॥ ८७६ ॥

लङ्घेरट् नलुक च ॥ ८७७ ॥

लघुङ् गतौ । इत्यस्मादट् प्रत्ययो [भवति] नलोपश्चास्य भवति ॥ लघुङ्वा-
युर्लघु च शकटम् ॥ ८७७ ॥

सर्तेरङ् ॥ ८७८ ॥

सृं गतौ । इत्यस्मादङ् प्रत्ययो भवति ॥ सरङ् वृक्षविशेषो मेघ उष्ट्रजातिश्च
॥ ८७८ ॥

ईडेरविङ् ह्रस्वश्च ॥ ८७९ ॥

ईडिक् स्तुतौ । इत्यस्मादविङ् प्रत्ययो [भवति] ह्रस्वश्चास्य भवति ॥
इडविड्विभवाः ॥ ८७९ ॥

क्विति म्लेच्छश्च वा ॥ ८८० ॥

म्लेच्छेरीडेश्च क्विति प्रत्यये वा ह्रस्वो भवत्यत एव वचनात्किप् च ॥ म्लेच्छ
अव्यक्तायां वाचि । म्लिट् । म्लेट् । उभयं म्लेच्छजातिः ॥ इङ् स्वामी मेदिनी
च ॥ ईङ् स एव ॥ ८८० ॥

तृपेः कत् ॥ ८८१ ॥

तृपौच् प्रीतौ । इत्यस्मात्किदत् प्रत्ययो भवति ॥ तृपच्चन्द्रः समुद्रस्तृणभू-
मिश्च ॥ ८८१ ॥

संश्चद्वेहत्साक्षादादयः ॥ ८८२ ॥

एते कल्पत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ सम्पूर्वात् चिनोतेर्द्वित्समो मकारस्यानु-
स्वारपूर्वः शकारश्च । संश्चद्व्ययुः कुहकश्च । अनुस्वारं नेच्छन्त्येको । सश्चत्कुहकः ॥
विपूर्वात् हन्तेर्द्विद्वश्च गुणः । विहन्ति गर्भमिति वेहद्रर्भघातिन्यप्रजा ह्यनङ्गांश्च ॥
सम्पूर्वात् ईक्षतेः साक्षाभावश्च । साक्षात्समक्षमित्यर्थः ॥ आदियहणात् रेहत् ।
वियत् । पुरीतदादयोपि ॥ ८८२ ॥

पटच्छपदादयोनुकरणाः ॥ ८८३ ॥

पटदित्यादयः कल्पत्ययान्ता निपात्यन्तेनुकरणशब्दाश्चैते ॥ पट गतौ ।
पटत् ॥ छुपन् [सं]स्पर्शे । उकारस्याकारः । छपत् ॥ पलू गतौ । पतत् ॥ शृशृ
हिंसायाम् । शरत् ॥ शल गतौ । शलत् ॥ खट काङ्क्षे । खटत् ॥ दहेः प च ।
दपत् ॥ डिपेः । डिपत् ॥ खनते रश्च । खरत् ॥ खादेः । खादत् ॥ सर्व एते
कस्यचिद्विशेषस्य श्रुतिप्रत्यासत्त्यानुकरणशब्दाः । अनुकरणमपि हि साध्वेव कर्तव्यं
न यत्किंचिद्विधानक्षरमिति शिष्टाः स्मरन्ति ॥ ८८३ ॥

ब्रुहिवृहिमहिपृषिभ्यः कतृः ॥ ८८४ ॥

एभ्यः क्तिदतृः प्रत्ययो भवति ॥ ब्रुहौच् जिघांसायाम् । ब्रुहन्ग्रीष्मः ॥
बृह वृद्धौ । बृहन्प्रवृद्धः । बृहती छन्दः ॥ मह पूजायाम् । महान्पूजितो विस्तीर्णश्च ॥
महान्तौ । महान्तः । महती ॥ पृषू सेवने । पृषत्तन्त्रं जलविन्दुश्चित्रवर्णजातिर्दध्यु-
पसिक्तमाज्यं च । पृषती मृगी । स्थूलपृषतीमालभेत ॥ ऋकारो ड्यर्थः ॥ ८८४ ॥

गमेर्डिङ्गे च ॥ ८८५ ॥

गमूं गतौ । इत्यस्मात्कतृप्रत्ययो डिङ्गवति ङे चास्य रूपे भवतः ॥ जग-
त्स्थावरजङ्गमो लोकः । जगती पृथिवी ॥ ८८५ ॥

भातेर्डवतुः ॥ ८८६ ॥

भांक् दीप्तौ । इत्यस्माद्धिदवतुः प्रत्ययो भवति ॥ भवान् । भवन्तौ ।
भवन्तः ॥ उकारो दीर्घत्वादिकार्यार्थः ॥ ८८६ ॥

हसृरुहियुषिताडिभ्य इत् ॥ ८८७ ॥

एभ्य इत् प्रत्ययो भवति ॥ हंग् हरणे । हरिद्धरितो वर्णः ककुब् वायु-
मृगजातिरश्चः सूर्यश्च ॥ सृं गतौ । सरिन्नदी ॥ रुहं जन्मनि । रोहिद्वीरुत्प्रकारो
मत्स्यः सूर्योऽग्निर्मृगो वर्णश्च ॥ युषः सौत्रः । योषति गच्छति पुरुषमिति योषित्वी ॥
तडण् आघाते । तडिद्विद्युत् ॥ ८८७ ॥

उदकात् श्रेडित् ॥ ८८८ ॥

उदकपूर्वात् द्रोश्चि गतिवृद्धयोः । इत्यस्माद्धिदित् प्रत्ययो भवति ॥ उदकेन
श्रयति । उदश्चित्क्रमम् ॥ नाम्न्युत्तरपदस्य चेत्युदकस्य उदभावः ॥ ८८८ ॥

अ उत् ॥ ८८९ ॥

मूंत् प्राणत्यागे । इत्यस्मादुत् प्रत्ययो भवति ॥ मरुद्वायुर्देवो गिरिशिखरं च
॥ ८८९ ॥

श्रो मादिर्वा ॥ ८९० ॥

गृत् निगरणे । इत्यस्मादुत् प्रत्ययो भवति स च मकारादिर्वा भवति ॥ गर्मु-
द्गरुड आदित्यो मधुमक्षिका तक्षा तृणं सुवर्णं च ॥ गरुद्वर्होजगरो मरकतमणिर्वे-
गस्तेजसां वर्तिश्च ॥ ८९० ॥

शक ऋत् ॥ ८९१ ॥

शकुंद् शक्तौ । इत्यस्मादृत् प्रत्ययो भवति ॥ शकृत्परीषम् ॥ ८९१ ॥

यजेः क च ॥ ८९२ ॥

यजीं देवपूजादौ । इत्यस्मादृत् प्रत्ययो [भवति] कश्चान्तदेशो भवति ॥
यकृदन्त्रम् ॥ ८९२ ॥

पातेः कृथ् ॥ ८९३ ॥

पांक् रक्षणे । इत्यस्मात्किदृथ् प्रत्ययो भवति ॥ पृथो नाम क्षत्रियाः ॥ ८९३ ॥

शृदृभसेरद् ॥ ८९४ ॥

एभ्योद् प्रत्ययो भवति ॥ शृश् हिंसायाम् । शरदृतुः ॥ दृ भये । दरज्ज-
नपदसमानशब्दः क्षत्रिय[श्च] ॥ दरदो जनपदः ॥ भस भर्त्सनदीप्त्योः सौत्रः । भसज्जघ-
नमास्यमामाशयस्थानं च ॥ भषेरपीच्छन्त्येके । भषत् ॥ ८९४ ॥

तनित्यजियजिभ्यो डद् ॥ ८९५ ॥

एभ्यो डिदद् प्रत्ययो भवति ॥ तनूयी विस्तारे । तत् । सः ॥ त्यजं हानौ ।
त्यत् । स्यः । एतौ निर्देशवाचिनौ ॥ यजीं देवपूजादौ । यत् । यः । अयमुद्दे-
शवाची ॥ ८९५ ॥

इणस्तद् ॥ ८९६ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्मात्तद् प्रत्ययो भवति ॥ एतत् । एषः । समीपवाची
शब्दः ॥ ८९६ ॥

प्रः सद् ॥ ८९७ ॥

पृश् पालनपूरणयोः । इत्यस्मात्सद् प्रत्ययो भवति ॥ पर्वत्सभा ॥ ८९७ ॥

द्रो ह्रस्वश्च ॥ ८९८ ॥

दृश् विदारणे । इत्यस्मात्सद् प्रत्ययो भवति ह्रस्वश्चास्य भवति ॥ दृष-
त्पाषाणः ॥ ८९८ ॥

युड्यसिभ्यां कमद् ॥ ८९९ ॥

आभ्यां किन्मद् प्रत्ययो भवति ॥ युषः सौत्रः सेवायाम् । युष्मत् । यू-
यम् ॥ असृच् क्षेपणे । अस्मत् । वयम् ॥ ८९९ ॥

उक्षितद्वयक्षीशिराजिधन्विपञ्चिपूषिक्लिदिस्त्रिहिनुमस्जेरन् ॥ ९०० ॥

एभ्योन्प्रत्ययो भवति ॥ उक्ष सेचने । उक्षा वृषः ॥ तक्षौ तनूकरणे ।
तक्षा वर्धकिः ॥ अक्षौ व्याप्तौ च । अक्षा दृष्टिनिपातः ॥ ईशिक् ऐश्वर्ये । ईशा
परमात्मा ॥ राजृग् दीप्तौ । राजेश्वरः ॥ धन्विः सौत्रो गतौ । धवु गतौ वा ।
धन्वा मरुधनुश्च ॥ पचुङ् व्यक्तीकरणे । पञ्च संख्या ॥ पूष वृद्धौ । पूषादित्यः ॥
क्लिदौच् आर्द्रभावे । क्लेदा मुखप्रसेकश्चन्द्र इन्द्रश्च ॥ णिहौच् प्रीतौ । खेहा स्वाङ्गं
सुहृद्दशा च गौः ॥ णुक् स्तुतौ । नव संख्या ॥ तुमस्जोत् शुद्धौ । मज्जा पष्ठो
धातुः ॥ ९०० ॥

लूप्युवृषिदंशिबुदिविप्रतिदिविभ्यः कित् ॥ ९०१ ॥

एभ्यः किदन्प्रत्ययो भवति ॥ लृग्श् छेदने । लुवा दात्रं स्थावरश्च ॥
पूग्श् पवने । पुवा वायुः ॥ युक् मिश्रणे । युवा तरुणः ॥ वृष् सेचने । वृषेन्द्रो
वृषभश्च ॥ दंश् दशने । दश् संख्या ॥ बुंक् अभिगमे । बुवाभिगमनीयो राजा
सूर्यश्च ॥ दिवूच् क्रीडादौ । दिवा दिनम् । प्रतिपूर्वात् । प्रतिदिवाहोपराहश्च
॥ ९०१ ॥

श्वन्मातरिश्वन्मूर्धन्स्त्रीहर्त्र्यमन्विश्वप्सन्परिज्वन्महन्नहन्मघव-

न्नयवन्निति ॥ ९०२ ॥

एतेन्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ श्वयतेर्लृक् च । श्वा कुरुरः ॥ मातर्यन्तरिक्षे
श्वयति । मातरिश्वा वायुः । अत्र तत्पुरुषे कृतीति सप्रम्या अलुप् । इकारलोपश्च
पूर्ववत् ॥ मूर्धेर्धश्च मूर्धन्त्यस्मिन्नाहताः प्राणिन इति मूर्धा शिरः ॥ झिहो दीर्घश्च ।
प्रीहा जठरान्तरवयवः ॥ अरिपूर्वात् अमेर्ण्यन्तात् । अरीनामयतीत्यर्यमा सूर्यः ॥
विश्वपूर्वात् प्सातेः किञ्च । विश्वप्सा कालोमिर्वायुरिन्द्रश्च ॥ परिपूर्वात् ज्वलतेर्ङि-
ञ्च । परिज्वा सूर्यश्चन्द्रोमिर्वायुश्च ॥ महीयतेरीयलोपश्च । महा महत्त्वम् ॥ अहेर्न-
लोपश्चाहते । अहो दिवसः ॥ मङ्गेर्नलोपोच्चान्तेः । मङ्गत इति मघवेन्द्रः ॥ नञ्पू-
र्वात् खर्वेः खस्थश्च । न खर्वति । अथर्वार्षिर्वेदश्च ॥ इतिकरणादन्येपि भवन्ति
॥ ९०२ ॥

षण्यशौभ्यां तन् ॥ ९०३ ॥

आभ्यां तन्प्रत्ययो भवति ॥ षण् समवाये । अशौटि व्याप्तौ । सप्त । अ-
ष्ट । उभे संख्ये ॥ ९०३ ॥

स्नामदिपद्यार्तिपृशकिभ्यो वन् ॥ १०४ ॥

एभ्यो वन्प्रत्ययो भवति ॥ णांक् शौचे । स्नावा सिरा नदी च ॥ मदैच् हर्षे । मद्वा दृप्रः पानं कान्तिः क्रीडा जुनिः शिरश्च । मद्दरी मदिरा । बाहुल-
काङ्गीः । वनो रश्च ॥ पदिंच गतौ । पद्वा पत्तिर्वत्सो रथः पादो गतिश्च ॥ कंक्
गतौ । अर्वाश्चोशनिरासनं मुनिश्च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पर्व संधिः पूरणं पुण्यति-
थिश्च ॥ शकृट् शक्तौ । शक्रा वर्धकिः समर्थः । शक्करी नदी विबुच्छन्दोजा-
तिर्युवतिः सुरभिश्च । शाकरो वृषः ॥ १०४ ॥

ग्रहेरा च ॥ १०५ ॥

ग्रहीश्च उपादाने । इत्यस्माद्वन्प्रत्ययो भवत्यकारश्चान्तादेशो भवति ॥ या-
वा पापाणः पर्वतश्च ॥ १०५ ॥

ऋशीकुशिरुहिजिह्वसृधृद्भ्यः कनिप् ॥ १०६ ॥

एभ्यः कनिप्प्रत्ययो भवति ॥ कंक् गतौ । ऋत्वार्षिः ॥ शीङ्क् स्वप्ने ।
शीवाजगरः ॥ कुशं आह्वानरोदनयोः । कुश्वा सृगालः ॥ रुहं जन्मनि । रुह्या
वृक्षः ॥ जिं अभिभवे । जित्वा धर्म इन्द्रो योद्धा [च] जित्वरी नदी वणिजश्च ।
वाणारसीं जित्वरीमाहुः ॥ क्षिं क्षये । क्षित्वा वायुर्विष्णुर्मृत्युश्च । क्षित्वरी रात्रिः ॥
हंग् हरणे । हत्वा रुद्रो मत्स्यो वायुश्च ॥ सृं गतौ । सृत्वा कालोन्निर्वायुः सर्पः
प्रजापतिर्नीचजातिश्च । सृत्वरी वेश्यामाता ॥ धृङ्क् स्थाने । धृत्वा विष्णुः शैलः
समुद्रश्च । धृत्वरी भूमिः ॥ धृङ्क् आदरे । हत्वा दृप्रः ॥ पकारस्तागमार्थः ॥ १०६ ॥

सृजेः सृज्सृकौ च ॥ १०७ ॥

सृजन्तं विसर्गे । इत्यस्मात्कनिप्प्रत्ययो भवति सृज् सृक् इत्येतौ चास्या-
देशौ भवतः ॥ सृज्वा मालाकारो रज्जुश्च ॥ सृक्कण्यास्योपान्तौ ॥ १०७ ॥

ध्याप्योर्धीपी च ॥ १०८ ॥

ध्यै चिन्तायाम् । ध्यैङ् वृद्धौ । इत्याभ्यां कनिप्प्रत्ययो [भवति] यथासंख्यं
च धी पी इत्येतावादेशौ भवतः ॥ ध्यायतीति धीवा मनीषी निषादो व्याधिर्मत्स्य-
श्च ॥ प्यायतेः । पीवा पीनः ॥ १०८ ॥

अतेर्ध च ॥ १०९ ॥

अत स्नातत्यगमने । इत्यस्मात्कनिप्प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो
भवति ॥ अध्वा मार्गः ॥ १०९ ॥

प्राप्तसदिरीरिणस्तोन्तश्च ॥ ९१० ॥

प्रपूर्वेभ्यः सद्यादिभ्यः कनिष्पत्ययो [भवति] तोन्तश्च भवति ॥ षट् विश-
रणगत्यवसादनेषु । प्रसत्त्वा मूढो वायुश्च । प्रसत्त्वरी माता प्रतिपत्तिश्च ॥ रींश्
गतिरेषणयोः । प्ररीत्वा वायुः । प्ररीत्वरी स्त्रीविशेषः ॥ ईरिक् गतिकम्पनयोः । प्रेर्त्वा
सागरो वायुश्च । प्रेर्त्वरी नगरी ॥ इणक् गतौ । प्रेत्वरी नगरीत्याहुः ॥ ९१० ॥

मन् ॥ ९११ ॥

सर्वधातुभ्यो बहुलं मन्प्रत्ययो भवति ॥ डुकुंक् करणे । कर्म व्यापारः ॥
वृग् वरणे । वर्म कवचम् ॥ वृतृङ् वर्तने । वर्त्म पन्थाः ॥ चर भक्षणे च ।
चर्माजिनम् ॥ भस भर्त्सनदीप्तयोः सौत्रः । भसितं तदिति भस्म भूतिः ॥ जनैचि
प्रादुर्भावे । जन्मोत्पत्तिः ॥ शृश् हिंसायाम् । शर्म सुखम् । वसवोस्य दुरितं
शीर्यासुरिति वसुशर्मा । एवं हरिशर्मा ॥ मृत् प्राणत्यागे । मर्म जीवप्रदेशप्रचयस्था-
नं यत्र जायमाना वेदना महती जायते ॥ नृश् नये । नर्म परिहासकथा ॥
श्लिषच् आलिङ्गने । श्लेष्मा कफः ॥ ऊष रुजायाम् । ऊष्मा तापः ॥ टुडुभृङ्क्
पोषणे च । भर्म सुवर्णम् ॥ यांक् प्रापणे । यामा रथः ॥ वांक् गतिगन्धनयोः ।
वामा करचरणहस्तवः ॥ पांक् रक्षणे । पामा कच्छूः ॥ वृषू सेचने । वर्ष्म शरीर-
म् ॥ षट् विशरणगत्यवसादनेषु । सञ्ज गृहम् ॥ विशन्त् प्रवेशने । वेदम् गृहम् ॥
हिंक् गतिवृद्धयोः । हेम सुवर्णम् ॥ छदण् अपवारणे । छद्म माया ॥ दीङ्क् क्षये ।
देङ् पालने वा । दाम रज्जुर्माता च ॥ डुवांक् धारणे च । धाम स्थानं तेजश्च ॥
ष्टां गतिनिवृत्तौ । स्थाम बलम् ॥ पुंङ्क् अभिषवे । सोम यज्ञः पयोरसश्चन्द्रश्च ॥
अशौटि व्याप्तौ । अदमा पाषाणः ॥ लक्षीण् दर्शनाङ्गनयोः । लक्ष्म चिह्नम् ॥
अयि गतौ । अय्म संग्रामः ॥ तक् हसने । तक्मा रतिरातपो दीपश्च ॥ हुंक् दाना-
दनयोः । होम हव्यमग्निहोत्रशाला च ॥ धृङ् धारणे । धर्म पुण्यम् । विपूर्वात् ।
विधर्मा अहितो वायुर्व्यभिचारश्च ॥ ध्यै चिन्तायाम् । ध्याम ध्यानम् ॥ ९११ ॥

कुष्युषिसृपिभ्यः कित् ॥ ९१२ ॥

एभ्यः किन्मन्प्रत्ययो भवति ॥ कुषश् निष्कर्षे । कुष्म शल्यम् ॥ उषू
दाहे । उष्मा दाहः ॥ सृपू गतौ । सृष्मा सर्पः शिशुर्यतिश्च ॥ ९१२ ॥

वृहेर्नोच्च ॥ ९१३ ॥

वृहु शब्दे च । इत्यस्मान्मन्प्रत्ययो भवति नकारस्य च अकारो भवति ॥
ब्रह्म परं तेजोध्ययनं मोक्षो बृहत्त्वादात्मा । ब्रह्मा भगवान् ॥ ९१३ ॥

व्येग एदोतौ च वा ॥ ९१४ ॥

व्येग् संवरणे । इत्यस्मान्मन्प्रत्ययो [भव] त्येदोतौ चान्तादेशौ वा भव-
तः ॥ व्येम वस्त्रम् । व्येमा संसारः कुविन्दभाण्डं च ॥ व्योम नभः । पक्षे । व्याम
न्यग्रोधाख्यं प्रमाणम् ॥ ९१४ ॥

स्यतेरी च वा ॥ ९१५ ॥

षौच् अन्तर्कर्मणि । इत्यस्मान्मन्प्रत्ययो[भवति]ईकारश्चान्तादेशो वा भव-
ति ॥ सीमा आघाटः । पक्षे । साम प्रियवचनं वामदेव्यादि च ॥ ९१५ ॥

सात्मन्नात्मन्वेमन्त्रोमन्क्लोमंल्ललामन्नामन्पाप्मन्पक्ष्मन्पक्ष्मन्निति ॥ ९१६ ॥

एते मन्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ स्यतेस्तोन्तश्च । सात्म अत्यन्ताभ्यस्तं प्रकृ-
तिभूतमन्तर्कर्म च ॥ अतेर्दीर्घश्च । आत्मा जीवः ॥ वेग आत्वाभावश्च । वेम तन्तुवा-
योपकरणम् ॥ रुहेर्लुक् च । रोम तनूरुहम् । लत्वे । लोम तदेव ॥ क्लमेरोच्च ।
क्लोम शरीरान्तरवयवः ॥ लातेर्द्वित्वं च । ललाम भूषणादि ॥ नमेरा च । नाम संज्ञा
कीर्तिश्च ॥ पातयतेः प् च । पाप्मा पापं रक्षश्च ॥ पक्ष्मेः कः षोन्तो नलोपश्च ।
पक्ष्म अक्ष्यादिलोम ॥ यस्यतेर्यक्षिगो वा । यक्ष्मा रोगः ॥ इतिकरणात् तोक्मशुष्मा-
दयो भवन्ति ॥ ९१६ ॥

हृजनिभ्यामिमन् ॥ ९१७ ॥

आभ्यामिमन्प्रत्ययो भवति ॥ हृग् हरणे । हरिमा पापविशेषो मृत्युर्वायु-
श्च ॥ जनैचि प्रादुर्भावे । जनिमा धर्मविशेषः संसारश्च ॥ ९१७ ॥

सृहभृष्टृसूभ्य ईमन् ॥ ९१८ ॥

एभ्य ईमन्प्रत्ययो भवति ॥ सृं गतौ । सरीमा कालः ॥ हृग् हरणे । हरीमा
मातरिश्वा ॥ टुडुभृङ्क् पोषणे च । भरीमा क्षमी राजा कुटुम्बं च ॥ धृग् धारणे ।
धरीमा धर्मः ॥ स्तृग्श् आच्छादने । स्तरीमा प्रावारः ॥ षृत् प्रेरणे । सवीमा गर्भः
प्रसूतिश्च ॥ ९१८ ॥

गमेरिन् ॥ ९१९ ॥

गमूं गतौ । इत्यस्मादिन्प्रत्ययो भवति ॥ गमिष्यतीति गमी जिगमिषुः
॥ ९१९ ॥

आडश्च णित् ॥ ९२० ॥

आड्पूर्वात्केवलाच्च गर्भोर्गिदिन्प्रत्ययो भवति ॥ आगमिष्यतीत्यागामी प्रोवि-
तादिः ॥ गमिष्यतीति गामी प्रस्थितादिः ॥ ९२० ॥

सुवः ॥ ९२१ ॥

सूडौच् प्राणिप्रसवे । इत्यास्माणिदिन्प्रत्ययो भवति ॥ आसाव्यासविष्यमाणो
जनिष्यमाण इत्यर्थः ॥ ९२१ ॥

भुवो वा ॥ ९२२ ॥

भू सत्तायाम् । इत्यस्मादिन्प्रत्ययो [भवति] स च णिद्वा भवति ॥ भवि-
ष्यतीति भावी कर्मविपाकादिः ॥ भवी भविष्यन् ॥ ९२२ ॥

प्रपतेर्याबुधिभ्याम् ॥ ९२३ ॥

प्रपूर्वात्प्रतिपूर्वाच्च यांक प्रापणे । बुधिं मनिच् ज्ञाने । इत्यस्माच्च णिदिन्प्र-
त्ययो भवति ॥ प्रयास्यतीति प्रयायी ॥ प्रतियास्यतीति प्रतियायी ॥ प्रभोत्स्यत इति
प्रबोधी ॥ प्रतिबोधी बालादिः ॥ ९२३ ॥

प्रात्स्थः ॥ ९२४ ॥

प्रपूर्वात् ठां गतिनिवृत्तौ । इत्यस्माणिदिन्प्रत्ययो भवति ॥ प्रस्थास्यत इति
प्रस्थायी गन्तुमनाः ॥ ९२४ ॥

परमात्कित् ॥ ९२५ ॥

परमपूर्वात्तिष्ठतेः किदिन्प्रत्ययो भवति ॥ परमे पदे तिष्ठतीति परमेष्ठ्यर्ह-
दादिः ॥ भीरुष्ठानादित्वात् षत्वं सप्तम्या अलुप् च ॥ ९२५ ॥

पथिमन्थिभ्याम् ॥ ९२६ ॥

आभ्यां किदिन्प्रत्ययो भवति ॥ पथे गतौ । पन्था मार्गः । पन्थानौ । पन्था-
नः । पथिप्रियः ॥ मन्थश्च त्रिलोडने । मन्थाः क्षुब्धो वायुर्वज्रश्च । मन्थानौ ।
मन्थानः । मथिप्रियः ॥ ९२६ ॥

होर्मिन् ॥ ९२७ ॥

हुंक् दानादनयोः । इत्यस्मान्निमन्प्रत्ययो भवति ॥ होम्यृत्विग्घृतं च ॥ ९२७ ॥

अर्तेर्भुक्षिनक् ॥ ९२८ ॥

क्रंक् गतौ । इत्यस्माद्भुक्षिनक् प्रत्ययो भवति ॥ ऋभुक्षा इन्द्रः । ऋभु-
क्षगौ । ऋभुक्षणः ॥ ९२८ ॥

अदेस्त्रिन् ॥ ९२९ ॥

अदंक् भक्षणे । इत्यस्मान्निप्रत्ययो भवति ॥ अच्यृषिः ॥ ९२९ ॥

पतेरत्रिन् ॥ ९३० ॥

पतू गतौ । इत्यस्माद्विन्प्रत्ययो भवति ॥ पतत्री पक्षी ॥ ९३० ॥

आपः किप् ह्रस्वश्च ॥ ९३१ ॥

आपूँट् व्याप्तौ । इत्यस्मात्किप्रत्ययो [भवति] ह्रस्वश्चास्य भवति ॥ आपो-
म्मः ॥ स्वभावाद्बहुत्वम् ॥ ९३१ ॥

ककुप्त्रिष्टुवनुष्टुभः ॥ ९३२ ॥

एते किप्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ कपूर्वात्कुभ्नातेः सलोपश्च । ककुप् कं
वायुर्ब्रह्म च । स्कुभ्नन्तीति ककुभो दिशः । ककुबुष्णिक्छन्दः ॥ त्र्यनुपूर्वात्स्तुभ्नातेः
सः पश्च । त्रिष्टुवनुष्टुप् च छन्दः ॥ बहुवचनान्निजिविजिविषां किप् शित् । नेनिक्
प्रजापतिः ॥ वेविक् शुचिः ॥ वेविट् चन्द्रमाः ॥ ९३२ ॥

अवेर्मः ॥ ९३३ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्मान्मः प्रत्ययो भवति ॥ अवतीति । ओं ब्रह्म प्र-
णवश्च ॥ ९३३ ॥

सोरेतेरम् ॥ ९३४ ॥

सुपूर्वात् इण्क् गतौ । इत्यस्मादम् प्रत्ययो भवति ॥ स्वयमात्मना ॥ ९३४ ॥

नशिनूभ्यां नक्तनूनौ च ॥ ९३५ ॥

नशौच् अदर्शने । णूत् स्तवने । आभ्यामम् प्रत्ययो [भवति] नक्त नून
इत्यादेशौ चानयोर्भवतः ॥ नक्तं रात्रौ ॥ नूनं वितर्के ॥ ९३५ ॥

स्यतेर्णित् ॥ ९३६ ॥

षौच् अन्तर्कर्मणि । इत्यस्माण्डम् प्रत्ययो भवति ॥ सायं दिवसावसानम्
॥ ९३६ ॥

गमिजमिक्षमिकमिशमिसमिभ्यो डित् ॥ ९३७ ॥

एभ्यो डिदम् प्रत्ययो भवति ॥ गमूं गतौ । गम् ॥ जमू अदने । जम् ॥
क्षमौषि सहने । क्षम् ॥ एतानि भार्यानामानि ॥ कमूङ् कान्तौ । कं पानीयम् ॥
शमूच् उपशमे । शं सुखम् ॥ पम वैक्लव्ये । सं संभवति ॥ ९३७ ॥

इणो दमक् ॥ ९३८ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्मात्किङ् प्रत्ययो भवति ॥ इदं प्रत्यक्षनिर्देशे ॥ ९३८ ॥

कोडिम् ॥ ९३९ ॥

कुङ् शब्दे । इत्यस्माड्किङ् प्रत्ययो भवति ॥ किम् । अनेनाविज्ञातं वस्तु पर्यनुयुज्यते ॥ ९३९ ॥

तूषेरीम् णोन्तश्च ॥ ९४० ॥

तूष् तुष्टौ । इत्यस्मादीम् प्रत्ययो [भवति] णकारश्चास्यान्तो भवति ॥ तूष्णीं वाभियमे ॥ ९४० ॥

ईङ्कमिशमिसमिभ्यो डित् ॥ ९४१ ॥

एभ्यो डिदीम् प्रत्ययो भवति ॥ ईङिक् स्तुतौ । ईम् ॥ कम् । कान्तौ । कीम् ॥ शमूच् उपशमे । शीम् ॥ पम वैक्लव्ये । सीम् । अभिनयव्याहरणान्येतानि ॥ ईम् । सीम् । अव्यक्ते ॥ कीं संशयप्रश्नादिषु ॥ शीममर्षपादपूरणयोः ॥ ९४१ ॥

क्रमिगमिक्षमेस्तुमाच्चातः ॥ ९४२ ॥

एभ्यस्तुम् प्रत्ययो [भव] त्यकारस्य च आकारो भवति ॥ क्रमू पादविक्षेपे । क्रान्तुं गमनम् ॥ गमूं गतौ । गान्तुं पान्थः ॥ क्षमौषि सहने । क्षान्तुं भूमिः ॥ तुमर्थश्च सर्वत्र ॥ ९४२ ॥

गृपृदुर्विधुर्विभ्यः क्तिप् ॥ ९४३ ॥

एभ्यः क्तिप्रत्ययो भवति ॥ गृश् शब्दे । गीर्वाक् ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पूर्णगरी ॥ दुर्वे धुर्वे हिंसायाम् । दूर्देहान्तरवयवः ॥ धूः शकटाङ्गमादिश्च ॥ ९४३ ॥

वाद्धारौ ॥ ९४४ ॥

एतौ क्तिप्रत्ययान्तौ निपात्येते ॥ वृणोतेर्बुद्धिश्च । वाः पानीयम् ॥ कर्मणि दश्च धात्वादिः । वृण्वन्ति तामिति द्वार्धारम् । हुं वरणे । इत्यस्य च णिगन्तस्य रूपम् ॥ ९४४ ॥

प्रादतेरर् ॥ ९४५ ॥

प्रपूर्वात् अत सातत्यगमने । इत्यस्मादर् प्रत्ययो भवति ॥ प्रातः प्रभातम् ॥ ९४५ ॥

सोरर्तेर्लुक् च ॥ १४६ ॥

सुपूर्वात् कृङ् गतौ । इत्यस्मादर् प्रत्ययो [भवति] धातोश्च लुग्भवति ॥
स्वः स्वर्गः ॥ १४६ ॥

पूंसन्यमिभ्यः पुनसनुतान्ताश्च ॥ १४७ ॥

पूग्श्च पवने । षन भक्तौ । अम गतौ । इत्येतेभ्योर् प्रत्ययो भवति यथा-
संख्यं च पुन सनुत अन्त इत्यादेशा एषां भवन्ति ॥ पुनर्भूयः ॥ सनुतः काल-
वाची ॥ अन्तर्मध्ये ॥ १४७ ॥

चतेरुर् ॥ १४८ ॥

चतेग् याचने । इत्यस्मादुर् प्रत्ययो भवति ॥ चत्वारः संख्या । चत्वारि ।
चतस्रः ॥ १४८ ॥

दिवेर्डिव् ॥ १४९ ॥

दिवूच् क्रीडादौ । इत्यस्माड्दिव् प्रत्ययो भवति ॥ द्यौः स्वर्गोन्तरिक्षं च ।
दिवौ । दिवः ॥ १४९ ॥

विशिविपाशिभ्यां क्तिप् ॥ १५० ॥

आभ्यां क्तिप्प्रत्ययो भवति ॥ विशन्त् प्रवेशने । विशः प्रजाः । विद्वैद्यः
पुरीषमपत्यं च ॥ पशन् बन्धने । विपूर्वः । विपाशयति स्म विशिष्टमिति विपा-
ङ् नदी ॥ १५० ॥

सहेः षष् च ॥ १५१ ॥

षहि मर्षणे । इत्यस्मात्क्तिप्प्रत्ययो [भवति] षष् चास्यादेशो भवति ॥
षट् संख्या ॥ १५१ ॥

अस् ॥ १५२ ॥

सर्वधातुभ्यो बहुलमस् प्रत्ययो भवति ॥ तपं संतापे । तपः संतापो माघमासो
निर्जराफलं च ॥ अनशनादि सष्टु तपतीति सुतपाः ॥ एवं महातपाः ॥ णमं प्रहृत्वे ।
नमः पूजावाची ॥ तमूच् काङ्क्षायाम् । तमोन्धकारस्तृतीयगुणोज्ञानं च ॥ इण्क्
गतौ । अयः काललोहम् ॥ वीक् प्रजननादौ । वयः पक्षी प्राणिनां कालकृता
शरीरावस्था च यौवनादिः ॥ वर्चि दीप्तौ । वर्चो लावण्यमन्नमलं तेजश्च । स्रष्टु
वर्चत इति सुवर्चाः ॥ रक्ष पालने । रक्षो निशाचरः ॥ त्रिमिदाच् स्नेहने । मेद-
श्चतुर्थो धातुः ॥ रह त्यागे । रहः प्रच्छन्नम् ॥ षहि मर्षणे । सहा मार्गशीर्षमासः ॥

णभच् हिंसायाम् । नभ आकाशं आवणमासश्च ॥ चितै संज्ञाने ।
चेतश्चित्तम् । प्रचेता वरुणः ॥ मर्निच् ज्ञाने । मन नो [?] इन्द्रियम् ॥ व्रूग्क्
व्यक्तायां वाचि । वचो वचनम् ॥ रुढृक् अभ्रुविमोचने । रोदो नभः । रोदसी द्या-
वापृथिव्यौ ॥ रुधृपी आवरणे । रोधस्तीरम् ॥ अनक् प्राणने । अनः शकटं भोजन-
मन्नं च ॥ सं गतौ । सरो जलाशयविशेषः ॥ तृष्ट्वनतरणयोः । तरो वेगो बलं
च ॥ रहु गतौ । रंहो जवः ॥ तिजि क्षमानिज्ञानयोः । तेजो दीप्तिः ॥ मयि
गतौ । मयः सुखम् ॥ मह पूजायाम् । महस्तेजः ॥ अर्चिण् पूजायाम् । अर्चः
पूजा ॥ षट् विशरणगत्यवसादनेषु । सदः सभा भवनं च ॥ अञ्जौप् व्यक्त्यादौ ।
अञ्जः स्नेहः ॥ ९५२ ॥

पाहाक्भ्यां पयह्यौ च ॥ ९५३ ॥

पां पाने । ओहांक् त्यागे । इत्याभ्यामस् प्रत्ययो भवति यथासंख्यं च पय ह्य
इत्यादेशावनयोर्भवतः ॥ पयः क्षीरं जलं च ॥ ह्योनन्तरातीते दिने ॥ ९५३ ॥

छदिवहिभ्यां छन्दोधौ च ॥ ९५४ ॥

छदण् संवरणे । वहीं प्रापणे । इत्याभ्यामस् प्रत्ययो भवति यथासंख्यं चा-
नयोश्छन्द ऊध इत्यादेशौ भवतः ॥ छन्दो वेद इच्छा वाग्वन्धविशेषश्च ॥ ऊधो
धेनोः क्षीराधारः ॥ ९५४ ॥

श्वेः शव च वा ॥ ९५५ ॥

द्वोश्चि गतिवृद्धयोः । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भव]त्यस्य च शव इत्यादेशो वा
भवति ॥ शवो रोगाभिधानं मृतदेहश्च । शवसी । शवांसि ॥ श्वयः शोफो बलं
च । श्वयसी । श्वयांसि ॥ ९५५ ॥

विश्वद्विदिभुजिभ्याम् ॥ ९५६ ॥

विश्वपूर्वाभ्यामाभ्यामस् प्रत्ययो भवति ॥ विदक् ज्ञाने । विश्ववेदा अग्निः ॥
भुजप् पालनाभ्यवहारयोः । विश्वभोजा अग्निर्लोकपालश्च ॥ ९५६ ॥

चायेर्नो ह्रस्वश्च वा ॥ ९५७ ॥

चायृण् पूजानिशामनयोः । इत्यस्मादस् प्रत्ययो भवति नकारोन्तादेशो ह्रस्व-
श्चास्य वा भवति ॥ वृणश्चाणश्चान्नम् । बाहुलकाणत्वम् । णत्वं नेच्छन्त्येके ॥ ९५७ ॥

अशैर्यश्चादिः ॥ ९५८ ॥

अशश् भोजने । अशौटि व्याप्तौ । इत्यस्माद्वास् प्रत्ययो [भवति] यकार-

श्च धात्वादिर्भवति ॥ यशो माहात्म्यं सत्त्वं श्रीः ज्ञानं प्रतापः कीर्तिश्च ॥ एवं
शोभनमभ्रात्यश्रुते वा । सुयशाः ॥ नागमेवाभ्राति । नागयशाः ॥ बृहदेनोभ्राति ।
बृहद्यशाः ॥ श्रुत एनोभ्राति । श्रुतयशाः ॥ एवमन्येपि द्रष्टव्याः ॥ १५८ ॥

उषेर्ज् च ॥ १५९ ॥

उषू दाहे । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भवति] जकारश्चान्तादेशो भवति ॥
ओजो बलं प्रभावो दीप्तिः शुक्रं च ॥ १५९ ॥

स्कन्देर्ध च ॥ १६० ॥

स्कन्दं गतिशोषणयोः । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो
भवति ॥ स्कन्धः स्वाङ्गम् ॥ १६० ॥

अवेर्वा ॥ १६१ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो वा भव-
ति ॥ अधोवरम् ॥ अवो रक्षा ॥ १६१ ॥

अमेर्भहौ चान्तौ ॥ १६२ ॥

अम गतौ । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भवति] भकारहकारौ चान्तौ भवतः ॥
अम्भः पानीयम् ॥ अंहः पापमपराधो दिनश्च ॥ १६२ ॥

अदेरन्ध्र च वा ॥ १६३ ॥

अदंक् भक्षणे । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भव] त्यन्धादेशश्चास्य वा भवति ॥
अद्यते तदिति । अन्धोन्नम् ॥ अद्यते दृशा मनसा च तदिति । अदः । अनेन प्र-
त्यक्षं विप्रकृष्टमपदिश्यते ॥ १६३ ॥

आपोपाप्सराब्जाश्च ॥ १६४ ॥

आपृट् व्याप्तौ । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भव] त्य[प] अप्र अप्सर अब्ज
इत्यादेशाश्चास्य भवन्ति ॥ अपः सत्कर्म ॥ अप्रस्तदेव ॥ अप्सरसो देवगणि-
काः ॥ अब्जो जलजमज्यं च रूपम् ॥ १६४ ॥

उच्यञ्चैः क च ॥ १६५ ॥

उचच् समवाये । अञ्चू गतौ च । इत्याभ्यामस् प्रत्ययो [भव] त्यनयो-
श्च कोन्तादेशो भवति ॥ ओक आलयो जलौकसश्च ॥ अङ्कः स्वाङ्गं रणश्च
॥ १६५ ॥

अञ्जयजियुजिभृजेर्ग च ॥ ९६६ ॥

एभ्योस् प्रत्ययो [भवति] गकारश्चान्तादेशो भवति । । अञ्जौप् व्यक्त्यादिषु ।
अङ्गः क्षत्रियनाम गिरिपक्षी व्यक्तिश्च ॥ अज क्षेपणे च । अगः क्षेमम् ॥ युजृंपी
योगे । योगो मनो युगं च ॥ भृजैङ् भर्जने । भर्गो रुद्रो हविस्तेजश्च ॥ ९६६ ॥

अर्तेरुराशौ च ॥ ९६७ ॥

अंक् गतौ । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भव]त्यस्य च उर इति अर्श इति च ।
नालव्यशकारान्त आदेशो भवति ॥ उरो वक्षः ॥ अर्शांसि गुहादिकीलाः ॥ ९६७ ॥

येन्धिभ्यां यादेधौ च ॥ ९६८ ॥

याक् प्रापणे । जिह्न्यैपि दीप्तौ । इत्याभ्यामस् प्रत्ययो [भवति] यथासंख्यं
च याद् एध् इत्यादेशौ भवतः ॥ यादो जलदुष्टसत्त्वम् ॥ एध इन्धनम् ॥ ९६८ ॥

चक्षः शिद्धा ॥ ९६९ ॥

चक्षिक् व्यक्तायां वाचि । इत्यस्मादस् प्रत्ययो भवति स च शिद्धा [भवति ॥]
चक्षः । ख्याः । उभे अपि रक्षोनामनी ॥ आचक्षा वाग्मी ॥ आख्याः प्रख्याश्च
बृहस्पतिः ॥ संचक्षा ऋत्विक् ॥ नृचक्षा राक्षसः ॥ ९६९ ॥

वस्त्यगिभ्यां णित् ॥ ९७० ॥

आभ्यां णिदस् प्रत्ययो भवति ॥ वसिक् आच्छादने । वासो वस्त्रम् ॥
अग कुटिलायां गतौ । आगोपराधः ॥ ९७० ॥

मिथिरञ्ज्युषितृपृगृभूवृष्टिभ्यः कित् ॥ ९७१ ॥

एभ्यः किदस् प्रत्ययो भवति ॥ मिथृग् मेधाहिंसयोः । मिथः परस्परं रह-
सि चेत्यर्थः ॥ रञ्जीं रागे । रजो गुणोशुभं पांशुश्च ॥ उपू दाहे । उषाः संध्या-
रुणो रात्रिश्च ॥ तृ प्लवनतरणयोः । तिरस्करोति । तिरः कृत्वा काण्डं गतः । तिर
इत्यन्तर्धावनृजुत्वे च ॥ पृश् पालनपूरणयोः । पुरः पूजायाम् । तथा च पठ-
न्ति नमः पूजायाम् । पुरश्चेति ॥ शृश् हिंसायाम् । शृणाति तद्वियुक्तमिति शि-
र उत्तमाङ्गम् ॥ भू सत्तायाम् । भुवो लोकोन्तरिक्षं सूर्यश्च ॥ वशक् कान्तौ ।
उशा रात्रिः ॥ ९७१ ॥

विधेर्वा ॥ ९७२ ॥

विधत् विधाने । इत्यास्मादस् प्रत्ययो भवति स च किद्वा [भवति ॥]
वेधा विद्वान्सर्ववित्पजापतिश्च ॥ विधाः स एव ॥ ९७२ ॥

नुवो धयादिः ॥ ९७३ ॥

णूत् स्तवने इत्यस्माद्धकारादिस्थकारादिश्च किदस् प्रत्ययो भवति ॥ नूधा
नूथाश्च सूतमागधौ ॥ धादौ गुणमिच्छन्त्येके । नोधा ऋषिर्ऋत्विक् ॥ ९७३ ॥

वयःपयःपुरेरेतोभ्यो धागः ॥ ९७४ ॥

एभ्यः परात् डुधाङ्क् धारणे च । इत्यस्मात्किदस् प्रत्ययो भवति ॥ व-
योधा युवा चन्द्रः प्राणी च ॥ पयोधाः पर्जन्यः ॥ पुरोधाः पुरोहित उपाध्याय-
श्च ॥ रेतोधा जनकः ॥ ९७४ ॥

नज ईहेरेहेधौ च ॥ ९७५ ॥

नञ्पूर्वात् ईहि चेष्टायाम् । इत्यस्मादस् प्रत्ययो [भव] त्यस्य च एह एध
इत्यादेशौ भवतः ॥ अनेहाः काल इन्द्रश्चन्द्रश्च ॥ अनेधा अग्निर्वायुश्च ॥ ९७५ ॥

विहायस्सुमनस्पुरुदंशस्फुररवोद्गिरसः ॥ ९७६ ॥

एतेस्प्रत्ययान्ता निपात्यन्ते ॥ विपूर्वाज्जहातेर्जिहीतेर्वा योन्तश्च । विजहा-
तीति विहाय आकाशम् । विजिहीत इति विहायाः पक्षी ॥ सुपूर्वान्मानेर्ह्रस्वश्च
सुष्टु मानयन्ति मन्यन्ते वा । सुमनसः पुष्पाणि ॥ पुरुं दशतीति पुरुदंशा इन्द्रः ॥
पुरुपूर्वाद्रौतेर्दीर्घश्च पुरु रौति । फुरुरवा राजा यमुर्वशी चकमे ॥ अङ्गेरिरोन्तश्च ।
अङ्गतीति । अङ्गिरा ऋषिः ॥ ९७६ ॥

पातेर्जस्थसौ ॥ ९७७ ॥

पाङ्क् रक्षणे । इत्यस्माज्जस् थस् इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ पाजो बलम् ॥
पाथ उदकमन्नं च ॥ ९७७ ॥

सुरीभ्यां तस् ॥ ९७८ ॥

आभ्यां तस् प्रत्ययो भवति ॥ सुं गतौ । स्रोतो निर्झरणम् । सुष्टु स्रवतीति
सुस्रोताः ॥ रींश् गतिरेषणयोः । रेतः शुक्रम् ॥ ९७८ ॥

अतर्णिभ्यां नस् ॥ ९७९ ॥

आभ्यां नस् प्रत्ययो भवति ॥ ऋक् गतौ । अर्णो जलम् ॥ इण्क् गतौ ।
एनः पापमपराधश्च ॥ ९७९ ॥

रिचैः क् च ॥ ९८० ॥

रिचृपी विरेचने । इत्यस्मान्नस् प्रत्ययो [भव] त्यस्य च, ककारान्तादेशो भ-
वति ॥ रेक्णो धनं पापं च ॥ ९८० ॥

रीवृभ्यां पस् ॥ ९८१ ॥

आभ्यां पस् प्रत्ययो भवति ॥ रींश् गतिरेषणयोः । रेपः पापम् ॥ वृग्द्व
वरणे । वर्षो रूपम् ॥ ९८१ ॥

शीडः फश्च ॥ ९८२ ॥

शीड्क् स्वप्ने । इत्यस्मात्फस् चकारात्पस् च प्रत्ययो भवति ॥ शेषः
शेषश्च मेण्ड्रम् ॥ ९८२ ॥

पचिवचिभ्यां सस् ॥ ९८३ ॥

आभ्यां सस् प्रत्ययो भवति ॥ डुपचीप् पाके । पक्षश्चक्रमिन्धनं च ॥
वचंक् भाषणे । वक्ष उरः शरीरं च ॥ ९८३ ॥

इणस्तशस् ॥ ९८४ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्मात्तशस् प्रत्ययो भवति ॥ एतशः सोमोर्ध्वर्युर्वायुर-
मिरर्क इन्द्रश्च ॥ ९८४ ॥

वष्टेः कनस् ॥ ९८५ ॥

वशक् कान्तौ । इत्यस्मात्किदनस् प्रत्ययो भवति ॥ उशनाः शुक्रः ॥ ९८५ ॥

चन्दो रमस् ॥ ९८६ ॥

चदु दीप्त्याह्लादयोः । इत्यस्माद्रमस् प्रत्ययो भवति ॥ चन्द्रमाः शशी
॥ ९८६ ॥

दमेरुनसूनसौ ॥ ९८७ ॥

दमूच् उपशमे । इत्यस्मादुनस् ऊनस् इत्येतौ प्रत्ययौ भवतः ॥ दमुना
अग्निः ॥ दमूनाः सूर्यो देव उपशान्तश्च ॥ ९८७ ॥

इण आस् ॥ ९८८ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्मादास् प्रत्ययो भवति ॥ अयाः काल आदित्यश्च
॥ ९८८ ॥

रुच्यर्चिगुचिहुसृपिष्ठादिभ्य इस् ॥ ९८९ ॥

एभ्य इस् प्रत्ययो भवति ॥ रुचि अभिप्रीत्यां च । रोचिः किरणः ।
वसुपूर्वात् । वसुरोचिर्वासवः किरण क्रतुश्च ॥ अर्च पूजायाम् । अर्चिर्ज्वाला ॥
शुच शोके । शोची रश्मिः शोकः पिङ्गलभावो विविक्तं च ॥ हुंक् दानादनयोः ॥
हविः पुरोडाशादिः ॥ सृप् गतौ । सर्पिघृतम् ॥ छदण् संवरणे । छादयतीति

च्छदिः । छदेरिस् मन् ञट् काविति ह्रस्वः । बाहुलकाद्दीर्घत्वे । छादिः । उभयं
गृहाच्छादनम् ॥ ऊछृदृपी दीप्तिदेवनयोः । छर्दिर्वमनम् ॥ १८९ ॥

बंहिर्वृहेर्नलुक् च ॥ १९० ॥

आभ्यामिस् प्रत्ययो भवति नकारस्य च लुग्भवति ॥ बहुङ् वृद्धौ ।
बहिरनभ्यन्तरे ॥ वृहु शब्दे च । बर्हिः शिखी दर्भश्च ॥ १९० ॥

द्युतेरादेश्च जः ॥ १९१ ॥

द्युति दीप्तौ । इत्यस्मादिस् प्रत्ययो [भवति] धात्वादेश्च वर्णस्य जकारो
भवति ॥ ज्योतिस्तेजः सूर्योभिस्तारका च ॥ १९१ ॥

सहेर्ध्वं च ॥ १९२ ॥

षहि मर्षणे । इत्यस्मादिस् प्रत्ययो [भवति] धकारश्चान्तादेशो भवति ॥
सधिः सत्त्वं भूमिः संयोगः सहिष्णुरभिरनङ्गाश्च ॥ १९२ ॥

पस्थोन्तश्च ॥ १९३ ॥

पां पाने । इत्यस्मादिस् प्रत्ययो भवति थकारश्चान्तो भवति ॥ पाथिः पानं
नद्यादित्यो ज्योतिः स्वर्गलोकश्च ॥ १९३ ॥

नियो ङित् ॥ १९४ ॥

णीङ् प्रापणे । इत्यस्माङ्ङिदिस् प्रत्ययो भवति ॥ निश्चिनोति । निरुपसर्गोयं
पृथग्भावे ॥ १९४ ॥

अवौर्णित् ॥ १९५ ॥

अव रक्षणादौ । इत्यस्माङ्ङिदिस् प्रत्ययो भवति ॥ आविः प्राकाशये ।
आविरभूत् । आविष्करोति ॥ १९५ ॥

तुभूस्तुभ्यः कित् ॥ १९६ ॥

एभ्यः किदिस् प्रत्ययो भवति ॥ तुङ् वृत्त्यादौ । तुविः समुद्रः सरिद्धि-
वस्वान्प्रभुसंयोगश्च ॥ भू सत्तायाम् । भुविः क्रतुः समुद्रः सरिद्धिवस्वाश्च ॥ हुङ्क्
स्तुतौ । स्तुविः स्तोता यज्ञश्च ॥ १९६ ॥

रुद्यर्तिजनि तनिधनिमनिग्रन्थिपृतपित्रपिबपियजिप्रादिवेपिभ्य

उस् ॥ १९७ ॥

एभ्य उस् प्रत्ययो भवति ॥ रुदृक् अभ्रविमोचने । रोदुरभ्रुनिपातः ॥
ऋङ्क् गतौ । अरुर्वण आदित्यः प्राणः समुद्रश्च ॥ जनैत्रि प्रादुर्भावे । जनुरपत्यं

पिता माता जन्म प्राणी च ॥ तनूयी विस्तारे । तनुः शरीरम् ॥ धन धान्ये सौत्रः ।
धनुश्चापम् ॥ मनिच् ज्ञाने । मनुः प्रजापतिः ॥ ग्रन्थश्च संदर्भे । ग्रन्थुर्ग्रन्थः ॥
पृश् पालनपूरणयोः । पशुः पर्व समुद्रो धर्मश्च ॥ तपं संतापे । तपुस्त्रपुः शत्रुर्भा-
स्करोमिः कृच्छ्रादि च ॥ त्रपौषि लज्जायाम् । त्रपुस्त्रपु ॥ दुवपीं बीजसंताने ।
वपुः शरीरं लावण्यं तेजश्च ॥ यजीं देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजुरच्छन्दः शु-
तिर्यज्ञोत्सवश्च ॥ अदक् भक्षणे । प्रपूर्वः । प्रादुः प्राकाश्य उत्पत्तौ च । प्रादुर्बभूव ।
प्रादुरासीत् ॥ दुवेष्टृङ् चलने । वेपुर्वेपथुः ॥ ९९७ ॥

इणो णित् ॥ ९९८ ॥

इण्क् गतौ । इत्यस्माणिदुस् प्रत्ययो भवति ॥ आयुर्जीवितम् । जटापूर्वादपि ।
जटायुररुणात्मजः ॥ तं नीलजीमूतनिकाशवर्णम्, स पाण्डुरोरस्कमुदारवैर्यम् ।
ददर्श लङ्काधिपतिः पृथिव्याम्, जटायुषं शान्तमिवाग्निदाहम् ॥ ११ ॥ ९९८ ॥

दुषेडित् ॥ ९९९ ॥

दुषंच् वैकृत्ये । इत्यस्माड्दुस् प्रत्ययो भवति ॥ दुर्निन्दायाम् । दुष्पुरुषः
॥ ९९९ ॥

मुहिमिथ्यादेः कित् ॥ १००० ॥

आभ्यां किदुस् प्रत्ययो भवति ॥ मुहौच् वैचित्र्ये । मुहुः कालावृत्तिः ॥
मिथृग् मेधाहिंसयोः ॥ मिथुः संगमः ॥ आदिग्रहणादन्येभ्योपि भवति ॥ १००० ॥

चक्षेः शिद्धा ॥ १००१ ॥

चक्षिक् व्यक्तायां वाचि । इत्यस्मात्किदुस् प्रत्ययो [भवति] स च शिद्धा
भवति ॥ चक्षुः । परिचक्षुः । अवचक्षुः । अवसंचक्षुः । अवख्युः ॥ बाह्वलका-
ह्विर्वचने । संचक्षुः । विचख्युः ॥ १००१ ॥

पातेर्दुम्मुः ॥ १००२ ॥

पांक् रक्षणे । इत्यस्माड्दुम्मुः प्रत्ययो भवति ॥ पुमान्पुरुषः । पुमांसौ ।
पुमांसः ॥ उकार उदित्कार्यार्थः ॥ १००२ ॥

न्युद्ग्रयामञ्चेः ककाकैसष्टावच्च ॥ १००३ ॥

न्युद्ग्रयां परात् अञ्चू गतौ च । इत्यस्मात्किद आ ऐस् इत्येते प्रत्यया
भवन्ति ते च टावत् । टायामिव तेषु कार्यं भवतीत्यर्थः । तेन अच्च प्राग्दीर्घश्चेति

भवति ॥ नीचम् । उच्चम् । नीचा । उच्चा । नीचैः । उच्चैः । प्रसिद्धार्था एते ।
लाघवार्थं सन्ताधिकारेप्यकार-आकारप्रत्ययविधानम् ॥ १००३ ॥

शमोनियो डैस् मलुक् च ॥ १००४ ॥

शम्पूर्वात् णीङ् प्रापणे । इत्यस्माडिदैस् प्रत्ययो [भवति] शमो मकारस्य
च लुग्भवति ॥ शनैर्मन्दम् ॥ १००४ ॥

यमिदमिभ्यां डोस् ॥ १००५ ॥

आभ्यां डिदोस् प्रत्ययो भवति ॥ यमूं उपरमे । योर्विषयसुखम् ॥ दमूच्
उपशमे । दोर्बाहुः ॥ १००५ ॥

अनसो वहेः किप् सथ डः ॥ १००६ ॥

अनस्श्चपूर्वात् वहीन् प्रापणे । इत्यस्मात्किप्प्रत्ययो [भवति] सकारस्य च
डो भवति ॥ अनो वहति । अनङ्गान्वृषभः ॥ १००६ ॥

NOTES.

1. Verse om. V | -निवेशिता- B | संज्ञायां विषये BV | अगानं भगश्च V | सा-
धोति साधुः T | -लोकपदं T -फलं सभयतीति
वा B -फलं वा साधयति V | आद्धः धर्मशीलः
V | दीर्यते वा तदिति B | अस्थिसंनहनं T |
जानातीत्या- T | न जन- = S. IV, 3. P. VI,
4, 92. ¹ | जलमलं च T | संपदा- = S. V, 1.
P. III, 4, 73-75. |

2. यथायोगं V | वरः om. B | शरः शयः
B |

3. म्लेच्छीडेह- T V म्लेच्छीडोई- B | म्लिच्छः
मूलः T V | कुत्रातिः V | -शेषौ भूयौ V |

4. नञ्कमि- T | -शमि- om. B | नञः
परेभ्य B | क्षयः for यक्षः V | खमस्तीति नख
T | इत्यपि om. B | V adds न आकाम्यते
मुक्तिसौख्यार्थिभिः before कमुद् | नाकमस्तीति
V | नखादि- = S. III, 2. P. VI, 3, 75 |

5. B adds सुरत् ऐश्वर्यदीप्त्योः | तुदादिर्न
धातुषु [ग] णः | किं तर्हि | भिन्न इति तेन बुधा-
दीनां लिङ्गपरिग[r]मस्तु ज्ञेयः after बुधः |
गूहतीति B |

6. T adds अस्य च धातोर्द्वे रूपे भवतः
before तत्सं- | तुजातिश्च V |

7. कृगौ B | तस्य च B |

8. किरिति निवृत्तम् om. B | कञ्कनः B
कंकनः T कञ्कनः V | कांतिः V | अव्यक्तं वदति
om. B | गयते वाऽव्यक्तं B | V adds समा-
नरूपे द्वे उक्ती भवतः before सरूपग्रहणम् | व्य-
ञ्जन- = S. IV, 1. P. VII, 4, 60 |

9. ददरी T | वृण् B वृण् T वृण् V |
वर्वरः B | वर्वरी B कर्करी V | वृण् भर्जने T |
जृष् जृषच् जरसि T | श्री for स्त्री T | जृषच्
जरसि om. T | मर्भरा इति बहुलाधिकारात् टिप्पे
न डीः V | तत एव कर्दतादपि V |

10. मूर्धतेनेन मूर्धुरः T | जलाघातेन V |
पूर्धुरः T | फलः for फेनः B |

11. पिप च C T | तुजातिः V |

12. चम्पनौ B चम्पनौ V | चंक्रमः B
T V |

13. जम C जम् वा T | जंगमः B T V |
गंगमः B T V |

16. हृत्- V | पूर्वस्य चाकारो अंतो भ- T |
सरासरः मृगः B सारङ्गः om. T |

17. सरूपे- -भवतः and यथा om. T |
-कारौ चांते B T | हिलत् हावकरणे om. T |
शिलत् शिलिशिलः V | वेष्टने B | ऐश्वर्ये B |
-संवरणयोः B | -शब्दा एव V |

18. पूर्वस्य जभावः T | पूर्वस्य तिभावे T |

19. The root before कैलिकिलः is
missing in my MSS. | हिलत् हावकरणे om. T |
हैलिहिलः B V | शैलिशिलः T | शौभृगुभः om.
T | अनुनादविशेषा T V |

20. विवयौः | व्योम स्वर्गश्च T | वान्तीत्यादि
from Ujjvaladatta, Uṇādis. II, 22. |
प्रावे- -क्रन्दानिति om. B | -क्रन्दानित्यर्थो भवति
V | महीपाल इत्यादि from Mahābhāṣya,
Vol. III. p. 233 (Kielhorn) |

21. -मृजि- om. B | -धाराब्जा- C | -हा-
नशुभ्यः V | द्वितीय एकः B V | प्रधानं स-
T | पल om. B | गतौ शलि चलने वा V |
चजः- = S. II, 1. P. VII, 3, 52, sqq. |
कुटजातिश्च B झाटजातिश्च T दुमजातिश्च V | उतः
कुक् V | वृद्धिर्हिसा- B | स्तोके दारुः V | पांक्
रक्षणे वा om. T | असुरोद्विश्च V | शवति अ-
B |

22. विष्कः T | पुष्कः चंद्रः V | चौरमांसला-
दौ V | कुंदुकः V | राक्षवि for आयुधविशेषः
V | मृगवि० सूर्यः धू- V | -जातिः | धूर्धर्चः T |
सुकः कल्पः V | धृग् कर्पणे । T | प्रजनेने B |
वीकः व्याधिनाशः V | -जातिश्च नेत्रमलं ॥ T |

24. पितृ शार्दी- C -शोदी- T V | जला-
शयश्च V | किसारुः B किसारः T |

25. रेंफस्य ल- T |

26. वृकाच्छे- B | अर चांतः V | उन्मत्तश्च ॥
मदा- T उन्मत्तश्चादौ V | शलेरुगं- V | उलिः
सौत्रः V | आदे ढकास्त्राकादयोपि निपातनमेवैषां
V | -स्रकादयोपि B |

27. कर्मंडलश्च B | वर्षापाषाणः B | कंस्यभा-
T कंशभा- V | अविध्वंसने B | वाजसनेयवि०श्च
V | पानपात्रं V | फल गतौ B | अवकः B |
चौरकपालः T | क्षारकः V | कोरकः V | पारश्च
for दीपाधारश्च V |

¹ S. = —Hemachandra's Śabdānuśāsana. P. = Pāṇini.

28. कुरुवकः B कुरुवकः T कुरुवकः V ।
द्रुः for वृक्षः V । रण्टिः प्राणहरणे V ।

29. प्रधानं । ध्रुवका स्त्री आव-B । वा om.
T । क्षिपंतु T । शस्त्रं for आयुधं V । इस्वीभावे
om. T ।

32. नखादि- = S. III, 2. P. VI, 3,
75. ।

33. -मेनक-om. V । -मेचकपुनकमेनका-
भे- B । -धनक- C । -क्षुलक- C । -वटकवका-
T V p.m. । एते om. T । अकः प्रत्ययो भवति
ता निपा- T । वर्णवि० V । अस्य च धमः V ।
को धातः B । वधनं च B । रूपे om. B । एरिका
B । अश्मको B । रभेल्म् V । B om. the
second क्षुल, V has स instead । अस्य वोऽतश्च
T । कालामापिवतीति V । तोटकोख्यायका- T ।
-दयोपीति V । After this Sūtra a lacuna
begins in C, extending till Sūtra 47. ।

34. -बलि- T V । -कुक्षू- B । फल om.
B । पूर्णा T । युतो- B । वलका V । तम-
काकश्च T V । तडागं T । मन्दाक ओ-B ।
दवाकः म्लेच्छजातिः V, — जाति is cancelled
in B । नभः for आकाशं V ।

35. गृहाका V, no synonyme given in
my MSS. । -स्विन्नविधाविशेषः T । पूग om.
V ।

36. पिनपिण्यौ T । पिन पिण्य T ।

37. मय मव बंधने T । मोऽतश्च V । ज्युवते
T ज्युव्यते V । स्वदसन्न- T ।

38. कृकल्य- T । -स्फुटि- V । स्फुटिकं B ।
B adds दृष्यतीति before दृषिका । नेत्रमलं V ।

39. आडः प-B । विवहारसो B व्यवहारको
T ।

41. -वृश्चिभ्यः B T । एभ्यः किदितः प्र-T ।
स च कित् om. । -T च्चादनकरूपः T ।

42. एभ्य इकः B । पाथः for पाथिकः V ।
B adds वणिग् before गन्धविक्रयी ।

44. सिम इति इस्वो- T ।

45. कुशोः V । श च BV शच् T । आदिः
गन्धिकसुरिकः V । गन्धिकचुरिकचुलिका- T गन्दि-
कभुरिक- B ।

46. आप for स्यमीका V । वीरणतृणजातिः
V । तला च V । वली for वलवान् V । पुण्यस्त्री
V । भिन्नं V । च om. V ।

47. मु द्वे र- C, before that stands
भवति, which is the first word on f. 149,
a. The preceding folio ends with -वटव-
काढ of Sūtra 33 । जलाभयः B । कुरुरः

T V । भक्षार्थः V । विकलेन्द्रियः om. V ।
वालकश्च V । उरणः B । -संजातश्च B । शूरः T ।

48. -दृशिलनि- V । वज्रबलस्था- B ।
दृशीकः मनोज्ञः B । शलीकं शस्यं च B ।

50. शृणीका- C । -ककणीककद्विणीक- C
-किकणीकहिकिणीक- V । प्राक् पूर्णे om. T ।
संपतांति B । -मेलोऽतश्च V । ज्वालः T । तिमस्तिङ्
V । तितडीक इति B तितिडीक T । चंकण्यतेः
B चंकण्यते T चंकण्यतेः V । कण्कणच् V । किम्
प- T । कण्ठेः B । किंकणिका B । पुण्डेर V ।
चंचेरर V । मादलिका च V । तृतीयत्वाभावः B ।
-रीकः B । देहं T ।

51. भिग्मीग- = S. IV, 2. P. VI, 1,
50. । वसूकः V । कुहकः V ।

52. सम्बिभ्यां पर- T । परापवादी V ।

53. कृमं वा C । कृम इत्या- T । बंधवः T ।
पूगद्गुः V ।

54. क्रीडनं T । दुमः for वृक्षः V ।

55. मङ्गु B । मङ्गु चा- B ।

56. हिंलकश्च V ।

57. -नंशुक-om. C । -हिबुकचिबुक- till
-वृषुक- of Sūtra 61 is missing in C. । प्र-
वाससीलः T । चन्द्रः om. T । वौतश्च TV ।
चुलुम्पः उच्छेदे V । अन्त्य-पश्च stands in
the margin T, om. B । -अच च V । -रुल्ल
च V । B adds खवृत् च before दृथुकः । प्रथुकः
T । शिशुदीक्षादिसूषश्च B । वीक्षादिभ्योषश्च V ।
वालुंकी- B T ।

58. -जलिबलि- T । निदर्शनेभः B मृगनिर्देशने-
भः V । बलुकः T । त्वक्किमिः B । सरोजपक्षी
V । दर्दरः B दुर्दरः V ।

59. शालुकः T ।

60. अक्षिमलः T ।

61. On the lacuna in C see Sūtra
57. । -कौरुभुक- C -कौरुवुक- T । शमेर्वोऽतो T
V । शंबुकः शंबुकः द्वावपि शंखौ V । शृङ्गे मा-
नुवाहनं V । वृक्षः om. T । उरु वति T om.
B । उरुवुकः T । वरुकं V । वावदूकानूका- T ।

63. रंकः रोरः V रंकः । लाक् T । पूः for
पुरी V ।

64. -मिचङ्कुक C । विटकः B । चिरकं BV ।

65. -रबिकः T, text and comm. । कल-
विकः T ।

67. जीविरान्तको जेव वा C । जेव च T ।
मेघः T ।

70. -दशांशः V । विधानं च हेमादिषु B ।
शिवाणकः B । नाशिकामलः T नासामलः V ।

71. धानकः B । श्लेष्मायुः । आयुः पु- T ।
 73. कर्नानिकः कर्नानिका T । कर्नानिका B ।
 74. एधुकर्द्धुकौ B । -धुकौ वा T । गुवेधु-
 का V ।
 76. कृषिगृति- V । भं for नक्षत्रं V । शरा-
 वती नदी च B । -र्णं नदीविशेषश्च V ।
 77. इष्यसि-T । -दैवत्यं ॥ T V । मस्तकः
 T । कं for शिरः V ।
 78. द्वे रूपे ॥ T ।
 79. दृविशेषः V । करहाटकः B ।
 81. बलिवलि- B विलिवलि- C बलिवलि-
 T बलिवलि- V । विलत् TV । विलाहकः T V ।
 82. -दिश्यासः V ।
 83. ककेनलुः B ककफेलुः V ।
 84. समिम-V । चित्रपत्रश्च V । -वटः संख्या
 मंगलं च B ।
 85. इयतिरिच C शतैरिच T । बालः for
 बाणः V ।
 86. पुमुरोः पुन्मुरौ ॥ B । च om. B । वूमुरोः
 पुप्पूरौ च C । पुन्मुरित्या- B । बाणः वृद्धः V ।
 87. खमस्ति नखः T V । खानीन्द्रियाणि सुखं
 T ।
 88. चांतस्य B । ऊर्ध्वं V ।
 89. प्रत्ययः कित् अंत- B किदंत- T, but
 किद् has been cancelled ।
 92. -गृभ- B -गृभ- V । -स्वृ- B V । देवी B
 स्वर्नदी V । अग्निः for वह्निः B । अदं प्सां B ।
 वस्तः B T । गगेश्व V ।
 93. संघः for संघातः T ।
 94. T adds पक्षी before उपपतिः ।
 95. द्रांगं V । T adds in the margin
 द्रम्यतेऽस्यां व्यवहारिभिः शुल्कपातनार्थं before
 द्रङ्गा ।
 96. T adds च above the line after
 तस्यैव । अदिशब्दात् T अदि V ।
 98. पिति- V । -कृ- V । -त्वा- om. C ।
 T adds शबलः before शालभः । सुमंथिदुः V ।
 अन्येपि B ।
 99. वर्णविं for शबलवर्णश्च V । काणखं-
 जयोः B । द्रुजातिः V ।
 100. च om. C ।
 101. विडिवलि- T । विलत् वरणे B ।
 विलत् भे- T । कुरुजः V ।
 102. स्फलि- B । -कणाः B । कलिङ्गा
 om. V । जनपदश्च V । लिङः B । पुंस्त्रीत्वादिः
 T s. m. ।

103. चांतः B चाताः V । पक्षी ॥ B T
 V । सात्वा- B T V ।
 105. -चलेरादेरित्वं B ।
 106. -रुङ्गकः C । B gives first मातु-
 लिङ्गः । मातुलुङ्गः मातुलिङ्गश्च बीजपूरः V ।
 107. डिदुङ्गक् प्र- B । कम्बु कान्तौ om.
 T । कन्दल्यः नवाकुराः V । T gives शुङ्गा
 विनता before शुङ्गाः क- ।
 108. -रुङ्गक् प्र- B । सुरंगा B T सुरंगः
 V ।
 109. -भ्यो ध्मा C । मानः V । -प्रमाणं च
 B । ऊरु for शरीरावयवः V ।
 110. -र्ध्व- B -र्ध्व- T -नैघ- V । भं
 for नक्षत्रं V । हंतैरस्य B । घस्मरः आपि V ।
 अमेर्नैलुक् B ।
 111. सरघाः मधुमक्षिकाः T ।
 112. इणश्च चट् B । B adds सम्पू-
 before समीच । भूः for पृथिवी V ।
 113. चरतेर्वा चूरा- B ।
 114. पक्षी for शकुनिः V । कवचः B ।
 द्रुजातिः V । धान्यव- V ।
 119. अंतस्य च B । द्रुजातिः V ।
 120. कुटादि- B T । -दिद्विद्वित्वं B T V.
 See Sūtra 112. ।
 121. -स्माद्चट् B । सूचिश्च T ।
 122. चोचः दुवि० V । ना for पुरुषः V ।
 123. क्षुद्रः क- V । कुलेः om. B ।
 124. -पज्य C । -कसिभ्य- B । -रुङ्ग C ।
 प्रमत्तः ना च V । अदं प्सां भ- B । क्षुद्रदुः V ।
 वकुटारश्च B । कच्छः for कच्छा B ।
 125. पीपुडौ V । पिच्छल V । पुच्छः V ।
 126. -च्छेधिच्छा- B -च्छेधिच्छा- C । पि-
 लिपिच्छः B । आदेः पिच्छा- V । -दयो भ- T ।
 128. पुवः om. C । पुन इत्या- T ।
 129. कुक् कुक् T । कुक् om. C । कुक्कुनौ
 V । कुक् कुन् इ- T ।
 130. कुटादिद्विद्वित्वं B T om. V. See
 Sūtras 112; 120 । कुटनी om. B T V ।
 131. भिष् भिष्णु इ- T ।
 132. मुरु इ- T । मुरंजः B ।
 133. बलोर्वीतश्च B बले- C । बाल B V ।
 बल्वजः V । बलजः B ।
 136. कृगोऽजकः V । द्रुजातिः V ।
 137. ससीकनिरो T ।
 139. -केशसंघः V । V adds घन भक्तौ
 before सटा । अप्रथितकेशसंघः V. B has the
 Visarga above the line.

140. यस्वि- B पक्षिविशेषावितौ T दुवि° V ।
 142. -कर्वि- T -कर्वि- B C V । -कालि- T V । कर्व गतौ om. T । कर्वटं B T । शकटः V । गत्यर्थो सौत्रो V । कुशीरश्च T क्षुद्रजंतुश्च for कुलीरश्च V । कुकलाशः B कूपलासः V ।
 143. -बिलि- B -बलि- T V । कुलटः B कुटला V । बिलटा B ।
 144. कपटकीकटादयः श- B । कपतेर्न- T । कपटः V ।
 145. आयुक्तः B । ललाटः भालं V ।
 146. पुरोगः V । अल्पं V । उपानं V ।
 147. लश्चातस्य B ।
 148. -प्रपुञ्जादयः T V । जपा- = S. II, 3. । गडगजः B ।
 149. भ च T V भवति C । चर इति सौ- B । चिर्भट्टी B V ।
 150. छिटश्च B । -श्चिर T V -श्चर C । चित्ते- B T ।
 151. तिरिटी V । प्रकुटं B । कंप्यः B ।
 153. वृष्टृभ्य C । एभ्य उट उडश्च om. T । -भक्तिभिर्नि- B ; see Sūtra 177. । विडालः V । मेघः B । मेघः B । V gives the note (मित्र- at the end of the commentary.
 155. मकुंठककुंठोकुरु- C । कचवरपुंजः B V । स्वपुट- T ।
 156. दुःकूडश्च C । आदेश- T । अकालदे- शवादी V ।
 157. वर्त्तेः C । बधूटी all MSS.
 158. इत्य- -भवति om. B ।
 159. इत्यस्मादेष्टः प्र- B ।
 160. कुशकशा- T । नृत्यं B । भाजन- शेषः V । दुवि° V ।
 161. कपोटवको- B V । -शोटककको- टकादयः T । वकोटः T । फलद्वः V ।
 162. -काश्युरि- C । -ष्टः C T -ष्ट V । एभ्यष्टः T । वतः । अनविष्टः T । काष्टं T V । काष्टा T V । ओष्टः T ।
 163. विष्टा T V । वृष्टः T V । अङ्कुशः om. T ।
 164. कुष्टं T । कोष्टः T ।
 165. च om. C ।
 166. पष्टै- C T । विष्टैधियादयः V । पष्टा- T । पष्टः T V ।
 167. मृ- V । -तृभिभ्योऽष्टः V । कंठपा- T । शब्दं for आयुधं V । -शीडः T । Perhaps चिला-; see S. 209 ।
 168. प्रहसनकारः B । शण्टः om. T । शंडः V । पौरुषयुक्तं- B । ना for पुरुषः V ।

- अश्रं अश्रवि- V. अश्रं om. T । उत्सृष्टपशुः V । मनः for अन्तःकरणं V ।
 169. -खलिभ्यो V । पलसंघातः T । पर्वश्च V । आंडः अंडश्च मुष्कः योनिविशेषेऽप्यंडः V । -विकारः खंडं B । -विकारोऽन्यखंडं V ।
 170. -मुणि- om. C । -वापितः V ।
 171. तरुः om. T । दुवि° for वृक्षजातिः V । अव- -गलं च om. B । उन्मत्तः B ।
 172. -कुरुड- V । पक्षी for शकुनिः V । प्रत्ययाऽकारस्य B । कुरुडः V । केर च T । -त्ययाकारचौकारः B ।
 173. -स्रध्व- C । समुद्रः B । ईषीका V ।
 174. विकलांगवायुवा V ।
 175. वडिरत च C वनेस्त T V ।
 176. -ण्डेरण्डखराण्डादयः C -खरंगादयः V ।
 177. -दृसुवृशृभ्य B ।
 178. कुशर- C T । कुशच् T V । कु- शुंडः T ।
 179. -खणिभ्यां C ।
 180. -काचहीर्घः T । धूर्तः stands at the end of the commentary in T ।
 181. नजः पू- B । आषाढा T अषढा V । भं for नक्षत्रं V ।
 182. उर्णा विरोम शौच् V । वेणा कृष्णवेणा V । वंशणादिः B । स्तुतिप्र- B । जर्णः चंद्रः दुः V । पक्षी च V । दर्णं V ।
 183. वैहोशु- V । -तृषि- om. T । प्रजनने B प्रजनादिषु T । तृषा for पिनासा V । विण्णुमृ- B ।
 184. -ङ्गी T । गौरा- = S. II, 4. P. IV, 1, 41 ।
 185. तंत्रधा- B । लोष्टप्र- B । -शेषौ च T । दुधुरुकुंठ B ।
 186. -तेर्मृणातेर्वा गमेर्वा B । Before कुगो V has only भूगा इषुधिः I do not venture to correct । स्रक्ष्णः V । सौतः om. B, in T it stands in the margin. ।
 187. -वृत्तरु- C । -वृक्षि- C -वृक्षि- V । दुः for वृक्षः V । करभो ऽभिर्वायुर्ह [दु] : भृग पक्षी V । व्याकरणांगनादौ V । -चकं रेखातिल- का- T । अंगणः B । कंकणः B ।
 188. आश्रयं या- V । समुद्रो ऽद्रिभिः च V ।
 189. द्रवि- T । -रिचोपां- T, but च —seems to have been corrected to अ । जीवः and धी for बृहस्पतिः and बुद्धिः V ।
 190. चिह्नं च T V । कुंकणः B । उर च T । स्वदेतेर्वा T ।

191. -तिथि- om. C | -गुह्येराण् C |
धपण्णाः देवाः V |

192. पिषो V |

193. स्वोवसी- T | आदेः द्रेक्काणकोक्काण- V |

194. वर्हिगः V | शिखी for मयूरः V | -देयं
धनें || T |

195. कुंजरः B | भुद्रश्च T |

196. -वृ- om. C | सूर्यः V |

197. क्षेः T |

199. गोदा- V | मुखः corrected to मेघः
T मुखः V | मेघः following after रात्रि, and
रङ्गोपजीवी have been cancelled; accord-
ingly रात्रि has been corrected to रात्रिः
in T |

200. शठः or शवः; see the special
paper. | मूर्द्धा [ह्र्वा?] B मूर्द्धः V | पथिश्च V |

201. शराभू- C | -मृद्व्याधा- V | -धूर्विपू-
र्वभ्यः V | भू सत्तायाम् om. T | दध्यर्घ्यः क्षीरितः
क्रसेकः V | वल्लवे- B | धात्र्यापुटश्च V | धाग =
Ś. IV, 4. P. VII, 4, 42. | पत्रसंघातः T |
प्रहन् V |

202. ना च for पुरुषश्च V |

203. जानकी for जनकात्मजा V | वर्णः
बंधश्च V | विजयविः V | तुस्ताः | जटाः T |

204. पुत्तपित्त- C V | -तेर्मित च T -तेर्मित्
च V | उतः T | शुक्रभा- T | वक्रजातिः T |
तिरुश्च T | अंसदेशश्च T अंत- B अश- V |

205. चेक्रीतः T चेक्रीयितः V | यडः संज्ञा
V |

207. आदिचक्रव- T आग्निः- -अमती मृत्युः
om. B | स्वप्न V | खल्वाटः for शीर्णकृशशिराः
V | कुसूतः V | सूर्यः for आदित्यः V | पालः
corrected to पालकः T | T adds शब्दे after
प्रहृत्वे | T adds in the margin गोवकृत् after
कङ्कतः |

208. हरिणः for मृगः T | सिक्रिः गत्यर्थः
V | सिकृताः | बालुकाः T | कांतः V | शास्त्र-
विहितो नि- T शास्त्रितो V |

209. -ल्यलिविलिवि- B | कृतं विशेषे om.
T | -वजीवसंघश्च V | विलत् | विलातः | म्लेच्छः
B | शवा- B T | मदादान- V |

210. पलितं T |

211. कारिवि- B |

212. कुशच् T | कुशितः T | कुशितं T |

215. कुलूताः देशः V |

217. कवेरोतः T V | प C T |

218. अस्कोता B

219. जृषुवि- B | नमश्च for आकाश च V |

220. सहिनहि- C | वृक्षः om. T | ओषधी
B | V adds एवं before नन्दतात् | नन्दती B |
जीवतात् om. B V |

221. सूर्यः for आदित्यः V | इंद्रपुत्रादौ च
V | उदनपितृ- B, V has क्षीसंज्ञा instead |
वदन्तः om. T | पुष्यः V | मेघः for जलदः V |
राजा हिरण्यं सुखं च om. B | अनुक्ता धा- V |
-कर्तव्याः B |

222. -हुक्ता- V | सेः सीमच् V | हेम T |

225. -चिभ्यः स्यः V | नगरादौ for प्रा-
व- -रं च V | मृड् B T V | युता V | -मुखं
T | -नादार्थः B |

226. -द्रौश्च वा C | अवगाथश्च B | अक्षसंघः
V | रथः [?] V | सीमऽ V | सामपं- B साम |
पं- T |

227. -तृमुदिवाचि- T -तृवतुवचि- V |
सुनार्थो V | भंतिमान् V | रथऽनः V | गुरुश्च
for आचार्यश्च V | गोडपूर्वात् B | गै शब्दे om.
T | प्रातःसवनं V | -मूर्द्धः V | सोमगानं B |

228. रात्रिप- V | उशीथः V |

229. निपू- B | -देणश्च B | -नं तत्र ज्ञानं च
V यज्ञ- om. T |

230. संघः for समूहः V |

231. यूयं संघः V | यूयः अमेध्यं च वि-
V | तिश्च om. B | प्राट् कालश्च V | आदेः
निरुथः V | निरुथा T | एवं गीथ- V |

232. शमिशपि- B | केकयी- B केकेयी V |
प्रदौषमत्स्यः V | मत्स्यश्च T | समाधिः corrected
to समाधिः B समाधिः V | पंथश्च for पथिकश्च
V | प्राहर्षः V | अध्वा पिकः काकऽदं- V कालः
दं- B | अन्नं om. B | कूर्मं | B |

234. असचः V | दुहेः शत्रुः V |

235. पक्षी for शकुनिः V |

236. सेवत्सरमा- B | कर्म for वर्म B |

237. कंदर्पः T कर्दपः V for कर्दमः |
तरुणं तृणं मटुः बधं V | मृदु B | कर्णग्र- V |

238. इति om. B | इत्ययमादेश T |
भवति om. T |

240. वृत्तकुंसु- V | संघः for समूहः V |
उदरं for जठरं V |

241. -देतौ V |

242. -ईभ्या- B C T V | दुजातिः V |
अर्धं B T om. V | स एव for संख्याविशेषः
B | B adds एवमन्येपि |

243. ककुदः T |

244. वृंदेः T | नेत्रव्याधिः V |

246. -कुलिकुणि- C। -मणि- om. B। भोजन- T। -गोपकरं B -गौपकरं V। -पल्लवः B -वल्लवः T। अभ्रष्टपल्लवः V।

247. कुपेर्वच् V। कुपिन्दः om. B। कुर्विदश्च V।

248. -गाथाको B गाथाको V। पूज्यश्च om. B। रक्षश्चेति अन्ये V।

250. सुचेदेकुदुकुदौ C मचे डुकुदकुदौ V, in the commentary repeated without mistakes.। स्तः for भवतः V। दुविञ्च V।

251. स्कंदामि- B। ध C। स्कंधः असः ककुदं V। कुकुदं T। चक्षुहीनः V।

252. -दंधक् प्र- T। निषधः V। निषधादेशः V।

253. देशः for जनपदः V।

254. दुजातिः V।

255. पराच्छे B C T। आयुधविशेषः T।

256. यऽञ्जा B यञ्जा V।

257. कबंधः B T। छिन्नशिरो V।

258. प्याध्या- T। -स्यर्थातसि- C। भ्रष्टो T। सन्नं स्थितं V। रोचितं V। अन्नं B। स्योनः B स्यानं V। सूर्य- B।

259. गोगलचर्म V।

260. रसिर्वा C। -यो णिद्वा भ- T।

261. शीद- the text to the end of S. 266 om. V। T adds in the margin क्षयः after दीनः। दृष्टांतः B।

262. वल्लवं- B।

263. घातनस्थानं B घातः स्थानं V। पुत्री B। आघाटः T s. m.।

264. रमेस्त C T। वजादि T।

265. कुसे- B

266. युसु- C। मडो C। द्रव्यं T। स्तुत्यं for सुखं B।

267. शिस्नं V। शेषः T।

268. -भोक्तादयः C योक्तादयः V। गौतश्च B। बुद्धः V। बहेरेत्त्वोपांत्यः स्य V। -त्रैध T V। धीनः T s. m.। क्षीणः V।

269. देशः for जनपदः V। जीवकः for बीजकः V। -त् विरोचतेः विरोचनः T। दुः for वृक्षः V। आदित्यः for सूर्यः T। अभक्षः विशेषः V।

272. पापकर्म V।

273. पक्षी for शकुनिः V। अंतरीक्षं V। रंजन V। रंजनो om. B। अंतः for अवसानं V।

274. -भंजिभ्यो B। सूर्यः for आदित्यः V। -कालश्च T। विषवर्णं B। T adds in the margin भाष् after अम्बरीषः।

275. -गनहना- B -गनदहना- V। ग च T। दुर्गमः B दुर्गमनं T। आदिशब्दात् T आदेः का- -दयोपि ॥ V।

276. -रामः C। The second मनः om. T।

277. -युजि- om. B। -बुधि- C। युवानः स्तरणः V। विमर्शकः om. B T। युगादि- T।

278. एवं च V। राजविशेषश्च V।

279. ऋजि- B T V -जंजि- C। मेषश्च T। चन्द्रः om. V। जयमानः B। तुरंगश्च T हयश्च V।

281. भवति स च om. T। गर्भसानः for वर्धसानः B। ना च for पुरुषश्च V

282. शोकाटि- C। इयैद् गतौ om. T। अभिचारः B। अथास्यसं- V। नल B।

283. पापं कुटिलं च T। तुहू अर्धे om. B तुह V। अंधकारः हिमं च B। तमश्च for अन्धकारः V।

284. अरण्यं for गहनं T। अब्ज B। अस्य om. B। बीभा- = S. IV, 4. P. II, 4, 56.।

285. महिनः om. T। महा- B।

286. -हन्सि- C।

287. इति om. B।

288. Regarding the substitution of वी see S. IV, 4. P. II, 4, 56। श्वेतः सु- B। ऋफिडा- = S. II, 3.

289. श च C T V। -शकारांतादेशोपि भ- B। कंदविशेषः B।

290. -भेदकव- B V। कीटः B।

291. फलो गंतश्च C। भं for नक्षत्रं V।

292. -भ्यः स्तनः C। पट्टु गतौ। पट गतौ T। पचनं। पटनं। नगरविशेषः T V। -रेव च यद्गम्यं V।

295. शासानः C।

296. -चमिषिष्ठ- B। -तल्पऽपिश- V। पः om. T। आदित्यः om. B, V has सूर्यः instead। चंपा B। चंपः B। चंपा B T। परात्मा T। स्वर्गः explained in the margin by सूर्यः T। दुजातिः V। अंतरिक्षं B। शास्त्रं B। तर्पः उपः V। शिष्या for शयनीयं V। दारुः V। चर्मकरो- V।

297. -रुच्यु- B। -च्युस्तुभ्यस्त्वादेरू च T। -भित्तकृतः T V। आतपनवि- V। सूर्यः for आदित्यः V। -भुवनसु- T।

298. कूर्पः B। सूर्यं V। अहिः for भुजंगमः V।

299. -वाधे- C -वाधि- V। ष C T। वाष्पः V। अभुः V। कूपश्च om. B। देशवि०

for जनपदविशेषः V । हिंसागत्योः om. B ।
प्रावरणं V ।

300. पापादयः T । शीलतेः B । शीतेर्वा B
शितेर्वा V ।

302. वृक्षः B वृक्षविशेषः V. T V add
कदंबः । दुः for वृक्षः V । नीरं for उदकं V ।

303. उभय-पूरणे om. T । उपः T ।

304. -गजिध्व- C । शस्त्रं for प्रहरणं V ।
व्रणमुखं V । शाकः प- T शाकपक्वणं V ।

305. शकुनीनाम् om. V । कुपितं V ।

306. संसेः श-लेः स इ- C संसेः श इ-
T । -कारस्थेकारो B । वृक्षजातिः B ।

307. -वातादयः C । विप्रस्ते- B । -ति-
नां च स्थानं ॥ B । अत्रिः तृणं पक्षं जलं कवि-
विश्वं V ।

308. काञ्ची om. B ।

311. उडु B उड V । जपादि- = S. II, 3. ।
उडुवः प्रवः V ।

314. भवणे B T V । मेदूः B V ।

315. -नयोः । कुल्कः । गल अदने । गुल्क-
श्च B । पदोपरि- V ।

316. स्यतेरित्वं T । दुजडा V । -जडाः T ।
इयतेरित्वं शि- -टा । इयतेरित्वं शो- V । अयधयुः
V । आदिः शिफा- V । इफा- B ।

317. बलि- T । वः C । बलि T । वः प्र-
T । दुः for वृक्षः V ।

318. -वन्तेयौ B ।

319. पल फल om. B । शृल्वं B T V ।
उल्वं B T V शृल्वं for रजतं V । शृल्वं B T V ।

320. तुंब अ- V । अलातु B । चक्राग्रं च
T चक्रांतं गं च V ।

321. -रत्नः C । जनपदश्च B देशवि- V ।
तृणं V ।

322. कदि V । दुजातिः V ।

323. -त्रिलादेः B । -वायुश्च V । आदिशब्दा-
T आदितो V ।

324. किम्वे लुक् च C । किदंबः B T ।
हिडंबः विलंबश्च B ।

325. डीनिबंधि- C । -श्विच- T । डिम्बः
C । डिदंबः प्र- T । प्रापणे om. B । दुः for
वृक्षविशेषः V । बिम्बः B । प्रत्यच्छदकः B । प्रति-
छदः T । V adds ड्यां before बिम्बी । बिबि V ।
वहीजातिः T ।

326. कुटुंबः B कुटुंबं V । उंडुंब B उदंबः
V । -चूर्णः B ।

327. गृत्- V । दृजनिरयि- T । -भ्यो भ्यः
V । गृत् निगरणे om. T । हिंसागत्योः om. B ।

329. -वहोरभः V । आपदजीववि- V ।
जटरस्थो B उदरस्थजंतुः V । पल फल om. B ।
पगतः T । -योतः V । खरः for स एव V । वड
आग्रहणे सौत्रः V । -भूमिभागः B । ककिडा- =
S. II, 3. ।

330. पर्वश शाला च V ।

331. रुषिष्टुषिरुषिभ्यः C । नभियश्च for
भगवांश्चादितोऽर्थकरः V । T adds in the
margin हिंसायः after लुप्तिः । मत्तेभः V ।
वनं च om. B ।

332. पिष्टि- B शिटि- C । -सेर- C T ।
-टिष्टभौ च B । दैत्यादिः B T । सेरः टिष्टभश्च- T ।

334. ककेः C । कक्षांतो भ- T ।

335. दुमो C दमेदुं ई T दुडु B दुण्ड C दुंड
V । दुंडु इ- T ।

337. कुसुंभं T ।

338. -मुदुहु- V । -घृष्टु- B । -धृष्टु- C ।
-भावो- V । गुलं च V । उत्तमः क्रमा- B । शर्मः
T । क्षेमः V । भासी B । यांकु प्रापणे om. B ।

339. -हाम्यां B । -हक्यां C । The roots
are wanting in my MSS.

340. विलिभिलिलिभिभि- V । -सीधीविधु-
C । -सूध्यास्याह- T । -रुशि- C । सिषिष्टुवि-
T । -दशिभ्यः C । विलम्बः T । अंतरिक्षं B ।
आस्तुः [लुः] for सूषिकः V ।

341. क्षुमः V ।

342. असती for अतसी V । -काशन- T ।
नमः पुरं च for आका- V ।

343. -आंता वा भ- T । -चरभूः V । सर्वा-
र्थश्च om. B ।

344. पकारश्चांतो वा T । इति om. B ।

345. -र्ग च C T V । गकारश्चांता- T ।
यमलं for युगलम् V ।

346. -गुल्म- om. V । रोचयतेः क च T ।
कव च V । प्रसै ध्रीष् B । -प्रार्थ V । पूतः इत्यस्य
V । इत्यस्मात् रौतश्च भवति T । -त्वे चुलश्च V ।
-रुमुहः B । सनानं च B । सोमः corrected to
स्तोमः T ।

347. । जपादित्वा- B । ककिडा- = S. II,
3. । कलिमः सैव B ।

348. -र्थं च C T V । (-देशो) वा om. T ।
अधमः उभौ हीनौ B ।

349. -गुरिपुषि- C । -तभूतलं- T । -ता भूः
V । विष्टिर्भ B । भक्ष- B T p. m. । भक्ष- B
T p. m. । भक्ष- B भक्षविशेषश्च T । पौते for
पौ B । पूज्यं V ।

350. कंदुकः T कंडुकः V । चांतश्च B । घतहीनं V ।

351. उद्रटिकुथिकुरित्यलिकुरि- B । अलूमः B । कावः for कारुः V । भोजनं B ।

352. T adds को before दश्च above the line । लिदुभा- T । -नश्च T । कुंकुमः B । पटुनं T । पूः for नगरं V । आदिग्रहादन्ते- पि T ।

353. अनेन for कु- -भावे B । -कृत् द- ष्टिः T ।

354. विपूर्वात् B । असौ om. B । सूर्यः for आदित्यः V । चौरः for तस्करः V । प्सांरु om. T । याचेलमम् om. B ।

355. दोंडिमः T दाडिमः V । द्रुजातिः V ।

356. डिमेः सौत्रात् कित् T ।

357. -कींषिसिहि- T । दौं om. T । दिव्या- नुभावदर्शनं च om. T । दिनांतः V । सव्यं B सम्य V । श्वेत्स्थगो- B । पल्यः T । कंटकु- V । पल फल om. B । अंतर्गतं लोहादिः V । मा- त्स्यर्ये B । वंध्या T बध्या V ।

359. -द्वे च C -र्ध च T V । -प्रो धकार- आंतो भ- T ।

360. -पशि- T । ना for मनुष्यः V । पक्षी for शकुनिः V । पशि नि- B T ।

361. येन वा = Ś. IV, 2. P. VI | 4, 43 । पुण्यः सत्कर्मः T । T adds in the margin विपक्षं after कृन्तति ।

362. -डे C T V ।

363. स्तंबेडित् B ।

364. -विन्ध्य- om. B । इः कक्षांतः T । -मानपिच- B । वद्रमिक्षामोजन- V । धनी for धनवान् V । ध च T । अद्रिः for पर्वतः V । णोऽन्तो धिषश्च T । सत च T । तथ्यं for अमृषा V । आदेः लक्षः दुध्यद्वादयः ॥ V ।

365. -रलिमणित- C । गुंड शब्दे om. T । -कृतिः र- T । कतकः V । शस्त्रविं- for आयुधवि- V ।

366. केक च C T V । केक् चदेशः B केक इ- T । कैकयः V ।

367. इत्यादि क्रियाः शब्दाः B ।

368. -यः अस्य इः ॥ B । किसलयः B ।

369. शेषौ C । देस- T । नभः for आ- काशं V । आननं for आसनं B । सयनं V ।

371. एतौ om. T । धिक्च क- V ।

372. विपत्रः T । T adds in the margin कषति सर्वरोगं before कषायः ।

373. शुदाक्षि- V । -राज्यः T । अय्यः

भ- B । T adds in the margin दक्षते वायव- शात् before दक्षाय्यः । वैतनेयः V । ग्रहाय्यः B । गृहाय्यः V । वैतनेयः V । -कुशलयः V । अहानि तृणानि च B । T adds in the margin थः । पूज्यश्च after अर्थमधः, which has been corrected to -मेधा ।

374. निवात्येते B । वृषदाज्यं हव्यविशेषः V । दीयते- B । -दीषीष च V ।

375. को- C । -रेयः V ।

377. मृजोस्य- = Ś. IV, 3 P. VII, 2, 114. ।

378. -दिर्णालीयः B ।

379. -यज्यते- B । धान्यः B । अग्निश्च क्षत्रियः V । णौ om. B । वरनं for वनम् B ।

380. हर- -तः om. B । स्वप्यं for सुव- -व्यम् V । वः B पश्च V for पकारः ।

381. दत्ता गुणी चा- V ।

382. वरेण्यः om. B । परव्रज B परव- र्मा V ।

384. स्वर्णं च V । मृदुः V । ओदनं B । वनं for धनम् V ।

385. वचंरु भाषणे om. B ।

386. उत C T V । उत इ- T । इत्यादे- शो भवति om. B । T adds in the margin वक्ति तत्त्वं before उतथ्यः ।

387. -त्रभि- om. C । -जवि- om. B । -मदिमन्दि- om. B । -वासि- C V । जिर्भीक भये om. B । भेकः for मण्डूकः V । कफिडा- = Ś. II, 3 । वृद्धौ om. B । आवरणे om. B । द्विविं for वृक्षवि- V । उद्विरणे om. B । चर्मविशेषः T । प्राकारः केदारः V । प्रकार वावा- स्तुभूमिः । T । द्विजः भेकश्च for ब्राह्मणः मण्डूक- च V । शकौ om. B । वंदः T । वादी for बंदी B । वंदं T । पद्रः B । देशः for जनपदः V । त्रयश्च for क्षत्रियश्च V । बालाधानं B । सतानि V । वाशि B V वासिच् T । वासः T । ना for पुरुषः V । शब्दसंघः V । खरः for रासभः V om. B । शशुः B ।

388. रुज्य- C । -त्रञ्चि- om. B । -तृपि- om. V । -शुदिभंदिशुः यंभि- C । -शुदिभंदिश- V । -त्रसि- om. V । -गृधर्भीधिस्त्रिति- C । -गृध्मिधिति- B । अजः om. T । विक्रान्तः om. V । न्यङ्का- = Ś. IV, 1. P. VII, 3, 53. । गतौ om. B । सादने फोटने च सौत्रः V । कंटकागुल्मश्च V । जलदुर्गश्च V । उंद्रः V । भीमादि- = Ś. V, 1. P. III, 4, 74. । शुकः for अवदातः V । मंदं for अशीप्रम् V । -श्रोतो-

B। वृषभः for अनङ्गत् V। आगाधिकं V।
बहु० न षः V। शुक्रः वर्णं V। कत्वं om. B।
न्युक्ता- T। को न्युक्तः V। न्येङ्का- = S. IV,
1. P. VII, 3, 53.। मांसमे- V। मृश्रः मांसं
V। तनुः for नभः V। -चंद्रः मं- V। कुटः V।
बली for बलवान् V। रिपुश्च om. B। सूर्यः
for आदित्यः V।

389. मनीदनीयपानवि० भूश्च V।

390. -तुवेर्लुक् च B T। कुव् आ- T।
कुवं T। फल्गुः B। तुवं T।

391. च वा लुग् भ- T। सुखं शुभं for
कल्याणं सुखं V।

392. जीर्णं T। जीलं V। सीरा तलेखा V।
शुल्वं T।

393. चकि- V। -रुचास्य V। आम्लो B।
-प्रभंजिका B। सूर्यसारथिः द्विजः नाशश्च V।
विकुलं V।

394. -रुच C।

395. च om. B। पापकर्म्मोक्तं V।

396. -तुय- om. B। -तुयवृषानि- T।
-गुंजारिजादयः T -गुंदाजादयः V। नाम्युपा- =
S. V, 1. P. III, 1, 135.। Perhaps कर्त्त- इह च
V। संपदा- = S. V, 1. P. III, 4, 73-75.।
इत्यर्थः V। -विषत्वं B। अदेः = S. IV, 4. P. II,
4, 40.। घसे एवमत्रापि B। दुरूप- B दुरूप- V।
शुक्रः for अवदातः V। -त्पतेर्लुक् B। ब्रह्मणः B.
V has द्विजः instead। कश्च for कत्वं
च V। अः भोऽतश्च V। नभश्च for आकाशं
च V। रघः B। रभः V। -शिलादिः V। वर्षासु
छत्रकं for उड्दिदेशः V। उर्णडैश्च उदुः V।
-त्रोऽतश्च B T। पुण्डरीकं रूपम् stands after
तिलकश्च in T, and is missing in V। तीक्ष्णं
V। -रूपांतः B। रविमः V। राजे रंजितेर्वा B
राजे रंजितेर्वा V। कित् इषो- V।

397. -वटि- B। -वदि- B C T V।
-मन्दि- om. B। -पञ्चि- om. B C। -पिञ्चि-
-om. V। -वर्धिB-वर्धि-C-वर्धि- T। शरावान्
B। चौरः for तस्करः V। बठरः B। दुः for वृक्षः
V। जललवः V। द्रवि० for वृक्षवि- V।
फलदुः V। शोभायाम् om. B. T has in the
margin हिसार्थः शोभायार्थश्च। मंजेषंजी V। सीत्रौ
शोभाविस्तारार्थौ V। -शाखा B। -ह्री B T V।
गौरादि- = S'. II, 4. P. IV, 1, 41.।
कामुकं चौरः कोमलः V। -पशु V। भृंगः for
षट्पदः V। गौ om. B। दिनं अभिः कामः V।
अभ्ये च वाभिच् T। काशरः V। अररं V।

भ्रमगृहं V। वर्वरी V। कुंचिककेशः B कुंचिका
केशः V। कवरः B। शबर गतौ B।

398. अवैर्धच् B -र्द्ध C -र्ध T V।
धर्धांतो B। -भवस्य T। परः V।

399. -विति- C।

400. च ॥ B चांतः V। अकारस्य B
अग्रविभागं T।

401. फ च् B फ च् C T V।

402. मदे निद्रा B। उकारो वा B। डामरः
उमरश्च भयानकः V।

403. -प्राङ्मर- B V। -कृदर- om. C।
-गोवैरा- B T V। ककरं B। -तित्तिरिः T।
समपूर्वा- V। भगालं for कपालं T। तोमरं शब्दं
V। द्वितीयच- B द्वितीयश्चकी V। तनोर्गे नलो-
B। दुः वि० for वृक्षवि- V। उदरः V। दुः for
वृक्षः V। -ह्रस्वत्वात् वदधांतः B। सदरः V।
दुः for वृक्षः V। -कूपः V। गोवैरः B T।
वर्ज्यो V। खच् V। -डैश्च T। बीभावा- = S'.
IV, 4. P. II, 4, 56.। आदेः कोटर- V।
-शाङ्कर-om. B। -पांडुर- V।

404. शक्ववि० for प्रहरणवि- V।

405. -रुडि- om. B V। निवात- = सूतश्च
B निर्धूमग्नः कणः भूसूतश्च V। वाराहः हरुस्ती
V। दुवि० for वृक्षवि- V। बिडालः B T।
किषरूपः V। -रातो दादोस्येति B, om. V.
Perhaps दोरस्येति to be read.।

406. वृक्षविशेषः B दुः V।

407. मादिभ्यश्च C। लोहकरः V। दुः for
वृक्षः V।

409. अस्य च उकारः ॥ B।

410. -कृदुद- C। दुवि० for वृक्षविशेषः V।

411. -कंतर C। भृजो B भृजो V T p.m.।
-मुखगलंतिका T -मुखाकाराग- V। खनि डिच्
B अखने- V। टोडघर्थः for खारडिति --र्थः V।

412. -खदि- om. B। -वहि- om. B।
-सुभ्यः V। ग्रहं पुरं च for वैश्व नगरं च V।
चंदिर् चंद्रः V। T adds ग्रामः before मार्गः।
दुवि० for वृक्षविशेषः V। अद्रिः for पर्वतः V।
बलिवर्दः B।

413. -शशोरि- V। शिवेरं T V।

414. श्रुथेः C। अस्य च om. B। शिथ
इ- T।

415. अभ्युनेः प्रातेर्वा B। सूर्यश्च for आदि-
त्यश्च V। आशिः B आशिरः for प्राशिरः T।

416. -रुधि- om. B। श्रुतिहीनः V।
कामः for कन्दर्पः V। मर्थः मेघश्च V। मतः
for तमम् V। उंदरः B V।

417. पचेः इत्वं V । -भाण्डं पिठेर्वोरूपं T । स्फायतेर्वो डिच्च T s.m. । वीभावा- = S'. IV, 4. P. II, 4, 56. ।

418. -कडिगंडिशौडि- V । शौडिगंडिशिभ्य C । विशावाहूरश्च B । नूपुरं B । मुकुटं B । जन-पदं B । कामः for कन्दर्पः V । V adds युत before स्फिक् । कडीरं हरितोके B । शौडू B शौडू T शौडू V । संघवान् B ।

419. -वसि- B C T । उसीरं T । कश्मी-रकश्च B काश्मीरकश्च V ।

420. कसे- B । मश्नातदेशश्च B । देशः for जनपदः V ।

421. विनि- B ।

422. जंभीरा- B । -मण्डीर- om. B । -डिण्डीरकभीरा- C । जनेवौतश्च B T V । दुवि० for वृक्षवि- V । स्वरांतात्रस्तु B । जलधरः B । -वचनौ V । किरः B किरः किरतेमोडितश्च T । आदेः तू- -करीरादयः ॥ V ।

423. श्यासिवासिकलिमासि- C । -कर्विक-चिवांधि- C -कवि- T V. वि० om. B । पक्षी खरश्च for शकुनिर्गर्दभश्च V । पूः for नगरी V । आवुः for मूषिकः V । विज्ञः for विदग्धः V । माहारः दुः प्रता- V । घञ्युप- = S'. III, 2. P. VI, 3, 122. ।

424. नकारस्य च T ।

425. वधेः B विधिः V । वैशाखं T ।

426. धसुर- T । -विधुर- B V विधुर- C T । अभोतेरालोपश्च V । दंतयोः B । स्कुदुद्धातोः सलुक् च V । -रूपकौ V । भेकः for मण्डूकः V । दुवि० for तरुवि- V । -मीलितार्क्षि V । किरः कुर T । -विथ च V । राक्षरः B ।

427. मीमांशि- B C । पसि- T । पृषोद- = S'. III, 2. P. VI, 3, 109. । षडूरः T । खरुली- B खरुली- T । दुवि० for वृक्षवि- V । दुवि० for स एव V । सज्जं V ।

428. विष्णुहतः om. V । पुरं for नगरं V । मंद्राष्ट्रे B । विल्वश्च T V ।

429. स्थाविडः B । वठरः B T । बालवा-यग्रामः B । बालवाये T ।

430. -कचूर- C T । -चंतूर- B । -धचूर- C T V । सिंद च T V । -पिष्टं B । पातेः स्तोतश्च V ।

431. -गडि- om. B । -दशिभ्यः B । -दं-सि- C -दसि- T । वातश्च for पवनश्च V । निःस्वः for दरिद्रः V । पुण्यं V । आ देशश्च for सारभेयो जनपदश्च V ।

432. स्तेरादयः श- T । तश्च om. T ।

433. उरः C V । अघुदु B । अद्रिश्च for पर्वतवि- V । अद्रिश्च for पर्वतश्च V ।

434. -घोरादोरादयः V । -होदोरादयः C । स्तेन for तस्करः V । शिखी for मयूरः V । -रत्यस्य B । काष्ठं V ।

436. सुपु- T । तुर्थमुखं B । आकाशः T. V has नभः instead ।

438. ईपुंभ्यां B ।

439. -यशो- B । जठरे- see Sūtra 403. Regarding the substitution of वी for अञ् see S'. IV, 4. P. II, 4, 56. । नभश्च for आकाशं च V । अरे वा रूपं B । The words -भेधानानि fill -वर्ध- are missing in T । वसंत्यत्रेवा B । -शेषाविधाने B । -त्सरादीनि ऽपि तथेत्येके V । वर्षविशेषे अभि- B । इत्यदौ B । सिंहशठः T । बाहु० न षः V ।

441. तृगृशृदृवृचतेखटकटेनि- B । कर्वरः B । विष्करः V । मदः for अहंकारः V । श-र्वरः V । शर्वरं अत्रं तमश्च V । शर्वरी V । दर्वरं V । दर्वरी V । केशविशेषः om. T । पंकः for कैदमः V । वद्धिः om. V । कामः for कन्दर्पः V । T adds स्त्री before प्रपा । च om. B, T has it above the line. ।

442. अभोरि- B अभोरि- C T p. m. ।

443. -कुरु- C । -कारुः B । कूबरः T । तूबरः V । मंदः T ।

444. तीवरपीवर- B । -छत्वर- om. B V । -संयुद्धो- C । -दुंबरदुस्वरादयः B । तिमतेः B । तीवतेर्वो अरे T. See Sūtra 439. । ज-स्तं व्यं- V । पीवतेर्वोऽरे (the last akshara seems to have been cancelled) T । -स्त किञ्च V । पिकश्च B । -गिलुक V । छ-त्वरः भ- B । शाकः for निकुञ्जश्च T । शय-प्र- B । महवर्णि V । किदुंचांतः B किदुञ्चांतः T in the margin. । दुवि० for वृक्षवि- V ।

445. सृतवपुः V । कडंगरं V ।

446. -छात्रं V । छात्रा B । राजतेः रा- V । राष्ट्रः B । धनु V ।

447. -नश्यासि- C T V । सुतं B । यच्च B । गात्रं V । वपुः for शरीरं V । नात्रं V । नशो दु- = S'. IV, 4. P. VII, 1, 60 । नाष्टः B । नाष्टं V । योतुधाना B । योधातुनाः V । अष्टं B । नभः for आकाशः V । वेधश्च T । नृदिवं T । यकृत त्रिदिवं शर्म च B ।

448. दिविजं for त्रिदिवं B । प्रमाणं विमानं B ।

449. हेदालि: corrected to कूदाल: T ।
यामाधानं च- V । करमः for क्रमेलकः V ।

450. This Sūtra with the commen-
tary is missing in B । तृणातेर्वा V ।

451. -वचिभि- C । -तनितसदि- C । दु-
चं हवनं कचः B । हात्रं V । होत्रः V । थोत्रः
B । अद्रिः for पर्वतः V । भूः for पृथ्वी V ।
वंशः for अन्वयः V । विरुद्धि- B वीरुद्धिः V ।
दुः for वृक्षः V । -द्वादिश्च T । B adds मन्यते
वेदाध्यायिगिरिति before मन्त्रः । कुटवं T ।
यज्ञः V । व्रज for छज B । कृषिभूः V । नभ-
श्च for आकाशं च V । क्षत् B क्षद T ।

452. वस्य मो वा V । इमेवं B V । धेवं
B V । रागौ V ।

453. आश्वात्यस्य V । वपुः for शरीरं V ।
खट्वांशः for खट्वावयवः V ।

454. मित्रं B । अभिचः B T V । मित्रः सू-
ये om. B । मित्रः T V । स्तोत्राऽश्वे V ।

455. नरकस्य खया V । दुः खं न नर- B ।
पुंनः- T. See Ujjvaladatta's Upādis, IV,
164. । व्यातिस्तु B । -द्धानामनेकधात्राख्यानं
B V ।

456. -वमि- om. B । वरवः V । -न्या-
दिः T V has मं instead । प्रह्वन्वे शब्दे T ।
अश्वं for आयुधं V । विषमं B । बही B बहि
V । दारा om. B ।

457. This Sūtra with the comm. is
missing in B । सोर्विदेः T । विचि V ।

458. कृन् इत्या- B कृतदेशः T ।

459. -शादिभ्य C । मन्यः om. B । वा-
हनं om. B । हविः अभिः B । अवगातं V ।
-न्यादि V ।

460. अत्रं V । -पानं च आ- T ।

461. तरुवः V । हासकारी V । -हतं V ।
-शूकरयो- B । -धुखः V ।

462. इया- C । -क्यन्त्रि अभि- C -क्यम्य-
मि- T -कथं व्यस्य मि- V । मनोज्ञः V । शब्दे ।
अम्लः । अम गतौ । अम्लः । रसः B ।

463. शुक् B C T । वतं om. T । दुगा-
दा- V ।

464. -छभिन्नसौ- C T । -सौविष्ठा- B ।
भादेः अन्नः पक्वरात्रा- V । अन्नरात्रा- B ।

465. -क्रमि- om. V । -यमिश्रमिकलिकालि-
V । -ध्वञ्चिधंवि- B । -सृमि- C T । कंदलः
T । संघः for समूहः V । पाटलं V पूर्णज्ञा
B । -सहायश्च T । गिगि B । यमलः V । शेषांग-
T । चंचलः चपलश्च अस्थिरः V । स एव-सरलः

om. B । बहलं T । अवक्रः for अकुटिलः V ।
दुविंश्च for वृक्षवि- V । हज्यः [यः] for मनोज्ञः
V । तेसलः B T । देशः for जनपदः V । की-
शला B । देशः for जनपदः V ।

466. नहिलि- C । दीर्घश्च ॥ B ।

467. This Sūtra is missing in B,
but the comm. is given । -श्चातदिशो भ- B ।

468. -कुपि- om. B । तृपली V । तृफलं
V । शुष्कं तृणं B । दासीजातः B । अवहननं B
अहननं V अवहनं T p. m. ।

470. शर्मेवा व च वा B शमेवे C T V ।
शवलः B T V ।

471. छो om. T । छोईगादि- B । The
Aksharas डगादि in the commentary are
cancelled in B, and गौदिश्च (वा) stands
in the margin. स च डग्गादिर्गादिर्वा T । वाक्
विघातो V । -घातोऽर्थविशेषश्च । अर्थविक- T ।

472. बद्धरजः T वाद्यं V । अंतरदोषश्च T ।
सस्यग्रहण- T । -ग्रहणभूः V ।

473. किद्वा भ- T ।

474. -कज्यलेज्यल- C । देशः for जनपदः
V । केरच् V । देशः for जनपदः V । -तिचिरिः
T । कज्यलं T । इज्जलः कषिः दुविं V । भूम च
T । देशः for जनपदः V । शकेरुचास्य B V ।
अधमेधः V । पाक च T । हस्तिज्वलः T हस्तिर-
ज्वरः V । किद्रश्च V । -सुत्रलादयोपि ॥ B । -ला
मुदिं सुत्रल पूरति पूत्रलादयः ॥ V ।

475. -वलि- B C T V । -नदि- om.
B । शलाशयः V । दुविं व्या- V । घटायंशः V ।
वलालः V । राजा कषि च V । देशः for जनपदः V ।
कषिः राजा च T । अकृतज्ञ- = Boehtlingk,
Ind. Spr. 35. Paddhati 703. Subhāshitāvali
2991. According to Peterson the
verse is taken from the Anuśāsa-
naparvan. । क्षयः V । शकालः देशः मूलैः धनी च V ।

476. बिडत् B । बिडालः B । विलालश्च
माज्जरः V । विशं T । पूः for नगरं V । पाने
पियते पानीयं B । दुः for वृक्षः V । पियलः V ।

478. गश्चांत- T ।

479. रसातालं T । लेप्यद्रव्यं B । लावाल V ।

480. कंकालं T । हिंसेस्त च V । दुविं
for वृक्षवि- V । रात्रिचर- V । -शेषश्च T । जने-
वेतो B । पंकः for कर्दमः V । शेवालं च V ।
शमेः शर्मेवा V । [क] शर्मेवा om. B ।

481. आत्मातिथितं च शुक्रावर्त्तं V । शुक्रा-
वर्त्तं T । हिमं B । कणकश्च V । गृहं च ब- T ।
विकः for परभूतः V ।

482. भंजेन लुक्च B भंजेन- V । शेषं
for पिशाचः V ।

483. पुरी for नगरी V ।

484. स्थंड च V । कवेः कप् च B कवेः
प् च T कवेः क च V । मल्लिविशेषः B ।

485. हविष्वि- T । -मंकिंभ्य T । बंधनं
V । शब्दं for आयुधं V । निस्तुषवी- B । व्रीह्यादि
V । न्योयोपेतं V । उद्गुर्वः T ।

486. -बहि-B -बहि-C T V- । -वन्दिभ्यः
B C V । स्थूलः V । कुष्णपक्षः प्राप्तकश्च V ।
बहुला कृष्टिका B । बहुली पौः V ।

487. तुमलनिमुलानिचुल-C । -चंचुल- B ।
-मञ्जुल-om. V । कुमलः V । व्याश्रिमयुद्धं V ।
चंचुलः for वञ्जुलः B । मञ्जुलः मनोज्ञः V । पृथु
च T पृथ च V । अवयवप्र- V । भक्षवि- T
भक्षविं V । कर्णाशश्च V । -वलगुल- B ।

488. -बलि- T V । -बधि- B । -बन्धि-
T । गडुड् and गडूलः for कडुड् and कडूलः
B । बधि B V । बधूलः B V । रसायनतं- T ।

489. वोऽतश्च T । ताबूलः तंबूलः V ।
पूगपण्णसंयोगः V ।

490. दुवि० for वृक्षवि- V ।

491. -बबूल- T V -वबूल- C । क्षोभं B
मोक्षं V । कारीषोऽग्निः T । बधेर्वोऽतो वञ्च B
बधेर्वोऽतो वञ्च T बधेर्वोऽतश्च V । वबूलः B
बबूलः T वबूलः V । दुवि० for वृक्षवि- V ।

493. वाङ्मयत्रवि० V । वल्लिवि- B । विदला
ऽमत्रवि० V ।

494. आद्याश्रयां V । कायते इति कोलः B ।
गायते इति गोलः B । परिषा V ।

495. पिंड च T V फीङ् B । वायवंशः for
वादित्रवि- V ।

496. बलि- T ।

497. खलः प्रत्ययः च- -लश्च एका- T ।
रसना B । एत्वं आत्वबा- V । भिग- = S.
IV, 2, P. VI, 1, 50. ।

499. बलः C । -स्यानकवि- B

500. बलप्रत्य- B । ऽगस्त्यो न दुग्धः V ।
इल्वलाः भं ॥ V आदेः ताल्वलादयः ॥ V ।

501. -बलण्वलाः B । बल इत्येते B ।
जपा- = S. II, 3. । जलवाचि B ।

502. हेमल्यं for सुवर्णम् V । न्यङ्का- =
S. IV, 1, P. VII, 3, 53. । मुकुलं बसं च for
तदेव बिलं च V । शब्दे तालव्यांतः V । दुवि० for
वृक्षवि- V ।

503. कुलकु B T कुलिकु- C । कुल कुम
इत्यदिशौ च ॥ T ।

505. -खटि- om. V । -ग्यशो- V । -गु-
om. B V । -पृद- B । -श्यामिशाला- C ।
-हृस्वीभ्यो V । कुसुमं च om. B । शय्या for
शयनयन्त्रम् V । गतौ नत्वे B । समयः for
अहंकारः V । देशः for जनपदः V । तिर्यग्वालः
B T V ।

506. शैवा प्रबला निमिहश्च V । प्रबलानिद्रा-
T । मेहश्च T । देवास्त्रं V ।

507. उर्देर्द्धं च B उर्देर्द्धं च C उर्देर्द्धं च T ।
उपरि om. B V । T repeats उर्द्धं after
उपरि । च om. B T ।

508. -राचांतः C -राचांतः V ।

509. -लिष C V -लिष् च corrected
to -लिषच् T । लिष इत्यादेशौ भ- T ।

510. No commentary of this Sūtra
in V । क्षवियश्च B T ।

511. -बीषुषि- T । -बुषि- B । -विल्यवि-
T V । कषादमा for सुन- -पलो V । क्षुद्रश्च B ।
इष्टः for अभिलषितः V । ध्रुवः वहनमांडं V ।
निर्गुचिः V । सौत्रः अभिलषितः V । विल्वं V । V
adds एवोः [थ]ऽवलोपे before अवेत्य- ।
देशकाल-शकाल V ।

513. -जिह च C T V । जिह इ- T ।

514. -मीवाम्वादयः B -मीवाद्वादयः C -मी-
वाद्वादयः T । ह्वयतेवैश्च ह्वयते- B । -राह च
T V । ह च T V । आत्मः आत्मीयं B नात्मात्मी-
यजतिषुः V । जलं for उदकं V । अवा B अंवा
V । आदेः प्वादयः ॥ V. Perhaps आप्वा० to
be read ; comp. Ujjv. Un. I, 154. ।

515. -बटि- T । -पणि-om. V । वडवा
वडवा चऽथा V । पल्लवः किशलयं B ।

517. मलिणिद्रा V । देशः for जनपदः V ।

518. -कुरिपुरिसुरि- C । -मुस्थाभ्यः V । कृत्
C । मानः V । स्थावः T ।

519. लृभृगोः B । कैरभैरौ च om. T कैरः
भैरौ च V । भयानकश्चेति V । सुत च T सुतश्च V ।

520. शृणोते- B ।

521. पृथ च C V पृथच् T । पृथ इ- T ।

522. इत्यस्मादिवः B ।

523. पृशे C । पार C T V । पार इ- T ।
ऽहन् for भग- -करः V ।

525. मीहि- C । -हीण B । -च्यैपा- C ।
गमनपरं om. T गमनपुरं V । द्विजः for ब्राह्मणः
V । ब्रह्मणः B. V has द्विजः instead । पाषे
om. T । दातृवं V ।

526. आब्धिः for समुद्रः V । पेट्वं correct-

ed to पत्वं T पत्वं V | तत्त्वम्-V | नेधं पानं सुखं || T |

527. वंसः V |

528. शंगवेरं B V | -र्थः V |

529. सारः B | कुशलं B T V |

532. -मर्थं V |

533. ब्रह्मद्रुः V |

534. -री चातः C-रीचातः T | कण्ठसं-B वर्णशं-T वर्णः शं-V | अभ्राति चाममांसं T यो-ऽभ्राति च मांसं V | -श्रेव B. See Hem. Ane-kārtbas. III, 712.

535. कुणिकनि-V | किशः प्र-T | बह् B | सौत्रः om. B | बडिशं T |

536. वले-C T V | वलिशः V | वलिशं V | बडिशं T |

537. कित्शप्र-B | दुः for वृक्षः V | इणक् तौतश्च B |

538. मस्जरंकि -B | न्यङ्कू- = Ś. IV, 1. P. VII, 3, 53. | मुद्रुशः B T |

539. बालवश्या V | पतशः स्वः V |

540. वृकुतुडमाभ्यः खः C | -मीमाभ्यः B | सेवत्तरं B. V has अन्द instead | छागः for उरभः V |

541. योरू च वा C T योरूच वा B |

542. सुर्पादिः B सुर्पादि T | लोहरणमांडं V | अर्कपर्वं om. T |

543. से च C |

546. आर्षरिषः V

547. ऽद्विश्च for पर्वतश्च V | भूः for भू-मिः V |

548. दुर्वा च B |

549. अभक्ष्यं B |

550. -घात् इषः प्र-B T p. m. | णजश्च V | दैवकन्या B |

551. This Sūtra with the commen-tary is missing in B | कित्विषा V |

552. भूः for इथिवी V |

553. जूतु-V | -रज्जुः V |

554. रुजि-C | रुजीषं V | धनं | उपहतं च B | रुजीषः V | दुः for वृक्षः V | सकृत् B T सकृत् V |

555. T adds आदित्यः before आदितृपः |

556. -वेष्टनं के V |

557. जूतु-T | सूर्यः for आदित्यः V | वर्णरोषश्च B | पक्षी for शकुनिः V |

558. ना for पुमान् V |

559. रोषश्च for सरोमश्च B | धनु च BT | धनुषं V |

560. -कलिखलिवृ-C | -मंगिमंम्य-B | मजनं V | दुवि० for वृक्षवि-V | देशः for जनपदः V | सूर्यः for आदित्यः V | -कदम्बं B | मंजि शब्दे पीयि पाने सौचौ V | सुधा for अमृतं V | पक्षजा° for शकुनिजातिः V | T adds in the margin विशेषः after जलचर- | द्रव्यक- B | आदित्यः for रविः B |

561. -कारुष-om. C | -शैलूष-om. B | कुरेरदंतश्च B | रूपतीति वा अटरूपः पृ- V. T om. अटनं- -रादिः | शृणोद-Ś. III, 2. P. VI, 3, 109. | देशः for जनपदः V |

562. कल्माषं V |

563. माषकः B | माषादिः V | शबलः शेषश्च B |

564. -कश्यपि- C T p. m. | आटरूपकः T | प्रियस्य पुत्रस्य चाख्यानं T | कृष्णारिः for विष्णोररातिः V | श्वेतपक्षः V | तृणं T | सरीरां-शश्च V | अक्षः प्राशकः B | गर्वः पक्ष्यंशः सहाय-साध्यं पिष्टं च V | अधिश्च for समुद्रश्च V |

565. -रीचातः || T | पक्ष्यविरोधः V |

566. प्लुषेः प्लश्च B प्लुषेः प्लश्च C प्लुषेः द्रप् || T प्लुषेः प्लश्च V | भं for नक्षत्रं V |

567. रिजिरिषि-C | -श्रुदि-T | -श्रुति || B | भं for नक्षत्रं V | कृष्टः for कृत्स्नः T | ओदनश्च || B | दुःखसंघश्च V | दुः for पादपः V | नभः for आकाशं V | -त्रयश्च B | श्रोतः B T V |

568. -गृधिस्त V | तश्चांता-B | -तुर्थ-वाध-B |

569. सूर्यः for आदित्यः V | पक्षी for शकुनिः V | फलद्रुवि० V | रध इति = Ś. IV, 4. P. VII, 1, 61; 62 | नभः for आकाशः V | चैषः B | -भिन्नकृता B V | नाम om. B |

570. सृष्टिभ्यां C | पक्षवि- V |

571. -युवाभ्यां C | वहसः with its synonimes comes first in T | मक्तं अणं V | यवसं पन्था- B | आधादि- T |

572. दिव्यते इति दिवसः B | दिनं for वासरः V | कीडयते B T | नृत्यते B | क्षिप्यते B | सीव्यते B | श्रीव्यते B T V | इव्यते B V | इष्ट्याचार्यः B | उरिः गतौ V |

573. -तुक्सा- B

574. युवापलि- B युवलि- C T V | दु-लालभा B | वलासः T |

575. किलासः B | पकपूर V |
 576. तालि- B |
 578. वपुसः V | -सामर्थ्योत् ष- B |
 -सा० नषः V |
 579. डिंसडिसौ C | प्रत्ययो भवति T | प-
 टिशः T | शखवि० for आयुधवि- V | विशं B
 विशं V |
 582. पीडोने- V |
 583. विरुच B |
 584. किन्मासक प्र- T | कुल्मासः V | मा-
 षादिः T |
 585. अलंबुस B |
 589. -मटिपटिलटि- B | -पलिपल्यऽल्य-
 V | धन्या- B | -साऽमचं V | पटहं V | सदेः
 B | नटहः B | सटुः for मन्दः V |
 591. विकटि- C | -समिभ्य B | वर्णवत्का-
 B | -साऽमचं V | आश्रमः V |
 593. ऊहस् C | निरप्- T | -निगमः T |
 594. पक्षवि० V |
 595. अनेरोहकः B -रोहः V | दुः for
 वृक्षः V |
 597. लशेरा B V | आदेः चुपेः चोक्षः
 V | युद्धं V | पीयूक्ष्या- B |
 598. समया निकषा च पर्वते V | -स्यार्यो
 एतौ V |
 599. प्रबलार्थः V | मृषा अनृतं B मृषा
 अभूतार्थे V |
 600. चंद्रः बुद्धिश्च V | पक्षी for विहगः
 V |
 601. वृमृधि- C | वृथा for मृषा V |
 602. मुचे- C V | कित्माः प्र- T | ध-
 आ- B |
 603. चादेशो B |
 605. निषेधः V | आः स्म- B T | वि-
 षादो V | T has भा दीतिः above the line |
 सहपूर्वात् B | नाभि = Ś. III, 2. P. VI,
 3, 78. |
 606. चंद्रः for इन्द्रः B |
 607. -बलिबलि- C | -वधि- B C T V |
 -साध्य- V | -वासिकालिष्ठ- B | रात्रिः for
 राशिः V | युद्धंगं V | B | देवतापहारः V | हि-
 रण्यशिलाका V | तंतु B | क्रियाशब्दः om. B
 T | अग्निः शाखा B | ग्रहणः भूः V | ईश्वर- B ई-
 श्वरप्र- T | भिरिश्च V | T adds पिता before
 वशिता | प्रकांतिः T | कास् B T कास् V | का-
 सयः B | प्रहारं V | मृद्धा- B मृदुभा- T मृ-
 भा- V | सज्जः गुणः V | पषणी T | वैजः B |

V adds बलं before गतिश्च | पक्षी for शकु-
 निः V | नदी om. T | V adds च before
 भगिनी | दधिः B T V | शिची B | इंद्रा- V |
 इतोच्य- = Ś II, 4. P. IV, 1, 39-41 |

608. कलिपि- T | -वृटि- om. B | -शुंठि-
 वृटि- T | -बुद्धि- T | केलिः केलिक्रीडा B |
 पिलिः V | क्षुद्रः देला B क्षुद्रा पलाः V | मांसपंडः
 B | विधा || V | अनः for शकटम् V | ओदनं
 B | रक्षाचरः B | -जेहः B | भूः for भूमिः V |

609. -पांतकू- T | -ग्रभ्यः B | -पांतेभ्यः
 T | रुचिः प्रीतिः दीप्तिः अभि- B रुचिः दीप्तिः [कवि?]
 वांछा च V | राजा च T | वक्रं च V | पशुश्च T |
 सूचकं B | छिदिः B | गुलिः B तुलिः T |
 तद्ग्रह for कर्षणभूमिश्च V | देवश्च for वेदश्च B |
 ष्णुहिः T | दुः for वृक्षः V | आलुः for मूषिकः
 V | नागः B | पूः for नगरं V |

610. दिविवृत्तेर्वा V | -र्द्धा B | वृत्तिः V |
 निर्वृत्तिः TV | सुखं च T V | वर्त्तिः TV |

611. -देभश्च C | तिचिरः T | पक्षजा० for
 शकुनिजातिः V | अपिः V | समुच्चयो B |

612. च इकारउकारएकारौ B | मनिः सं-
 T | मेनिः धू- T |

613. -स्तम्भिरि- C | नमस्तु C | कतका-
 तकादिशूची B | केतक्यादिसूची हत् अन्धिश्च V |
 नेमिः विद्या B | -धरणा -T धरेणोऽर्हश्च V |

614. न्लुक च C मलुक च T | अभिः B |
 अभ्यग्नि- = P. II, 1, 14 | दुः for वृक्षः V | वृक्षः
 पापं om. B | गहनं कु- B | वृतः B |

615. द्वव इत्या- T | भिमनि- = P. II,
 1, 19. |

616. निःवसतिः B V |

617. वो C | रिचः V |

618. -कलितडितडिवजि- C | -तलितजिवजि
 -B | -तडिवडिवजि- V | -सहिदिहदि- B p. m.
 -वदिसहिहदि- T -सदिहदाहि- V p. m. | -स्यहि-
 T | -वतिमटि- B -वटिमटि- T | -काचिसंतविभ्यो
 T | फलं for दलं V | दृजातिः V | पुष्पावसा-
 नं च B | वाणी च for वीणा च B | -नाशश्च T |
 णिति- = Ś. IV, 3. P. VII, 2, 115, 3, 32;
 54. तत एव for बाहुलकादेव V | शब्धं for आ-
 युधम् V | सम्पूर्वः T | संतापिः पक्षराजः V |

619. -खाय- V | युतो- B | -र्योणं च B |
 कोणः for अभिः V | संख्यावि० च for अष्ट-स्था-
 नम् V | निधिश्च V | काषकः for कर्षकः T |
 कनिष्ठं B | भृंगः for धमरः V | पालिः सेतुः कर्णौ
 V | पशुभक्ष्यं V | प्राकारः शि- B प्राकाराग्रं V |
 पशु V | वृद्धिः B || पर्वः B p. m. T p. m. V |

689. स्रजे-B सज्जे-C T सजे-V । -स्यो-
कारो भ- T ।

690. क्षुद्रजंतुः ॥ T ।

692. -सद्यसो- T सद्यशो- V । -वसिभ्यो
B । परशुः T s.m. । -शुका । रथः । हनः । कु-
T p.m. -शुका रथः अहः वक्रश्च V । वंशक-
ठिनकश्च B वंशिकाठिनकश्च T । मंकि अमंडनं
V । मंडनः T । शच्छः [?] श्वकश्च B । अ-
ङ्गिः पादः B । शशिः वज्रः भस्म हस्ती गिरिः T
शशिः भस्मा V ।

693. -कुसिंशिवेशि- B । स्वर्णं च for
काञ्चनं च V । सुप्रिः दीतिः विप्रः प्रदर्शनीयं स-
त्यं च V ।

694. वपुः for शरीरम् V ।

695. -आदयः CT V । किद्रिः प्र- B T ।
आदिः क्षौते दौतोतश्च V । अग्निः for समुद्रः V ।
बली for बलवान् V ।

693. -शदिक्षयऽदिभ्य- V । कौचश्च B T
V ।

697. -त्रिः B T । -त्रि प्र- T । पतत्रिः
B T V ।

698. वक्त्रि लता सस्य- V ।

699. क्रोधनश्च T । पृथ्वी T. V has भूः in-
stead । अक्रोधनश्च T । रणः for संग्रामः V ।

700. वृषभश्च for अनङ्गाश्च V ।

702. द्विविधः V । पाणिपुटः । पुटः B p.m.
पाणिः पुटः Bs. m. V । प्रणामः B । See Hem.
Anek. III, 617. ।

703. मासालिभ्यामौ- V । -मौ- C । द्विवि-
धः V ।

704. तृपुत्रयोऽतिः C । कङ्कः । हिंकः B ।

705. दृष्टुस्त- B कृष्टुमृष्टुमृष्टु- C । T
adds वायुः before पशुः । मृष्टुकायः B मुष्टुः
कायः T मंजुः कायः V । भगः तंतुः B । तंतुवा-
युः तदद्रभं V । पंचालातावकृचक्षते B । See
Sat. Br. XIII, 5, 4, 7. । परिधानं ग्रंथिः मूलः
बंधनं च V ।

706. -स्थविस्थिदवि- B । -स्थिविदिवि- V ।
-दीवि- om. B । -किंकीदिविकिंकीदिवि- B । -कि-
किदीवि- om. C V । दुःजातिः स्फिक्विः दुजातिः
स्फिक्विः वृक्षः V । प्रवेशकः तंतुवायुः V । कुष्ठी
om. B । फलश्च V । पूर्वस्य दीर्घत्वं V । कि-
किदिविः चापः B ।

707. -सिभ्यः B । सिः कित्प- T । उदपा-
नश्च om. B । कुशूलश्च T । अक्षिः B V ।

708. उज्जयिनी T । वाणारसी B V T p.m.
कासी- B p.m. ।

709. जलदः V । अल्ललं B उल्ललः T ।
भूः for भूमिः V । निव्य [त्य]श्च for सना-
तनश्च V ।

710. -स्मात् हिः प्र- B ।

711. सादनमो- T । तंत्री for तन्त्री V ।
तंत्री B । (कु) पुष्क- B पुशुष्वः V । वादिवं T ।
सूर्यः भूः for आदित्यः भूमिः V । पशुराजा B
पशुः T ।

712. नाडीः V । आयतनशु- V ।

714. दिव्यदृष्टिः B । सूर्यः for आदित्यः V ।

716. -मनिमंजिशीवाटिपदिगंडिचंचयसिचपिश-
सृजिक्किदिकं दीदिवि यंधिव्ययणि- B । -वियंधवंधयणि-
C । भृगु भरणे वा om. B । द्रुः for वृक्षः V ।
आदर्शः B । शलं for अलं V । दानं T । अनुः
T । पश्चाद्यर्थे V । मंजुः for मद्रुः V । सूर्यश्च for
आदित्यश्च V । बटुः T । घौटा- T । -मधे वा मां- B ।
देवदत्ता च B । वपुः B V । शरु V । शलं for
आयुधं V । प्रपातः V । सिद्धिः B V T p.m. ।
चंद्रः for चन्द्रमाः V । पत्तं वनस्पतीश्च V । भागः
B । -संगश्च V । चंद्रः for चन्द्रमाः V । सूत्रोक्तं
V । क्रीडनं B । सूक्ष्मं BV । धान्यविंश्च V ।

717. सधियां C ।

718. पंशे- B V । पशुण नाशे B । पांशुः
B V ।

719. अंशुः रविश्च गंशुः दी- V । सूर्यपांशुः
दी- B । -वैशकारात् पूर्वपर्यायौ V ।

720. -नौक च C V ।

721. -ख्यं धतौ भ- B । साधु B V शीधु T ।
आसुर V ।

722. -कज च B V । कजुः T V ।

723. -वेष्टशलाका B ।

724. नेरंदेः B नेरऽ चिः V । -दंदतेरुः B ।

725. किमः पू- B । शूकधान्यविशेषः हिं-
B शूकं धान्यविशिखा V ।

726. मिहिवारच- B । माता for मानं B ।
शृगालः T V । मयु T । बहुः भुजः प्रभूतं च V ।
बहु om. B । सोभनं V । भीमादि- = S. V, 1.
P. III, 4, 74. । -जनपदः B ।

727. लश्च वा V । श्लेष्मा om. B । तालु V ।
हिंसः कषायश्च T कषायश्च हिंसश्च V ।

728. कृकः स्थ- T । क चः C V क च T ।
कश्चांता -B ककारश्चांते T । Probably कुक्कुटः
to be read.

729. -धादिभ्यः TV । पुरु महान् पुरुषः
लोकः V । भू for पृथ्वी V । V has उत्साहः for
सूर्या-श्च, and gives the latter without च
as synonyme of संतापः which is repeated
with its proper synonyms. । -वाइया T ।

वज्रं कामश्च V कैकावेशः V । आदिशब्दान् B
आदिः V ।

731. -स्त्रैलुक् ॥ B । सकारश्च लुक् B ।
सौवः गतौ ता- V । -व्यांतश्च T । विप्रश्च सुतः
V । ग्रह- = Ś. IV, 1. P. VI, 1, 16.
न्यङ्कु- = Ś. IV, 1. P. VII, 3, 53. ।

732. दुष् सु अप वनि इ- T । दुष्ट B दुः-
स्थः V । पानं च B ।

733. वेगी च V । पपुरुः अधिः चंद्रः V ।
पीनांगः for पतंगः B ।

734. कृगृ B । -स्य उभैवति B । देशः for
जनपदः V । -प्रतिपतिपक्षः B ।

735. अस्य इश्च B । पिचुरस्थी- V । -कृतः T ।

736. -रू च T ।

738. उड च C T V । भं for नक्षत्रम् V ।

739. क च C T V । सव्य- -कश्च om. B
सयवायः T सव्यवसायः व्यवसायः ज्यो- V ।

740. रिरंधिललिंगे- V ।

741. सुभाऽऽमन् व इ- B सुखा अव इ- T ।
सूर्यः स्वर्णं V । लोकश्च वाक्य- T । वायुः ज्ञायुः
सुखायुः T । अभयुः T । कर्त्रं V ।

742. पराभ्यां B । सूख- T ।

743. श च T । सु शुश्च T V ।

744. दुः वृक्षः तत् शाखा च V ।

745. हरिः दुः दुः कषिः अद्रिश्च V । सागरः
for समुद्रः V । विट् T । दारुः B । वृश्च for
वृक्षश्च V । विकलः पादः V । कटुः B कटूर्त्ना- T
कटूर्त्ना- V । बह्विः B बह्विजाताः T ।

746. -भुरण्यध्वार्दयः B -भुरण्यध्वार्दयः C
भुरण्यध्वार्दयः T -भुरण्यध्वार्दयः V । केवलं
यानीति B । भुवं याति भु- T V । अभिपूर्वात्ऽ
भातेः B । भोतेर- V ।

749. समू शंकुः कालकबाणः शूलं शस्त्रं V ।

750. द्विः V । वा om. B । लयावांश्च T
लजावांश्च V । ह्रीकुः व- V ।

752. -कटि- T । पक्षी च for शकुनिश्च
V । कटाकुः B । भेकुः T om. V ।

753. कित् om. V । शुभ्रः B स्वभ्रं T ।
मुषिकः B आसुः V । T adds पारापतश्च before
परापतापी च । कुषीबलः V ।

754. निचाकुश्च T ।

756. स्रवभ्यां C । कदाकुक् V । किदाकुः
प्र- T । शदाकुः T । देवाग्निः B । पक्षी अस्त्यः
V । सती B V ।

758. कल्गुः B ।

759. अंतस्य B ।

760. हेहि च T हेहि च V । रामचः T रामठं V ।

761. पृश पां प्रियंगुः फलनी V । पंगु V
नील B । किमि- T । शृगालश्च B T ।

762. दुः for वृक्षः V ।

763. शलाटु T ।

764. अयवेरिटुः T । -रिटुः BC -रिणुः V ।
-मिटु प्र- B । अंजिटुः B T V । अविटुः
B T V ।

765. तमिमनि- T । -मणि- C V । -कणि-
om. C -कनि- T ।

767. -मांडकंडकौ B । -खयंमांड कंडक
इ B इति om. T । पशुन- B । मृकंडः B मृकंडुः
V T p.m. ।

768. वेणुः, see Ś. IV, 4. P. II, 4,
56. । उखं दारु B । देशश्च V ।

770. क्षिपणः वातः V ।

771. कित् om. T ।

772. यज्ञादिः V । पदेणु B ।

773. -म्यऽगमितमि- V । -तनिममिजिन्य-
B । -विताधाम्ना- T । -धाग्रालाम्ना- B । -हन्यहा-
याकुशि- V । -यादिकुशि- C । कुशलश्च B ।
मंतवः वै- V । अस्तु T । -दभभावः T. see Ś.
IV, 4. P. II, 4, 52. । मरुतु T । -मूलः
B । भतुः दीतिमान् अग्निः शरीरांशः वि- V ।
लोहादिः V । -कृतश्च B । शस्त्रं for आयुधं V ।
शृगालः T V । कुश- = Ś I, 4. P. VII,
1 95 । -शेषार्थं T ।

774. वास्तुः V । सत् निवे- B । सद्रूमिनि-
वेशश्च T ।

775. पित्र्यौ च ॥ B । सूर्यः for आदित्यः
V । कोलः B । बाल- T V । -घृतभाजनं च T ।
-पानभावनं च V ।

776. यज्ञाकः B ।

777. अयत्तः T ।

778. चायेः T ।

779. अनङ्गश्च T । महतुः । अग्निः । दिजः
T । लक्ष्मी B V ।

780. कृतुः B । लातुः T p. m. V ।

781. अद्रिः for पर्वतः V ।

782. जलं for उदकं V ।

784. धुक् om. V । शीधुः V ।

785. धूगो om. V । धुन च C T । धुन
इ- T ।

786. यमाभ्यां C दाभ्यां T । सूर्यः अ दक्ष-
णार्थं धनं च V । स्वर्माणः B । विधाभानुः सूर्यः V ।

787. सित्वादा- T । The grammatical
note is missing in B and V, and stands

before धेनुः in T. See S. IV, 2. P. VI, 1, 45. |

789. जह च C T | जह इ- B T |

790. कगौ चांता- B |

791. किन् तु नु इ- B | कृत्तुः T | हत्तुः T हन्तुः V (हिमः) |

792. सन्वद्भवतः T | विप्रः दिनः for ब्राह्मणो दिवसः V | प्राणाः B |

793. चंद्रः मेघः B |

795. जीवो र- C T p. m. | नाम्युपात्यत्वात् V |

796. वचैरंकुः B वचैरवकुः V | द- अंकुः प्र० वचंकुः B | विप्रः for ब्राह्मणः V |

797. -मण्डि- om. V | पिकश्च for कोकिलश्च V | पिकः for कोकिलः V | स्वर्णं V | मुदितश्च B | V adds अनुक्ता निर्गताः at the end of the commentary. |

798. असन्नं T |

799. वुः C | अंबुः T |

801. यदिशुधिसि V | ययुः T | सूर्यः for आदित्यः V | पिता प्रादुर्भावः वायुः B पिता om. V | कृतश्च V |

802. सूर्यः for आदित्यः V |

803. -मनेमिळ- T | वातश्च for वायुश्च V |

804. भृकुपिचरेरन्यक् T भूक्षिपच- C | ऽन्यक् V | हरः for ईश्वरः V | क्षिपन्युः V | अर्घेः V |

805. इति om. T |

806. -सिभ्यो C | चरुः T | नरुः T | देशः for जनपदः V | कलबि- T | अभुः नेत्रांतुः V |

808. प्रत्ययोऽस्य च T |

809. -स्तु च V | प्रत्ययो तकारश्चांतादेशो T | देहांशः for शरीरावयवः V | शद्रु B | ना for पुरुषः V | अर्जुः B |

811. हरिकषिशेषश्च T | मयतेर्वा B V | रेचांतः T | देवद्रुः V |

812. अनः for शकटम् V | द्रुः for वृक्षः V | कुटोदि- = S. IV, 3. P. I, 2, 1 | अरुरुः V | आसुरं for आयुधं T शस्त्रं V | मंडनं V |

813. कर्कै गतौ सौत्रः V | चिर्भैटी B-च-भिटी V |

814. आदेशं om. B | -ओकारौ कारौ भ- T | एकारदेशौ भ- B | T adds उ [ऊ] वृत्या-तिमिते before ऊर्ध्वरुः |

815. किन् om. V | दयासारः T | पियालुः V |

816. सीदित्या- T | सीतासहः V | लत्वे om. T |

817. -ररुः T | तुवरुः T |

818. कुंदित्या- T. In B it seems to be कुंद इ- |

821. वृक्ष for वृक्षश्च V |

822. -र्षिश- T V | लज्जाशीलः V | वृक्षांशः V |

823. ऽप च B |

824. अस्यादिगुणं T अस्यादिगुणं उ V | दुवि° हस्वश्च V | अश्वश्च om. T | कमपूर्वादनितो-र्डांता T | अगिते B |

825. पशुः वक्रिः संज्ञ V | -स्थिः T |

826. मस्जे- = S. IV, 4. P. VII, 1, 60 |

829. -र्षिभ्य CTV | अंगारप- T V | प-रिषा B | चमू T | देहः for शरीरम् V | -शिः श्रीः ज्या वररोहा V ज्या वैरारोहा B ज्यावा-वरारोहा T | or -र्थः | कंडूः विष् च B |

830. फल च V |

831. कषेण्डीच्छौ C कषेडांछौ V |

832. धर्मांता- T | -पञ्चकन्या B |

833. वृद्धि- = S. IV, 3. P. VII, 2, 114 |

834. जश्चांतादेशो भ- B |

835. शक्त्याख्यमलं V | दुवि° for वृक्षवि- V | मतिः for गतिः T | कचते T V | शल गतौ B शलते T |

837. लश्चांतादेशः ॥ T | भवति वा B | आरुः दळे T |

838. अलावूः V |

839. -दीरेरे लु च V | लश्चांतादेशश्च ॥ T | छादिच्छेयं B |

841. स्वरांतोऽतश्च T | वक्त्रः for वज्रः B | वां- = S. I, 3. P. VIII, 3, 24, 4, 58. | न स्यात् V |

842. -दिधिषः दि- V | दिधीष् इत्यादेशावस्य T | यायस्याः T | दीधीष्ः V दीधीष्ः V | चेष्टा T |

843. चममयावपनं V |

844. -गुधि- B -स्वधि- C | प्रकृतिश्च B | सद्धनः कृतिजातिः V | बलिदा- T | -श्च सुरः V | आमावास्या T |

845. तृषडिभ्यां T | खडूः T V |

846. दर्वाः T | कुष्ठविशेषः B |

847. वः V | आदर्शः B | कुर्विदश्च B कु-रुविदुश्च V | वृक्षविशेषः T दुजातिः V |

848. शंकेरधुः B आभ्यां धू-प्र- T |

849. -दिरंयुः प्र-B । वणः B । यवलाजः
BV । विष्कम्भश्च B ।

851. डेरुः B । कशेरुः B । कंदीवि-B ।

855. सव्येष्टाः T सव्येष्टा V ।

856. -ननंदिभ्यो V । यति नञ्-B । निया-
ता B । पतिः V । -भगिन्यौ B V । ननंदा B ।
नखादि -=S. III, 2. P. VI, 3, 75. ।

857. -नीकक्षु-T । -हृवृध-C । राजा च ऋ-
T । सरथिः V । मुशलं B मशल V । घातका
इत्याया अपि V ।

858. इकारो ऽ तादेशो T ।

861. ऽप च B । -स्यादेशश्च ॥ T ।

862. प च C T V ।

863. -ज्ञानी- T । उत्पूर्वात् B । एते
om. T ।

864. कृत्विद्यभिधेये T ।

865. त्विषेरेतोच्च T त्विषेरितो इच्च V ।
दैव-T । -वृद्धिः V । सूर्यश्च V । क्षदः V । इति
om. V । क्षंता B V । निमुक्ताः V । मुशलः
B V om. T । गजासुरं for पारशवः T । पार-
वशाः V ।

867. नभश्च for अन्तरिक्षं च V । -व्या-
दिः T ।

869. कः कित्का-B V । इः उच्चा-V ।

870. कित्कप्रत्यय-B । एव T ।

871. -स्माच्चुक् प्र T । इः उच्चा-V ।

872. तनेङ्गुच् om. B । -डुं च C-डुच्चा V ।

873. -रज C ऽजः V । प्राकरः B । शाक-
विशेषः प्राकारः T । स्वर्णं V ।

874. कृषिशिभि-T । किदक् प्र-T । पृथक्
निर्देशादेव द्व्यत् नानार्थे T । भिष T ।

875. -मिज C -मिजः V । भुरवजौ T । च
om. B T । भुव्जिण्या-T । -भुरिकः B । भूः वायुः
एकाक्षराधिकारपादं च कछंदः V । -धिक् पादं च
रुकछंदः T । पणिक् T । वैदिकः B वैदेहकः V ।

876. वसेः V p. m. । किः B ।

877. लंघेरज न-T । -स्मादजप्र-T ।

878. दुवि° for वृक्षवि- V ।

879. ह्रस्वश्च om. V । विलवा B विल्वावा V ।

880. भूश्च for मेदिनी च V ।

881. कित् C V । अग्निः तृणः भूश्च V ।

882. मस्यानुस्वारपूर्वः शश्च V । समक्षः आदेः
रे-V । पुरीतत् । प्रमुखा भवन्ति B ।

883. पटञ्जलादयो ऽनु- T । -त्ययांता
अनुकरणशब्दा निपात्यन्ते ॥ B । संप V । उका-
रः om. T उतोऽह् V । लुपत् T । पतत् स्वट्
V । खनते र च खनत् T खने रश्च V । सवैते T ।

-द्विशेषस्य T । -शेषास्य B । -प्रतिपत्त्यासत्या
T । साध्व T साध्विव V ।

884. कर्तृः B T V । बृहन् B T V ।
बृहती B T V । महत् V । -विदुः V । चित्रकण-
जातिः V । -सितमाज्यं V । स्थूल- = Ujjv. Un.
II, 84. । दायर्थः B ।

885. कर्तृः प्रत्ययौ डिङ्गवति T । जगत्
जगती भूः V ।

886. -डैवतु V । उत् दीर्घत्वार्थः V ।

887. हश्च- C । हरित् om. T । हरितः om.
V । गच्छति नरं यो- V । इति om. B ।

888. तकम् om. B V । नाम्न्यु- = S'.
III, 2. P. VI, 3, 57. ।

890. मादेशो T । सूर्यः for आदित्यः V । तक्षा
om. V । तृणं om. B । स्वर्णं V । बर्हिः T V .

891. रुत् C ।

893. -स्मादृथुः प्रत्ययः किङ्गवति T ।

894. दरत् जनपदः समानशब्दः B । दरादो
B । सौत्रः om. T ।

895. उत् V ।

896. This Sūtra is missing in C. ।
-स्मात्तदित्ययं प्र- T । एषः अयं V । शब्दः
om. B ।

897. सत् V । -त्सदित्येवं प्र-T ।

899. किद् C । मद् इत्ययं प्र- T ।

900. -क्षहि- B । -नु- om. V । -रित् C ।
वृषभः B । धंवि V । गतौ om. T । धनु गतौ
om. B । मेरुः B T । सूर्यः for आदित्यः V ।
चंद्रश्च T । इन्द्रश्च om. T ।

901. -दसिगुसिभि- B । इंद्रः इंद्रवृषभश्च
B । अपराह्वयश्च V । See P. VIII, 4, F.

902. कुक्कुरः T । व्योत्रि for अन्तरिक्षे V ।
तत्पुरु- = S'. III, 2. P. VI, 3, 14. ।
अलुक्समासः B । प्राग्वत् V । श्लोच B श्लेह V ।
अपारिपू° दमे ण्यंतार्थात् अरीनामव्यति अर्थमा
V । इति om. T । वायुः अग्निः T । चंद्रः अग्निः
वायुः इंद्रश्च V । ईलोपश्च T । मंध्यते B ।

903. व्यप्य- C बप ऽ शोभ्यां V ।

904. शिवा B शिरा T । मुनिशि-B । पतिः
B । पद्मा रथः पत्तिः वत्सः रथः पादग-T । पर्वः T ।
V । वर्धकिः om. V । -जाति युवति V । शाकरो
मृषः T वृक्षः B ।

905. पर्वतिथिश्च B पर्वश्च V ।

906. -जिहिह- B । शृगालः B T । वणिज्यश्च
V । वाराणसी T V । विष्णुश्च T । मृत्युश्च om.
T । प्रजापतिः सर्पः B । शृत्वरी T । भूः for
भूमिः V ।

907. सृजसृको C सृजसृको T । सृज् सृक्
इत्यादेशौ भ- B सृज सृ इ- T । सृजणी B सृज्वरी V ।

908. ध्यापो- C V । ध्यायतेः पी च ।
पीवा T ।

909. अर्चैर्ध च C अर्चैर्ध च T om. V ।
धश्चांता- T ।

910. भ्रात्स- T । -रीरीण- V । प्रसत्त्वा B
T V । प्रसत्त्वरी B T V । प्ररीत्त्वरी च T । सगरः
V ।

911. भसति तदिति B । वसवो ऽदुरितं T ।
एवं om. T । जायमानवे- B । वेदना om. V ।
परेहास- V । उष B । उष्मा B । आतपः T ।
देहः for शरीरम् V । सद्य गृहं च V । स्वर्णं V ।
रज्युः T रक्षुः V । पुवनं for स्थानं V । साम
T सोमः V । यज्ञ T । चंद्रमाश्च T । अयमः T
अयमा V । तवमा तरिः आतापः T । हव्यद्रव्यं
T । -होत्रं V ।

912. एभ्यो मन् प्र- T । उष्मा T V । सर्प-
शि- B ।

913. ब्रह्म B T V । बृहत्वादा- B बृहत्वा ।
दात्मा T बृहत्वा आत्मा V । ब्रह्मा B T V ।

914. एदौतौ T V । व्योमः T । व्यामा T ।

915. -रिच वा B । भवति वा B । सामा B ।
-चचन B । -दिव्यादि V ।

916. -रोमन्- om. B । -पामन्- for
पाप्मन् B V । अंतः कर्म V । -र्धश्च वा V । अत्मा
B । वेग- = S IV, 2. P. VI, 1, 45. ।
रुमेरुच T V । क्रोम T । -णादिः V । -यते प
T -यतेः तप च V । कर्षोतौ V । अक्षादिरो-
V । यक्ष्णो B V । यष्मा T । इतेः तो- V ।

918. प्रसृतश्च B ।

919. T adds, from the commen-
tary of the following Sūtra, आगमि-
प्रस्थितादिः before गमीष्यतीति, and प्रस्थि-
तादिः after गमी ।

921. असविष्य- B ।

923. -बुधि- C V । प्रयायां । प्रतियायी
T । प्रतियास्यति भ- T । बालादि T ।

924. प्रस्थास्यते प्र- B T ।

925. भीरु- = S II, 3. P. VIII, 3, 81 ।

926. पथिपियः व्रजश्च V । व्रजश्च for वज्रश्च
B ।

928. कमुक्षाणौ । कमुक्षाणः om. T ।

931. ह्रस्वश्च भवति अस्य B ।

932. स्कुभातीति B । स्कुभाते सः षश्च B ।
सित् T । चंद्रः for चन्द्रमाः V ।

933. अविर्मः C ।

935. नसि- T । नक्त दून् इ- B ।

936. दिवावसानं V ।

937. -कमि- om. V । -समिशमिभ्यो B ।
कज्जलं [कं जलं] for कं पानीयम् V ।

938. प्रत्यक्षे निर्देशे B प्रत्यक्षनिर्देशः V ।

939. किडिम् V । -स्मात् डिम् प्र- T ।

940. -रीम B C V । लौतश्च B ।

942. कृमि- T । -गमि- om. V । -क्षमि-
V B p. m. । भूः for भूमिः V ।

943. देहांतराव- B । आदिश्च om. B ।

944. निपात्यंते T । वृणति- V । पयः [ ] for
पानीयम् V । कर्मणि कारकै [के] दश्च B । इत्य
च B । च om. V ।

947. पुनसनु- B । पुनः सततान्तश्च C पुन-
सुनता ऽतश्च V । पुनः सनुतः अंतः इ- B पुनः
सनुत् ऽत इ- T ।

948. चंतेरुच च B ।

949. -ङ्गिदिव प्र- T । नभश्च for अन्तरिक्षं
च V ।

950. वैश्यः विद् पु- V । वक्षिष्टमिति T ।

951. षष C । षष् चादेशो B ।

952. सर्वस्माद्धातोः व- B । -नादिः V । प-
क्ष्मी B । प्राणिभ्यां T । -कृता चावस्था B -कृ-
तावस्था च V । श्रावणश्च मासः B श्रावणमासः
V । मनः । नो इ- B मनः नो इ- T मननोः इ- V ।
Perhaps अंतरिन्द्रियं to be read. । यावद्- V ।
भाजनं B । यमि गतौ यमः B ।

953. पयः द्यौ C । इत्याभ्याम- T । -दे-
शौ चानयो- B । तरातीतदिने B । -तरोतीते. V ।

954. -ख्यं छ- -शौ चानयोर्भवतः B । छद्
ओष्ठ इत्या- T । क्षीराधानः V ।

955. शब् इ- T । रोगाविधानं V । शवसी ।
शबांसि B ।

956. विश्वेदः B । विश्वभोजः B ।

957. चायो नो B चायेनौ C । नकारांतादेशो
B । चाणः चणश्च B । णत्वं om. B T । नेछत्य-
न्ये T ।

958. महात्म्यं B । ज्ञानं om V । बृहदे- B
T V । बृहद्य- B T V । भुतः सन् एनो V ।

959. उपेजं च C T V । जश्चां- B ।

961. धश्चां- B । अंधः B V । अधरं V ।
रक्षाः T ।

962. भहौ चांतौ B ।

963. अदेरंध C T V । च वा om. B ।
-प्रत्यक्षमप्रत्यक्षं विप्रकृष्टं बुद्धिरथमप- T । -कृट-
मपा- B ।

964. -रांजाश्च B । अप् B T । ऽप्सर अ-
ब्ज् इ- T ।

965. अकषाङ्गं B ।
 966. अंयजि- T । -जिवृजेर्गे च B । क्षात्रि-
 यो नाम गिरिः B क्षात्रियनामः गिरिः V ।
 967. उर् इति अर्शु इति च तालव्यांतः
 शकारांत B । -कीला B -कला V ।
 968. याद एष इ- T । योदः T ।
 969. चक्षेः B । सिद्धा C T । सिद्धा T ।
 उभेपि रक्षोनाम्नी T । बृहस्पतिः B T V ।
 970. वस्यगि-B । वस्यगिभ्यां निदस्य- T ।
 971. -रंयु- T । -वपिभ्यः V । तिरःकरो-
 ति B । तिरस्कृत्वा B । कांडं तरः गतः T कांडं
 रागः V । तिर- = Ś. III, 1. P. I, 4, 71 ।
 मनः पूजा पुरश्चेति B नम पूजायां. T See Ś.
 II, 3. III, 1. P. I, 4, 67; 74 VIII, 3,
 40 । उन्नमाङ्गं च V ।
 973. नूधाः कृत्विक् नूथाश्च B । धादो B धदौ
 V । कृत्विक् om. B ।
 974. वयः पुरः पयोरे- T । पयोरेतेभ्यो V ।
 -यो गः B ।
 975. ईहेरेहैधो B ईहेधौ C । चंद्रः इंद्रश्च V ।
 976. -पुरदंशस्यु-B । नभः for आकाशम् V ।
 विहायः V । मानयति मन्यते क B । पुरं प्राज्यं
 दशतीति पुरदंशाः B पुरं दशतीति पुरदंशा V ।
 977. जलं for उदकम् V ।
 978. निर्झरः V ।
 980. क च C T कितिच् V । रिक्ताः B ।
 पापं धनं च T ।
 981. वर्षाः B ।
 982. मेढं T V ।
 983. इन्धनं च om. B ।
 984. अध्वर्युः अग्निः अर्किः इंद्रश्च V ।

988. सूर्यश्च for आदित्यश्च V ।
 989. -सुचि- T । -सृपिच्छादिभ्य B -सृष्टा-
 दिभ्य V । रश्मिः for किरणः V । -वः किरणाः
 B रश्मिः ऋतुश्च V । रश्मिः om. V । छदे- = Ś.
 IV, 2. P. VI, 4, 97. । गृहछादनं T ।
 990. वेहे- B वहि- C T V । बृह B । मयूरः
 for शिखी B । शिखी अग्निः दर्भश्च V ।
 992. भूः for भूमिः V ।
 993. पः स्थोतश्च B । सूर्यः for आदित्यः V ।
 995. आविः करोति T ।
 996. विवधान् B विविधांश्च V p. m. ।
 प्रभुसंयोगश्च om. V ।
 997. -नृपिन्नपिक्वपियजिवाक्षिप्रा- V । -यजि-
 वेपिभ्य B । सूर्यः for आदित्यः V । देहः for
 शरीरम् V । पर्वः T । तपं धूप संतपे तपुः पुत्रः B ।
 वज्रः [?] T । कृत्नादि च B । वपुः वपुः T V ।
 अच्छंदा धुतिः B अर्छंदाः धुतिः T अर्छंदः धुय-
 शोखश्च V । -राशीत् T ।
 998. -जीमूतः V । -धैर्यं B ।
 1000. आदिग्रहणादन्येपि B आदेरन्येपि V ।
 1001. T adds अचक्षुः before अवल्युः ।
 विचक्षुः T p. m. विचक्षुः V ।
 1002. -डुन्सुः T ।
 1003. -कैः राटवच C -केसटा- T । क-
 च om. V । टायामेवैतेषु B । अच- = Ś. II,
 1. P. VI, 3, 138. 4, 138. । प्रसिद्धा
 एते T । -धिकारेऽप्यकारा- B -धिकारप्यकारा-
 T ।
 1004. डिस्मलुक् च T । डिह् एस् T । मंदनं
 V ।
 1006. वहतीति B ।

INDEX.

अक्त 201
अक्तु 777
अक्ष 564
अक्षन् 900
अक्षय 365
अक्षर 439
अक्षि 707
अक्षु 826
अक्षोट 161
अक्ष्ण 294
*अगस् 966
अगस्ति 660
अगस्त्य 363
अगार 405
अग्नि 677
अग्र 387
अग्रेणू 843
अव 110
अघ्न्य 364
अघ्न्या 364
अङ्कति 656
अङ्कस् 965
अङ्कुर 423
अङ्कुश 538
अङ्कुर 423, C.
*अङ्कि 692
अङ्ग 92
अङ्गण 187
अङ्गस् 966
अङ्गार 405
अङ्गिरस् 976

*अङ्गु 758
अङ्गुरि 699
अङ्गुल 487
अङ्गुलि 699, C.
*अङ्गुष 560
अङ्गि 692, C.
अच्छ 124
अच्छभल्ल 464
अजगर 403
अजिन 284
अजिर 417
*अज्जू 834
अज्र 388
अञ्चल 465
अञ्जलि 702
अञ्जस् 952
अञ्जि 607
*अञ्जिष्ट 764
अञ्जिष्णु 771
*अञ्जुक 58
अटनि 680
अटल्ल 561
अटवि 706
*अडङ्गर 403, C.
*अडर 397
*अडुव 524
*अणस 569
अणि 619
*अणीचि 627
अणु 716
अण्ड 169

अतस 569
 अतसी 569
 अतिथि 673
 अत्क 21
 अत्ति 696
 अत्तिन् 929
 *अत्तीणि 645
 अत्त 258
 *अत्तु 800
 अथर्वन् 902
 अदन्त 221
 *अदन्ती 221
 *अदर 403
 अदस् 963
 अदिति 667
 *अदेलिम 354, C.
 अद्र 92
 अद्रुत 214
 अद्रानि 685
 अद्रि 692
 अधम 348
 अधर 398
 अधस् 961
 अधि 611
 अध्वन् 909
 अध्वर्यु 746
 अनडुह् 1006
 अनफा 316, C.
 अनल 465
 अनस् 952
 *अनह 589
 *अनाट 145
 अनिल 481
 अनीक 46
 अनु 716
 अनुवत्सर 439, C.

अनुपुष् 932
 अनुसंवत्सर 439, C.
 अनूक 61, C.
 *अनेधस् 975
 अनेहस् 675
 अनोकह 595
 अन्त 200
 अन्तर 947
 अन्तर 437
 *अन्तु 773
 अन्त्य 360
 अन्त्र 451
 अन्तू 829
 अन्ध 251
 अन्धस् 963
 अन्धु 716
 अन्ध्र 396
 अन्न 258
 अन्य 357
 अप् 931
 अप 303
 अपत्य 358
 अपष्टु 732
 अपस् 964
 *अपालु 823
 अपि 611
 *अपुष 559
 अपूप 312
 अप्सस् 964
 अपु 776
 *अप्सृ 861
 अप्वा 506
 अप्सरस् 964
 अप्जस् 964
 अपद् 238
 *अप्वा 514

अभि 614	अरानि 682
अभिमाति 663	अरर 397
अभियाति 663	अररि 698
अभीक्ष्ण 186	अररु 812
अभीष्ट 746, C.	अराति 662
अभ्यूष 561, C.	अराल 475
अभ्र 396	अरि 606
अभ्रमु 800	अरुण 196
अभ्र 512	अरुष 557
*अमठ 167	अरुस् 997
अमत 207	अरुष 560
अमति 653	अर्क 21
अमत्र 456	अर्कलूष 542
अमनि 680	अर्गला 467
अमर 397	अर्घ 109
अमस 569	*अर्चस् 952
अमिल 454, C.	अर्चि 607
अमित्र 459, C.	अर्चिस् 989
अमिलातक 83	अर्जुन 288
अमीवा 514	अर्जुनी 288
अम्बर 403	अर्णस् 979
अम्बरीष 555	अर्थ 225
अम्बा 318	*अर्शुष्य 385
अम्बु 799	*अर्पिम 349
अम्बल 462	*अर्पिष 539
अम्भस् 962	*अर्पिष 546
अम्बल 462	अर्बुद 242
अयस् 952	अर्ध 327
अयास् 988	अर्धक 33
अयुत 204, C.	अर्ध 338
*अयमन् 911	अयमन् 902
अरटु 762	अर्वन् 904
*अरड 171	अर्वाक् 870, C.
अरणि 638	अर्शस् 967
अरण्य 379	अर्शसान 295
अरति 653	*अर्हसान 279

अलक 27
 अलका 27
 अलमुस 585
 *अलमुसा 585
 अलक 26
 अलवाल 480, C.
 (See आलवाल)
 अलस 569
 अलात 209
 *अलावू 838
 अलि 619
 अलिक 38
 अलिन्द 246
 अलीक 46
 *अलोका 46
 *अलुम 351
 अल्प 296
 *अल्ल 464, C.
 अव 511
 अवका 27
 *अवख्युत् 1001, C.
 अवगत 226
 *अवगाथ 226
 *अवगीथ 227
 अवच 114
 *अवचक्षुस् 1001, C.
 अवट 142
 अवटु 762
 *अवड 171
 अवतंस 565
 अवनि 680
 अवन्ति 665
 अवभृथ 229
 अवम 348
 *अवयु 741
 अवर 398

अवलत्तिका 76, C.
 अवस् 961
 अवस 569
 *अवसंचक्षुस् 1001, C.
 अवि 607
 अविन 282
 अविष 547
 अविषी 547
 *अविष्ट 764
 अवी 711
 अवीचि 627
 अव्यथिष 552
 अव्यथिषी 552
 अशनि 680
 अशित्र 459
 अशोक 21
 अश्मक 33
 अश्मन् 911
 *अश्मयु 741
 अश्रि 692
 अश्रु 806
 अश्व 505
 अषाढा 181
 अष्टका 77
 अष्टन् 903
 अष्टि 651
 असन 269
 असि 607
 अमु 716
 असुर 423
 *असुरि 699
 अस्त 200
 *अस्तीक 50
 *अस्तु 773
 अस्त 446
 अस्थि 669

अस्मद् 899
 अस्त्र 387
 अहन् 902
 अहल्या 358
 अहि 614
 अंश 527
 अंशु 719
 अंशुक 57
 अंस 564
 अंहति 654
 अंहस् 962
 अंहि 692
 आ 605
 आकषिक 42, C.
 आलु 742
 आख्यस् 969, C.
 आगन्तु 773, C.
 आगस् 970
 आगाभिन् 920
 *आचक्षस् 969, C.
 *आचिकीर्षणि 643
 आजि 620
 *आजिहीर्षणि 643
 आटरूप 561
 आडू 837
 आढक 33
 आढच 364
 आणि 619
 *आणुक 56
 *आणूक 59
 *आणूर 428
 आण्ड 169
 *आण्डू 836
 आति 620
 आत्मन् 716
 *आदिङ्ग 104

आदीनव 519
 आनक 72
 आपणिक 39
 आपतिक 39
 *आपदिक 39
 आपनिक 39
 आप्वा 506
 आभीर 422
 आमय 365
 आमिक्षा 597
 आमिष 549
 *आर्मावा 514
 आम्ब 318
 आम्र 392
 आम्रतक 83
 आयु 1
 आयुस् 998
 आरग्वध 254
 आरू 835
 आर्द्र 392
 *आलत्तिका 76, C.
 आलवाल 490, C. (See
 अलवाल)
 आलि 619
 आलिङ्ग 102, C.
 आलु 727
 आलू 837
 *आलूर 428
 आवसथ 233
 आविस् 995
 आशिर 415
 आशु 1
 आशुशुक्षणि 643
 आप् 447
 *आसाविन् 921
 आस्फोता 218

भास्य 364
 *आहल 472
 आह्ला 514
 इक्षु 826
 इक्ष्वाकु 757
 इक्षुद 242
 *इजसान 280
 इज्जल 474
 इड् 880
 इड 3
 इडाविड् 879
 *इडावत्सर 439, C.
 *इद्वत्सर 439, C.
 इतर 438
 इति 651
 इतिक 45
 इतिश 537
 इदम् 938
 इध्म 340
 इन 261
 इन्दु 716
 इन्द्र 387
 *इफ(1) 316, C. (See रिफ)
 इभ 328
 इरा 389
 इरिण 195
 *इलात 209
 इल्वल 500
 इल्वला 500
 *इषस 572
 इविर 416
 इषीका 48
 इषु 729
 *इषुध 256
 इष्टका 77
 *इष्व 511

*इष्या 511
 ईड् 880
 *ईड 3
 ईम् 941
 ईर्म 338
 ईर्ष्या 357
 ईर्ष्यालु 822
 *ईर्ष्यू 829
 *ईशान् 900
 ईशान 277
 ईश्वर 442
 ईश्वरी 442
 ईषीका 48
 ईष्म 340
 उक्थ 227
 उक्षन् 900
 उखा 88
 उग्र 396
 उचित 212
 उच्च 1003
 उच्चा 1003
 *उच्चिलिङ्ग 105
 उच्चैस् 1003
 *उच्छीथ 228
 उटज 134
 उडु 738
 उडुप 311
 *उडुव 311, C.
 उत 204
 उतथ्य 386
 *उत्कण्ठुल 485
 उत्कालिका 38, C.
 *उत्कुरुट 155
 उत्पल 474
 उत्स 567
 उदक 29

उदर 399
 उदरथि 672
 उदर्क 26
 उदश्वित् 888
 उदारथि 672
 *उदिच्च 123
 उदीची 112, C.
 *उद्भव 326
 उद्भवर 444
 उद्भातृ 863
 उद्गथि 227
 उद्ग 388
 *उद्दुम 351
 उद्दसर 439, C.
 *उन्दु 793
 उन्दुर 423
 उन्नेतृ 863
 उप 303
 उपक 33, C.
 उपचाकु 754
 उपद्रष्टृ 857, C.
 उपल 468
 उपवसथ 233
 उपहर 444
 *उभ्र 388
 उमा 342
 उम्बर 444, C.
 उरण 190
 उरल 474
 उरश 531
 उरस् 967
 उरस 572
 उरु 737
 उरुवूक 61
 *उरुक्षु 828
 उरुप 307

उलूक 61
 उल्का 26
 उल्मुक 57
 उल्व 319
 उल्वण 190
 उशनस् 985
 *उशस् 971
 उशिञ्ज 876
 उशीर 419
 उषप 305
 उषस् 971
 उष्ट्र 449
 उष्ण 183
 उष्णीष 556
 उष्मन् 912
 उस्त 388
 उस्ता 388
 *उह 388
 *उक 22
 ऊधस् 954
 ऊन 261
 ऊम 342
 ऊरु 736
 ऊर्णा 182
 ऊर्दर 403
 ऊर्ध्व 507
 ऊर्मि 689
 *ऊर्वाह 814
 ऊष्मन् 911
 ऋक्ष 567
 ऋक्षर 440
 *ऋक्षरा 440
 *ऋग्नि 695, C.
 ऋचीक 48
 *ऋच्छर 397
 ऋच्छरा 397

ऋजीक 48
 ऋजीष 554
 ऋजु 722
 ऋज्ज 388
 ऋञ्जसान 279
 ऋण 183
 ऋत 201
 ऋति 609
 ऋतु 777
 ऋत्वन् 906
 ऋधञ् 874
 ऋधु 730
 ऋधुभिन् 928
 ऋश्य 361
 ऋषभ 331
 ऋषि 609
 ऋष्व 511
 एक 21
 *एकानसि 708
 एडका 33
 एण 182
 एत 200
 एतद् 896
 एतश 539
 एतयास् 984
 एतस 581
 *एत्व 525
 *एधट 142
 एधु 779
 एधस् 968
 *एधिख 91
 *एधिच्छ 126
 *एधिठ 166
 *एधित्व 526
 *एधिनि 683
 एनस् 979

एरका 33
 एरण्ड 176
 *एरा 389
 एर्वाह 814
 एव 505
 ओकस् 965
 ओजस् 959
 ओङ् 396
 ओतु 773
 ओदन 271
 ओम् 933
 ओषधि 675
 ओष्ट 162
 ककन्द 245
 ककुद् 243
 ककुभ् 932
 ककुभ 333
 ककोली 495
 कवखट 142
 कक्ष 564
 कङ्क 63
 कङ्कट 142
 कङ्कण 187
 *कङ्काणि 639
 कङ्कणीक 50
 कङ्कत 207
 *कङ्कन 8
 कङ्काल 489
 कङ्कु 761
 कचण 304
 *कचार 405
 कच्छ 124
 कच्छू 831
 कज्जल 474
 कञ्चुक 57
 कञ्चूल 491, C.

कञ्जार 405
 कटक 27
 *कटनि 680
 कटम्ब 321
 *कटरु 812
 *कटह 589
 कटाह 591
 कटि 607
 कटिन्न 459
 कटीर 418
 कटु 716
 कटुक 51
 कटोल 493
 *कटोला 493
 कट्टर 441
 *कट्टरी 441
 कठर 397
 कठाकु 752
 कठिन 282
 कठेर 431
 कठोर 433
 कडङ्गर 445
 कडन्न 456
 *कडभ 329
 *कडम 347
 कडम्ब 321
 कडार 405
 *कडिन्न 459, C.
 कडेवर 445
 *कणच 114
 कणय 365
 कणिश 535
 कणीक 46
 कणीका 46
 कणीचि 627
 *कणूक 60

कण्टक 27
 कण्ठ 162
 *कण्ड 169
 कण्डीर 418
 कण्डु 765
 कण्डू 831
 कण्डूल 488
 कण्डोल 493
 कण्ठ 505
 कत 208
 कत्रि 696
 कथक 33, C.
 *कथेर 431
 कदम्ब 322
 कदर 397
 *कट्टु 745
 कनक 27
 *कनिश 535
 कर्निक 77
 कर्नीनका 73
 कन्तु 773
 कन्था 225
 कन्द 237
 कन्दर 397
 कन्दल 465
 कन्दु 716
 कन्दुक 54
 कन्या 357
 कपट 144
 कपाट 148
 कपाल 475
 कपि 614
 कपिञ्जल 474
 कपिल 484
 *कपोट 161
 कपोत 217

कपोल 493
 कफ 316
 कफेलू 839
 कवर 397
 कवरी 397
 कम् 937
 *कमट 142
 कमठ 167
 कमण्डलुं 824
 कमर 397
 कमल 465
 *कम्पीट 151
 कम्बल 499
 कम्बु 799
 कम्बू 847
 कय 367
 कर 2
 करक 27
 *करकर 14
 करका 27
 करङ्क 62
 *करङ्ग 98
 *करच 114
 करञ्ज 136
 करट 142
 करण 187
 करण 638
 करण्ड 173
 करभ 329
 करम्ब 321
 करम्भ 336
 करवाल 480, C.
 करवीर 422, C.
 *करह 589
 करारु 475
 करि 619

*करित्व 526
 करीर 418
 करीष 553
 करुण 196
 करुणा 196
 करुष 560
 करेणु 772
 करोट 160
 कर्क 23
 कर्कट 142
 कर्कटी 142
 कर्कन्धू 849
 कर्कर 9
 कर्करी 9
 *कर्कार 407
 कर्कार 813
 कर्कोट 161
 कर्चूर 430
 *कर्जूर 427
 कर्ण 182
 कर्तारि 698
 *कर्तु 773
 कर्दम 347
 कर्पट 142
 *कर्पटि 630
 कर्पर 403
 कर्पास 583
 कर्पूर 427
 कर्वट 142
 कर्वर 441
 कर्वरी 441
 कर्वुदार 410
 कर्वुर 423
 कर्मन् 911
 कर्मर 407.
 कर्व 505

कर्ष 540
 कर्षक 31
 कर्षू 829
 कलकल 14
 कलङ्क 62
 *कलच 114
 कलत्र 456, C.
 कलभ 329
 कलम 347, C.
 *कलम्भ 336
 कलल 465
 कलविङ्क 65
 कलश 532
 कलशी 532
 कलह 589
 *कलात 209
 कलाप 308
 कलापक 33, C.
 कलाय 372
 *कलार 405
 कलि 607
 कलिका 38
 कलिङ्क 102
 *कलिञ्च 123
 कलिन्द 246
 कलिल 481
 कलुष 557
 कलेवर 445, C.
 कल्क 21
 *कलुष 557
 कल्मलीक 50
 कल्मष 562
 कल्माष 563
 *कल्मास 584
 कल्य 357
 कल्याण 193

कलोल 495
 कवक 27
 कवच 114
 *कवट 142
 कवन्ध 257
 *कवय 365
 कवल 469
 कवष 544
 *कवाक 34
 कवाट 148, C.
 कवि 606
 कविय 375
 *कविर 412
 *कशेरू 851
 कश्मल 502
 कश्मीर 420
 *कषाकष 16
 कषाय 372
 कषि 619
 कषीका 46
 कसार 405
 *कसिणु 798¹
 *कस्तूर 430, C.
 कहोड 172
 कहार 411
 कंस 564
 काक 21
 काकणि 640
 काकन्ही 245, C.
 काकि 623
 काकु 749
 काकुद 243
 काकोली 18
 *काचू 835, C.
 काञ्चन 275, C.
 काञ्चनार 410

¹ Wanting in the shortened edition of the Pet. Dictionary.

काञ्चि 618
 *काणि 634
 काणुक 56
 काणुक 60
 *काणूर 428
 काण्ड 169
 कातर 437
 कादम्ब 322
 कानन 275, C.
 कान्तार 411
 कामल 465, C.
 कामि 618
 कारण्डव 519
 *काराल 479
 कारि 619
 कारु 1
 कारुष 561
 *कार्क्ण 186
 कार्षक 31
 काशि 607
 *काषि 619
 काष्ठ 162
 काष्ठा 162
 कासर 397
 कासार 405
 कासिका 40
 कासीस 576
 कासू 835
 काहल 474
 काहला 474
 किकि 623
 किकिदीवि 706
 *किकिवि 706
 किकीदिवि 706
 किवि 626
 *किङ्कणि 639

*किङ्कणीका 50
 किञ्जल्क 26
 किण्व 511
 कितव 518
 किम् 939
 किरण 188
 किराट 147
 किरात 209
 किरि 609
 किरिट 151
 किर्मीर 422
 किलाट 147
 किलास 575
 किलासी 575
 किलिकिल 17
 किलिविष 551
 *किलिविषी 551
 किशोर 434
 किष्कु 751
 किसलय 368
 किंशारु 725
 कीकट 144
 कीकस 573, C.
 कीचक 33
 कीट 140
 कीनाश 534
 कीम् 941
 कीर 419
 कीर्ति 608
 कीलाल 475
 कु 729
 कुकुन्दर 403
 कुकुन्दर 426
 कुरुर 426
 कुकूल 491
 *कुक्कण 190

कुकुर 155
 कुकुभ 334
 कुरुर 426
 कुक्ष 567
 कुक्षि 707
 *कुङ्कुण 190
 कुङ्कुम 352
 *कुङ्कु 107
 कुञ्ज 129
 कुञ्जर 403
 कुटच 114
 कुटज 130
 * [कुटजी 130, C.]
 कुटप 305
 कुटर 812
 कुटल 468
 *कुटाकु 753
 कुटि 619
 *कुटिञ्च 123
 कुटिल 481
 कुटीर 418
 *कुटुकुट 17
 *कुटुम 351
 कुटुम्ब 326
 *कुटेर 431
 कुट्टिम 349
 कुठाकु 753
 कुठार 408
 कुठि 614
 कुठेर 431
 *कुड 170
 कुडव 518
 *कुडुमा 351
 *कुडुव 524
 कुड्मल 502
 कुड्य 362

कुणप 305
 कुणारु 815
 कुणाल 476
 कुणि 609, 635.
 कुणिन्द 246
 *कुणुकुण 17
 कुण्ठ 163
 कुण्ड 170
 कुण्डल 465
 *कुण्डि 608
 कुण्डिन 282
 *कुण्ड 108
 कुतप 305
 कुतू 843
 कुथ 231
 कुथा 231
 कुथुम 351
 *कुथेर 431
 कुद्रि 695
 *कुदु 745
 कुन्त 224
 कुन्तल 474
 कुन्ति 652
 कुन्थु 716
 कुन्द 240
 कुन्दुम 352
 कुन्दुर 818
 *कुपल 468
 कुपिन्द 247
 *कुप्र 396
 कुबेर 431
 कुब्ज 129
 *कुब्धि 695
 कुब्र 390
 कुमार 409
 कुमारयु 741

कुमुद 244
 *कुमुल 487
 कुम्भ 337
 कुम्भीर 422
 *कुम्भल 503
 कुरङ्ग 101
 कुरङ्गी 101
 *कुरड 172
 कुरण्टक 28
 कुरर 399
 कुख 518
 कुखक 28
 *कुरिन्द 246
 कुरीर 419
 कुरु 734
 *कुरुकुर 17
 कुरुण्टक 28
 *कुरुम 351
 कुरुम्ब 326
 कुरुर् 426
 कुलक 29
 कुलटा 143
 कुलव 518, C.
 कुलाय 372
 कुलाल 476
 *कुलिङ्क 64
 कुलिज 135
 *कुलिञ्च 123
 कुलिश 535
 कुलीर 419
 *कुलुम 351
 कुलूत 215
 *कुलूल 490
 कुल्फ 315
 कुल्मल 503
 कुल्माष 563

*कुल्मास 584
 कुल्या 362
 कुवल 469
 कुवली 469
 *कुवाकु 753
 कुविन्द 247
 कुश 529
 कुशल 468
 कुशाम्ब 320, C.
 कुशिक 45
 *कुशुण्ड 173 (See कुसुण्ड)
 कुश्रि 693
 *कुषप 305
 कुषाकु 753
 *कुषि 609
 कुषित 212
 कुषीतक 80
 कुष्ट 164
 *कुष्मन् 912
 कुष्मल 502
 कुसित 212
 कुसिद 241
 कुसीद 241
 *कुसुण्ड 178 (See कुशुण्ड)
 कुसुम 351
 कुसुम्भ 337
 कुसूल 490
 *कुहड 171
 कुहर 399
 कुहु 729
 *कुहुक 51
 कुहु 844
 कूच 112
 कूची 112
 कूप 297
 कूर्च 113

कूर्चक 113, C.
 कूर्चिका 113, C.
 कूर्प 298
 कूर्पर 403
 कूर्पास 583
 कूर्म 346
 कूवर 443
 कूष्माण्ड 176, C.
 कृक 23
 कृकण 190
 कृकवाकु 728
 कृच्छ्र 395
 कृशु 791
 *कृतु 791
 कृत्तिका 76
 कृत्या 361
 कृत्स 567
 कृत्स्न 294
 कृदर 403
 कृन्तन 458
 कृपण 188
 कृपाण 191
 *कृपारु 815
 कृपालु 815, C.
 कृपीट 151
 कृमि 690
 कृमुक 53
 कृवि 705
 कृश 528
 कृशानु 794
 कृषक 31
 *कृषाकु 753
 कृषि 609
 कृषिक 41
 *कृषीट 151
 कृष्टि 651

कृष्ण 183
 कृष्णवेणा 182, C.
 कृसर 440
 कृसरा 440
 केकय 366
 केकर 435
 केका 26
 *केकाण 193, C.
 केतु 778
 केदार 411
 *केरड 172
 केरल 474
 केलि 608
 केलिकिल 19
 *केवयु 746
 केवल 465
 केश 530
 केसर 439
 कैरव 519
 कैलिकिल 19
 कोक 21
 कोकिल 481
 *कोकाण 193, C. (See चोकाण)
 कोटर 397
 *कोटव 519, C.
 कोटि 619
 कोटीर 418
 कोठर 403, C.
 *कोशूम 353
 कोद्रव 519, C.
 कोमल 474
 कोयष्टि 648
 कोर 434
 कोरक 27
 कोरदूष 561
 कोल 494

कोविदार 410

कोश 529

कोशातकी 83, C.

कोष्ट 164

कोसल 465

कोहल 465

क्रकच 115

क्रकर 403

क्रतु 780

क्रमुक 53

क्रमेलक 66

क्रयिक 38

*क्रान्तुम् 942

क्रिमि 613

क्रिय 376

*कुशिक 41

*कुशित 212

कुश्वन् 906

कूर 395

क्रेणि 634

*क्रेलिम 354, C.

क्रोड 172

क्रोष्ट 773

*क्रौश्च 265

केदन् 900

केदु 716

क्लोमन् 916

क्रयि 691

क्षणु 793

क्षन् 865

क्षत्र 451

क्षम् 937

क्षमा 604

क्षय 367

क्षवक 27

*क्षान्तुम् 942

क्षारक 27

क्षित्वन् 906

*क्षित्वरी 906

क्षिप 5

क्षिपक 29

क्षिपका 29

*क्षिपण 273

क्षिपणि 642

क्षिपणु 770

क्षिपण्यु 804

*क्षिपस 572

क्षिपस्ति 660

क्षिप्र 388

क्षीर 419

क्षीरकाकोली 18, C.

क्षुण 197

क्षुद्र 388

क्षुद्रा 388

*क्षुद्रि 695, C.

*क्षुधार 815

क्षुधालु 815, C.

क्षुधुन 290

क्षुप 301

क्षुपक 29

*क्षुप्र 388

*क्षुभक 29

क्षुमा 341

क्षुर 396

क्षुल्ल 33, C.

क्षुल्लक 33

*क्षूण 185

क्षेत्रं 451

क्षेम 338

क्षोणि 634

*क्षोतृ 857

क्षोम 341

क्षमा 346, C.
 ख 87
 *खचिम 350
 खजप 304
 खजाक 34
 खञ्जरीट 152
 *खटत् 883, C.
 *खटूर 427
 खटूर 441
 खट्टा 505
 खडूर 427
 खड्ड 92
 *खड्डू 845
 खण्ड 169
 *खण्डि 607
 खदिर 412
 खनि 619
 *खय 367
 खर 403
 *खरण्ड 176
 खरत् 883, C.
 *खरप 307, C.
 खरु 808
 खर्जू 829
 खर्जूर 427
 खल 472
 *खलत 207
 खलति 653
 खलि 607, C.
 खलिन 282
 खलीन 286
 *खलूष 560
 खल्व 505
 *खल्वा 505
 खल्वाट 148, C.
 खण्ण 299

खाण्ड 169
 खान्न 449
 *खादत् 883, C.
 खादि 607, C.
 खानि 619
 खारो 411
 खिदिर 416
 खिद्र 388
 खुर 396
 *ख्यस् 969
 गगन 275
 *गङ्गम 13
 गङ्गा 92
 गच्छ 124
 *गङन्त 221
 गङयन्त 221, C.
 *गङयन्ती 221, C.
 गङयित्तु 797
 *गडाक 34
 गडु 716
 गडेर 431
 *गङ्ग 92
 गणिम 349
 गणेष 370, C.
 गण्ड 168
 गण्डयन्त 221, C.
 *गण्डाल 475
 गण्डि 619
 *गण्डूल 488
 गण्डूष 560
 गण्डोल 493
 गदयित्तु 797
 *गद् 92
 गद्द 8
 गन्तु 773
 *गन्धिक 45, C. (See गन्धिक)

- मन्धर्व 508
 *गन्धिक 45, C. (See गन्दिक)
 गभस्ति 661
 गभीर 422
 *गम् 937
 गमथ 232
 *गमि 607
 गमिन् 919
 *गमेणु 772
 गम्भीर 422
 गय 370
 गया 370
 *गरटु 762
 गरभ 329
 *गरुट 153
 गरुड 153
 गरुत् 890
 गर्ग 92
 गर्गर 9
 गर्गरी 9
 गर्त 200
 गर्दभ 329
 गर्भ 327
 गर्भुत् 890
 गर्व 505
 गर्वर 441
 गर्वरी 441
 गवय 365
 गवल 465
 गवीधुक 74
 गवेधुका 74
 गहन 275
 गहर 444
 *गाण्डि 619
 गातु 773
 गात्र 453

- गात्रा 453
 गाथा 225
 गाधि 607
 *गान्तुम् 942
 गान्त्र 447
 गामिन् 920
 गारित्र 460
 *गारेट 159
 गिर् 943
 गिरण 188
 गिरि 609
 गुःगुड 824
 गुच्छ 124
 *गुडुगुज 17
 गुड 170
 गुडा 170
 *गुडुगुड 17
 गुडूची 120
 गुडेर 431
 गुण 186
 गुत्स 568
 गुह 239
 गुधेर 432, C.
 गुन्द्रा 396
 गुपिल 483
 *गुबेर 431
 गुरु 734
 गुलुच्छ 126
 गुल्फ 315
 गुल्म 346
 गुवाक 35
 गुह 5
 गुहा 5
 गूथ 231
 गूर्जर 404
 गूर्जरी 404

गुवाक 37
 *गृहनु 779
 *गृहलु 824
 गृञ्जन 269, C.
 गृत्स 568
 गृधु 729
 गृध्र 388
 गृष्टि 649
 गृह्याय्य 373
 *गृहाक 35
 *गृहाण 191
 *गृहोल 494
 *गेरु 811
 गेष्ण 199
 गेह 587
 गो 867
 गोत्र 451
 गोत्रा 451
 गोधूम 353
 *गोपानसि 708
 गोपीथ 227
 गोभिल 484, C.
 गोमायु 726, C.
 गोर्वर 403
 गोल 494
 गोलत्तिका 76, C.
 गोला 494
 *गोलुगुल 19, C.
 गौर 396
 *गौलुगुल 19, C.
 ग्रन्थि 607
 *ग्रन्थुस् 997
 ग्रहणि 638
 ग्रहि 619
 ग्राम 339
 ग्रावन् 905

ग्राहि 619
 ग्रीवा 514
 ग्रीष्म 346
 *ग्लानु 773
 ग्लौ 868
 *घङ्ग 110
 *घङ्गा 110
 *घटघट 14
 घटा 141
 घण्टा 141
 *घतन 272
 घर्घर 9
 घर्घरी 9
 *घर्घरीका 50
 घर्म 338
 *घसुरि 699
 घस्र 387
 घाटा 141
 घाति 618
 घासि 618
 *घुरुघुर 17
 घूक 24
 घूर्णि 637
 घृणा 183
 घृणि 635
 घृत 201
 घृष्टि 705
 घोर 434
 घोषयिन्नु 797
 *घ्रेलिम 354, C.
 *घ्रोम 346
 *चक्रुर 423
 *चकोर 433
 चक्र 7
 चक्रधर 20
 चक्रवाल 480, C.

चकु 733	चपट 142
चक्रुः (perf.) 20 C.	चपल 465
चक्षस् 969	*चपाल 475
चक्षुस् 1001	*चपुष 557
चङ्कुर 423	चपेट 158
चङ्क्रम 12	चपेटा 158
चञ्चरीक 50	*चमट 142
चञ्चल 465	*चमड 171
चञ्चा 122	चमर 397
चञ्चु 716	चमस 569
चटक 27	चमसी 569
*चटर 397	चमू 829
*चटस 569	चमूरु 819
*चटाकु 752	चम्पक 33, C.
*चटि 607	चम्पा 296
चटु 726	चम्पू 841
चटुल 485	चर 2
चणक 27	चरक 27
*चणव 515	चरण 187
*चणस् 957	चरण्यु 804, 746, C.
चण्ड 163	चरम 347
चण्डातक 82	चरि 619
चण्डाल 475	*चरिण्टी 150
चण्डि 607	चरु 726
चण्डिल 481	*चर्करित 206
*चण 296	चर्करीत 206
*चणा 296	चर्मन् 911
चतुर् 948	चर्षणि 641
चतुर 423	*चलुष 557
चत्वर 441	चषक 27
*चत्तरी 441	चषाल 475
[चनस् 957, C.]	*चहोल 493
चन्दन 269	चाटु 726
चन्दिर 412	*चाणस् 957
चन्द्र 387	चाणूर 428
चन्द्रमस् 986	चान्वाल 480

- *[चानस् 957, C.]
 *चारि 619
 चारित्र 460
 चारु 726
 चारुदेष्ण 199, C.
 चार्वाक 37, C.
 चिकुर 426
 चिक्कण 190
 चित्त 201
 चित्र 454
 चित्रभानु 786, C.
 *चित्रानसि 708
 *चिन्ति 652
 चिबुक 57
 *चिम्बा 325
 चिर 388
 *चिरिङ्क 64
 चिरिण्टी 150
 *चिर्भिटी 149
 *चिलात 209
 चिह्न 268
 चीर 392
 चीवर 443
 *चुक्कण 187
 चुक्र 393
 *चुण्डि 632
 *चुण्ण 301
 *चुप्र 388
 चुव्र 390
 *चुरिक 45, C. (See मुरिक)
 *चुरुचुर 17
 *चुरुम्ब 326
 चुलुक 57
 चुलि 608
 चूचुक 57
 *चर्च 113
 चूर्णि 634
 चेक्रीयित 205
 *चेटि 608
 चेतम् 952
 चेत् 806
 चोक्ष 597, C.
 चोच 122
 चोर 434
 *चोरड 171
 *च्यूप 297
 *च्यौक 268
 *च्यौक्री 268, C.
 छगल 471
 छटा 141, C.
 छत्त 446
 छत्री 446
 छत्वर 444
 *छदन्ति 665
 छदिस् 989
 छग्न 911
 छन्दस् 954
 *छपत् 883
 छर्दि 607
 छर्दिस् 989
 छल 471
 छवि 706
 छाग 92
 छागल 471
 छात्त 451
 *छादिस् 989
 छाया 357
 छित्तर 444
 छिदक 30
 छिदि 609
 छिदिर 416
 छिद्र 388

*छिवि 706
 *छुपत् 883, C.
 *छुरुछुर 17
 *छृदि 609
 छेक 26
 छेदक 30
 *छेवा 514
 जगत् 885
 जगती 885
 जघन 272
 जघ्र 733
 जङ्गम 13
 जङ्गल 467
 जङ्घा 109
 *जजल 18
 जटा 139
 जटायु 1, C.
 जटायुम् 998, C.
 जटिल 481
 जठर 403
 जतु 721
 जतु 809
 जनक 27
 *जनयितु 797
 जनि 607
 जनित्व 526
 जनिमन् 917
 जनुम् 997
 जनु 773
 जन्मन् 911
 जन्य 361
 जन्यु 801
 *जप्र 387
 *जम् 937
 जम्बाल 480

जम्बीर 422
 जम्बुक 57
 जम्बू 847
 जम्भ 327
 जम्भा 327
 जय 367
 जयन 269
 जयन्त 221
 जयन्ती 221
 जयि 606
 जरट 167
 जरण्ड 173
 जरन्त 219
 जरायु 1, C.
 *जरुट 153
 *जरुड 153
 जरूथ 236
 *जरूष 560
 जर्जर 9
 जर्जरी 9
 *जर्जरीका 47
 जर्ण 182
 जर्त 200
 जलधर 20
 जलाष 545
 जलूका 58
 जसुरि 699
 जहक 33
 जहु 789
 जागृवि 705
 जाजलि 18, C.
 *जाण्ट 140
 जानु 1
 जामातृ 860
 जामि 618

जाय 361
 जायु 1
 जाल्म 346
 *जिगन्तु 792
 *जिगन्तु 792
 जित्वन् 906
 जित्वरी 906
 जिन 261
 जिह्म 339
 *जिहियाण 278
 जिह्वा 513
 जीमूत 216
 जीर 392
 जीरदानु 795
 जीर्व 705
 जील 392, C.
 जीवथ 232
 जीवन्त 220
 जीवन्ती 220
 *जीविर 397
 जीवानु 782
 *जीवेणु 772
 *जीवि 694
 जुघुषुः (perf.) 20, C.
 *जुहुराण 278
 जूट 140
 जूर्ण 634
 *जेसर 439
 जैत्र 447
 जैवातृक 67
 *जैवातृका 67
 ज्ञाति 646
 ज्योतिरिङ्गण 190, C.
 ज्योतिस् 991
 ज्योन्ताक 37
 जञ्झा 137

झर्झर 9
 झर्झरी 9
 झर्झरीक 50
 *झर्झरीका 50
 टिड्ढिभ 332
 डमर 402
 *डहर 403
 डामर 402
 डिण्डिम 356
 डिण्डीर 422
 *डिपत् 883, C.
 डिम्ब 325
 ढक्का 26, C.
 तक्मन् 911
 तक्र 388
 तक्षन् 900
 तगर 403
 *तङ्क्रि 692
 तङ्गण 187
 तट 139
 तयक 34
 तडाक 34
 तडाग 97
 तडित् 887
 तण्ड 168
 *तण्डाल 475
 तण्डु 765
 तण्डुल 485
 तत 203
 *तनु 733
 तद् 895
 तनय 365
 *तनाल 475
 तनु 716
 तनुत्र 461
 तनुस् 997

तनू 829
 *तन्त 200
 *तन्तिडीक 50, C.
 तन्तु 773
 तन्त्र 451
 तन्त्रि 607
 तन्त्री 711
 तन्द्रा 396
 तन्द्री 711
 तन्यतु 781
 तपस् 952
 तपस 569
 तपुस् 997
 तमक 27
 तमङ्ग 98
 तमत 207
 तमस् 952
 तमस 569
 तमसा 569
 तमाल 475
 तमि 607
 *तम्बूल 489
 तर 2
 तरक्षु 827
 तरङ्ग 98
 तरट 142
 *तरड 171
 तरण 187
 तरणि 638
 तरण्ड 173
 तरन्त 221
 तरन्ती 221
 तरल 465
 तरस् 952
 तरि 606

तरी 711
 तरीष 553
 तरु 716
 तरुण 288
 तरुत्र 461
 *तर्कार 406
 तर्कु 723
 *तर्ङ्ग 845
 तर्ण 182
 तर्दू 846
 *तर्प 296
 तर्ष 540
 तर्स 564
 *तलप 304
 तलुन 288, C.
 *तलूक 58
 तल्प 296
 तविष 550
 तविषी 550
 तसर 440
 ताडि 618
 तात 203
 *तापि 618
 तामरस 573
 ताम्बूल 489
 ताम्र 392
 तालि 618
 *तालीस 576
 तालु 727
 तालूर 428
 ताविष 550
 ताविषी 550
 तिक्ता 204
 तिग्म 345
 तितड 748

*तितल 18
 *तितिर 733
 तितिरि 611
 तिथ 231
 तिथि 674
 तिनिश 537
 तिन्तिडीक 50
 तिन्दुक 54
 तिमि 613
 तिमिर 416
 तिरस् 971
 तिरीट 151
 *तिर्तिर 10
 तिलक 29
 तीक्ष्ण 186
 तीर्थ 227
 तीवर 444
 तीव्र 396
 तुक् 869
 तुग्र 396
 तुङ्ग 107
 तुच्छ 124
 *तुडुव 524
 तुण्ड 170
 तुण्डि 608
 तुण्डिल 481
 तुथ 227
 तुद 5
 *तुदन 273
 तुन्द 240
 *तुव्र 390
 तुमुल 487
 तुम्ब 320
 तुम्बुरु 817
 तुरण 190, C.

तुरि 609
 *तुरुम्ब 326
 तुरुष्क 26
 तुल्ल 500
 *तुविस् 996
 तुषार 408
 *तुस्ता 203
 तुहिन 283
 *तूक 24
 तूण 186
 तूणीर 422, C
 *तूप 297
 तूर्णि 634
 तूवर 443
 तूणीम् 940
 तूस्त 203
 तूण 186
 तूपत् 881
 तूपल 468
 तूपला 468
 तूप्र 388
 तूणा 183
 तेजस् 952
 तोक 21
 तोक्मन् 916, C.
 तोमर 403
 तोसल 465
 तौल्वलि 500, C.
 त्यद् 895
 *त्रपिचा 117
 त्रपु 716
 त्रपुस् 997
 त्रपुस 578
 त्रय 367
 *त्रवण 190 C.

*त्राक 21
 त्रि 615
 त्रिषवण 274, C.
 त्रिष्टुभ् 932
 त्रोटि 608
 त्रोट 461
 त्वच् 872
 त्वष्ट 865
 त्विषि 609
 त्सरु 716
 दक्षाय्य 373
 दक्षिण 194
 दक्षिणा 194
 दग् 759
 दण्ड 168
 दधि 607, C.
 दधिषाय्य 374
 दधीचि 627
 दनु 793
 दन्त 200
 *दपत् 883, C.
 दभ्र 388
 *दमाहक 81
 दमुनस् 987
 दमूनस् 987
 *दय 367
 *दरक 27
 *दरत 207
 दरद् 894
 *दरदर 14
 दरि 606
 *दरुट 153
 *दरुड 153
 *दर्ण 182
 दर्दर 9

*दर्दरी 9
 दर्दरीक 47
 दर्दुर 426
 दर्दू 846
 दर्भ 327
 दर्ब 505
 *दर्वर 441
 *दवरी 441
 दर्वि 704
 दर्शत 207
 दलप 304
 दलिक 38
 दल्भ 327
 दल्मि 687
 दवर 397
 *दवाक 34
 *दवि 706
 दशन् 901
 दशेर 431
 *दश्र 388
 दस्म 340
 दस्यु 801
 दस्र 387
 दहन 269
 *दस्यु 801
 दह 387
 दाक 21
 दाडिम 355
 दाडिमी 355
 दात्यूर 594
 दात्व 525
 दानु 786
 दामन् 911
 दारु 1
 दारुण 196

दाश 527
 *दिङ्ग 102
 दिति 668
 दिदिवि 706
 दिधिषू 842
 दिधीषू 842
 दिन 268
 दिलीप 310
 दिव् 949; 20, C.
 दिवन् 901
 दिवस 572
 दिवा 599
 दिष्ट्या 601
 दीदिवि 706
 *दीधीषाय्य 374
 दीन 261
 दीर्घ 110
 दीवि 706
 दुकूल 491
 दुण्डुभ 335
 दुन्दुभि 686
 दुर् 943
 *दुर्दुरुट 156
 दुर्दुरुट 156
 दुलि 609
 दुष्ट 732
 दुषन्त 222
 दुस् 999
 दुहितृ 865
 दुःख 87, C.
 दूत 201
 दूर 396
 *दूषिका 38
 दूषीका 46
 दृति 651
 *दृवन् 906

*दृदर 403
 दृन्मू 841
 दृप् 388
 *दृप्रा 388
 दृशान 277
 दृशीक 48
 दृशीका 48
 *दृशेलिम 354, C.
 दृषद् 898
 *देभि 611
 देवका 27
 देवट 142
 देवन 269
 देवयु 741
 देवर 397
 देवल 465
 *देवि 608
 देविका 27
 देवृ 852
 देष्ण 199
 देहली 465
 *दोर 434
 दोला 494
 दोषा 604
 दोस् 1005
 दोहद 244, C.
 दु 744
 दुति 609
 दुन्न 266
 दुवन् 901
 द्यो 867
 द्योतन 269, C.
 द्यौत्र 448
 द्रङ्ग 95
 द्रङ्गा 95
 *द्रमल 465

द्रमिल 481
 द्रविण 194
 द्राक् 870
 द्राक्षा 597
 *द्राङ्ग 95
 द्रु 744
 द्रुणा 184
 *द्रुमल 502
 *द्रुहत् 884
 *द्रुहथ 234
 *द्रुहाण 191
 द्रुहिण 195
 द्रुह्य 364, C.
 द्रेक्काण 193, C.
 द्रोण 184
 द्रोणी 184
 द्वार् 944
 द्वार 411
 द्वि 615
 धत्तूर 430, C.
 धनायु 1, C.
 धनु 716
 धनुष 559
 धनुस् 997
 धनू 829
 धन्वन 900
 धमक 33
 धमनि 680
 धय 367
 धरक 27
 धरणि 638
 धरीमन् 918
 धरुण 196
 धर्मासि 709
 धर्तृ 857
 धन्त्र 451
 27

*धर्त्रा 451
 धर्म 338
 धर्मन् 911
 धर्मयु 741
 *धवन 274
 धवल 465
 धाक 21
 धाणक 70
 धातु 773
 धानका 71
 धाना 258
 धान्त 33, C.
 धान्य 379
 धाम 338
 धामन् 911
 धारा 389
 *धिङ्ग 102
 धिषण 189
 धिषणा 189
 धिष्ण्य 364
 धिष्ण्या 364
 *धीना 268, C.
 धीर 389
 धीवन् 908
 धीवर 444
 *धुत्तूर 430
 धुनि 678
 धुन्धु 785
 धुर् 943
 धुवक 29
 धुवका 29
 धुवन 274
 धूक 22
 *धूका 22
 धूनि 679
 धूम 340

धूम्र 396
 *धूर्णि 637
 धूर्त 201
 धूलि 701
 धूसर 440
 धृत्वन् 906
 धृत्वरी 906
 *धृषाण 191
 धृषु 729
 धेन 268
 धेना 268, C.
 धेनु 787
 *धोत 200
 *धोत्र 451
 ध्यात्व 525
 ध्याम 340
 ध्यामन् 911
 ध्रुवक 29
 ध्रुवका 29
 *ध्रुविल 483
 *ध्वजप 304
 ध्वनि 607
 *ध्वाजि 618
 नक्तम् 935
 नक्र 4
 नक्षत्र 456
 नख 4; 87, C.
 नग 4
 नगर 403
 नग्र 268
 नट 139
 नदनु 793
 *नदरि 698
 नदाल 475
 ननान्द् 856
 नन्दन्त 220

नन्दन्तो 220
 नन्दयन्त 221, C.
 नन्दयन्ती 221, C.
 *नन्दयितु 797
 *नन्दाल 475
 नन्दि 607
 नपुंसक 32
 नप्तृ 862
 नभस् 952
 नभस 569
 नभाक 34
 नमत 207
 *नमत्र 456
 नमस् 952
 नमस 569
 *नमाक 34
 नमि 613
 नमेह 811
 नयन 269, C.
 नरक 27
 नर्कुट 155
 नर्मन् 911
 नलिन 282
 नल्व 505
 नवन् 900
 नश 4
 *नस्र 387
 नहुष 557
 नंशुक 57
 नाक 4
 नाकु 720
 *नागयशस् 958, C.
 नाडी 712
 *नाथात 209
 *नान्त्र 447
 नापित 211

नाभि 621
 नामन् 916
 नारङ्ग 99
 नालिकेर 432, C.
 नासिका 40
 नासीर 422, C.
 *नाहल 466
 *नाष्ट्र 447
 नि 616
 निकषा 598
 निकुञ्ज 129, C.
 निकुम्भिल 484, C.
 निकुम्ब 326, C.
 निघृण् 511
 *निचाकु 754
 *निचुर 426
 निचुल 487; 426, C.
 नितम्ब 317
 नित्य 364
 *निथ 231
 निद्रा 396
 निधन 273
 निमि 613
 निमित्त 204
 निम्न 266
 निम्ब 325
 नियुत 204, C.
 *निरुथ 231, C.
 निरुथ 229
 निरूह 593
 निर्वृति 610, C.
 *निलीक 48
 निवसथ 233
 *निवेण् 296, C.
 निशीथ 228

*निश्रेणि 634, C.
 निषङ्गथि 671
 निषदूर 441
 निषदूरी 441
 निषध 252
 निष्क 26
 निष्ठुर 426
 निस् 994
 *निहाक 21
 निहाका 21
 नीक 22
 नीका 22
 नीच 1003
 नीचा 1003
 नीचैस् 1003
 नीड 170
 नीथ 227
 नीप 302
 नीर 388
 नीलङ्गु 761
 नीवर 443
 नीवि 705
 नीव्र 396
 नुद 5, C.
 *नूथ 227
 *नूथस् 973
 *नूधस् 973
 नूनम् 935
 नूपुर 426
 नृ 854
 नृचक्षस् 969, C.
 *नृतस 572
 नृतू 844
 नेतृ 857
 *नेत्व 525
 *नेनिञ् 932, C.

नेप 302
 नेम 338
 नेमि 687
 *नेरु 806
 नेष्ट 864
 *नोदुनुद 19
 नोधस् 973, C.
 नौ 868
 *नौनुदुद 19
 न्यङ् 724
 न्यर्दुद 242, C.
 न्यङ्ख 90
 पक्त्र 451
 पक्ष 564
 पक्षस् 983
 पक्ष्मन् 916
 पङ्क 63
 पङ्कु 761
 पचत 207
 *पचत्र 456
 पचन 269, C.
 पचि 607
 *पचेणु 772, C.
 पचेलिम 354
 *पच्छ 124
 पञ्चन् 900
 पञ्चाल 475
 पञ्जर 397
 पटत् 883
 पटल 465
 पटह 589
 पटाका 34
 पटीर 418
 पटु 716
 *पटुल 485

*पटोला 493
 पट्टन 292
 *पट्टस 580
 *पट्टिस 579
 *पटुम 352
 पठि 607
 पणव 515
 पण्ड 168
 *पण्ण 182
 पतङ्ग 98
 *पतत् 883, C.
 पतत्र 456
 पतत्रि 697
 पतत्रिन् 930
 *पतनु 793
 पतस 569
 पताका 34
 पति 659
 पतेर 431
 पत्तन 292
 पत्ति 646
 पत्तूर 430
 पत्त 451
 पत्सल 504
 पथ 231
 पथिन् 926
 *पदपद 14
 पदाजि 620
 पदाति 620
 पदि 607
 *पदिर 412
 *पदेणु 772, C.
 पद्म 338
 पद्म 387
 पद्म 505
 प्रदन् 904

पनस 569
 पन्न 258
 पपी 714
 पम्पा 300
 *पय 367
 पयस् 953
 पयोधस् 974
 पर 2
 *परङ्ग 98
 परण 187
 *परत 207
 परम 347
 परमेष्ठिन् 925
 परशु 742
 परश्वध 255
 *परह 589
 पराक 37, C.
 *पराट 145
 परि 606
 *परिचक्षुस् 1001, C.
 परिज्वन् 902
 परिवत्सर 439, C.
 परिस्तोम 346
 परीर 418
 परुष 557
 परुस् 997
 परूष 560
 पर्जन्य 380
 पर्ण 182
 पर्णमुच् 20, C.
 पर्णरुह् 20, C.
 पर्णशुष् 20, C.
 पर्णसि 709
 *पर्दाकु 752
 पर्प 296
 पर्वट 144, C.

पर्परीक 47
 *पर्परीका 47
 पर्याण 193
 *पर्व 505
 पर्वत 207
 पर्वन् 904
 *पर्वि 704
 पशु 825
 पर्वद् 897
 *पलक्षु 827
 पलल 465
 *पलह 589
 पलाण्डु 767
 पलाल 475
 पलाश 533
 *पलि 619
 *पलिङ्ग 102
 पलित 210
 *पलिव 522
 *पलिश 535
 पल्य 357
 पल्लव 515
 पल्लि 607
 पल्ली 464, C.
 पल्लल 499
 पवन 269, C.
 पवाका 34
 पवि 606
 पवित्र 459, C.
 पवीर 418
 पशु 731
 *पशूर 427
 *पष्ट 166
 पस्य 360
 पाक 21
 पाकल 474

पाकु 57
 पात्रम् 977
 पाटल 465
 पाटलि 702
 पाटीन 287
 पाणि 618
 पाण्ट 140
 पाण्डर 403, C.
 पाण्डु 766
 पाताल 479
 पाति 659
 *पातु 775
 पात्र 446
 पात्री 446
 *पात्व 525
 पाथम् 977
 पाथिम् 993
 पादू 835
 पाप 296
 पाप्मन् 916
 पामन् 911
 पामर 403
 पामा 338
 पायु 1
 पारज् 873
 *पारिन्द 248
 पार्श्व 523
 पार्णि 636
 पालि 619
 पालिन्द 248
 *पालीक 46
 *पालूर 428
 पाश 527
 पाषाण 192
 पांसु 718
 पिक 41

पिङ्ग 102
 पिचण्ड 176
 पिचु 735
 पिच्छ 125
 पिच्छल 125, C. (See पिच्छिल)
 पिच्छिल 125, C. (See पिच्छल)
 पिच्छ 126, C.
 *पिच्छोल 495
 पिञ्जर 397
 पिञ्जूल 488
 पिञ्जूष 561
 पिटक 30
 पिठर 399
 *पिठिर 417
 *पिण्डाल 475
 पिण्डि 608
 पिण्डिल 481
 पिण्डीतक 79
 पिण्याक 36
 पितु 775
 पितृ 858
 पित्त 204
 पिनाक 36
 पिपीलिका 45
 *पिप्परी 11
 पिप्पली 11
 पियारु 815
 पियाल 476
 *पिलाल 476
 *पिलिपिच्छ 126
 पिशङ्ग 101
 पिशाच 116
 पिशित 212
 पिशुन 290
 पिष्टातक 83
 *पीक 24

पीठ 163
 पीत 201
 पीतद्रु 745
 पीतु 775
 पीथ 227
 पीनस 582
 पीयु 741
 पीयूक्षा 597, C.
 पीयूष 560
 पीलु 821
 पीवन् 908
 पीवर 444
 पुङ्ख 86
 पुच्छ 125
 पुञ्ज 128
 *पुटिन 283
 *पुटीर 419
 *पुटुपुट 17
 पुण्ड 170
 पुण्डरीक 50
 पुण्ड्र 396
 पुण्य 361
 पुण्यकृत् 20, C.
 पुत 204
 पुत्तिका 76
 पुत्र 455
 पुद्गल 474, C.
 पुनर् 947
 *पुपु 733
 पुर् 943
 पुरण 188
 पुरम् 971
 पुरा 599
 पुरि 609
 पुरीतत् 882, C.
 पुरीष 554

पुरु 729
 *पुरुट 155
 पुरुदंशस् 976
 *पुरुपुर 17
 *पुरुष्व 326
 पुरुष 558
 पुरुखस् 976
 पुरोधस् 974
 *पुर्पुर 10
 पुलक 29
 पुलस्ति 660
 पुलस्य 363
 पुलह 590
 पुलाक 35
 पुलिक 41
 पुलिन 283
 पुलिन्द 246
 *पुलूल 490
 *पुवन् 901
 *पुवि 609
 पुष्क 22
 पुष्कर 436
 पुष्कल 496
 पुस्त 201
 पुंस् 1002
 पूग 93
 *पूच 112
 *पूची 112
 पूतना 293
 पूतर 438
 पूति 651
 पूतीक 50
 पूष 301
 *पूरिम 349
 पूरू 807; 729, C.
 *पूर्ण 634

पूर्त 201
 पूर्व 511
 पूष 542
 पूषन् 900
 पूतना 293
 पूथ् 893
 पूथञ् 874
 पृथिवी 521
 पृथु 730
 पृथुक 57
 पृथुल 487
 पृदाकु 756
 पृश्नि 679
 पृषत् 884
 पृषत 208
 पृषती 884
 पृषित 212
 पृष्ठ 163
 पृष्णि 635, C.
 पेचक 33
 पेटक 30
 पेत 526
 पेरु 806
 पेलव 515
 पेलि 608
 *पेलिम 354, C.
 पेशल 465
 पेशि 608
 *पेषिम 349
 पोगण्ड 174
 पोत 200
 पोतु 773
 पोतृ 863
 पोत्र 461
 *पोला 494
 पोषयितु 797

*प्यात्व 525
 *प्यान 258
 प्रख्यस् 969, C.
 प्रगाथ 231, C.
 प्रचुर 426
 प्रचेतस् 952, C.
 प्रति 647
 प्रतिदिवन् 901
 प्रतिप्रस्थातृ 863
 प्रतिबोधिन् 923
 प्रतियायिन् 923
 प्रतिहर्तृ 863
 प्रतीक 50
 प्रत्ति 647
 प्रत्यूष 561, C.
 प्रथम 347
 *प्रपणिक 42, C.
 प्रपतन 269, C.
 प्रपुनाट 148
 प्रबोधिन् 923
 प्रभृति 651
 प्रयायिन् 923
 *प्ररीत्वन् 910
 *प्ररीत्वरी 910
 प्रशास्तृ 857, C.
 *प्रसत्त्वन् 910
 *प्रसत्त्वरी 910
 प्रस्कन्दन 269, C.
 प्रस्तोतृ 863
 प्रस्थायिन् 924
 प्रहि 616
 प्रह 514
 *प्रा 605
 प्राकषिक 42
 प्राणथ 232
 प्राणन्त 220

प्राणन्ती 220
 प्रातर् 945
 प्रादुस् 997
 *प्राशर 403
 प्रापणिक 42
 *प्रापनिक 42
 *प्रामर 403
 *प्राशिर 415, C.
 प्राशु 719, C.
 प्रियङ्गु 761
 *प्रियाणक 69
 प्रियाल 476
 *प्रुक्षि 707
 पुष्पा 511
 प्रेक्षरी 910
 प्रेर्वन् 910
 प्रेर्वरी 910
 प्रोथ 225
 प्रूक्ष 566
 प्रूव 2
 प्रीहन् 902
 प्रूक्षि 707
 प्रूति 646
 *प्रव(1-) (?) 514, C.
 *फनस 573
 फर्फरीक 50
 फलक 27
 फलहक 33, C.
 *फलाफल 16
 फलूष 560
 फलु 758
 फलगुन 291
 फलगुनी 291
 *फालि 618
 फेन 268
 *फेल् 830

बदरी 397
 बधिर 416
 बन्धक 27
 बन्धित्र 459
 बन्धु 716
 बन्धुर 423
 बन्धुक 58
 बन्ध्या 357
 बब्बूल 491
 बभ्रु 733
 बर्वर 397
 बर्वरी 397
 बर्हिण 194
 बर्हिस् 990
 बलजा 133
 बलाका 34
 *बलाल 475
 बलास 574
 बलाहक 81
 बलि 607
 बलिश 536
 बलूक 58
 बलूल 488
 बल्व 317
 बल्वज 133
 बहिस् 990
 बहु 726
 बहुल 486
 बहुला 486
 बालिश 536
 बाष्प 299
 बाहु 726
 बिभीतक 73
 बिम्ब 325
 बिम्बी 325

- *बिलाहक 81
 बिल्व 511
 बीज 127
 बुक्कण 187
 बुक्स 573, C.
 बुहुद 244
 बुध 5
 *बुधन 273
 बुधान 277
 बुध 261
 बुस्त 201
 बृहत् 884
 बृहती 884
 *बृहदशस् 958, C.
 *बोक्काण 193, C. (See कोक्काण)
 बोधि 608
 *बोलुबुल 19
 *बौलुबुल 19
 ब्रह्मन् 913
 *भकाल 477
 भगल 474
 भगाल 477
 भट्टि 459, C.
 *भटिल 481
 *भडिल 482
 *भडीर 422
 भण्ड 168
 भण्डि 608
 भण्डिल 482
 भण्डीर 422
 भदन्त 222
 भद्र 391
 *भद्राक 37
 *भन्दाक 34
 *भन्द्र 391
 भयानक 71
 *भरक 27
 भरट 142
 भरण 187; 269, C.
 भरणि 638
 भरण्ड 173
 भरत 207
 भरथ 232
 भरि 606
 भरोमन् 918
 भरु 716
 भरुज 134, C.
 *भरुट 153
 *भरुड 153
 भर्ग 92
 भर्गस् 966
 *भर्जू 829
 भर्तु 857
 *भर्भर 9
 *भर्भरी 9
 भर्मन् 911
 भल्लातक 82
 भल्लुक 51
 भल्लूक 60
 भव 2
 भवत् 886
 भवन 274
 भवन्त 221
 भवान्ति 665
 भवन्ती 2 1
 *भवाणक 68
 *भवि 606
 भविन् 922
 भविल 481
 *भवेणु 772
 *भषद् 894, C.
 भसद् 894

भस्त्रा 451
 भस्मन् 911
 भाटि 618
 भाण्ड 168
 भानु 773
 भानु 786
 *भाष 296
 भाम 338
 भामा 338
 *भार्त्र 447
 भालु 727
 भालूक 58
 भालूक 60
 भावित्र 460
 भाविन् 922
 भावुक 57
 भासन्त 221
 भासन्तो 221
 *भासयन्त 221, C.
 भिक्षुणी 198
 *भिङ्ग 102
 भित्तिका 76
 भिदक 30
 *भिदथ 234
 भिदि 609
 भिदिर 416
 भिदु 729
 भिदेलिम 354
 भिद्र 388
 *भिलिङ्ग 103
 भिल्म 340
 भिल्ल 464
 भिषज् 874
 भिषज 131
 भिषज्ज 131

भीम 344
 भीष्म 344
 *भुग्र 396
 *भुजप 305
 भुजि 609
 भुजिष्य 384
 भुज्यु 802
 भुरण 190, C.
 भुर्यु 746
 *भुरिक 45, C. (See सुरिक)
 भुरिज् 875
 *भुर्भुर 10
 *भुलिक 45, C.
 *भुलिङ्ग 103
 भुवन 274
 *भुवनु 793
 *भुवन्यु 804
 भुवस् 971
 भुविस् 996
 भूक 22
 भूत 201
 भूधर 20
 भूमि 690
 भूरि 693
 भूर्ज 134, C.
 भूर्णि 637
 भृगु 731
 भृङ्ग 94
 भृङ्गार 411
 भृङ्गन 274
 भृमल 474
 भृमि 611
 भृश 528
 भेक 21
 भेदक 30
 भेर 387

भेल 387, C.
 भेषज 131
 भैरव 519
 भ्रज्जन 274
 भ्रमर 397
 भ्रमि 611, C.
 भ्रातृ 859
 भ्राष्ट्र 447
 भ्रू 843
 भ्रूण 186
 *मकन्द 245
 मकर 403
 मकुट 154
 मकुर 424
 मकोल 495
 मक्षिका 45
 मख 89
 मगध 253
 मघवन् 902
 मघा 110
 *मङ्गण 187
 *मङ्गि 692
 मङ्क्षु 826
 मङ्ख 84
 *मङ्खा 84
 मङ्गल 465
 *मङ्गाल 475
 मङ्गल 485
 *मङ्गुष 560
 मच्छ 124
 *मच्छा 124
 मज्जन 900
 मज्जन 269
 मञ्च 122
 मञ्जरी 397
 मञ्जीर 418

मञ्जुल 487
 *मञ्जुला 488
 मञ्जूषा 560
 *मटह 589
 मठर 397
 मडुक 55
 *मणच 114
 मणि 607
 मणिन्द 246
 मण्ड 168
 मण्डन 269
 मण्डयन्त 221, C.
 *मण्डयितु 797
 मण्डल 465
 *मण्डाल 475
 *मण्डि 607
 मण्डु 765
 मण्डुक 53
 मण्डुर 427
 मतङ्ग 100
 मत्सर 439
 मत्स्य 383
 मथिन् 926
 मथुरा 423
 *मदच 114
 मदन 269
 *मदयन्त 221, C.
 मदयन्ती 221, C.
 मदयितु 797
 मदार 405
 मदिरा 412
 महु 716
 महुर 426
 *महुश 538
 मद्र 387
 मद्रन् 904

*मदूरी 904, C.

मधु 721

मधुक 57

मधुर 426, C.

मधूक 61

मध्य 364

मनस् 952

मनाका 34

*मनि 612

मनीक 46

मनु 716

मनुस् 997

*मनूक 58

मन्तु 773

मन्तृ 857

मन्त्र 451

मन्त्रि 607

मन्थर 397

मन्थान 276

मन्द् 237

मन्दन 269

मन्दर 397

मन्दसान 279

*मन्दाका 34

मन्दार 405

मन्दिर 412

मन्दीर 422, C.

मन्दुरा 423

मन्द्र 387

मन्मथ 12

मन्मन 8

मन्या 357

मन्यु 801

*ममाप्ताल 480

मय 367

मयस् 952

मयु 726

*मयूक 51

मयूख 91

*मयूता 215

मयूर 427

मरक 27

*मरठ 167

*मरणि 633

मरत 207

*मरमर 14

मराल 475

मरिच 117

मरीचि 627

मरु 716

मरुत् 889

मरूक 58

मर्क 21

मर्कट 142

मर्जू 833

मर्त 202

मर्त्य 360

मर्दल 465

मर्धन् 911

मर्मर 9

*मर्मरा 9, C.

*मर्मरीक 47

मल 472

*मलक्षु 827

*मलमल 14

मलय 365

*मलव 517

*मलार 405

*मलीक 46

मलूक 58

मल्लक 27

मल्लिका 27

*मलूक 58
 *मवाक 37
 मशक 27
 *मषमष 15
 *मष्मष 15
 *मसमस 15
 मसि 607
 मसुर 423
 मसुरा 423
 *मसुरि 699
 मसूर 427
 मस्त 200
 मस्तक 77
 मस्तु 773
 *मस्मस 15
 महत् 884
 *महतु 779
 महन् 902
 महयाध्य 373
 महस् 952
 महातपस् 952, C.
 महारजन 273, C.
 महिन 285
 महिम 349
 महिला 481
 महिष 547
 महिषी 547
 महेला 492
 मा 605
 माकन्दी 245, C.
 मातरिश्वन् 902
 माणव 516
 मात 200
 मातङ्ग 100
 मातुलिङ्ग 106
 मातुलुङ्ग 106

मातृ 859
 मात्रा 451
 *मात्व 525
 माया 357
 मायु 726
 मारि 606
 मारिष 549
 मारोच 118
 मार्क 21
 मार्ग 96, C.
 मार्जार 405
 मार्जालीय 377
 *मार्जूल 491, C.
 मालव 517
 माला 462
 मालु 727
 मालुधानी 727, C.
 मालूर 428
 माष 540
 मास 564
 मासर 439
 माहिन 285
 *माहूर 428
 मांस 564
 मितदु 745
 मित्र 454
 मित्रयु 741
 मिथस् 971
 मिथिला 483
 मिथुन 290
 मिथुस् 1000
 मिथ्या 601
 मिहिर 416
 मीन 261
 मीर 392
 *मीरा 392

मीवर 443	*मुष्म 340
मीवा 514	मुसल 468
मुकय 371	मुस्ता 201
मुकुट 154	मुहिर 416
मुकुन्द 250	*मुहुरि 700
*मुकुय 371	मुहुस् 1000
मुकुर 424	मुहूर्त 204
मुकल 487	मुक 22
मुख 89	मूत 201
मुखर 403	मूत्र 449
मुचिर 416	मूर्ख 86
मुचुकुन्द 250	मूर्धन् 902
*मुणुमुण 17	मूल 463
मुण्ड 170	मूलेर 431
मुतव 519	मूषा 542
*मुदि 609	मूषिक 43
मुदिर 416	*मृकण्डुक 767
*मुदेर 431	मृगयु 741
मुद्र 93	मृडीक 43
मुद्गर 404	मृणाल 476
*मुद्गरी 404	मृत 202
मुद्गल 474, C.	मृत्यु 805
मुद्रा 388	मृदङ्ग 101
मुधा 602	मृदर 399
मुनि 612	*मृदीका 49
मुमुचान 278	मृदु 729
मुरज 132	मृदीका 49
मुरल 474	*मृशान 277
*मुरव 518	मृषा 599
*मुरुट 155	*मृषाण 191
*मुरुमुर 17	मेकल 497
*मुरुम्ब 326	मेखला 497
मुर्मुर 10	मेचक 33
*मुषुण्डि 633	मेथि 608
मुष्क 22	मेदस् 952
मुष्टि 651	मेनका 33

मेनि 612
 मेरु 806
 मेघ 540
 *मेसर 439
 मोक्ष 564
 मोचा 122
 मोर 434
 मौकुलि 703
 मौलि 701
 *भ्लातु 773
 भ्लिच्छ 3
 *भ्लिछ् 880
 भ्लेच्छ 3
 *भ्लेछ् 880
 यक्त् 892
 यक्ष 564
 यक्ष्म 338
 यक्ष्मन् 916
 यजत 207
 यजत्र 455
 *यजुना 288
 यजुस् 997
 *यजेणु 772, C.
 यज्यु 801
 यति 607
 यद् 895
 यदु 783
 यन्त्र 451
 *यमड 171
 यमल 465
 यमुना 288
 यमुन्द 249
 ययाति 664
 ययी 714
 ययु 733

यवन 269
 यवस 571
 यवागू 850
 यवाघ 545
 यवास 574
 यशस् 958
 यष्टि 646
 यस्क 26
 *यह्वा 514
 *याचेलिम 354, C.
 *याज्ञन्य 379
 यातु 773
 यातृ 856
 यात्रा 451
 यादस् 968
 याम 338
 यामन् 911
 यावस 571
 युगल 474
 युग्म 345
 *युजान 277
 युधान 277
 युध्म 340
 युयुधान 278
 युवति 658
 युवन् 901
 *युवान 277
 *युवाण 191
 युष्मद् 899
 यूका 24
 यूथ 231
 यूष 297
 यूष 541
 *यूषा 541
 योगस् 966
 योनि 677

*योमि 687
 योषा 541
 योषित् 887
 योस् 1005
 रक्षस् 952
 *रगह 589
 रघु 740
 रङ्क 63
 रङ्कु 749
 रङ्ग 92
 रचना 269, C.
 रजत 208
 रजन 273
 रजनि 681
 रजस् 971
 रज्जु 717
 *रञ्जसान 279
 रण्ड 168
 रण्डा 168
 रतू 840
 रत्न 264
 रथ 227
 रन्धस 569
 रन्ध्र 396
 *रपठ 167
 रभस 572
 रमठ 167
 रमण्य 379
 रमति 653
 *रमथ 232
 *रमभ 329
 *रम्पा 296
 रम्भा 327
 रम्भ 387
 *रह 464, C.

रवण 187
 रवथ 235
 रवि 606
 रशना 270
 रश्मि 688; 270, C.
 रसना 269
 *रसायु 1, C.
 रस्त्र 260
 रस्त्रा 260
 रहस् 952
 रहस् 952
 रा 605
 *राक 21
 राका 21
 राजन् 900
 राजन्य 379
 राजानक 71
 राजि 618
 रात्रि 696
 *रात्रिगेष्ण 199, C.
 राशि 622; 270, C.
 राष्ट्र 446
 रासभ 329
 रास्ना 260
 राहु 1
 रिवथ 227
 रिक्ता 567
 *रिज 396
 रिणु 798
 रिप्र 388
 *रिफ (r) 316, C. (See इफ)
 रिष्टि 651
 रिष्व 511, C.
 *रीत 201
 रुक्म 346
 *रुक्मल 502

रुचक 29
 रुचि 609
 रुचिर 416
 रुचिष्य 384
 रुदथ 234
 रुद्र 388
 रुधिर 416
 रुमा 340
 रुम्र 393
 रुरु 807
 रुवथ 235
 *रुषू 844
 *रुहसान 280
 रुहन् 906
 रूप 297
 रेक्णस् 980
 रेणु 768
 रेतस् 978
 रेतोधस् 974
 रेपस् 981
 रेफ 314
 रेवन्त 221
 रेहत् 882, C.
 रे 866
 रोचन 269
 रोचना 269
 रोचिस् 989
 *रोतृ 857
 रोदस् 952
 *रोदुस् 997
 रोधस् 952
 रोध्र 387
 रोमन् 916
 रोहण 187
 रोहन्त 220
 रोहन्ती 220

रोहि 608
 रोहित् 887
 रोहित 210
 रोहीतक 79
 रौहिष 548
 रौहिषी 548
 लकुच 119
 लकुल 487, C.
 लक्षण 187
 लक्ष्मन् 911
 लक्ष्मी 715
 *लगह 589
 लगुड 177
 *लघक 33
 लघट् 877
 *लघट 144, C.
 लघु 740
 लङ्का 63
 लङ्क 27
 लज्जालु 822
 *लज्जू 829
 लटह 589
 लट्टा 505
 लता 208
 लतु 780
 लत्तिका 76
 लभस 572
 लमक 33
 लम्बन 273, C.
 *लम्बूष 560
 लय 367
 *ललह 589
 ललाट 145
 ललामन् 916
 लवङ्ग 98
 लवण 190

लवाणक 70
 *लवानक 71
 लवि 606
 लवित्र 459, C.
 लशुन 289
 लष्व 509
 *लसुष 559, C.
 लहोड 172
 लह्य 364, C.
 लाक्षा 597
 लाङ्गल 466
 लाङ्गल 491
 *लाणक 68
 *लात 209
 लाव 505
 *लावाल 479
 लिक्षा 567, C.
 *लिखक 29
 *लिखि 609
 लिगु 740
 लिङ्ग 102
 *लिन्दुम 352
 लिपि 609
 लिप्त 204
 लिष्व 509
 लुलाय 372
 *लुवन् 901
 *लुसभ 331
 लूता 202
 लूनि 679
 *लेहड 171
 *लोकयु 741
 लोत 202
 लोत्र 461
 लोप्त्र 451

लोमन् 916, C.
 लोल 494
 लोष्ट 138
 लोष्टु 716
 लोह 586
 लोहित 210, C.
 वकुल 486
 वकोट 161
 वक्त्र 451
 *वकु 790
 वक्र 388
 वक्षस् 983
 वमु 790
 वङ्कि 692
 वङ्ग 190
 वचकु 796
 *वचत्र 456
 वचस् 952
 *वचुष्य 385
 वज्र 387
 वज्रधर 20
 वञ्चथ 232
 *वञ्चूल 488
 वञ्जुल 487
 वट 139
 *वटम्ब 321
 वटर 397
 *वटवक 33
 *वटवा 515
 वटि 607
 वटु 716
 वठर 397
 वडभी 329
 वडवा 515
 वडिश 535

वणिज् 875
 वण्ठ 162
 वण्ड 168
 वत्तण्ड 175
 वत्स 564
 वत्सर 439
 वद् 2
 *वदनु 793
 वदन्त 221
 वदन्ति 665
 वदन्ती 221
 *वदवद् 14
 वदान्य 381
 वधक 33
 वधत्र 456
 *वधन 33, C.
 *वधि 607
 *वधितृ 33, C.
 वधू 832
 वधूरी 157
 *वधूल 488
 वध्य 33, C.
 वनि 607
 वनिष्टु 732
 वन्दथ 232
 वन्दाक 34
 वन्दि 607
 वन्द्र 387
 *वपत्र 456
 वपुष 557
 वपुस् 997
 *वप्प 296
 वप्त्र 387
 वप्ति 692
 वमक 27
 *वमड 171
 *वमत्र 456

*वमर 397
 *वमुक 51
 वम्न 387
 वम्नि 387
 वय 367
 वयस् 952
 *वयिम 350
 वयुन 288
 वयोधस् 974
 वर 2
 वरक 27
 वरट 142
 वरण 187
 वरण्ड 173
 वरत्रा 456
 *वस्वर 14
 वराट 145
 वराल 475
 वराह 591
 *वरि 606
 *वरिम 349
 वरुट 153
 वरुड 153
 वरुण 196
 वरुत्र 461, C.
 वरुक 61
 वरुथ 236
 *वरुष 560
 वरेण्य 382
 वर्कर 435
 वर्ग 92
 वर्चस् 952
 वर्ण 182
 वर्णसि 709 (Twice).
 वर्णु 768
 वर्तका 27

वर्तेनि 680
 *वर्तिका 34
 वर्ति 610
 वर्तिका 27, C.
 वर्तुल 485
 वर्त्तिका 75
 वर्त्मन् 911
 वर्धकि 624
 *वर्धसान 281
 वर्ध 387
 वर्षस् 981
 वर्मन् 911
 वर्मि 687
 वर्वर 9; 441
 वर्वरी 9; 441
 वर्वरीक 47
 *वर्वरीका 47
 वर्वि 704
 वर्ष 540
 वर्षा (Pl.) 540
 वर्ष्मन् 911
 वर्स 564
 वलक्ष 596
 *वलत 207
 *वलप 304
 वलभी 329, C.
 वलय 365
 वलि 607
 वलीक 46
 वल्क 21
 वल्कल 496
 वल्गु 758
 वल्गुला 487, C.
 *वल्म 338
 *वल्मि 687
 वल्मीक 50

वलकी 27
 वल्लभ 329
 वल्लरि 698
 वल्लव 515
 वल्लि 607
 वल्लूर 427
 वश 528
 वशि 607
 *वश्रि 692
 वसति 653
 वसन्त 221
 वसाति 662
 वसि 619
 वसु 716
 वसुरोचिस् 939, C.
 *वसुशर्मन् 911, C.
 वस्त 200
 वस्ति 646
 वस्तु 774
 वस्त्य 360
 वख 451
 वस्न 258
 वहति 653
 वहतु 779
 वहन 269
 वहन्त 221
 वहन्ती 221
 वहल 465
 *वहस 571
 वहि 607, C.
 वहित्र 459
 *वहिर 412
 *वहेणु 772, C.
 वह्नि 677
 वंश 527
 वा 605

वागुरा 426
 वाजि 618
 वाणि 618; 634
 वाणी 618, C.
 *वाणीचि 629
 वात 200
 *वातप 307
 वातप्रमी 713
 वाति 657
 *वादि 618
 वादित्र 460
 वानर 403, C.
 वानीर 421
 वापि 618
 *वापीर 421
 वाम 338
 वामन् 911
 *वामि 618
 *वायति 657
 वायस 570
 वायु 1
 वार् 944
 वारङ्ग 99
 *वाराणसि 708
 वारि 606
 *वारिणि 644
 वार्ताक 37
 *वार्ताकी 37, C.
 वालुक 57, C.
 वालुकी 57, C.
 वाल्हीक 50
 वावदूक 61, C.
 *वाशर 397, C.
 वाशि 607
 *वाशुर 423
 *वाशुरा 423

वाश्र 387
 वाश्रा 387
 वासर 397
 वासव 516
 वासस् 970
 वासा 564
 वासि 619
 वासिका 40
 वासुरा 423
 वास्तु 774
 वाहस 571
 *वाहि 618
 वाहीक 50
 वि 616
 विकसुक 52
 *विकस्र 393, C.
 विकुस्र 393
 विक्र 22
 विचकिल 484
 विचक्षण 187
 विचख्युस् 1001, C.
 विटप 305
 विडङ्ग 101
 विडाल 476
 *विडूर 429
 वितण्डा 168
 वितस्ता 200
 वितस्ति 646
 विथुर 426
 विद् 6
 विदथ 234
 *विदन 275
 विदल 474
 *विदाका 35
 विदि 610
 विदु 792

विहल 486
 *विदुष 558
 विद्रधि 676
 *विदु 745
 विद्रुम 352
 विधर्मन् 911, C.
 विधस् 972
 विधु 729
 विधुर 425
 विन्दु 716
 विन्ध्य 364
 विपाश् 950
 विपिन 284
 विप्र 396
 वियत् 882, C.
 विरल 474
 विराट 148
 विरिञ्चि 617
 विरोचन 269, C.
 *विलङ्ग 101
 *विलटा 143
 विलम्ब 323
 *विलस्ति 660
 विलात 209
 विलाल 476, C.
 *विलाह 592
 *विलिम्ब 324
 विल्म 340
 *विवत्सर 439, C.
 विश् 950
 विशम्प 296, C.
 विशस्तृ 857, C.
 *विशंथुल 487
 *विशा 600, C.
 विशाख 85, C.
 विशाखा 85, C.

विशाल 476
 विशिख 85, C.
 विशिखा 85, C.
 विशिप 309
 *विशेलिम 354
 विश्रि 693
 विश्व 511
 विश्वप्सन् 902
 विश्वभानु 736, C.
 विश्वभोजस् 956
 विश्वयु 741
 विश्ववेदस् 956
 विष 5
 विषाण 191
 विष्टप 307
 विष्टि 651
 विष्टा 163
 विष्णु 769
 विस 579
 *विसा 600
 विस्त 201
 विस्र 388
 *विहड 172
 *विहण 189
 विहा 600
 विहायस् 976
 *विहेलिम 354
 वीक 22
 *वीका 22
 वीचि 628
 वीणा 183
 वीतंस 565
 वीथि 669
 वीघ्र 338
 वृक 22
 वृक 26

वृक्ष 567
 *वृङ्ग 94
 वृजन 273
 वृजिन 283
 वृति 610
 वृत्र 388
 वृत्रवध 33, C.
 वृथा 601
 वृधसान 281
 *वृधूक 61
 वृन्ताक 37
 वृन्ताकी 37, C.
 वृन्द 240
 वृश 528
 *वृशय 369
 वृश्चिक 41
 वृषण 188
 वृषन् 901
 वृषभ 331
 वृषय 369
 वृषल 468
 *वृषा 599
 *वृषाण 191
 वृष्णि 635
 वेग 92
 वेणि 634
 वेणु 768
 वेण्णा 182
 वेतन 292
 वेतस 580
 वेताल 480
 वेत्र 451
 वेदि 610
 वेधस् 972
 वेन 258
 *वेनि 677

*वेपुस् 997
 वेमन् 916
 *वेविज् 932, C.
 *वेविष् 932, C.
 वेशन्त 219
 वेदमन् 911
 *वेष्टिम 349
 वेष्ण 296
 वेसर 439
 वेहत् 882
 वैतरणी 638, C.
 वैतालीय 378
 वैष्ट् 447
 व्यलीक 46, C.
 *व्यलीका 46, C.
 व्याड 171
 व्याम 338
 *व्यामन् 914
 *व्येमन् 914
 ध्योमन् 914
 व्रत 208
 व्रतति 655
 व्रध 268
 व्राजि 618
 व्रात 209
 *व्रीलस 572, C.
 व्रीहि 710
 शकट 142
 शकटि 630
 *शकन्धू 848
 शकल 465
 *शकाल 475
 शकुन 288
 शकुनि 684
 शकुन्त 223
 शकुन्ति 666

शकुल 485
 शकृत् 891
 *शकोट 160
 *शकोल 493
 शक्वित्र 696
 शक्य 357
 शक्र 387
 शक्ति 695, C.
 शक्ल 462
 शकन् 904
 शकरी 904, C.
 शङ्कु 749
 शङ्कुला 485
 शङ्ख 84
 शची 607, C.
 शठ 165
 शण्ठ 165
 शण्ड 168
 शण्डिल 481
 शण्ड 179
 शतद्रु 745
 शतेर 432
 शक्ति 696
 शत्रु 809
 शद्रि 692
 शद्रु 809, C.
 शनि 678
 शनैस् 1004
 शपथ 232
 *शप्थ 505
 शफ 316
 शफर 401
 शवर 397
 शब्द 237
 *शब्दाल 480
 शम् 937

शमथ 232
 शमल 470
 *शमाह 591
 *शमेणु 772, C.
 शम्पा 296
 शम्भ 318
 शम्बर 444, C.
 शम्बल 499
 *शम्भशम्भ (Dual) 318
 शम्बूक 61
 शय 2
 शयण्ड 176, C.
 शयत 207
 शयथ 232
 शयाण्ड 176, C.
 शयानक 71
 शयु 716
 शयुन 288
 शर 2
 *शरङ्ग 98
 *शरठ 167
 शरण 187
 शरण्ड 173
 शरण्य 379
 *शरत् 883, C.
 शरद् 894
 शरभ 329
 *शराट 145
 शराव 520
 शरि 619
 शरीर 418
 शरु 716
 शर्करा 435
 *शर्कुर 426
 शर्म 338
 शर्मन् 911

*शर्मि 687
 शर्व 505
 शर्वर 441
 शर्वरी 441
 शर्शरीक 47
 *शर्शरीका 47
 शलङ्कु 755
 *शलत् 883, C.
 शलभ 329
 शलल 465
 *शलशल 14
 शलाका 34
 शलादु 763
 शलालु 822
 *शलाहक 81
 शल्क 21
 शल्य 357
 शवल 470
 शवस् 955
 शङ्कुली 487
 शण्य 299
 शस्त्र 454
 शंकर 403
 शंस्तृ 857
 शाकर 904
 शाखा 85
 शाखोट 160
 *शाङ्गर 403, C.
 शाण 182
 शाद 237
 शाम्बुक 61
 शारि 619
 शार्ङ्ग 96
 शार्दूल 491
 शाला 462

शालि 618
 शालु 727
 *शालू 835, C.
 शालूक 59
 शालूर 428
 शाल्मल 502
 शाल्मलि 703
 *शाल्वल 500, C.
 शाव 505
 शास्तृ 857
 शास्त्र 446
 शिवय 364
 शिखर 400
 शिखा 85
 शियु 811
 *शिङ्ग 102
 शिङ्घाणक 70
 *शिङ्घानक 71
 शिति 651
 शिथिर 414
 शिथिल 414, C.
 शिनि 678
 शिफा 316
 शिम्ब 325
 शिम्बी 325
 शिरस् 971
 शिरि 609
 शिरीष 554
 *शिशिर 10
 *शिलम्ब 323
 शिलिन्ध 396
 *शिलिशिल 17 (See सिलिसिल)
 *शिलीक 48
 शिल्प 300
 शिव 506
 शिवा 506

शिवि 706
 शिविर 413
 शिशिर 413
 शिशु 747
 शिशुमार 411, C.
 शिश्र 267
 शिष्विदान 278
 शिशपा 306
 शीकर 397
 शीघ्र 396
 शीत 201
 शीतल 501
 *शीतारु 816
 शीतालु 816, C.
 शीधु 784
 शीन 261
 शीभर 397
 *शीम् 941
 शीर 388
 शीर्णि 685
 शीर्वि 705
 शीर्व 567
 शील 463
 शीवन् 906
 शु 743
 शुक 22
 शुक्त 204
 शुक्ति 651
 शुक्र 388
 शुक्र 463; 388, C.
 शुक्ति 707
 शुङ्ग 107
 शुङ्गा 107
 शुचि 609
 शुष्ठि 608
 शुण्डा 170

शुनासीर 743, C.
 शुन्धु 801
 *शुभाका 35
 शुभ्र 388
 शुभि 693
 शुल्क 26
 शुल्व 319
 शुषि 609
 शुषिर 416
 शुष्क 22
 शुष्ण 183
 शुष्म 340
 शुष्मन् 916, C.
 शूक 24
 शूकल 474
 शूका 24
 *शूथ 227
 शूद्र 394
 शूर 392
 शूर्प 298
 शृङ्खल 498
 शृङ्खला 498
 शृङ्ग 96
 शृङ्गवेर 432, C.
 शृङ्गाट 148
 शृङ्गार 411
 *शृद्र 403
 *शृधू 844
 शेकु 749
 शेखर 400
 शेत्य 360
 शेप 296
 शेपस् 982
 शेपाल 501
 शेफ 314
 शेफस् 982

*शैलिशिल 19

शैलु 820

शैव 506

शैवल 501

शैवा 506

शैवाल 501, C.

शैष 543

*शैलिशिल 19

शैलूष 561

शैवल 501

शैवाल 501

शोचिस् 989

शोणित 210

शोफ 316

*शोभुशुभ 19

शौण्डीर 418

*शौभुशुभ 19

श्मश्रु 810

*श्मेच 452

श्याम 340

श्यामा 340

श्यामाक 37

श्याल 462

श्याव 505

श्येत 210

श्येन 282

*श्रन्धि 607

श्रय 367

*श्रवट 142

श्रवण 187

श्रवाय्य 373

*श्रिवस 572

*श्रुतयशस् 958, C.

*श्रेढि 631

श्रेणि 634

श्रोणि 634

श्रोत्र 451

श्लक्ष्ण 186

श्लिक् 739

श्लेष्मन् 911

श्लेष्मातक 83

श्वन् 902

श्वफल्क 26

श्वभ्र 396

*श्वयस् 955

श्वयीचि 627

श्वशुर 426

श्वित्र 388

श्वेच 452

षण्ड 168

षण्ड 179

षष् 951

सक्तु 773

सक्थि 669

सखि 625

सगर 403

सचिव 522

सटा 139

सत्त 451

सत्य 304

*सदनि 680

सदस् 952

सद्गन् 911

*सद्रि 692

सधिस् 992

सना 604

सनि 607

सनुतर् 947

सप्तन् 903

सप्ति 646

सभा 330 ; 605.

सम् 937

*समञ्जि 607, C.

समय 598
 समर 397
 समिथ 229
 समीक 50
 समीच 112
 समीची 112
 समीरण 187
 समुद्र 388, C.
 सय 367
 सरक 27
 *सरका 27
 सरधा 111
 सरट 142
 *सरड् 878
 *सरड 171
 सरणि 638
 सरण्ड 173
 सरण्यु 803
 सरमा 347
 सरयु 803
 सरयू 803, [C.]
 सरल 465
 सरस् 952
 *सरसर 14
 *सरासर 16
 सरि 606
 सरित् 887
 सरिर 412
 सरीमन् 918
 सरीसृप 18
 सर्जू 829
 *सर्जूर 427
 सर्प 296
 सर्पिस् 989
 *सर्ण 182
 सर्भ 338

सर्व 505
 सर्वप 313
 *सलसल 14
 सलिल 412, C.
 सल्लकी 27
 सल्य 510
 सवन 274
 सवीमन् 918
 सव्य 357
 सव्यष्टु 855
 सश्वत् 882, C.
 सस्य 357
 सहस् 952
 सहसान 279
 सहस्र 387, C.
 *सहान्य 381
 *सहिर 412
 सहुरि 699
 सहोर 433
 सहा 357
 *सह् 387
 संकसुक 52
 *संगीथ 231, C.
 *संचक्षस् 969, C.
 *संचक्षुस् 1001, C.
 *संचाकु 754
 संध्या 359
 संपाति 618
 संयद्वर 444
 संवत्सर 439, C.
 संवसथ 233
 संश्वत् 882
 सस्तवान 276
 *संस्पर्शान 276
 सा 605
 साक्षात् 882

- सात्मन् 916
 सादि 618
 साधन्त 221
 साधयन्त 221, C.
 साधयन्ती 221, C.
 साधु 1
 सानसि 709
 सानु 1
 सान्द्र 396
 सामन् 915
 सामि 687
 साय 357
 सायम् 936
 सारङ्ग 99
 सारथि 670
 सारस 570
 *सार्त्र 447
 सार्थ 230
 साल्य 510
 सास्त्रा 259
 साहि 618
 सिकता 208
 सिक्थ 227
 सित 203
 सिध्य 340
 सिध् 388
 सिन 262
 सिन्दूर 430
 सिन्धु 717
 सिम 343
 *सिमीक 44, C.
 सिरा 388
 *सिलिसिल 17 (See शिलिशिल)
 *सिव 5
 *सिवन 273
 *सिवस 572
 *सिवाकु 753
 सिंह 588
 सिंहल 474
 सीता 203
 सीम् 941
 सीम 343
 सीमन् 915
 सीमन्त 222
 सीमिक 44
 सीमिका 44
 सीर 392
 सीरा 392
 सीस 577
 सु 743
 सुक 22
 सुख 87, C.
 *सुगेष्णा 199, C.
 सुत 203
 सुतपस् 952, C.
 सुदेष्णा 199, C.
 मुनफा 316, C.
 मुनीथ 227, C.
 मुन्द 240
 मुन्दर 397
 सुप्रतीक 50, C.
 सुमनस् 976
 सुम्न 266
 सुयशस् 958, C.
 सुर 5 ; 388
 सुरण 273
 सुरत 201, C.
 सुरा 388
 *सुरिक 45, C. (See मुरिक)
 सुरङ्गा 108
 *सुरसुर 17
 सुवन 274

सुवर्चला 474, C.

सुवर्चस् 952, C.

सुवसथ 233

सुविदत्र 457

सुष्टु 732

*सुस्रष्टु 741

सुस्रोतम् 978, C.

सुस्र 340

सूकर 436

सूक्ष्म 346

सूच 121

सूची 121

सूत 203

सूत्र 449

सूना 263

सूनु 788

सूप 297

सूम 340

सूर 388

सूरत 204

सूरथ 231

सूरि 693

सूर्ध 298

सूर्मि 689

सूर्मी 346

*सूष 542

सृक 22

*सृका 22

सृकन् 907

सृगाल 478

*सृजि 609

सृणि 635

*सृणीक 50

सृणीका 50

सृत्वन् 906

सृत्वरी 906

सृदाकु 756

सृपाट 146

सृपाटी 146

*सृप्पन् 912

सृप्र 388

*सृप्रा 388

*सेचिम 349

सेतु 773

सेना 262

सैरिभ 332

*सोनि 677

सोम 388

सोमन् 911

सौविदह 464

स्कन्ध 251

स्कन्धस् 960

स्तनयितु 797

स्तवक 27

स्तम्ब 320

स्तरी 711

स्तरीमन् 918

स्तव 2

*स्तवि 606

स्तिभि 613

*स्तीर्णि 635

स्तीर्वि 705

*स्तुविस् 996

स्तूप 297

स्तेन 268

स्तोक 21

स्तोम 338

स्त्री 450

स्थण्डिल 484

स्थपुट 155, C.

स्थल 473

स्थलि 607

*स्थव 518
 स्थवि 706
 स्थाविर 417
 *स्थाघ 109
 स्थाणु 768
 स्थामन् 911
 स्थाय 357
 *स्थाया 357
 स्थाल 473
 स्थिर 416
 स्थिवि 706
 स्थुल 486
 स्थूणा 185
 स्थूर 429
 *स्थूरवाकु 728
 स्थूरा 429
 स्थूलपृषती 884, C.
 *स्त्रय 367
 स्त्रात्र 446
 स्त्रायु 1
 स्त्रावन् 904
 स्त्रुषा 542
 स्त्रुहि 609
 स्त्रेहन् 900
 स्त्रेहु 716
 *स्पर्शान 276
 स्पृक्का 26, C.
 स्पृहयाण्य 373
 स्फटिक 38
 *स्फवि 706
 स्फार 387
 स्फिर 417
 *स्फिवि 706
 स्फुलिङ्ग 102
 स्फुलिङ्गा 102
 स्यन्दन 269

स्पमीक 46
 स्पमीका 46
 स्यूम 340
 स्योन 258
 *स्योनाक 37, C.
 *स्रज्वन् 907
 स्राक् 870, C.
 *स्राट 146
 *स्त्रिणि 644
 सुच् 871
 सुव 511
 स्रोतस् 978
 स्व 514
 स्वधा 602
 स्वन्न 258
 स्वप्न 258
 स्वयम् 934
 स्वर 946
 स्वरु 716
 स्वर्ग 92
 स्वर्भानु 786, C.
 स्वसृ 853
 स्वस्ति 650
 स्वाति 620, C.
 स्वादु 1
 स्वाहा 603
 *हनु 791
 *हनु 809
 हथ 227
 *हनि 618, C.
 हनु 791
 *हनुष 557
 हनूष 560
 हनु 773
 हम्भा 327
 *हयि 606

*हयुषा 557
 *हरणि 638
 *हराणक 68
 हराहर 16
 हरि 606
 हरिण 194
 हरित् 887
 हरित 210
 हरिद्रु 745
 हरिमन् 917
 हरिशर्मन् 911, C.
 हरीतकी 79
 *हरीमन् 918
 हरेण् 772
 हर्तु 857
 हर्ष्य 364
 हर्षत 207
 हर्षयितु 797
 हर्षुल 485
 *हलहल 14
 हलि 607
 हविस् 989
 *हप्प 299
 हस्त 200
 हस्त्र 387
 हंस 564
 हा 605
 *हातु 773
 *हादि 618
 हानि 618, C.
 हान्त्र 447
 हासहूर 430, C.
 हारीत 213
 *हार्ग 96, C.
 *हार्णि 636
 हिङ्गु 760
 हिडिम्ब 324
 *हिण्डि 608
 हित 201

हिन्ताल 480
 हिवुक 57
 हिम 341
 हिरण्य 380
 *हिलिहिल 17
 *हिंसीन 286
 हिंसीर 418
 हीक 24
 हुड 170
 *हुण्डि 608
 *हुलुहुल 17
 हुण 183
 *हूर्णि 637
 *हृत्वन् 906
 हृदय 370
 हृदिक 45
 *हृषि 609
 हृषीक 48
 *हृषु 729
 हेतु 773
 हेम 341
 हेमन् 911
 हेमन्त 222
 *हेलिहिल 19
 हैलिहिल 19
 होतृ 863
 होत्र 451
 होत्रा 451
 होत्र 525
 होम 338
 होमन् 911
 होमिन् 927
 होरा 434
 ह्यस् 953
 ह्रस्व 505
 ह्रीक 25
 ह्रीकु 750
 ह्रीक 25
 ह्रीकु 750

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PK
925
H54
1895

Hemacandra, disciple of
Devacandra
Unadiganasutram

